

42011

603134

L.TROCKI

TERRORIZMUS

is

KOMMUNIZMUS

WIEN 1921

L. Trock:

Terrorizmus
és
Kommunizmus

Handwritten signature: Székelyi László

Wien, 1921
Arbeiter-Buchhandlung kiadása

Előszó.

Alkalmat ennek a könyvnek a megírására Kautsky ugyanilyen című ködös förmedvénye adott.* Ez a könyv a Denikin és Judenics elleni legelkeseredettebb harcok idején kezdett íródni és sokszor kellett a munkát, a front eseményei miatt, félbeszakítanom. Azokban a nehéz napokban, mikor az első fejezetek készültek, Szovjetország egész figyelme a tisztán katonai feladatok felé irányult. Mindenekelőtt a szocialista gazdasági működés pusztá lehetőségét kellett megvédeni. Ipari munkálatokkal csak abban a mértékben foglalkozhattunk, amennyi a frontok kielégítésére szükséges volt. Kautsky gazdasági rágalmait kénytelenek voltunk főként politikai rágalmaival leálcázni. Kautsky hajmeresztő állításait, hogy az orosz munkás munkafegyelemre és gazdasági önmegtartóztatásra képtelen, e mű megkezdésekor — csaknem egy esztendővel ezelőtt — csupán az orosz munkásnak a polgárháború frontján tanúsított nagy fegyelmével és hősiességével tudtuk megcáfolni. A kispolgári rágalmak megcáfolására ez is több volt az elégnél. De most, néhány hónap múltán, olyan tények és érvek felé fordulhatunk, amik közvetlenül Szovjetország gazdasági életéből vannak merítve.

Mihelyt a katonai nyomás enyhült — Kolcsak és Judenics letörése, Denikin döntő vereségei, az esztekkel való béke, a litvánokkal és lengyelekkel való tárgyalások megkezdése után — az egész országban gazdasági fordulat állt be. A figyelem és az energia gyors és koncentrált átvitele a korábbi feladatokról másikkra, melyek az előbbiektől egészen eltértek, de époly áldozatkészséget követeltek: megcáfolhatatlan bizonyítéka a szovjeturalom életképességének. Minden politikai megpróbáltatás, testi szenvedés és rémség ellenére is a dolgozó tömegek végtelenül távol állanak a politikai feloszlástól, az erkölcsi sülyedéstől, vagy közönytől. Épen a szovjeturalom által, mely ugyan egyfelől nagy terheket ró rájuk, másfelől azonban életüknek értelmet és nemes célt tudott adni, megőrzi nagy erkölcsi rugalmasságukat, s azt a történetben példátlan képességüket, hogy figyelmüket és akaratukat általános feladatokra tudják összpontosítani. Jelenleg minden iparágban erőyes harc folyik szigorú munkafegyelemért, a munka termékenységeinek fokozásáért. Egyik gyár a másik után határozza el munkásai

* Terrorizmus és kommunizmus. Adalék a forradalom természetrajzához. (!) Iria: Karl Kautsky. Berlin, 1919.

közyűlésén, hogy önként meghosszabbítja munkanapját. Pétervár és Moszkva járnak a jó példával elől és a vidék Pétervár után igazodik. A kommunista szombatok és vasárnapok, amik önkéntes és ingyenmunkát jelentenek, a pihenésre szánt órákban mind jobban elterjednek, s százezreket és százezreket vonnak bele körükbe. A kommunista szombatokon és vasárnapokon végzett munka hathatósága és termékenysége, a szakemberek és a statisztika számadatai szerint bámulatos eredményeket produkál.

A munkára való önkéntes mozgósítások a pártban és az ifjúsági munkásszervezetekben éppolyan lelkesen történnek, mint megelőzően a harcra való mozgósítások. Az önkéntes munka kiegészíti és átfűti a munkakötelezettséget. A munkakötelezettség bizottságai, amik csak nemrég alakultak, az egész országot behálózzák már. A népesség bevonása tömegmunkákba (hókaparás, vasutisíjjavítás, favágás és szállítás, egyszerű parasztmunkák, talaj- és turfafelásás) egyre szélesebb és tervszerűbb jelleget nyernek. Ha a munkalendület hiányoznék, lehetetlen volna mindig újabb csapattesteket a munkára kivezélni.

Igaz, hogy a kimerülés, a munka, az éhség súlyos gazdasági zűllésében élünk. Ez azonban nem bizonyíték a szovjeturalom ellen. Az átmeneti időket mindig ezek a tragikus vonások jellemezték. Minden osztálytársadalom (a rabszolgaság, a feudális, a kapitalista társadalom), miután kimerült már: nemcsak úgy egyszerűen eltűnik, hanem megfeszített erejű belső küzdelem söpri félre. A küzdőkre gyakran több nélkülözés és szenvedés hárul, mint amennyi ellen fellázadtak.

A feudális gazdálkodásról a polgárra való átmenet — amelynek hatalmas haladójele volt — agyötrelmek borzalmas története. Ha bármennyit szenvedtek is a jobbágyok a feudalizmusban, ha bármily nehéz volt is a proletárság sorsa a kapitalizmus igájában, soha a dolgozók kínjai olyan fokot el nem értek, mint abban az időszakban, amikor a régi feudális rendszert erőszakkal megtörték s az új uralomnak helyet csináltak. A tizenkilencedik század francia forradalma, mely hatalmas lendületét a meggyötört tömegek tódulásának köszöni, bizonyos időre mélyebbé és élesebbé tette a tömegek szenvedését.

Palotaforradalmak, melyek csak személyváltozást hoznak létre az uralom ellen, rövid idő alatt elintéződhetnek, csaknem anélkül hogy az ország gazdasági életében tükröződnének. Másként van ez azoknál a forradalmaknál, amik a dolgozók millióit vonják örvényükbe. Akárminő formája van valamilyen társadalomnak: minden társadalmi forma a munkára épül. Azáltal, hogy a forradalom a néptömegeket elvonja a munkától, hosszabb időre hársoztatja őket, s ennek következtében a termelési vonatkozásokat megzavarja, a gazdasági életet sújtja, s olyan gazdasági helyzetbe szorítja le, amilyen a társadalmi formának a legelején volt. Minél mélyebb a társadalmi átalakulás, minél nagyobb tömeget érint, minél tovább tart, annál jobban tönkreteszi a termelőszervezetet,

annál jobban elpusztítja a készleteket. Ebből következik az, ami bizonyításra sem szorul, hogy a polgárháború árt a gazdaságnak. De aki ezt a szovjeturalom rovására írja, az ugyanúgy cselekszik, mint aki egy most született gyermeket felelősségre von szülőanyja vajdó fájdalomai miatt. A feladat épen az, hogy a polgárháborút megrövidítsük. De ezt csak a cselekvés határozottságával érhetjük el. S Kautsky egész könyve épen a forradalmi elszántság ellen fordul.

* * *

Kautsky könyvének megjelenté óta nemcsak Oroszországban, hanem az egész világon s különösen Európában a legnagyobb események játszódtak le, vagy olyan folyamatok, amik a kautskyanizmus utolsó pilléreit ássák alá, lényegesen továbbfejlődtek.

Németországban a polgárháború mind elkeseredettebb jelleget öltött. A munkásosztály régi pártjainak és szakszervezeti demokráciájának külső szervezett hatalma nemcsak nem teremtette meg a szocializmusra való átmenet békésebb és emberibb feltételeit — pedig Kautsky mostani elméletéből ez következne — hanem, épen ellenkezőleg, egyik fő oka lett annak, hogy a küzdelem hosszadalmas s növekvő elkeseredettségű lett. Mennél maradibb lett a német szociáldemokrácia, annál több erőt, vért, életet kell pazarolnia a proletárságnak, melyet elárult, a polgári társadalom bástyái ellen egymást követő rohamokban, hogy magának a harcnak folyamán valóban forradalmi szervezetre tegyen szert, mely a végleges győzelemre vezet. A német tábornokok összeesküvése, rövid életű puccsa, s a rákövetkező véres események ismét azt bizonyították, milyen siralmas és semmis komédia az úgynevezett demokrácia, az imperializmus összeomlásának és a polgárháborúnak adott körülményei között. A demokrácia, mely túlélte önmagát, egyetlen kérdést el nem dönt, egyetlen ellentétet nem enyhít, egyetlen sebet nem hegeszt, sem jobb, sem baloldali felkeléseket meg nem akadályoz — erőtlen, jelentéktelen, hazug s csak arra szolgál, hogy a nép elmaradt rétegeit, különösen a kispolgárságot, zavarossá tegye.

Az a remény, amit Kautsky a könyve végén fejez ki, hogy tudniillik a nyugati országok, a „régí demokráciák“, Anglia és Franciaország, amiket még győzelem is koronáz, megmutatják nekünk a szocializmus egészséges, rendes, békességes, telivér kautsky-féle fejlődésének képét, ez a remény: egyike a legértelmetlenebb képzelgéseknek. A győzelmes Franciaország úgynevezett köztársasági demokráciája a legreakciósabb, a legvéresebb, legromlottabb kormányzat, ami csak valaha is a föld hátán kormánykodott. Belső politikája, ép úgy, mint a külső, félelemre, kapzsiságra, erőszakra épül. Másrészt pedig a francia proletárság, amelyet jobban becsaptak, mint a világ bármely osztályát, mindjobban áttér az egyenes akcióra. A kicsinyes elnyomások, amikkel a köztársaság kormánya a francia munkásszövetséget elhalmozta, azt bizonyítják, hogy még a szindikalista kautskyanizmus is,

azaz a szemforgató alku-szocializmus is, képtelen rá,* hogy a polgári demokrácia keretében törvényes helyet kapjon. A tömegek forradalmasodása, a vagyonosok elkeseredése, a közbülső csoportok összeomlása — három párhuzamos folyamat, amik az elkeseredett polgárháború közelségét szükségessé teszik és hirdetik — gyors ütemben valósulnak meg a szemünk láttára, az utóbbi hónapok francia történetében.

Angliában az események, melyek külsőleg más formát mutatnak, ugyanezen a főúton járnak. S ebben az országban, melynek uralkodó osztálya most jobban nyomja el és rabolja ki az egész világot, mint valaha, ebben az országban a demokrata formulák, még mint a parlamenti büvészkedés eszközei is, elvesztették jelentőségüket. Lloyd George, aki ezen a téren a legjobb szakember, nem a demokráciához, hanem a konzervatív és liberális vagyonosok kötelékéhez fordul a munkásosztály ellen. Lloyd George érveiben nyoma sincs a „marxista“ Kautsky demokratikus bizonytalanságainak. Lloyd George az osztályvalóságok alapján áll, ép ezért a polgárháború nyelvét beszéli. Az angol munkásosztály, a magasajátságos gyakorlatiességével, küzdelmének ahhoz a fejezetéhez közeledik, amely mellett a chartizmus harcának legszebb lapjai el fognak halványulni, ahogy a párisi Kommün el fog halványulni a francia proletariátus közeli felkelése mellett. Épen azért, mert az utóbbi hónapok történeti eseményei durva erővel fejlesztik forradalmi logikájukat, azt kérdi magától e könyv szerzője: Szükséges-e még ennek a könyvnek kinyomtatása? Szükséges-e még Kautsky elméleti megcáfolása? Van-e elméleti szükség a forradalmi terror jogosultságának bebizonyítására?

Sajnos: van. Az ideológia a szocialista mozgalomban, természete szerint, óriási szerepet játszik. Még a tapasztalati Angliában is elérkezett az az időpont, amelyben a munkásosztály hiányát kell, hogy érezze a tapasztalatok és feladatok elméleti általánosításának. Azonban a lélektanban, még a proletárlélektanban is benne van a konzervativizmus rettentő renyhessége; s annál inkább benne van, mert az adott esetben a II. Internacionále pártjainak ideológiájáról van szó, azokról, melyek a proletárságot ébresztették a nemrégiben még oly hatalmasok voltak. A hivatalos szociálpatriotizmus összeomlása után (Scheidemann, Viktor Adler, Renaudel, Vandervelde, Henderson, Plechanov és mások) a nemzetközi kautskyanizmus (a német függetlenek jobboldala, Friedrich Adler, Longuet, az olaszok nagy része, Huysmans, az angol „függetlenek“, a Martov-csoport és mások) a leglényegesebb tényező, amelyre a kapitalista társadalom egyensúlya támaszkodik. Azt lehet mondani, hogy az egész civilizált világ dolgozó tömegeinek akarata, melyet az események menete közvetlenül ösztökél, jelenleg sokkal forradal-

* Alku szocializmus, megalkuvé szocializmus: a szociáldemokráciának az az iránya, amely nem osztályharcot hirdet, hanem azt, hogy az osztályok értsék meg egymást, alkudjanak meg egymással.

mibb, mint öntudata, melyre még a parlamentarizmus és az alku-szocializmus balítéletei nehezednek. A munkásosztály diktatúrájáért való harc e pillanatban kemény harcot jelent a munkásosztályon belül, a kautskyанизmus ellen. Az alku-szocializmus hazugságait és balítéleteit, amik a levegőt mérgezik, félre kell vetni. Ez a könyv hadd szolgálja a megbékélhetetlen harcot, a világ gyáva, felemás, képmutató kautskyанизmusával szemben.

* * *

Utóirat. Most (1920 májusában) Szovjetoroszország felett ismét felhők terhesednek. A polgári Lengyelország, Ukrajna megtámadásával, a világimperializmus új támadását kezdte Szovjetoroszország ellen. A forradalmat fenyegető legnagyobb veszélyek s a szörnyű áldozatok, amiket a háború a dolgozó tömegekre tetéz, az orosz kautskyánusokat ismét a szovjethatalommal szemben való nyílt ellentállás útjára taszítják, vagyis oda, hogy a szocialista Oroszország fojtogatóit tényleg támogatják. Sorsa már a kautskyánusoknak, hogy segíteni akarnak a proletárforradalmon, mikor jól megy neki és minden lehetséges akadályt elébe dobznak, mikor különösképen segítségre volna szüksége. Kautsky már ismételen megjósolta bukásunkat, amely a legjobb bizonyítéka lett volna annak, hogy neki, Kautskynak, elméletileg igaza van. Olyan mélyre sülyedt Marxnak ez az „örököse“, hogy egyetlen komoly politikai programja a proletárdiktatura összeomlására való spekuláció.

A jóslat ez alkalommal is csütörtököt fog mondani. Ha a vörös hadsereg, melyet kommunista munkások vezetnek, összezúzza a polgári Lengyelországot, ez újabb megnyilatkozása lesz a proletárdiktatura hatalmának és épen ezzel fog döntő ütest mérni a kispolgári kétkedésre, a kautskyанизmusra, a munkásmozgalomban. A külső formák, jelszavak és színek őrzőgő zűrzavara ellenére is a jelen kor története rendkívül megegyesíttette folyamatának alap-tartalmát, mely, szemmel láthatóan az imperializmusnak a kommunizmussal való tusája. Pilsudszky nemcsak az ukrainai és fehér-oroszországi mágnások birtokaiért, nemcsak a kapitalista vagyonért és a katolikus egyházért, hanem a parlamenti demokráciáért, a demokrata szocializmusért, a II. Internacionáléért is harcol, Kautskynak azért a jogáért is, hogy a burzsoázia kritikai elősdiye maradjon. Mi a kommunista Internacionáléért harcolunk és a proletárság nemzetközi forradalmáért. A tét mindkét oldalon magas. A küzdelem makacs és nehéz lesz. Mi a győzelmet reméljük, mert minden történeti jogunk megvan rá.

Moszkva, 1920 május 29.

L. Trocki.

I. Az „erőviszonyok“.

Az érv, amit az orosz szovjeturalmon gyakorolt bírálat és különösen a szovjeturalomnak más országokban való megcsinálása ellen felszólaló bírálat változatlanul ismételi: az erőviszonyok érve. Ez így hangzik: a szovjeturalom Oroszországban utópiás*, mert „nem felel meg az erőviszonyoknak“. Az elmaradt Oroszország nem tűzhet ki olyan feladatokat maga elé, amik csak az előrehaladt Németországnak valók. De a német proletárság számára is örültség volna a hatalom megragadása, mert ez „jelenleg“ az erőviszonyokat zavarná. A népszövetség tökéletlen ugyan, ellenben megfelel az erőviszonyoknak. Az imperialista uralom megdöntésére irányuló harc utópiás — de az erőviszonyoknak megfelel a versaillesi szerződés megváltoztatása. Hogy Longuet Wilson után szalad, ez nem azért van, mert Longuet politikailag találatlan, hanem az erőviszonyok törvénye nevében. Seitz, az osztrák elnök és Renner, a kancellár, Friedrich Adler véleménye szerint muszáj, hogy kispolgári sekélyességüket a polgári köztársaság központi állásaiban gyakorolják, mert különben az erőviszonyok megzavarodnának. Két évvel a világháború előtt kifejtette nekem Renner, akkor még nem kancellár, hanem az opportunizmus marxista ügyvédje, hogy a június 3-iki cári uralom, vagyis a nagybirtokosok és kapitalisták monarchiakoronázta szövetsége Oroszországban még egy egész történeti időszakon át okvetlenül tartani fogja magát, mert ez felel meg az erőviszonyoknak.

Micsoda szentséges formula ez az erőviszonyok formulája, hogy a történet egész folyását „nagyban és kicsinyben“ meghatározza, kormányozza és megmagyarázza? Voltaképen miért lép fel ez a formula megváltozhatatlanul a mostani Kautsky-iskolában, mint valami, ami a bizonytalanságot, posványosodást, gyávaságot, hűtlenséget és ámtítást jogossá teszi?

„Erőviszonyok“ alatt az ember azt érti, amit akar: a termelés már elért fokát, az osztálytagozódás mérvét, a szakszervezeti munkások számát, a szakszervezetek tagállományát, néha a legutóbbi parlamenti választások eredményét, nem ritkán a minisztérium engedékenységet, vagy a pénzoligarchia orcátlanságának adagát — leggyakrabban, végül, azt az általános politikai benyomást, amit a viszonyokból merít a félvak pedáns, vagy az úgynevezett réalpolitikus, aki, noha birtokában van a marxiz-

*) Utópia: álom, képzelődés, elérhetetlen ábránd.

mus szokásának, a valóságban a legízletlenebb kombinációk, a nyárspolgári balítéletek, a parlamentáris „ismérvek“ által vezetetti magát. A rendőrfőnökkel való összeség után a szociáldemokrata osztrák politikus a régi jó időkben, amik nem is olyan nagyon régiek, mindig pontosan tudta, hogy — az erőviszonyok szerint — a bécsi május elseji békés utcai tüntetés javalható-e, vagy se. Eberték, Scheidemannék, Davidék, még nem is olyan régen, az erőviszonyokat azon mérték, hogy Bethmann-Hollweg vagy Ludendorff személyesen hány ujjukat nyujtották feléjük, mikor a német parlamentben kezet szorítottak velük. Friedrich Adler szerint a szovjeturalom kikiáltása Ausztriában az erőviszonyok pusztító megzavarása lenne. Az antant Ausztriát kiéheztetné. Bizonyítékul Adler a munkástanácsokkongresszusán 1919 júliusában Oroszországra mutatott és Magyarországra, ahol akkoriban az ottani Rennereknek még nem sikerült a magyar Adlerek segítségével a tanácskormányt megbuktatni. Első pillantásra úgy tűnhetett fel, mintha Adlernek Magyarországra vonatkozóan igaza lett volna: a magyar proletárdiktatura összedőlt, helyét Friedrich minisztériuma foglalta el. De egészen jogosan merült fel a kérdés, hogy ez az utóbbi megfelel-e az erőviszonyoknak? Mindenesetre tény, hogy Friedrich és Huszárja még ideiglenesen sem kerültek volna hatalomra, ha a román hadsereg nem lett volna. Ebből világosan következik, hogy a magyar tanács hatalom sorsának megmagyarázásánál legalább két ország „erőviszonyait“ kell tekintetbe venni: magát Magyarországot és a vele szomszédos Romániát. De könnyű megérteni, hogy még itt sem lehet megállni: ha a szovjeturalom, még a magyar válság előtt meg lett volna Ausztriában, a budapesti tanácskormány megbuktatása sokkal, de sokkal nehezebb lett volna. Szóval Ausztriát és Friedrich Adler áruló politikáját is mérlegelni kell azokkal az erőviszonyokkal kapcsolatban, amik a magyar tanács hatalom átmeneti bukását előidézték.

Friedrich Adler azonban az erőviszonyok kulcsát nem Oroszországban és Magyarországon keresi, hanem nyugaton, Clémenceau és Lloyd George országaiban: azoknak gabona és szén van a kezükben; gabona és szén pedig, különösen a mai időkben, ép olyan elsőrangú tényezők az erőviszonyoknak, mint a Lassalle-féle ágyúk az alkotmányoknak. Ha tehát jól megnézzük Friedrich Adler magasztos gondolatát: az csak annyi, hogy az osztrák proletárság addig nem ragadhatja meg a hatalmat, amíg ezt Clémenceau (vagy Millerand, tehát a másodrangú Clémenceau) meg nem engedi neki.

De itt is felmerül a kérdés: megfelel-e maga Clémenceau politikája a valóságos erőviszonyoknak? Első látásra olybá tűnik, mintha Clémenceau zsandárai — akik a munkásgyűléseket szétkergetik, a kommunistákat lefognak és agyonlövik — ha nem is bizonyítják, mindenesetre biztosítják az erőviszonyokat. De itt okvetlenül eszébe jut az embernek, hogy a szovjethatalomnak ugyanazokat a terrorisztikus intézkedéseit, vagyis ugyanolyan

házkutatásokat, letartóztatásokat és halálbüntetéseket — amiket csak ellenforradalmárokkal szemben alkalmaz — sokan épen annak bizonyítékául tekintik, hogy a szovjethatalom az erőviszonyoknak nem felel meg. De hiába keresnének ma az egész világon olyan uralmat, mely a saját fenntartására ilyen kemény tömegmegtorlásokat ne alkalmazna. Ami annyit jelent, hogy az ellenséges osztályerők minden jogi takarót, tehát a „demokratikus“ jogét is keresztültörve, könyörtelen harccal készülnek egymáshoz való viszonyukat elintézni.

Mikor Oroszország a szovjetrendszert felállította, nemcsak a világ összes kapitalistái, hanem szocialista opportunistái is kijelentették, hogy ez orcátlan kihívása az erőviszonyoknak. Ezen a ponton nem volt véleménykülönbség Kautsky és a habsburgi Czernin gróf és Radoszlavov bulgár miniszterelnök között. Azóta az osztrák-magyar monarchia és a német monarchia összedőltek és a világ leghatalmasabb militarizmusa porrá lett. A szovjethatalom megmaradt. A győztes antant mindent, amit csak tudott, mozgósított és ellene vitt. A szovjethatalom kibirta. Ha Kautsky-nak, Friedrich Adlernek vagy Otto Bauernek két évvel ezelőtt azt jósolták volna, hogy Oroszország előbb a német militarizmus rohamát, azután az antantimperializmussal való szakadatlan harcot ki fogja binni, a II. Internacionále e bölcsei ezt a jóslatot az erőviszonyok nevetségesen hamis felfogásának tartották volna.

A politikai erők csereviszonya minden adott pillanatban az alapvető és levezetett hatalmi tényezők különböző fokainak befolyása alatt alakul s csak legmélyebb alapjában határozódik meg a termelés fejlődési foka szerint. A nép társadalmi szerkezete messze mögötte marad a termelőerők fejlődésének. A kispolgárság s különösen a parasztság még akkor is élnek, mikor gazdasági módszerüknek már régen vége, mikor a társadalom termelőtechnikájának fejlődése már elítélte és túlszárnyalta őket. A tömegek öntudata ismét rendkívül elmarad a szociális viszonyok fejlődése mögött; a régi szocialista pártok öntudata egy egész korszakkal van hátrább, mint a tömegek hangulata s a régi parlamanti trade unionista (szakszervezeti szövetség) vezérek tudata, mely reakciósabb, mint a pártjaiké, olyan megdermedt rög, amit a történet a jelen pillanatig sem megemészteti, sem magából kihányi nem tudott. A békés parlamenti korszakban, a szociális vonatkozások ellentállóképesek lévén, minden köznapi számításnak az a lélektani tényező volt az alapja, s nagyobb hiba nélkül lehetett is, hogy feltételezték, hogy a parlamenti választások az erőviszonyokat meglehetősen teljességgel tükrözik. Az imperialista háború, miután a polgári társadalom egyensúlyát szétdőltte, nyilvánvalóvá tette azoknak az ismertetőjeleknek alkalmatlanságát, amik egyáltalán nem érintik azokat a mély történeti tényezőket, melyek a megelőző korszakban lassanként felhalmozódtak s most egyszerre felszínre kerültek és a történet mozgását meghatározzák.

A politika benfentesei azok, akik képtelenek a történeti folyamatot a maga egészében, belső ellenmondásaiban és ellentétéi-

ben felfogni, úgy képzeltek el a dolgot, mintha a történet a szocialista uralmat egyidejűleg minden oldalról és tervszerűen készítené elő, úgy, hogy a termelés központosodása a termelő és fogyasztó kommunista erkölcsé, a villamosekével s a parlamenti többséggel egyidejűleg érlelődne. Ebből lett a parlamentarizmushoz való tisztára gépies viszony, mely a II. Internacionále politikusainak többsége szemében a társadalom szocializmusra-érettiségének fokát ép olyan pontosan adta meg, mint a manométer megadja a gőz feszültségi mértékét. Valójában azonban nincs értelmetlenebb a társadalmi viszonyok fejlődésének ilyen elgépiesített felfogásánál.

Ha a társadalom termelőalapjától fogva a felépítmény lépcsőit, az osztályokét, az államét, a jogét, a pártokét, stb. követjük, megállapíthatjuk, hogy minden egyes fok tétlenségét nemcsak hozzá kell adni az alatta levő fok tétlenségéhez, hanem, leggyakrabban meg kell szorozni vele. Végeredményben megkapjuk azoknak a csoportoknak politikai tudatát, melyek a leghaladottabbaknak tartják magukat, s a változás pillanatában a történeti fejlődés óriási fékeinek bizonyulnak. Jelenleg kétségtelen, hogy a II. Internacionále pártjai, melyek a proletárság élén állottak, melyek nem voltak hajlandók, nem merték és nem tudták az emberi történet legválságosabb pillanatában a hatalmat megragadni, s melyek a proletariátust a kölcsönös pusztítás útjára vitték az imperializmus érdekében, az ellenforradalom határozott erejeként bontakoztak ki.

A történeti mozgás lököerei, a hatalmas termelőerők megfulladtak azokban az elmaradt, felépítmény-intézményekben (magántulajdon és nemzeti állam), amikbe a megelőző fejlődés bezsufolta őket. A termelőerők, amiket a kapitalizmus nevelt nagyra, a nemzeti polgári állam valamennyi falán dörömböltek, szabadelvűségüket a gazdasági életnek világméretekben való szocialista szervezetségében követelvén. A szociális tagozottság tétlensége, a politikai erők tétlensége, melyek képteleneknek mutatkoztak a régi osztálytagozottság lerontására; a vezető szocialista pártok tétlensége és árulása, melyek a polgári társadalom tényleges védelmét vették át — mindez a termelőerők elemi lázadására vezetett, az imperialista háború formájában. Az emberi technika, a történetnek ez a legforradalmibb tényezője, a maga évtizedeken át felhalmozott erejével a Scheidemannok, Kautskyk, Renaudelék, Vandervelde, Longuetek csúf konzervativizmusa és szűgyenletes bárgyúsága ellen fordult, s mozsaraival, géppuskáival, dreadnoughtjaival és léghajóival az emberi kultúrát őrjögve rombolni kezdette.

Igy annak a nyomoruságnak, mit az emberiség most átél, épen abban van az oka, hogy az ember természetfölötti való technikai hatalmának fejlődése már régen érett volt a gazdaság szocializálására, hogy a proletariátus a termelésben már elfoglalta azt a helyet, mely diktatúráját teljesen biztosítja, míg ellenben a történet tudattalan erői, — a pártok és vezetőik — még teljesen a

régi balítéletek igájában voltak s csak a tömegek magukiránti bizalmatlanságát táplálták. Néhány évvel ezelőtt Kautsky megértette ezt. Röpiratában (A hatalom útja) ezt írja: „A proletariátus jelenleg olyan erős, hogy nyugalommal várhatja az elkövetkezendő győzelmet. Korai forradalomról már nem lehet szó abban az időben, amelyben a proletariátus az adott állami alaphól annyi erőt szerzett, amennyit csak lehetett, s amikor az államélet átépítése további fellendülésének feltételévé lett.” Attól a perctől fogva, amelyben a termelőerők fejlődése, melyek túlnőttek a nemzeti állam keretein, e válságok és rázkódások korszakába vitte az emberiséget, a tömegek tudatát fenyegető lökések vetették ki a megelőző korszak aránylagos egensúlyából. A szokások számár tja és restsége, a békés törvényesség mákonya elvesztették hatalmukat a proletariátus felett. De a tömeg még nem lépett tudatosan és feltétel nélkül a nyílt forradalmi harc útjára. Tétováz, mert az ingatag egyensúly utolsó óráit éli. A lélektani átfordulásnak e pillanatában a csúcsnak a szerepe — egyrészt az államhatalomé, másrészt a forradalmi párté — óriási jelentőségű. Elegendő egy határozott lökés jobbról, vagy balról ahhoz, hogy a proletariátust — bizonyos időre — az egyik vagy másik oldalra taszítsa. Ezt láttuk 1914-ben, mikor a munkásosztály az imperialista kormányok és a szociálpatrióta pártok egyesült unszolására, egyszerre a saját vágányáról az imperializmus útjára vetődött. Láttuk aztán, hogy a háború szenvedései, a háború eredményeinek ellentétei (az eredeti jelszavakhoz képest) a tömeget forradalmilag megrázzák s a tőke elleni nyílt felkelésre egyre képesebbé teszik. Ilyen körülmények között fontos, hogy legyen forradalmi párt, amely a mostani korszak hajtóerőiről világos számvetést ad s megérti a saját forradalmi osztályának kizárólagos helyzetét az erők sorában, amely ennek az osztálynak kimeríthetetlen erőit ismeri, mely ebben az osztályban hisz, amely önmagában is hisz, amely tudja a forradalmi módszer hatalmát az összes szociális viszonyok bizonytalanságának korszakában; mely kész ezt a módszert alkalmazni s végigvinni — egy ilyen pártnak a léte megbecsülhetetlen fontosságú történelmi tény.

S megfordítva: a hagyományos befolyással rendelkező szocialista párt, mely nem ad számot önmagának arról, ami körötte történik, amely a forradalmi helyzetet nem érti meg, s ezért kulcsát meg sem találja, amely sem a proletariátusban, sem önmagában nem hisz, egy ilyen párt a mi korunkban a legkárosabb történelmi tényező, a zavaroknak és az erőtlenítő zűrzavarnak forrása.

Ilyen most Kautsky és társainak szerepe. Arra tanítják a proletariátust, hogy ne önmagában higgyen, hanem torzképében, amit a demokrácia tükre mutat, az a tükör, melyet a militarizmus csizmája ezer cseréppé rúgott szét. Szerintük a proletariátus forradalmi politikájára nem a nemzetközi helyzet a döntő, nem a tőke tényleges összeomlása, nem a társadalomnak ezzel bekövetkezett zülése, nem a munkásuralom objektív szükségessége, mely a kapitalista civilizáció füstölgő romhalmazából az égre kiált — nem

mindez az alapja a proletariátus forradalmi pártjai által gyakorlandó politikának, hanem a szavazatok megszámlálása, amit a parlamentarizmus kapitalista számvevői visznek végbe. Ismételjük, hogy csak néhány évvel ezelőtt még, Kautsky mintha más véleményen lett volna. „Ha a proletariátus a nemzet egyetlen forradalmi osztálya”, — ezt írta Kautsky röpiratában (A hatalom útja) — „ebből az következik, hogy a mostani uralom minden összeomlása, akár erkölcsi, akár pénzügyi, akár katonai jellegű, valamennyi polgári párt csődjét jelenti, melyek mindezekért felelősek, s ebből a zsákutcából csak egyetlen út vezet ki: a proletariátus hatalmának felállítása.”

Ma azonban a tehetetlenség és gyávaság pártja, Kautsky pártja, ezt mondja a munkásosztálynak: „Nem arról van szó, hogy most Te vagy a történet egyetlen teremő ereje, nem arról, meg tudod-e dönteni azt az uralkodó rablóbandát, amivé a birtokló osztályok fajultak, nem arról van szó, hogy ezt a feladatot helyetted senki el nem végezheti, nem arról, hogy a történet nem ad neked haladékot, mert a véres káosz mostani állapota téged magadat is a kapitalizmus utolsó romjai alá készül temetni, — arról van szó, hogy az uralkodó imperialista bandáknak tegnap, vagy ma sikerült ötvenegy százalék szavazatot összehozni a te negyvenkilenc százalék szavazatod ellen és a közvéleményt megcsalni, meghamisítani és megvesztegetni: — Éljen a parlamenti többség, ha a világ tönkre is megy bele!”

II. A proletárdiktatura.

„Marx és Engels alkották meg a proletárdiktatura fogalmát, melyért Engels 1891-ben, röviddel halála előtt, makacsul harcolt — a proletariátus egyeduralmának fogalmát, mint az egyetlen formát, amelyben az államhatalmat megvalósíthatja.“

Igy írt Kautsky körülbelül tíz év előtt. A proletárhatalom egyetlen formájának nem a szocialista többséget tartotta demokrata parlamentben, hanem a proletariátus egyeduralmát, diktatúráját. Teljesen világos, hogy, ha a termelőeszközök magántulajdonának megszüntetését nézzük, mint feladatot, akkor ennek az egyetlen útja az egész államhatalom összpontosítása a proletariátus kezében és az átmeneti időre olyan kizárólagos uralom létrehozása, melyben az uralkodó osztályt nem általános és hosszabb időre számított szabályok, hanem a forradalmi célszerűség mérlegelése vezetik.

A diktatúrára azért van szükség, mert nem egyes részlet-változásokról, hanem a burzsoáziának léteről magáról van szó. Ezen a talajon az egyezkedés lehetetlen. Itt csak az erőszak dönthet. A proletariátus egyeduralma, mint ez magától értetődik, sem egyes megállapodásokat, sem jelentékeny engedményeket ki nem zár, különösen a kispolgárságra és a parasztságra nézve. De ezekre a megállapodásokra a proletariátus csak akkor léphet, ha előbb az anyagi hatalom szervét elfoglalta, s megszerezte annak a lehetőségét, hogy önállóan határozhasson afelől, milyen megállapodásokat köthet, s milyeneket kell a szocialista feladat érdekében visszautasítania.

Kautsky most kereken elveti a proletariátus diktatúráját, mint „a kisebbségnek a többségen való erőszakát“, vagyis a proletárság forradalmi uralmát ugyanazokkal a vonásokkal jellemzi, mint amilyenekkel a világ valamennyi becsületes szocialistája a kizsákmányolók (demokrata formákkal leleplezett) diktatúráját jellemezte.

Miután így cserbenhagyta a forradalmi diktatúrát, Kautsky azt a kérdést, hogyan hódítsa meg a hatalmat a proletariátus, azzal a kérdéssel oldja fel: hogyan hódítsa meg a szociáldemokrácia valamelyik jövőendő választás alkalmával a szavazattöbbséget. A parlamentarizmus jogi fikciója szerint az általános választójog a lehetőséget arra, hogy a lakosság többsége a szocializmus mellett döntsön. Míg ez az elméleti lehetőség nem vált valóra, a szocialista kisebbségnek meg kell hajolnia a polgári többség

előtt. A parlamenti többségbálvány imádása nemcsak a proletárdiktatura, hanem a marxizmus és a forradalom csúf cserbenhagyása is. Ha a szocialista politikát a többség és a kisebbség parlamenti szentségének vetnők alá, akkor a formális demokrácia országaiban nem volna helye a forradalmi harcnak. Ha az általános választójog alapján létrejött többség Svájcban drákói rendelkezéseket tesz a sztrájk ellen, vagy, ha a végrehajtóhatalom, amely Amerikában a formális többség akarátát jelenti, a munkásokat agyonlöveti, akkor a svájci és amerikai munkásoknak nincs „joguk” általános sztrájjal tiltakozni? Nyilván nincs. A politikai sztrájk egyik formája a parlamenten kívüli nyomásnak a „nemzeti akaratra”, amely az általános választójog révén jött létre. Persze maga Kautsky nem mer olyan messze menni, mint ahogy új álláspontjának logikája kívánná. Multjának maradékai kötik annyira, hogy kénytelen elismerni, hogy a tett módosító indítványokat nyújthat be az általános választójoghoz. A parlamenti választás, legalább elvben, sohasem volt pótlása a reális osztályharcnak, összeütközéseknek, védekezésnek, támadásnak, felkelésnek; csak segedelem volt ebben a harcban, s hol kisebb, hol nagyobb szerepet játszott, hogy a diktatura idején semmivé zsugorodjon.

1891-ben, vagyis nem sokkal halála előtt Engels, mint az imént hallottuk, makacsul védelmezte még a proletárdiktaturát, mint a proletárság állami hatalmának egyetlen formáját. Kautsky maga többszörösen ismételte ezt a meghatározást. Ebből látható (mellesleg megjegyezve), milyen méltatlan hamisítás Kautsky mostani kísérlete, mely a proletárdiktaturát mint különös, állítólag orosz találmányt akarja a mi nyakunkba varrni.

Aki a célt el akarja érni, nem mellőzheti az eszközöket. A küzdelmet olyan erővel kell folytatni, amely tényleg biztosítja a proletariátus egyeduralmát. Ha a szocialista átalakulás feladata diktaturát követel, — „az egyetlen formát, mellyel a proletariátus állami hatalmát megvalósíthatja” — akkor a diktaturát, bármibe kerül is, biztosítani kell.

Röpiratot írni a diktaturáról, ehhez tintatartó, néhány ív papír, s talán bizonyos számú gondolat is kell. De a diktatura megcsinálásához és megerősítéséhez az is szükséges, hogy a burzsoáziát meggátoljuk a proletariátus államhatalmának aláásásában. Kautsky, úgylátszik, azt hiszi, hogy ezt siránkozó röpiratokkal is el lehet érni. De saját tapasztalata megmutathatná neki, hogy nem elég, ha valaki a proletariátusra való befolyását elvesztette: azzal még nem kapott befolyást a burzsoáziára.

A munkásosztály egyeduralma csak úgy biztosítható, ha kényszeríthetjük az uralkodáshoz szokott burzsoáziát annak megértésére, hogy számára veszedelmes a proletárdiktatura ellen fellázadni, szabotálással, összeesküvésekkel, felkelésekkel, külföldi csapatokkal aláásni. A hatalmától megfosztott burzsoáziát engedelmességre kell szorítani. Hogyan? A papok a népet túl-

világi büntetésekkel ijesztik. Ilyen segédeszközök nekünk nem állanak rendelkezésünkre. A papok pokla sohasem állt elszigetelten, hanem a szent inkvizíció tüzével, s a demokrata állam skorpióival függött össze. Kautsky talán arra a gondolatra hajlik, hogy a burzsoáziát a kategórikus imperativusszal lehet megfékezni, amely mostani írásaiban a Szentlélek szerepét játssza. Mi csak praktikus segítséget ígérhetnénk neki arra az esetre, ha rászánná magát, hogy kanti-humanista missziót küldjön Denikin és Kolcsak országába. Ott mindenestre meggyőződhetnék arról, hogy az ellenforradalmárok természettől fogva nem jellemtelenek, hanem jellemük a háború hatéves tüzében megacélosodott. Minden fehér gárdista elsajátította azt az egyszerű igazságot, hogy könnyebb egy kommunistát ágról lelőgatni, mint Kautsky egy könyve által megtéríteni. Ezek az urak nem táplálnak babonás félelmeket, sem a demokrácia elveit illetően, sem a tisztítótűzre vonatkozóan s annál kevésbé, mert az egyház és a hivatalos tudomány papjai velük értenek egyet és kombinált villámaikat kizárólag a bolsevikiek fejére robotgatják alá. Az orosz fehér gárdisták hasonlítanak a németekhez és más nemzetiségükhöz abban, hogy sem meggyőzni, sem megszégyeníteni, hanem csak megfélemlíteni, vagy szétzúzni lehet őket.

Aki elvben elhárítja a terrorizmust, vagyis az elkecseregelt és fegyveres ellenforradalom elnyomására és megfélemlítésére célzó intézkedéseket, annak le kell mondania a munkásosztály politikai uralmáról, forradalmi diktatúrájáról. Aki a proletárdiktatúráról lemond, az lemond a szociális forradalomról és a szocializmust viszi sűrbe.

* * *

A szociális forradalom valaminő elmélete jelenleg Kautskynál nem található. Valahányszor megkísérli, hogy a forradalom és a proletárdiktatura rágalmozását általánosítsa, a jauresizmus és a bernsteinizmusnak felmelegített balítéletei találja föl.

„Az 1879-es forradalom — írja Kautsky — maga távolította el a legfontosabb okokat, melyek olyan kegyetlen és erőszakos formát adtak neki, s előkészítette a későbbi forradalmak enyhébb formáit.” (97. l.) Tegyük fel, hogy ez valóban így van, noha ehhez el kellene felednünk az 1848 júniusi napjainak és a kommun elnyomásának borzalmaikat. Tételezzük fel, hogy a tizenennyolcadik század nagy forradalma, mely a könyörtelen terrorral az abszolutizmus, feudalizmus és klerikalizmus uralmát félretolta, valóban a szociális kérdések békésebb és enyhébb megoldásának feltételeit készítette elő. De ha el is ismerjük ezt a tisztára liberális tételt, akkor sincs a mi vádlónknak a legkisebb igaza sem, mert az orosz forradalom, mely a proletárdiktatúrával végződött, éppen azzal a munkával kezdődött, amit Franciaország a XVIII. század végén fejezett be. A mi elődeink az elmúlt századokban nem fáradtak azon, hogy forradalmi terrorral előkészítsék a mi forradal-

munkerkölcseinek enyhítésére a demokratikus feltételeket. Kautsky, az erkölcsi mandarin, jól tenné, ha ezt a körülményt is tekintetbe venné, s nem minket, hanem elődeinket vádolná meg.

Kautsky különben ezirányban egy kis engedményt is tesz. „Senki belátó ember nem kételkedhetik abban, hogy egy katonai monarchia, amilyen a német, az osztrák, az orosz, csak erőszakkal dönthető meg, de mindig kevesebbet gondoltak (kik?) a fegyverek véres erőszakára, s mindig többet a proletariátus sajátos hatalmi eszközére, a munkamegtagadásra, a tömegsztrájkra. De hogy a proletariátus jelentékeny része, mikor hatalmon van, véröntásban, bosszúban, dühben tombolja ki magát, úgy, mint a 18. század végén, ezt nem vártuk. Ez az egész fejlődést a fejetetejére állította volna.” (101. l.)

Amint látjuk, a háború és a forradalmak egész sora kellett ahhoz, hogy megtudhassuk, mi is játszódik le a legtudósabb teoretikusok fejében. Kiderült, hogy Kautsky ugyan nem hitte, hogy egy Romanovot, vagy egy Hohenzollernt beszélgetésekkel mellőzni lehetne, de ugyanakkor komolyan feltételezte, hogy a katonai monarchiát az általános sztrájkjal, vagy ölbetett kezek passzív tüntetésével meg lehet buktatni. Az 1905-ös orosz tapasztalat, s a kérdés világvitája ellenére is, mint kiderül, Kautsky megtartotta az általános sztrájkról való anarcho-reformista véleményét. Mi utalhatnók saját lapjának, a „Die Neue Zeit”-nek hasábjaira, amelyeken tizenkét évvel ezelőtt ki volt fejtve, hogy az általános sztrájk csak a proletariátus mozgósítása és szembehelyezése az ellenséges államhatalommal, de hogy a sztrájk magában nem tudja a feladatot megoldani, mert előbb meríti ki a proletariátus erőit, mint ellenfeleit, s ezáltal a munkások, egy nappal előbb vagy utóbb, arra kényszerülnek, hogy a gépek mellé visszatérjenek. Az általános sztrájknak csak úgy van döntő jelentősége, ha előfeltétele a proletariátus és fegyveres ellenfele összeütközésének, vagyis ha előfeltétele a nyílt forradalmi felkelésnek. A forradalmi osztály a hatalmi problémát, minden forradalom alapvető kérdését, csak akkor oldhatja meg, ha előzőleg a vele szemben álló hadsereg akaratát megtörte. Az általános sztrájk mindkét fél erőinek mozgósítására vezet és az ellenforradalom ellentálló képességét komoly próbára teszi. De csak a harcok további folyamán, a fegyveres felkelés útján lehet megállapítani azt a véres árat, amit a forradalmi osztálynak majd fizetnie kell a hatalomért. Ám, hogy a fizetségnek vérben kell történnie, hogy a hatalom meghódításáért és biztosításáért vívott harcban a proletariátusnak nemcsak meghalnia, hanem ölnie is kell — ebben egyetlen komoly forradalmár sem kételkedett. Ha valaki azt mondja, hogy a proletárságnak a burzsoáziával vívott elkeseredett élet-halálharca „az egész fejlődést a fejetetejére állítja”, az csak azt jelenti, hogy néhány tisztelt ideológusnak a feje olyan, mint a sötét kamra, melyben a dolgok a fejüktetején állanak.

De a haladottabb, régi demokrata hagyományú országokra vonatkozóan sincs egyáltalán semmivel bizonyítva Kautsky tör-

téneti tételének helyessége. Egyébiránt maga a tétel nem új. A revizionisták, annakidején, alapvetőbb jelentőséget adtak neki. Bebizonyították, hogy a proletárszervezetek növekedése demokrata körülmények közt biztosítja a fokenkénti, észrevétlen — reformista evolúciós — átmenetet a szocialista rendre, általános sztrájkok, felkelések és proletárdiktatura nélkül is.

Akkor, működése tetőpontján Kautsky bebizonyította, hogy a kapitalista társadalom osztályellentétei a demokrácia formái ellenére is mélyülnek, s hogy ez a folyamat elkerülhetetlenül forradalomra és arra vezet, hogy a proletárság meghódítja a hatalmat.

Persze senkisémm vállalkozott arra, hogy megállapítsa előre az áldozatok számát, akik a proletárság forradalmi felkelésében és diktaturája uralmában el fognak hullani. De mindenki számára világos volt, hogy az áldozatok száma a bitorló osztályok ellenállási erejétől függ. Ha Kautsky a könyvével azt akarja mondani, hogy a demokrata nevelés a burzsoázia osztályöngzését nem enyhítette, ehhez minden további nélkül hozzá lehet járulni.

Ha hozzá akarja tenni, hogy az imperialista háború, mely a demokrácia ellenére kitört és négy évig dühöngött, az erkölcsöket elvadította, az erőszakot terjesztette, s a burzsoáziát leszoktatta arról, hogy embertömegek kiirtásában feszélyezze magát — ebben is igaza van Kautskynak. Mindez valóban így van. Küzdeni azonban olyan körülmények közt kell, amilyenek adva vannak. Nem a proletár-Homunkulusz küzd a polgári Homunkulusszal, amik Wagner—Kautsky retortájából szálltak ki, hanem a valóságos polgársággal, úgy, ahogy mind a ketten a legutóbbi imperialista vérfürdőből kikerültek.

Ebben a tényben, hogy az egész világon könyörtelen polgár háború fejlődik, ebben a tényben a II. Internacionálétól való elszakadás kárhozatos eredményét látja Kautsky.

„Valóban — írja Kautsky — mióta a marxizmus uralkodik a szocialista mozgalomban, a világháborúig minden tudatos megmozdulása meg volt óva a nagyobb vereségtől és az a gondolat, hogy rémuralmon át érvényesüljön, soraiból teljesen eltűnt.”

„Sokban hozzájárult ehhez az a körülmény, hogy ugyanakkor, amikor a marxizmus lett az uralkodó szocialista tan, a demokrácia gyökeret vert Nyugat-Európában s elkezdett ott nem harci tárgy, hanem a politikai élet szilárd alapja lenni.”

A „haladásnak ebben a formulájában” egy szemernyi marxizmus sincsen; az osztályharc, az osztályok anyagi összeütközései marxista propagandában vannak feloldva, mely állítólag biztosítaná a demokrácia feltételeivel, az átmenet fájdalomtalanágát új, „értelmesebb” társadalmi formákra. Ez a legközönségesebb felvilágosodásosdi, elkésett racionalizmus, a XVIII. század szellemében, azzal a különbséggel, hogy Condorcet gondolatai itt a Kommunista Kiáltvány elhígtásával vannak pótolva. Az egész történelem szakadatlan hosszúságú papírsávvá változik, s ennek a humánus folyamatnak a központja: Kautsky érdemdús íróasztala.

Például állítják eléink a II. Internacionále korszakának munkásmozgalmát; ez a mozgalom, mely a marxizmus zászlaja alatt játszódtott le, tudatos akcióiban nem szenvedett nagy vereségeket. De a munkásmozgalom, az egész világproletariátus s vele az egész emberi kultúra mérhetetlen vereséget szenvedett 1914 augusztusában, amikor a történelem felállította mérlegét a szocialista pártok minden erejének és képességének, ama pártokénak, melyekben a marxizmus „a demokrácia szilárd alapján“ állítólag vezetőszerpet játszott. Ezek a pártok teljes csődöt mondtak. Megelőző munkájuk tulajdonságai, amiket Kautsky most szeretne megőrkíteni, az alkalmazkodóképesség, a lemondás az „illegális akciókról“, a nyílt harc kerülése, a demokráciában, mint a fájdalomtalan változás útjában való, reménykedés — mindez semmivé lett. Vereségtől félve, a tömegeket minden esetben visszatartva a nyílt harctól, az általános sztrájkot vitákba olvasztva fel: a II. Internacionále pártjai ijesztő vereségüket készítették elő, egyetlen ujjukat megmozdítani nem tudták, hogy a világtörténet legnagyobb katasztrófáját, a négyéves imperialista vérfürdőt, amely a polgárháború elkeseredett jellegét előre meghatározta, elhárítsák. Igazán vattázott sipkát húz nemcsak a szemére, hanem az orrára és a fülére is, aki most, a II. Internacionále dicstelen összeomlása után, pártjának, a német szociáldemokráciának szégyenletes csődje óta, a világvérfürdő véres bárgyusága és a polgárháború iszonyu dúlása után szembeállítja velünk értelmességét, lojalitását, békességességét és meggondoltságát annak a II. Internacionálenak, amelynek örökségét most likvidáljuk!

III. Demokrácia.

„Vagy demokrácia, vagy polgárháború.“

Kautskynak egyetlen határozott kivezető útja van: a demokrácia. Csak épen az kell hozzá, hogy mindenki elismerje és alája rendelve magát. A jobboldali szocialistáknak abba kell hagyniok a véres erőszakot, melyet a polgárság akarata szerint gyakorolnak. Magának a burzsoáziának le kell mondania arról, hogy Noske és Vogel hadnagy* segítségével a maga kiváltságos helyzetét körömszakadtáig védje. S végül a proletariátusnak is le kell mondania arról, hogy a polgárságot egyszersmindenkorra egyéb eszközökkel akarja megbuktatni, mint amiket az alkotmány előír. Az itt felsorolt feltételek teljesedésével a szociális forradalom fájdalomtalanul olvad fel a demokráciában. Az eredmény elérésére elég, ha mai viharos történetünk hálósípkát tesz a fejére s a bölcseséget Kautsky tubák-szelencéjéből veszi.

„Csak ez a két lehetőség van“ — oktat ki kennünket a bölcs — „vagy demokrácia, vagy polgárháború.“ (145. l.) De Németországban, ahol a demokrácia alaki elemei megvannak, a polgárháború egyetlen órára sem szünetel. „Biztos“ — ismeri el Kautsky — „hogy a jelenlegi nemzetgyűlés Németországot nem gyógyítja meg. De a gyógyulási folyamatot nem előmozdítja, hanem hátráltatja, ha a jelenlegi nemzetgyűlés elleni harcból a demokrácia és az általános választójog elleni harcot csinálnak.“ (152. l.) Mint hogyha Németországban csakugyan a választójog formájáról és nem a hatalom valóságos birtokáról volna szó!

A jelenlegi nemzetgyűlés, vallja be Kautsky, nem tudja az országot meggyógyítani. Tehát? Kezdjük a játékot előlről. A játékosok bele fognak egyezni? Ez kétséges. Ha a játszma előnytelen nekünk, akkor nyilván előnyös nekik. A nemzetgyűlés, amely képtelen Németországot a gyógyulás felé vinni, nagyon is képes Noske átmeneti diktaturájával Ludendorff „komoly“ diktaturáját előkészíteni. Így volt ez az orosz alkotmányozó gyűléssel is, mely Kolcsak számára készítette elő a talajt. Kautsky történeti hivatása épen az, hogy a felfordulást bevárja s aztán megírja az ixe-dik röpiratát, mely a forradalom összeomlását meg fogja magyarázni, az egész megelőző történetnek, a majomtól Noskeig, Nosketól Ludendorffig való menetével. Egy forradalmi pártnak a feladata más: az, hogy a veszélyeket előre lássa, s őket tettekkel

* Rosa Luxemburg gyilkosa.

megakadályozza. Erre azonban szemmel láthatóan nincs más út, csak az, hogy a hatalmat elragadjuk a tényleges birtokosaitól, a nagybirtokosoktól és nagytőkésektől, akik Ebert úr és Noske úr hátamögé bújtak. Így a jelenlegi nemzetgyűlés útja két irányban ágazik: vagy az imperialista klikk diktatúrája, vagy a proletariátusé. A „demokrácia“ felé sehonnan sem vezet az út. Kautsky ezt nem látja. Sok szóval fejtegeti, hogy a demokrácia nagy jelentőségű a tömegek politikai fejlesztésére és szervező nevelésére, s hogy a proletariátus a demokrácián át a teljes felszabadulásig juthat. (72. l.) Az ember azt hihetné, hogy az erfurti program óta semmi olyan nem történt a világon, ami a figyelemre méltó volna!

Azonban, évtizedek folyamán Franciaország, Németország, s más fontos országok proletariátusa küzdött és fejlődött, a demokrácia intézményeit kihasználta, s rajtuk hatalmas politikai szervezeteket épített. De a demokráciának ezt az útját, mely a proletárt szocializmusra nevelte, megszakította egy lényegtelen esemény: az imperialista világháború. Az osztályállamnak sikerült, abban a percben, mikor a háború éppen miatta kitört, a proletariátust a szociáldemokrácia vezető szervei által a maga útjára vonni. Ekként a demokrácia módszerei, bár kétségtelen, hogy egy bizonyos időszakban voltak előnyei, korlátozott tetterőt mutattak, úgy hogy két proletárnemzedéknek demokráciában való felnevelése egyáltalán nem biztosította azt a szükséges politikai készültséget, ami egy olyannyira fontos eseménynek megítéléséhez kellett volna, amilyen az imperialista háború. A tapasztalat egyáltalán nem jogosít bennünket annak feltételezésére, hogy a proletariátus politikailag jobban elő lett volna készítve, ha a háború tíz vagy tizenöt évvel később tör ki. A polgári demokrata állam nemcsak jobb feltételeket ad a dolgozók fejlődésére, mint az abszolutizmus, hanem egyszersmind korlátozza is ezt a fejlődést a polgári törvényesség határaival, azáltal, hogy a proletárság felsőbb rétegeibe megalkuvó szokásokat és törvény tisztelő balvéleményeket halmoz fel és erősít meg. A demokrácia iskolája teljesen elégtelennek bizonyult arra, hogy mikor a háború katasztrófája jelentkezett: a német proletárságot forradalomra ösztönözze. Ehhez a háború barbárságának, szociál-imperialista reményeinek, a legnagyobb katonai sikereknek és a példátlan vereségnek iskolája kellett. Ez események után, melyek az egész világ képén, sőt még az erfurti programon is változtattak valami csekélyet: aki azokkal a közhellyel hozakodik elő, amik a demokratikus parlamentarizmusnak a munkásságra való nevelő hatásáról beszélnek, valóban politikai gyerekkorába esett vissza. Ez éppen Kautsky szerencsétlensége.

„A proudhonizmus — írja Kautsky — mély bizalmatlanságot táplált a proletárság politikai szabadságharca, s a politikában való részvétele iránt. Ma ismét hasonló gondolatmenetek bukkannak fel (!!) s úgy jelentkeznek, mint a szocialista elmélkedés legújabb vívmányai, mint olyan tapasztalatok eredményei, amiket

Marx nem ismert és nem ismerhetett. Pedig mindezek csak új változatai félszázévesnél vénebb gondolatoknak, amik ellen már maga Marx küzdött és amiket le is győzött."

A bolsevizmus — felmelegített proudhonizmusnak bizonyul! Elméleti szempontból ez Kautsky könyvének egyik legszeméretlenebb állítása.

A proudhonisták ugyanazért vetették el a demokráciát, amiért a politikai harcot általában elvetették. A proudhonisták a munkások gazdasági szervezkedését akarták, állami beavatkozás és forradalmi felforgatások nélkül. A munkások önségélyét árúgazdaság alapján. Ha az események menete politikai harcra szorította őket, akkor, mint kispolgári ideológusok a demokráciát nemcsak a plutokráciával, hanem a forradalmi diktatúrával szemben is előnyben részesítették. Van ebben valami közös is a bolsevizmussal? Mig mi, bolsevisták, a demokráciát a proletárság központosított hatalma kedvéért elutasítjuk, a proudhonisták éppen ellenkezőleg, hajlandók voltak a föderatív elvvel felhígított demokráciával megbékélni, hogy a munkásosztály forradalmi egyeduralmát kikerüljék. Sokkal nagyobb joggal hasonlíthatna össze bennünket Kautsky a proudhonisták ellenfeleivel, a blanquistákkal, akik megértették a forradalmi hatalom jelentőségét és a hatalom meghódítását nem tették babonásan függővé a demokrácia alaki ismertetőjeleitől. De hogy megfelelő értelmű összehasonlítását adjuk a kommunistáknak a blanquistákkal, hozzá kellene tennünk, hogy mi a munkás- és katonatanácsokban rendelkezünk olyan felforgató szervezetekkel, amikről a blanquisták nem is álmodhattak, a saját pártunkban a politikai vezetésnek pótolhatatlan szervezetével rendelkezünk és rendelkezünk, olyanul, amely a szociális forradalom teljes programjának birtokában van; végül a szakszervezetek, melyek teljesen a kommunizmus zászlaja alatt állnak és a szovjethatalmat támogatják, hatalmas szervezetek voltak és maradtak gazdasági átalakítások elvégzésére. Ilyen körülmények között csak az mondhatja, hogy a bolsevizmus a proudhonizmus balítéleteit élesztette fel, aki az elméleti lelkiismeretlenség és a történeti belátás utolsó maradványait is elvesztette.

A demokrácia imperialista elfajulása.

Nem ok nélkül van a „demokrácia“ szónak a politikai szótárban dupla értelme. Egyrészt azt az állami uralmat jelenti, mely az általános választójogon, s a nép „önkormányzati jogának“ egyéb alaki járulékein alapszik. Másrészt demokrácia alatt magukat a néptömegeket értjük, amennyiben politikai életet élnek, s mind az első, mind a második értelmezésben a demokrácia fogalma az osztálykülönbségek fölé emelkedik.

A meghatározás e sajátosságai politikailag mély alapúak. A demokrácia, mint politikai uralom, annál ellentállóbb, tökéletesebb, megingathatatlanabb, mennél több helyet foglal el az ország

életében a népességnek, osztályértelemben kevésbé elkülönződött középrétege a városi és vidéki kispolgárság. Legnagyobb virágzását a demokrácia a XIX. században érte el Észak-Amerika Egyesült Államaiban és Svájcban. A tengerentúli szövetséges köztársaság állami demokráciája, a farmerek agrárdemokráciájára támaszkodott. A kis helvét köztársaságban a városok kispolgársága és az erős parasztság lett az egyesült kantonok konzervatív demokráciájának alapjává.

A feudalizmus ellen küzdő harmadik rend harcából keletkezett demokrata állam csakhamar a polgári társadalomban kialakuló osztályellentétek elsímításának eszközévé válik. A polgári demokráciának ebben annál nagyobb a sikere, mennél szélesebb alatta a kispolgárság retege, mennél nagyobb ez utóbbinak a jelentősége az ország gazdasági életében, mennél kisebb tehát az osztályellentétek fejlődési foka. De mennél inkább, annál reménytelenebbül maradtak el a középső osztályok a történeti fejlődéstől és annál kevésbé beszélhettek a nemzet nevében. Kispolgári vaskalaposok persze (Bernstein és társai) elégtétellel bizonyíttgatták, hogy a kispolgári tömegek eltűnése nem történik olyan gyorsan, mint ahogy azt Marx iskolája feltételezte. Csakugyan el kell fogadni, hogy a város és különösen a falu kispolgári elemei még most is rendkívül nagy helyet foglalnak el. A fejlődés fő tartalma azonban abban nyilvánult, hogy a kispolgárság elvesztette jelentőségét a termelésben. Az az értékmennyiség, amit ez az osztály a nemzet östermelésében jelent, sokkal gyorsabban apadt, mint a kispolgárság létszáma. Ezzel arányban csökkent a kispolgárság társadalmi, politikai és kulturális jelentősége. A történeti fejlődés mindinkább áttámaszkodott a konzervatív rétegekről, amik a multba csúsztak, a társadalom sarkosan ellentétes osztályaira, a kapitalista burzsoáziára és a proletariátusra.

Mennél jelentéktlenebb lett a kispolgárság, annál kevésbé tudta a tőke és munka történeti perében a döntőbíró szerepét játszani. Közben a városi polgárság és különösen a falusi parasztság tovább is közvetlen kifejezést nyert a parlamentarizmus választási statisztikájában. Valamennyi polgárnak, mint választónak, egyenlősége nyílt kifejezésre juttatta, hogy a „demokratikus” parlamentarizmus képtelen a történeti fejlődés alapvető kérdéseit elintézni. Hogy a proletárnak, a parasztnak és a trösztvezérnek „egyenlő” szavazati joga volt, az a parasztot formálisan a két ellenfél közvetítőjévé tette. A valóságban azonban a kultúrában elmaradt, politikailag gyámoltalan parasztság mindenütt támasza lett a legreakciósabb, legkalandosabb, legképtelenebb és legromlottabb pártoknak, melyek végeredményben mindig a tőkét támogatták a munka ellen.

Bernstein, Sombart, Tugan-Baranovszky jóslásai ellenére: a középső osztályok szívóssága a polgári társadalom forradalmi válságát nem enyhítette, hanem a végetekig kiélezte. Ha a kispolgárság és a parasztság proletarizálódása végül is tiszta for-

mában történék, akkor sokkal valószínűbb volna annak a lehetősége, hogy a proletariátus a demokratikus parlamenti szerkezeten át vegye kezébe a hatalmat, mintsem most látjuk. Épen az a tény, amibe a kispolgárság hívei kapaszkodtak — a kispolgárság életereje — végzetesnek bizonyult a politikai demokrácia külső formáira is, miután a kapitalizmus a lényegét aláásta. Azáltal, hogy a kispolgárság a parlamentarizmusban elfoglalta azt a helyet, amit a termelésben elvesztett, a parlamentarizmust végleg kompromittálta, miután zavaros fecsegés és törvényhozó ellenzékiekedés intézményévé tette. Már ebből is az a feladat származott a proletariátusra, hogy az államhatalom gépezetét a maga kezébe vegye, függetlenül a kispolgárságtól, sőt a kispolgárság ellenére — s nem a kispolgárság érdekei, hanem bárgyúsága ellen, erőtlen, ide-oda ingásában megfoghatatlan politikája ellen.

„Az imperializmus — írta Marx III. Napoleon császárságáról — a legprostituáltabb és egyszersmind végleges formája az államhatalomnak, melyet... a teljesen kifejlődött burzsoázia a tőke eszközévé tett a munka leigázására.“ Ez a meghatározás túlmegy a francia császárság uralmán s felöleli a legújabb imperializmust is, melyet a nagyhatalmak nemzeti tőkájének világigényei hoztak létre. Gazdasági területen az imperializmus feltételezte a kispolgárság szerepének végleges bukását. Politikailag a demokrácia teljes megsemmisítését jelentette azáltal, hogy belső molekuláris összetételét megváltoztatta és hogy minden eszközt és intézményét a maga céljainak rendelte alá. A kapitalizmus, miután minden országot, függetlenül megelőző politikai sorsától, átfogott, bebizonyította, hogy minden politikai balítélet idegen tőle és egyformán hajlandó és képes kihasználni, megelőző szociális átalakítás és teljes meghódítás után Romanov Miklós vagy Hohenzollern Vilmos monarchiáját, az Egyesült-Államok elnökének egyeduralmát s a néhány száz francia áltörvényhozó gyámoltalanságát. Az utolsó nagy mészárlás — véres mosdótál, amelyben a polgári világ megpróbálta megújítani magát — a történetben még sosem látott képét mutatta annak, hogyan mozgósítja az imperializmus a maga szolgálatára az összes államformákat, közigazgatási rendszereket, politikai irányokat, választásokat és filozófiai iskolákat. Sokan még ama pedánsok közül is, akik átaludták az utolsó évtizedek imperialista fejlődésének előkészítő szakaszát, s tovább is megmaradtak a demokrácia és az általános választójog és egyebek régi értelmezésénél, kezdték a háború alatt megérezni, hogy a megszokott fogalmak új tartalmat kaptak. Abszolutizmus, parlamentáris monarchia, demokrácia! Az imperializmus szemében — tehát egyszersmind az imperializmust követő forradalom szemében is — a polgári uralom minden államformája, az orosz cárizmustól az amerikai látszatdemokrata-föderalizmusig: egyformán jogosultak és olyan kombinációkká szövődnek, melyekben egymást osztatlanul kiegészítik. Az imperializmusnak sikerült minden rendelkezésére álló esz-

közzel, s köztük a parlamenttel is, függetlenül a szavazatok válsztási számadásától, a válságos pillanatban a városok és falvak kispolgárságát, sőt a proletariátus felsőbb rétegeit teljesen maga alá rendelni. A nemzeti eszme, amelynek jelében a harmadik rend a hatalomra emelkedett, az imperialista háborúban újjászületett a nemzeti védelem jelszavában. Váratlan fénnel lobogott fel utóljára a nemzeti ideológia, az osztályideológia rovására. Az imperialista ábrándok összeomlása letörte nemcsak a legyőzötteknél, hanem némi késéssel a győzőknél is végérvényesen mindazt, ami egykor nemzeti demokrácia volt, s vele együtt főeszközét, a parlamentet is. A kispolgárságnak és pártjainak hervadtsága, száználmassága és gyámoltalansága ijesztő világsággal nyilatkozott meg. Az államhatalom kérdése minden országban a legélesebben jelentkezett; mindenütt ketten mérték össze erejüket: a nyíltan vagy leplezetten uralkodó kapitalista klikk, melynek a dresszirozott, megacélozott, semmitől vissza nem riadó tisztek százezrei álltak rendelkezésére és a fellázadó forradalmi proletariátus — a középső osztályok ijedten, zavartan és tehetetlenül bámultak. Ilyen körülmények között a szöszaporítás arról, hogy a proletariátus a demokratikus parlamentarizmus által békésen meghódítja a hatalmat: nyavalyás fecsegésnél nem egyéb.

A világméretekből való politikai helyzet rendszere világos. Miután az elvérzett és kimerült népeket a tönk szélére juttatta: a burzsoázia és elsősorban a győztes államok burzsoáziája teljesen képtelennek mutatkozott arra, hogy ezeket a népeket ijesztő helyzetükből kiszabadítsa s arra, hogy az emberiség továbbfejlődésének ügyét szolgálja. Valamennyi politikai középcsoportosulás, elsősorban a szociálpatrióta pártok, elevenen elrothadnak. A proletariátus, melyet megcsaltak, napról-napra jobban ellenük fordul és megerősödik forradalmi hivatásában, mint az egyetlen erő, mely a népeket az elvadulástól és a pusztulástól megmentheti. De a történet ehhez a pillanathoz egyáltalán nem adta meg a szociális forradalom pártjának a formális parlamenti többséget. Más szóval: a történet nem alakította át a nemzetet vita-klubbá, mely a szociális forradalomra való áttérést szavazattöbbséggel határozza el illedelmesen. Ellenkezőleg: az erőszakos forradalom azért lett elkerülhetetlen, mert a történet sürgető szükségére képtelennek mutatkozott arra, hogy a parlamentáris demokrácia segítségével utat törjön magának. A kapitalista burzsoázia így számítgat: „mindaddig, amíg a föld, a gyárak, az üzemek, a bankok a kezembenn vannak, amíg úr vagyok az ujságok, az egyetemek, az iskolák felett, amíg — s ez a földolog — én vezetem a hadsereget, mindaddig a demokrácia gépezete, akárhogy át is építitek, az én akaratomnak engedelmeskedik. Magam alá vetem szellemileg a közömbös, maradi, akarattalan kispolgárságot, ahogy anyagilag már alám vetettem. Elnyomom és képzeletét a nyereségeim, a terveim és bűneim hatalma által elvakítom. Békétlensége pillanataiban szelelőlyukakat és villámhárítókat csinálók. A szükséges percben ellen-

zéki pártokat teremtek, amik holnap eltűnnek, de ma megteszik kötelességüket azzal, hogy megadják a kispolgárságnak a lehetőséget arra, hogy lázadásait a kapitalizmus kára nélkül kifejezhesse. A néptömegeket az általános iskolakötelezettséggel a teljes tudatlanság határán fogom tartani s nem engedem meg, hogy felülemelkedjenek azon a fokon, amit a szellemi rabszolgaság számára tartott szakértőim még veszélytelennek ítélnék. A proletariátus kiváltságos, vagy elmaradottabb rétegeit pedig megcsalom és megfélemlítem. Mindezekkel az intézkedésekkel a munkásosztály előőrsének nem engedem meg, hogy a nép többségén uralkodjék, amíg az elnyomó és megfélemlítő eszközök az én kezemben vannak.”

Amire a forradalmi proletárság így felel: „Tehát a menekülés első feltételeként a burzsoázia kezéből az uralom eszközeit kell kiragadni. Kilátástalan az a gondolat, hogy békésen hatalomra jussak, amíg az uralom eszközei a burzsoázia kezében vannak. Duplán kilátástalan az a második gondolat, hogy azon az úton jussak hatalomhoz, melyet a burzsoázia maga jelöl ki, de egyszerűen el is zár előlem: a parlamentáris demokrácia útján. Csak egy út van: a burzsoáziától a hatalmat, az uralom anyagi gépezetét kell elragadni, függetlenül a parlament felületes erőviszonyaitól, a legfontosabb termelőerőket és eszközöket társadalmi tulajdonba veszem. A kispolgári osztályok tudatát a kapitalista mákonytól megszabadítom. Megmutatom neki a valóságban, mit jelent a társadalmi termelés. Akkor a nép legelmaradottabb, legtudatlannabb, vagy legmegfélemlítettebb rétegei támogatni fognak s önként és tudatosan fognak csatlakozni a szociális építkezés munkájához.”

Mikor az orosz szovjetkormány az alkotmányozó gyűlést szétkergette, a nyugateurópai vezető szociáldemokraták, ha nem is a világvége kezdetének, de legalább is a szocializmus megelőző egész fejlődésével való durva és erőszakos szakításnak tartották. Noha ez csak az elkerülhetetlen végső következtetés volt abból az új helyzetből, amit az imperializmus és a háború teremtettek. Hogy az orosz kommunizmus állította fel először az elméleti és gyakorlati mérleget, ez ugyanazon történeti okok alapján történt, amelyek miatt az orosz proletariátus elsőül volt kénytelen a harc és a hatalom útjára lépni.

Mindaz, ami azóta Európában történt, azt bizonyítja, hogy a következtetés helyes volt. Aki feltételezi, hogy lehetséges a tiszta demokráciát helyreállítani, az szálnalmas utópiákon rágódik.

A demokrácia metafizikája.

Kautsky érzi, hogy a demokrácia kérdésében inog alatta a történeti talaj, tehát a szabvány-filozófia alapjára megy át. Ahelyett, hogy azt vizsgálná, mi van, arról elmélkedik, minek kellene lenni. A demokrácia elvei — a népfelség, az általános és egyenlő választójog, a szabadságok — mindez az etikai legyen!

dicsfényében lép fel nála. Történelmi tartalmukat kivonja, s mint magukban megingathatatlanokat és szenteket ábrázolja őket. Ez a metafizikai eredendő bűnbeesés nem véletlen. Nagyon tanulságos, hogy az elhunyt Plechanov, aki működése legjobb szakaszában könyörtelen ellenfele volt a kantianizmusnak, élete vége felé, mikor a hazafiság hulláma elöntötte, szintén a kategórikus imperativusz szalmaszálába próbált kapaszkodni.

Annak a reális demokráciának, amellyel a német nép tapasztalati úton most ismerkedik meg, Kautsky valaminő ideális demokráciát szegez szembe, mint ahogy a közönséges jelenséggel a Magánvalót* állítják szembe. Kautsky nem mutat rá határozottan egy országra sem, amelynek a demokráciája valóban képes volna a szocializmusra való fájdalomtalan átmenetet biztosítani. Ellenben egész biztosan tudja, hogy ilyen demokráciának lennie kell. A mai német nemzetgyűléssel, a gyámoltalanság, a reakciós düh és az alázatos csúszás-mászás szervével, Kautsky szembehelyez egy másik, egy igazi nemzetgyűlést, aminek minden előnye megvan, csak a létezése nincs meg.

A formális demokrácia tanaként nem a tudományos szocializmus mutatkozik Kautskynál, hanem az úgynevezett természetes jog elmélete. Ez utóbbinak a lényege: örök és megváltoztathatatlan jogi normák elismerése, melyek a különböző népeknél és különböző korszakokban többé-kevésbé korlátozva és eltorzítva fejeződtek ki. Az újkori történet természetes joga, tudniillik, ahogy a középkorból átszármazott, mindenek előtt a tiltakozást tartalmazta a rendi kiváltságok, a zsarnoki törvényhozás visszaélései, s a feudális pozitív jog egyéb „mesterséges termékei” ellen. A még gyenge harmadik rend ideológusai rendjük osztályérdekének néhány ideális szabályban adtak kifejezést, amik később a demokrácia tanává fejlődtek és individuális jelleget nyertek. Az egyén maga a Cél, minden embernek joga van gondolatait szóban és írásban kifejezni, minden ember számára egyenlő választójognak kell jutnia. A feudalizmus elleni harcban a demokrácia követelése haladó jelentőségűek voltak. Minél tovább ment azonban, annál inkább megmutatta a természetes jog metafizikája (tehát a formális demokrácia elmélete) a maga reakciós oldalát: az ideális szabálynak az ellenőrzés lett a szerepe a munkástömegek és a forradalmi pártok reális követelése fölé.

Ha a világnézletek történeti egymásutánjára visszatekintünk, a természetes jogot a keresztény spiritualizmus elvének látjuk, mely a misztikumtól meg van tisztogatva. Az új testamentum megmondta a rabszolgának, hogy neki ép olyan lelke van, mint a rabszolgatartónak és ezzel elrendelte valamennyi ember egyenlőségét az égi törvényszék előtt. A valóságban azonban a rabszolga

* Magánvaló (Ding an sich) Kant német bölcész szerint az, ami az általunk megismert jelenségek mögött rejtőzik, de amelyet magát soha meg nem ismethetünk.

rabszolga maradt és az engedelmisség vallási kötelességévé lett. A kereszténységben a rabszolga megtalálta elnyomott helyzeté elleni saját homályos tiltakozásának misztikus kifejezését. S a tiltakozás mellett a vigaszt is. A kereszténység ezt mondta neki: „A lelked halhatatlan, bár igavonó állat vagy is.” Ebből kizengett a lázadás hangja. De ugyanaz a kereszténység ezt is mondta: „Ha igavonó állat vagy is, halhatatlan lelked örök jutalmat nyere rend.” Ebből a vigasz hangja hallatszik. Ez a két hang a történeti kereszténységben különböző népeknél és a különböző osztályoknál különbözőképpen csengett össze. Általában azonban a kereszténység, mint a többi vallások is, a rabbá tett tömegek lelki elaltatásának az eszköze lett.

A természetes jog, mikor a demokrácia elméletévé lett, ezt mondta a munkásnak: a törvény előtt minden ember egyenlő, mindegy mi a származása, vagyoni helyzete, játszott szerepe, mindegyiknek ugyanaz a szavazata a nép sorsának elintézésénél. Ez az ideális norma forradalmasította a tömegek tudatát, amennyiben az abszolutizmus, az arisztokrata kiváltságok és a vagyon előjogainak elítélését tartalmazta. De utóbb már mindjobban elaltatta a tömegek tudatát, mert a nyomort, a megaláztatást, a szolgaságot törvényesítette, hiszen hogyan lehessen a rabság ellen fellázadni, ha mindenkinek egyenlő a szavazata a nép sorsának elintézésénél?

Rotschildnak, aki a világ vérét és könnyét profitjának aranyába önti át, egy szavazata van a parlamenti választásokon. A sötét bányász, aki nem tudja saját nevét leírni, aki soha életében levetkőzve, ágyba nem kerül este, s úgy jár az emberek között, mint egy fénytől féltő vakondok, a népfélség pilléréként jelentkezik, s Rothschilddal a törvény előtt és a választásoknál egyenlő. A valóságos életviszonyok között, a gazdasági fejlődésben, a hétköznapi életben az emberek egyre egyenlőtlenebbekké válnak: az egyik sarkon a kápráztató pompa felhalmozódása, a másikon nyomor és reménytelenség. De az államjogi felépítmény területén ezek a tátongó ellentétek eltűntek. Oda csak hústalan és vértelen jogi árnyak jutottak. A földesúr, a napszámos, a kapitalista, a proletár, a miniszter, a csizmapucoló — mind egyenlők, mind „polgárok” és „törvényhozók”. A kereszténység misztikus egyenlősége leszállt a mennyből a demokrácia természetes jogának egyenlősége alakjában. Leszállt, de nem ért el a földre, a társadalom gazdasági alapjához. A napszámos számára, aki élethosszat a burzsoázia ígás-barma, az az ideális jog, hogy a parlamenti választásokon át a nép sorsára hatást gyakoroljon, nem sokkal lett realisabb, mint az a boldogság, amit a mennyek országa ígért neki.

A munkásosztály praktikus érdekei miatt a szocialista párt egy bizonyos korban a parlamentáris útra lépett. De ez egyáltalán nem jelentette azt, hogy elvileg elismerte volna a demokrácia metafizikus elméletét, mely a történet feletti s az osztályok felett álló jog alapjain nyugodott. A proletárelmélet a demokráciát a polgári

társadalom segédeszközének tekintette, mely az uralkodó osztály feladataihoz és szükségleteihez alkalmazkodott a maga egészében. De mert a polgári társadalom a proletariátus munkájából élt, s nem tudta osztályharca bizonyos részétől a törvényesítést megtagadni, anélkül, hogy a saját husába ne vágjon, a szocialista pártok számára megnyílt a lehetősége annak, hogy a demokrácia gépezetét bizonyos időszakban és bizonyos határok között kihasználja, de a demokráciára, mint megváltozhatatlan elvre egyáltalán nem esküdött.

A párt alapfeladata küzdelmének minden korszakában az volt, hogy megteremtse a feltételeit egy olyan reális gazdasági, hétköznapi emberi egyenlőségnek, melyben az emberek egy szolidáris emberi közösség tagjai. Éppen ezért kellett a proletariátus gondolkodóinak a demokrácia metafizikáját, a politikai félrevezetés filozófiai álarcát letépniök.

A demokrata párt, a maga forradalmi feltörekvésében az egyház nyomasztó és altató dogmáit leleplezve, ezt prédikálta a tömegeknek: „Elringatnak benneteket a túlvilági örök üdvösség ígéréssel, de a földön jogtalanok vagytok, s az erőszak láncát viselitek”, — a szocialista párt néhány évtizeddel utóbb ugyanazoknak a tömegeknek nem kevesebb jogosultsággal hirdette: „A polgári egyenlőség és a polgári jogok látszatával altatnak benneteket, de nincs módotokban e jogokat megvalósítani; a feltételektől függő és csalóka jogi egyenlőséget a fegyenc ideális láncává változtatták, mellyel mindegyikötök a tőke szekeréhez van kovácsolva.”

Alapfeladata nevében mozgósította a szocialista párt a tömegeket, a parlamentarizmus alapján is, de sehol és soha a párt, mint párt, nem kötelezte magát arra, hogy a tömegeket csak a demokrácia kapuján át vezeti a szocializmusba. A parlamenti tilalomhoz alkalmazkodva, a megelőző korszakban beértük azzal, hogy elméletileg lelepleztük a demokráciát, mert gyöngék voltunk praktikus legyőzésére. De a szocializmus eszmeköre, mely az eltéréseken, lealacsonyulásokon, sőt árulásokon át is kitört, a következő utat jelölte meg: a demokráciát félre kell vetni és a proletariátus egy munkásszerkezetével helyettesíteni abban a pillanatban, amelyben a proletariátus elég erős ilyen feladat vállalására.

Idéziünk egy igen erős példát: „A parlamentarizmus — írta Paul Lafargue a „Szociáldemokrata” című orosz gyűjteményes munkájában 1888-ban — olyan kormányrendszer, mely azt az illúziót kelti a népben, hogy ő maga kormányozza országát, holott a valóságban a tényleges hatalom a burzsoázia kezében összpontosul és még csak nem is az egész burzsoázia, hanem csupán néhány rétege kezében. Uralma elején a burzsoázia még nem látja szükségesnek, hogy a népnek az önkormányzat illúzióját megadja. Ezért Európa valamennyi parlamentes országa a korlátolt szavazójoggal kezdte; az a jog, hogy képviselők megválasztásával az ország politikájának irányt adjon, ez a jog eleinte a többé-kevésbé vagyonosaké volt, s csak később ter-

jedti ki lassan a javatlanabb polgárookra, míg végre némely országban, kiváltságból általános joggá változott. A polgári társadalomban, mennél nagyobb a törvényes vagyon tömege, annál kisebb a vagyont birtoklók száma. Ugyanígy van a hatalommal is; mennél jobban nő a polgárok száma, akik politikai joggal rendelkeznek, mennél inkább gyarapszik a megválasztható uralkodó osztálybeliek száma, annál inkább összpontosul a tényleges hatalom és válik egy mind kisebb és kisebb csoport monopóliumává. Ez a többség szakramentuma."

A marxista Lafargue számára a parlamentarizmus addig marad meg, amíg a burzsoázia uralma érintetlen. „Azon a napon — mondja Lafargue — amelyen Európa és Amerika proletariátusa hatalmába ejti az államot, megszervezi a forradalmi kormányt és a társadalom felett diktatórikusan uralkodik, mindaddig, míg a burzsoázia, mint osztály, el nem tűnik."

Kautsky ismerte a parlamentarizmus marxi értékelését és ő maga is nem egyszer ismételte, ha nem is ily gall világossággal és élességgel. Kautsky elméleti renegátsága éppen abban van, hogy a demokrácia elvét abszolútnak és változhatatlannak ismerte el, a materialista dialektikáról a természetes jogra tért vissza. Amit a marxizmus a burzsoázia mozgató gépezetének álcázott le, s amit csak átmenetileg a proletárforradalom előkészítésére szabad politikailag kihasználni, azt Kautsky ismét, mint legfőbb, osztályok felett álló alaptörvényt szentesítette, amelynek a proletárküzdelem minden módszerét aláveti. A parlamentarizmus ellenforradalmi elfajulása tökéletesen kifejezésre jut a demokrácia istenítésében a II. Internacionále züllésének teoretikusa által.

Az alkotmányozó gyűlés.

Általánosságban beszélve, az, hogy a proletariátus pártja a demokrata parlamentben többségre jusson; nem feltétlenül lehetetlen. Ez a tény azonban, ha megvalósulna is, semmi elvileg újat nem vinne az események fejlődésébe. Az értelmiség közép-elemei a parlamenti győzelem hatása alatt az új rezsímmel szemben kisebb ellenállást fejtenének ki. A burzsoázia főellenállását azonban olyan tényezők határozzák meg, amilyenek: a hadsereg hangulata, a munkások felfegyverkezetttségének terjedelme, a helyzet a szomszédállamokban, s a polgárháború ezeknek a nagyon is reális viszonyoknak a nyomása s nem a parlamentarizmus ingadozó számtana alapján fejlődnek ki.

A mi pártunk (az orosz bolsevikieké) nem vonakodott attól, hogy a proletariátus diktatúrájának útját a demokrácia kapuján keresztül nyissa meg, mert tisztában volt vele, milyen agitációs-politikai előnyei vannak az új rezsímmre való ilyen törvényesített átmenetnek. Ebből következett az a kísérletünk, hogy az alkotmányozó gyűlést összehívtuk. Ez a kísérlet kudarcot vallott. Az orosz paraszt, akit csak a forradalom keltett politikai életre,

szemtől-szembe állt egy féltucat párttal, amelyek mindegyike egyformán azt tűzte ki céljául, hogy a parasztot megtévessze. Az alkotmányozó gyűlés útjában állt a forradalmi mozgalomnak, tehát elsöpörtetett.

A nemzetgyűlés kompromisszumos többsége csak politikai tükrörképe volt a városi és vidéki középrétegek, valamint az elmaradt proletárrétegek szellemi éretlenségének és határozatlanságának. Ha az elvont történeti lehetőségek álláspontjára helyezkedünk, azt mondhatjuk, hogy kevésbé fájdalmas lett volna, ha az alkotmányozó gyűlés kétévi munka után a szociálforradalmárokat és a mensevikieket, a kadettokhoz való viszonyuk által végleg diszkreditálta és így a bolsevikiek formai túlsúlyát előmozdította volna; ezzel megmutatta volna a tömegeknek, hogy csak két erő van: a forradalmi proletariátus, melyet a kommunisták vezetnek és az ellenforradalmi demokrácia, a generálisokkal és az admirálisokkal az élén. A lényeges azonban az, hogy a forradalom viszonylatainak tempója egyáltalán nem tart lépést a nemzetközi viszonylatok fejlődési menetével. Ha pártunk az egész felelősséget az „események menetének” objektív tanítóerejére ruházta volna, a katonai események túlhaladhattak volna bennünket. A német imperializmus elfoglalta volna Pétervárt, amiről a Kerenszki-kormány már szorgalmasan álmodozni kezdett. Pétervár elveszte a proletariátus számára halálos dőfés lett volna, mert a forradalom legjobb erői a balti flottában és a vörös fővárosban voltak központosulva.

Pártunkat tehát nem szabad azzal vádolni, hogy a történeti fejlődés ellenére cselekedett, hanem, ellenkezőleg azzal, hogy néhány politikai lépcsőt átugrott. Átlépett a mensevikiek és a szociálforradalmárok fején, hogy elvegye a német imperializmustól azt a lehetőséget, hogy az orosz proletariátus fején átlépve, az antanttal a forradalom holttestén köthessen békét, még mielőtt a forradalom szárnyait az egész világra kiterjeszthette volna.

A mondottakból kiderül a válasz arra a két kérdésre, amit Kautsky ismételtelen feltesz. Először: miért hívtuk össze az alkotmányozó gyűlést, ha a proletárdiktatúrát akartuk? Másodszor: ha az első alkotmányozó gyűlés, melynek összehívását szükségesnek véltük, maradinak és a forradalom érdekeit hátramozdítónak bizonyult: miért hárítjuk el egy újabb alkotmányozó gyűlés összehívását? Kautskynak az a hátsó gondolata, hogy mi a demokráciát nem elvi okokból vetettük el, hanem azért, mert ellenünk nyilatkozott meg. Hogy megfogjuk ennek a rágalomnak a hosszú fülét: állítsuk helyre a tényállást.

Ezt a jelszót: „Minden hatalmat a tanácsoknak!” pártunk a forradalom kezdete óta kiadta, azaz nemcsak az alkotmányozó gyűlés felosztatását sokkal megelőzően, hanem a gyűlés egybehívása előtt is sokkal. A szovjeteket persze nem állítottuk szembe a jövőbeni alkotmányozó gyűléssel, melynek összehívása mindkétségsébb lett, mert a Kerenszki-kormány mindegyre halasz-

totta, minden esetre azonban nem tekintettük az alkotmányozó gyűlést, mint ahogy a kispolgári demokraták teszik, Oroszország eljövendő urának, amely jön és mindent eldönt. A tömegeket felvilágosítottuk róla, hogy az igazi urak csak a dolgozó tömegek forradalmi szervezetei — a szovjetek — lesznek és lehetnek. Az alkotmányozó gyűlést csak azért nem vetettük el már eleve, mert nem a tanácsok hatalma, hanem Kerenszki hatalma ellen állítottuk fel, aki csupán a burzsoázia cégére volt. De már eleve elhatároztuk, hogy ha az alkotmányozó gyűlés többsége a mi pártunkon lenne, akkor a gyűlés önmagát oszlatná fel és átadná a hatalmat a szovjeteknek, ahogy később a pétervári képviselő-testület tette, melyet demokratikus választójog alapján választottak. „Az októberi forradalom“ című könyvecskémben igyekeztem felderíteni az okokat, miért volt az alkotmányozó gyűlés egy olyan korszaknak a képe, amit a forradalom már túlhaladott. S mert a forradalmi hatalom szervezetét mi csak a tanácsokban látjuk, s mert az alkotmányozó gyűlés összehívásakor a szovjetek tényleg a hatalmat képviselték, számunkra a kérdés okvetlenül a gyűlés erőszakos feloszlátása felé kellett hogy eldőljön, mert a gyűlés nem volt hajlandó önmagát a szovjetek javára feloszlítani.

De — kérdi Kautsky — miért nem hívtok új alkotmányozó gyűlést össze?

Mert nem látjuk szükségesnek az összehívását. Az első alkotmányozó gyűlés azzal, hogy szentesíti a csak nemrég létrejött szovjeturalmat, meggyőzhette volna a kispolgári elemeket és átmenetileg haladó szerepet játszhatott volna, de ma már, a két-évi győzelmes proletárdiktatura után, valamennyi demokrata kísérletnek, Szibériában, a Fehér Tenger partján, Ukrajnában, Kaukázusban, valamennyinek összedölte után: a tanácsok hatalmának nincs szüksége arra, hogy az alkotmányozó gyűlés tekintélye adja meg a keresztséget neki. „Nincs-e jogunk hát azt követeltetni — kérdi Kautsky, épúgy, mint Lloyd George — hogy a szovjethatalom a kisebbség nevében kormányoz, ha elkerüli uralmának általános szavazással való ellenőrzését?“ Ez az ütés nem azt éri, akit celoz.

Ha a parlamenti álom még a „békés“ ellenállásra képes fejlődés idejében is meglehetősen pontatlan barométere volt az ország hangulatainak, s a forradalmi vihar idején teljesen elvesztette azt a képességét, hogy a harc menetével és a politikai fejlődés tudatával lépést tartson: akkor a szovjethatalom, mely a nép dolgozó többségével hasonlíthatatlanul közelebb, szervezettebb, becsületesebb összefüggésben áll, jelentőségét nem abban keresi, hogy a többségét statisztikailag tükrözze, hanem abban, hogy dinamikailag alkossa. Azáltal, hogy a munkásosztály a forradalmi diktatura útjára lépett, világosan kifejezte, hogy politikáját az átmeneti időben nem arra a művészkedésre építi, mellyel a kaméleonszerű pártok a parasztfogásban vetekekednek, hanem arra, hogy a paraszttömegeket a proletariátussal együtt tényleg

bevonja az országnak a dolgozó tömegek érdekei szerint való igazgatásába. Ez a demokrácia valamivel mélyebb, mint a parlamentarizmus.

Feltételezi Kautsky, hogy jelenleg, mikor a forradalom főfeladata — lét vagy nemlét kérdése — a fehér gárdista bandák őriöngő támadásainak katonai kivédése, képes volna-e bármely parlamenti „többség” erélyesebb, önfeláldozóbb, győzelmesebb szervezetet biztosítani a forradalmi védelemnek? A harc feltételei egy forradalmi országban, melyet a blokád gyalázatos gyűrűje fojtogat, oly világosak, hogy minden középső osztálynak és középső rétegnek csak az a választás marad hátra, hogy vagy Denikin, vagy a szovjethatalom. Mi bizonyítékra van itt még szükség, ha még olyan pártok is, melyek elvből középpártok, mint a mensevikiek és szociálforradalmárok, ugyanebben a két irányban szakadtak ketté?

Ha Kautsky azt indítványozza, hogy írjuk ki az alkotmányozó gyűlés választásait: vajjon a választások idejére beszünteti-e a polgárháborút? S kinek nevében? Ha a II. Internacionále tekintélyét akarja e célból mozgósítani, sietünk figyelmeztetni, hogy ennek az intézménynek Denikinnél csak igen kevéssel nagyobb tekintélye van, mint a mi pártunknál. S ha a háború a munkás-parasztsergek s az imperialista bandák között folytatódik, s a változások szükségszerűen csak a szovjetterületekre szorítkoznak, Kautsky azt követeli, hogy a pártoknak, melyek Denikint velünk szemben támogatják, megengedjük a nyílt fellépést? Üres és megvetésreméltó fecsegés: soha és semmi körülmények közt meg nem engedheti kormány az ellene harcoló ellenfélnek, hogy saját hadseregeinek háta mögött ellenséges erőket mozgósítson.

Ebben a kérdésben nem utolsó helyen áll az a tény, hogy a dolgozó nép legjava jelenleg az aktív hadseregben harcol. Az előrehaladt proletárok és a legfelvilágosodottabb parasztszok, akik minden választásnál és minden tömegakciónál az élen állanak, és a dolgozók véleményét vezetik, mind mint parancsnokok, megbízottak, vagy egyszerű harcosok küzdenek és halnak meg a Vörös Hadseregben. Ha a polgári államok „demokrata” kormányai maguk sem tartották lehetségesnek a parlamenti választásokat a háború alatt, akkor annál értelmetlenebb háború közben választásokat kívánni a tanácsköztársaságtól, mely egyáltalán nem a parlamentarizmuson alapul. Épen elegendő, ha az orosz forradalmi hatalom saját választási intézményeinek — a helyi szovjeteknek — a nehéz hónapokban és napokban minden eszközzel megadta annak a lehetőségét, hogy időnkénti választásokkal megújítsák magukat.

Végül, mint utolsó érvet — utoljára, de nem utolsónak — meg kell mondanunk Kautskynak, hogy még az orosz kautskyánusok, a mensevik Martov és Dan sem tartják lehetségesnek az alkotmányozó gyűlés követelését most, hanem jobb időre teszik el.

Akkor szükség lesz rá? Mi megengedjük magunknak, hogy kételkedjünk ebben. Ha a polgárháborúnak vége lesz, akkor a munkásosztály diktatúrája egész alkotóerejét ki fogja fejteni és tettel fogja megmutatni az elmaradt osztályoknak, hogy mit tud adni nekik. Tervszerűen keresztülvitt munkakötelezettséggel és az elosztás központi szervezésével az ország egész népességét be fogják vonni a szovjetek általános gazdasági rendjébe és az önkormányzatba. A szovjetek maguk, melyek most hatalmas szervek, tisztán gazdasági szervezetekké fognak változni. Ilyen körülmények között aligha jut majd valakinek eszébe, hogy a szocialista társadalom reális épületének tetejébe az „alkotmányozó” gyűlés ósdi koronáját feltegye, melynek csak az volna a hivatása, hogy megállapítsa, hogy minden szükség eset előtté és nélküle megalkottak már.*

* Hogy megnyerjen bennünket az alkotmányozó gyűlés eszméjének, Kautsky a kategórikus imperatívusz érvéhez, a valuta érvét is hozzáteszi. „Oroszországnak — írja Kautsky — sürgősen szüksége van a külföldi tőke segítségére. De ezt a szovjetköztársaság nem kapja meg... Nem, mintha a kapitalisták demokrata idealisták volnának. A cári uralomnak minden megokolás nélkül sok milliárdot kölcsönöztek. De egy forradalmi kormányt nem ajándékoznak meg üzleti bizalmukkal.”

Ebben az írka-firkában van némi igazság. A börze valóban támogatta Kolcsak kormányát, mikor ez a kormány az alkotmányozó gyűlésre támaszkodott. De még erősebben támogatta Kolcsakot, miután az alkotmányozó gyűlést szétkergette. Kolcsakon keresztül tapasztalta ki a börze, hogy a polgári demokrácia mechanikája a kapitalista célokra kihasználható, s aztán, mint egy elavult kapcarongy, félredobható. Valóban lehetséges, hogy a börze újra ad némi előleget az alkotmányozó gyűlésre, abban az erős meggyőződésben, melyet a tapasztalat teljesen megalapozott, hogy az alkotmányozó gyűlés csak átmenet a kapitalista diktatúra felé. Nekünk nem szándékunk a börze „üzleti bizalmát” ilyen áron megvásárolni és határozottan jobban szeretjük azt a bizalmat, amit vörös hadseregünk fegyverei a valóság börzén kelteneek.

IV. A terrorizmus.

Kautsky könyvecskéjének fő témája a terrorizmus. Azt a véleményt, mintha a terrorizmus a forradalom lényegéhez tartoznék, Kautsky nagyon elterjedt tévedésnek nyilvánítja. Szerinte nem igaz, hogy aki a forradalmat akarja, annak a terrorizmust is el kell fogadnia. Ami őt, Kautskyt illeti, ő általában a forradalmat helyesli, de határozottan a terrorizmus ellen van. De továbbad már nehézségek támadnak.

„A forradalom — panaszolja Kautsky e könyvében — a legvéresebb terrorizmust hozza, melyet szocialista kormányok gyakorolnak. Az oroszországi bolsevikiek jártak elől vele, s emiatt az összes szocialisták, akik nem állnak bolsevista állásponton, köztük a német többségi szocialisták is, a legélesebben elítélik őket. De alighogy hatalmukban fenyegetve érzik magukat, ugyanolyan rémuralomnak ugyanazon fegyvereivel élnek, mint aminőket csak az imént bélyegezték meg keleten.” (91. l.) Ebből azt a következtetést lehetne levonni, hogy a terrorizmus sokkal mélyebben van a forradalom lényegével összenőve, mint némely bölcsek gondolnák. Kautsky azonban ép az ellenkező következtetésre jut: a vörös és fehér terrorizmusnak az utolsó forradalmakban való óriási méretei — az orosz, a német, az osztrák, a magyar eseményeknél — az ő számára arról tanúskodnak, hogy ezek a forradalmak létérték a helyes útról és nem olyan forradalmaknak bizonyultak, amilyenek Kautsky elméleti álmainak megfelelnek. Anélkül, hogy elmélyednénk abban a kérdésben, hogy a terrorizmus, „mint olyan”, „megokolt”-e a forradalomban, „mint olyan”-ban, itt most csak néhány forradalmat nézzünk meg, úgy, ahogy az élő emberi történetben előttünk elvonultak.

Idézzük legelőször emlékezetünkbe a vallásos reformációt, a középkori és újkori történetnek ezt a vízvázlasztóját: mennél mélyebbek voltak a néptömegek érdekei, melyeket érintett, annál nagyobb volt az ereje, annál hevesebben fejlődött ki a vallásos lobogó alatt a polgárháború, annál kíméletlenebb lett mindkét oldalon a terror.

A XVII. században Anglia két forradalmon ment át: az első, mely nagy szociális rázkódtatásokat és háborúkat okozott, többek közt I. Károly király kivégzésére vezetett, a második azonban szerencsésen egy új dinasztia trónralépésével végződött. Az angol burzsoázia és történetírói ezt a két forradalmat egészen különbözőképpen értékelik: az első, a csöcselék összeröffenése, a „nagy lá-

zadás“, a másodikat „dicsőséges forradalomnak“ címezik. Az értékelésnek ezt a különbségét már a francia történetíró, Augustin Thierry megmagyarázta: az első forradalomban, a nagy lázadásban, a nép volt a cselekvő személy, a másodikban a nép csaknem néma volt. Ebből az következik, hogy nehéz az osztályuralom feltételei mellett a leigázott tömegbe jó modort csöptetni. Ha kihozzák a sodrúkból őket, akkor furkót, követ, tüzet és kötelet használnak. A kizsákmányolók udvari történetírói erre sértve érzik magukat. De nagy eseményül az újkori (polgári) Anglia történetébe mégis nem a „dicsőséges“ forradalom, hanem a nagy lázadás van felvéve.

A reformáció és a „nagy lázadás“ után az újkori történet legnagyobb eseménye, amely a két megelőzőt jelentőségben felülmúlja, a XVIII. század Nagy Francia Forradalma. Ennek a klasszikus forradalomnak klasszikus terrorizmusa is van. Kautsky kész a jakobinusoknak a terrort megbocsátani, mert feltételezi, hogy más intézkedésekkel a köztársaságot megmenteni nem tudták. De ez az utólagos jogosítvány egy hajítófát sem ér. A XVIII. század végének Kautskyjai (a francia girondisták vezetői) a jakobinusokban pokoli fajzatot láttak. Egy nyárspolgári francia történetíró tollából származik a következő párhuzam jakobinusok és girondisták közt, amely a maga brutalitásában eléggé tanulságos: „ezek is, azok is a köztársaságot akarták... de a girondisták szabad, törvényes, irgalmas köztársaságot. A hegypártiak kívánsága (!) zsarnoki, szörnyű köztársaság volt. Ezek is, azok is a nép uralmáért küzdöttek. Nép alatt azonban a girondisták mindenkit értettek... de a hegypártiak számára nép csak a dolgozó osztály volt; ezért a hegypártiak szerint, a hatalom csak a dolgozóknak járt ki.“ Az ellentét az Alkotmányozó Gyűlés nagylelkű lovagjai és a forradalmi diktatura vérszomjas hordozói között eléggé kidomborodik, csak épen ennek a kornak politikai műkifejezéseivel.

A jakobinusok vasdiktatúráját a forradalmi Franciaország borzalmasan nehéz helyzete idézte fel. Erről egy polgári történetíró a következőket írja: „A külföldi csapatok négyfelől léptek francia területre: északon az angolok és osztrákok, Elzászban a poroszok, a Dauphinéban Lyonig a piemontiak, Roussillonban a spanyolok. Ugyanakkor a polgárháború négy különböző ponton dühöngött: Normandia, Vendée, Lyon és Toulon területén.“ Ehhez még hozzá kell számítani a belső ellenséget, a régi rend számos titkos hívét, akik hajlandók voltak az ellenséget minden eszközzel segíteni.

A proletárdiktatura szigorúságát Oroszországban — mondjuk ki mindjárt — nem kevésbé súlyos viszonyok tették szükségessé. Szakadatlan front északon, délen, keleten és nyugaton. Kolcsak, Denikin és mások orosz fehér gárdista hadain kívül Szovjetország ellen egy időben, vagy egymásután a következők harcoltak: a németek és osztrákok, a csehszlovákok, szerbek, lengyelek, ukránok, románok, franciák, angolok, amerikaiak, japánok, finnek, esztek, litvánok... Az országban, melyet blokád gyűrűz és éhség

fojtogat, folytonos összeesküvések, felkelések, terrorista cselekmények, élelmiszerraktárak, utak, hidak lerombolása játszódnak le.

„A kormánynak, mely a harcot a számtalan külső és belső ellenséggel felvette, sem pénze, sem elegendő katonája nem volt. Csak határtalan energiája volt, csak az ország forradalmi elemeinek izzó támogatása volt az övé, s azzal az óriási merészséggel rendelkezett, hogy a haza megmentésére minden intézkedést megtett, akármilyen erőszakos, törvénytelen, vagy szigorú volt is.“ Ezekkel a szavakkal jellemezte egykor Plechanov a jakobinusok kormányát. (Der Sozialdemokrat, irodalmi és politikai folyóirat, 1890. február, I. kötet, London. A cikk címe: A nagy forradalom százada.)

Forduljunk ama forradalom felé, mely a XIX. század második felében, a „demokrácia“ országában, az Északamerikai Egyesült-Államokban lezajlott. Nem általában a magántulajdon megszüntetéséről volt szó, hanem a négerek feletti tulajdonjog eltörléséről: mindamellett a demokrácia intézményei teljesen képtelenek voltak a konfliktust békésen elintézni. Az 1860-as elnökválasztásnál legyőzött déli államok elhatározták, hogy mindenáron visszaszerzik befolyásukat, mellyel addig a rabszolgaság fenntartása érdekében rendelkeztek, s ráléptek a rabszolgatartók lázadásának útjára, mint ahogy illik: a szabadság és függetlenség zengzetes frázisaival ajkukon. Ebből elmaradhatatlanul létrejöttek a polgárháború többi következményei. Már a harc kezdetén a baltimorei katonai hatóságok néhány polgárt, a déli rabszolgatartók híveit, a „habeas corpus“ * mellőzésével, a Mac Henry-erődbe csuktak. Ilyenféle cselekedetek törvényessége, vagy törvénytelenége heves vita tárgya lett az úgynevezett „felsőbb fórumok“ között. Tenney, a Legfőbb Bíró, úgy döntött, hogy az Elnöknek nincs joga sem a „habeas corpus“ hatályát felfüggeszteni, sem erre a katonai hatóságokat felhatalmazni. „Valószínű, hogy a kérdésnek ez a helyes alkotmányos megoldása“, mondja az amerikai háború történetíróinak egyik elseje. „A viszonyok azonban annyira válságosak voltak, s a szükség, hogy Baltimore lakossága ellen határozott intézkedéseket tegyenek, olyan kényszerítően jelentkezett, hogy nemcsak az Egyesült-Államok kormánya, hanem népe is támogatta a legerélyesebb intézkedéseket.“ (Fletcher, a skót gárdapuskások ezredese: Az amerikai háború története 1867; 95. l.)

A lázadó délieknek némely szükséges holmit az északi kereskedők titokban szállítottak. Az északiak számára így nem maradt más hátra, mint a megtorlás. 1861 augusztus 6.-án az elnök megerősítette a szenátusnak azt a határozatát, mely a „lázas céljaira felhasznált tulajdon elkobzásáról“ szólt. A nép, a legdemokratább rétegekben megismerve a legszörnyűbb intézkedéseket helyeselte; a republikánus pártnak északon határozott túlsúlya volt, s azok, akiket a szecesszionizmus gyanúja ért, tehát az a gyanú, hogy a

* Az a törvény, amely kimondja, hogy bírói ítélet nélkül senkit sem szabad bezárni.

felkelő déli államokat támogatják, erőszakoskodásoknak voltak kitéve. Egyes északi városokban, sőt a rendjéről híres Uj-Anglia államaiban, is a nép benyomult a nyomdáiba azoknak a lapoknak, amelyek a lázadó rabszolgatartókat támogatták és a sajtógépeket szétrombolta. Előfordult, hogy reakciós lapkiadókat kátránnyal bekentek, tollban meghentergették és így vitték az utcákon át és kényszerítették a hűségeskü letételére őket. Egy ilyen kátránnyal bekent ültetvénytulajdonos nagyon kevésbé hasonlított az „ön-célhoz“, úgy hogy Kant kategorikus imperativusza ez államok polgárháborújában nagy sérelmeket szenvedett. De ez még nem minden. „A kormány maga — beszéli a történetíró — büntető-intézkedéseket alkalmazott azokkal a kiadókkal szemben, akik nem voltak vele egy véleményen és rövid időn belül az addig szabad amerikai sajtó olyan helyzetbe került, amely alig volt jobb, mint az autokrata európai államok sajtójáé.“ Ugyanez a sors érte a szólásszabadságot is. „Ily módon — folytatja Fletcher ezredes — az amerikai nép lemondott szabadságainak legnagyobb részéről. Meg kell jegyezni — fűzi hozzá az ezredes oktatóan, — hogy a nép többségét a háború annyira igénybe vette, annyira-eltöltötte az a készség, hogy célja elérésére mindent feláldozzon: hogy nemcsak nem panaszkolta szabadsága elvesztét, hanem alig is vette észre.“ (Az amerikai háború története, 162—164. l.)

Sokkal kíméletlenebbül kezelték a vérszomjas déli rabszolgatartók a maguk tömegeit. „Mindenütt — mondja Paris gróf, — ahol rabszolgaságpárti többségek alakultak, a közvélemény a kisebbséggel szemben zsarnokian lépett fel. Mind, akik a nemzeti zászlót sajnálták... elnémíttattak. De csakhamar ezzel sem érték be; mint minden forradalomban: a közömbösöket kényszerítették arra, hogy kifejezést adjanak az új rend iránt való rokonszenvüknek... Akik ebbe nem mentek bele, azokat feláldozták a tömegek gyűlölségének és erőszakosságának... A keletkező civilizáció minden központjában (a délnyugati államokban) örködő-bizottságok alakultak azokból, akik a választási küzdelemben a szenvedélyességükkel kitűntek... Rendesen csapszékekben ülészttek és lármás orgiák vegyültek az igazságszolgáltatás szuverén formáinak paródiáival. Megveszett emberek ültek az asztal körül, melyen gin és whisky csorgott, s ítélkeztek jelenlevő és távollevő embertársaik felett. A vádlott látta, még mielőtt kihallgatták volna, hogy a végzetes kötelet hogyan készítik ki számára. Aki nem jelent meg a törvényszék előtt, azzal az ítéletet egy golyó tudatta, melyet az erdőben elrejtezett hóhérja lőtt bele.“ Ez a kép nagyon emlékeztet azokra a jelenetekre, amik nap-nap után lejátszódnak Denikin, Kolcsak, Judenics, Horthy s az angol, francia és amerikai „demokrácia“ hőseinek táborában.

Hogy a párisi kommun miként állt a terrorizmus kérdésében, azt alább fogjuk látni. Az biztos, hogy Kautsky kísérletei, amikkel a Kommünt velünk szembeállítja, gyökerükben hibásak és a szerzőt csak egészen utolsó mondatok leírására viszi,

A túsok intézményét szemelláthatóan a polgárháború terrorizmusával „megokoltak“ kell tekinteni. Kautsky ellene van a terrorizmusnak és ellene van a túsok intézményének és mégis a párisi kommün mellett foglal állást. (Persze: A Kommün ez előtt ötven évvel élt.) Pedig a Kommün túsokat szedett. Ebből egy kis zavar támad. De mire való az írásmagyarázat művészete?

A Kommün dekrétuma a túsokról és agyonlövetésükről, a versaillesiak kegyetlenségeire válaszul, Kautsky éleselméjű magyarázata szerint „abból a törekvésből származott, hogy emberéletet kíméljenek, s nem abból, hogy elpusztítsanak“. Nagyszerű felfedezés! Csak tágítani kell. Ki lehet és ki kell jelenteni, hogy mi a polgárháborúban fehér gárdistákat azért semmisítünk meg, nehogy ők munkásokat pusztítsanak el. Tehát a mi feladatunk az emberéletnek megtartása és nem elpusztítása. De mert az emberélet megtartásáért fegyverrel a kezünkben kell küzdenünk, ez emberélet elpusztítására vezet — ami olyan rejtély, amelynek dialektikus titkát már az öreg Hegel felfedezte, hogy még régebb bölcseket ne említsünk.

A Kommün csak úgy tudta magát tartani és megerősíteni, ha kegyetlenül harcolt a versaillesiakkal. A versaillesiaknak sok ügynökük volt Párisban. Thiers bandáival küzdött harcában a Kommünnek meg kellett semmisítenie a versaillesiakat a fronton és a front mögött. Ha a Kommün uralma túlterjedt volna Páris határára, akkor a vidéken — a polgárháborúban a Nemzetgyűlés hadseregével szemben — még több halálos ellensége lett volna a békés lakosság között. A Kommün, mely a royalistákkal harcolt, nem adhatott szabadságot a royalistáknak a front mögött.

Kautsky a jelenlegi világesemények ellenére sem érti meg, mit jelent a háború általában és mit a polgárháború különösen. Nem érti meg, hogy Thiers minden, vagy majdnem minden híve Párisban nem csupán „ideális“ ellenfele volt a kommünárdoknak, hanem Thiers ügynöke vagy kémje: kegyetlen ellenség, aki kész lesből, hátulról támadni. Az ellenséget ártalmatlanná kell tenni, s ez a háborúban elpusztítást jelent.

A forradalom feladata ép úgy, mint a háborúé, az, hogy az ellenség akaratát megtörje és behódolásra s a győző feltételeinek elfogadására kényszerítse. Az akarat ugyan a szellemi világnak egy ténye, de a gyűléssel, vagy nyilvános vitával, vagy kongresszussal szemben: a forradalom a maga célját anyagi eszközökkel igyekszik megvalósítani — ha csekélyebb mértékben is, mint a háború.

Maga a burzsoázia is felkelésekkel szerezte meg és polgárháborúkkal erősítette meg hatalmát. Békeidőben ezt a hatalmat a megtorló rendszabályoknak bonyolult rendszerével tartja fenn. Amíg a társadalomnak legmélyebb ellentétéken nyugvó osztályberendezése fennáll, e megtorlás marad a szükségszerű eszköz az ellenséges fél akaratának leigázására.

Ha valamely országban a diktatura a demokrácia külső kereiteiben jönne létre: ezzel sem lenne a polgárháború elkerülve. Azt a

kérdést, ki uralkodjék az országban, vagyis, hogy a burzsoázia éljen-e, vagy elpusztuljon, mindkét részről nem az alkotmány paragrafusaira való hivatkozással, hanem az erőszak különböző nemeivel fogják eldönteni. Akármennyire kutatja is Kautsky a majomember táplálékát (könyve 85. és következő lapjain) és a többi közel- és messzefekvő okait az ember kegyetlenségének, a történetben nem talál más eszközt az ellenfél osztályakarátának megtörésére az erőszak célirányos és erélyes alkalmazásánál.

A harc elkeseredettségének foka belső és nemzetközi körülmények egész sorától függ. Minél elkeseredettebb és veszélyesebb a letört osztályellenség ellentállása, annál elkerülhetetlenebb, hogy a megtorlás rendszere a terror rendszerévé ne váljon.

Itt aztán Kautsky hirtelen új állást foglal el a szovjet-terror elleni harcban: egyszerűen elhárítja az ellenforradalmi ellentállás kegyetlenségére való utalásokat. „Ilyen durvaságok — írja — nem voltak észlelhetők 1917 novemberében Pétervárott és Moszkvában, s még kevésbé, nemrégiben Budapesten.” (102. l.) Ilyen szerencsés kérdés-feltevés mellett a forradalmi terror egyszerűen a bolsevikiek vérsomjának bizonyul, akik a fővő emberszabású majom hagyományaitól és a kautskyánusok erkölcsi tanaitól is eltérnek.

A szovjetek hatalomrajutása, kezdetben, 1917 novemberében csekély áldozatokkal járt. Az orosz burzsoázia annyira elszigeteltnek érezte magát a néptömegektől, belsőleg annyira erőtlennek, a háború menete és kimenetele által annyira kompromittáltak, a Kerenszki-uralom által demoralizáltak, hogy majdnem semmi ellentállást nem tanúsított. Pétervárott a Kerenszki-uralmat csaknem harc nélkül döntöttük meg. Moszkvában az ellentállás főként saját cselekedeteink határozatlansága következtében húzódtott el. A legtöbb vidéki városban a szovjetek a hatalmat egy pétervári vagy moszkvai távirat alapján vették át. Ha a dolog csak erre szorítkozott volna, szó sem lehetett volna vörös terrorról, de 1917 novembere már mutatja a burzsoázia kezdődő ellentállását. Persze a nyugati imperialista hatalmak beavatkozása kellett ahhoz, hogy megadja az orosz ellenforradalomnak az önmagában való hitet és ellentállásának növekvő erőt. Ezt kis és nagy tényeken napról-napra tapasztalni lehet a szovjetforradalom egész korszakában.

Kerenszki „vezérkara” nem érzett támaszt a katonaságban és hajlandó volt ellenállás nélkül elismerni a szovjethatalmat, mely a németekkel fegyverszüneti tárgyalásokat kezdett. De az antant katonai missziói nyílt fenyegetéssel kísért tiltakozással léptek közbe. A „vezérkar” megijedt, s a „szövetséges” tisztektől felpiszkálva, hozzáfogott az ellentálláshoz. Ez fegyveres összeütközésre vezetett s arra, hogy forradalmi matrózok megölték Duchonin tábornokot, a vezérkar főnökét.

Pétervárott az antant hivatalos ügynökei, különösen a francia katonai, misszió a szociálforradalmárokkal és a mensevikiekkel

együtt nyílt ellenállást szerveztek, azzal, hogy a szovjetforradalom percétől a junkereket és általában a polgári ifjúságot mozgósították, felfegyverezték és ránkuszították. A junkerek november 10.-iki lázadása százszor több áldozattal járt, mint a november 7.-iki átalakulás. Kerenszki és Krasznov kalandos felvonulása Pétervár ellen, melyet az antant mozgatótt, vitte a harcba bele az elkeseredés első elemeit. Mégis Krasznov tábornokot becsületszavára szabadon bocsátottuk. A jaroszlavi felkelést (1918 nyarán), mely olyan sok áldozatba került, Szavinkov, a francia követség rendelkezéseire és eszközeivel hozta létre. Archangelszket angol tengerészügynökök tervei szerint angol hadihajók és repülők segítségével szállták meg. Kolcsak, az amerikai börze védenca, uralmát az idegen országbeli csehszlovák hadtestre alapította. Kaledin, és akit mi bocsátottunk szabadon, Krasznov, a doni ellenforradalom első vezérei, csak Németország nyílt katonai és pénzügyi támogatásával tudtak némi sikert elérni. Ukrajnában a szovjethatalmat 1918 elején a német militarizmus döntötte meg. Denikin önkéntes seregét Nagy-Britannia és Franciaország pénzügyi és technikai eszközeivel hozták létre. Judenics hadserege az angol beavatkozás reményére és Anglia anyagi támogatásával épült. Az antant-államok politikusai, diplomatái és újságírói teljes őszinteséggel tárgyalták két éven keresztül a kérdést, hogy az orosz polgárháború finanszírozása elég előnyös vállalkozás-e? Ilyen körülmények között érchomloka van annak, aki az orosz polgárháború véres jellegének okát a bolsevikiek gonosz szándékában és nem a nemzetközi viszonyokban keresi.

Az orosz proletárság lépett elsőnek a szociális forradalom útjára s az orosz burzsoázia, mely politikailag erőtlenn volt, csak azért nem akart politikai és gazdasági kisajátításába belenyugodni, mert valamennyi többi országban korosabb testvéreit látta uralmon, akik még gazdasági, politikai és részben katonai hatalommal rendelkeztek.

Ha novemberi forradalmunk néhány hónappal vagy csak héttel tört volna ki a német, francia és angol proletárhatalom felállítása után, akkor — semmi kétség — a mi forradalmunk a „legbékésebb” és „legvértelenebb” lett volna, mindama forradalmak közül, melyek e bűnös földtekén egyáltalán lehetségesek. Ezt a történeti sorrendet azonban, mely az első pillantásra „természetesebb” s mindenesetre előnyösebb lett volna az orosz munkásosztályra, megzavarta — s nem mi tehetünk róla — az események akarata: az orosz proletariátus ahelyett, hogy az utolsó lett volna, az első lett. Épen ez a körülmény adott — az első zűrzavar után — amaz osztályok ellenállásának, melyek addig Oroszországban uralmon voltak, kétségbeesett jelleget, s kényszerítette az orosz proletariátust arra, hogy a legnagyobb veszély perceiben a külső támadások, belső összeesküvések és lázadások perceiben az állami terror kemény rendszabályaihoz nyuljon. Hogy ezek a rendszabályok nem lettek volna hatályosak, azt senkisémm mondhatja. De talán „megengedhetetleneknek” tartjuk őket?

A munkásosztálynak, mely a hatalmat harccal szerezte meg, az volt a feladata, kötelessége, hogy ezt a hatalmat megingathatlanná erősítse, uralmát kétségbevonhatatlanná biztosítsa, ellenségei kedvét az állam felfordításától elvegye, s ezzel a maga számára társadalmi reformok lehetőségét megteremtse. Különben egyáltalán nem kellett volna a hatalmat megszereznie.

A forradalom „logikailag” nem követeli a terrort, ahogy „logikailag” a fegyveres felkelést sem követeli. Mily sokat ígérő banalitás ez! Ellenben azt igenis követeli a forradalmi osztálytól, hogy célját elérje minden eszközzel, mely rendelkezésére áll: ha kell, fegyveres felkeléssel, ha kell, terrorizmussal. A forradalmi osztály, mely a hatalmat fegyverrel a kezében hódította meg, köteles minden olyan kísérletet, mely a hatalmat el akarja hódítani tőle, ismét csak fegyverrel a kezében megakadályozni. Ahol ellenséges hadsereg áll vele szemben, oda a saját hadseregét állítja. Ahol fegyveres felkeléssel, merénylettel, lázadással van dolga, ott szigorú megtorlás sujt az ellenség fejére. Kautsky talán más eszközöket fedezett fel? Talán a megtorlás fokozatai a fontosak neki? s azt indítványozza, hogy az agyonlövés helyére minden esetben a fogházbüntetés lépjen?

A megtorlás formája vagy fokozata természetesen nem „elvi” kérdés. Csak célszerűség kérdése. Forradalom idején a hatalmától megfosztott felet, mely az uralkodó másik fél állandóságába nem nyugszik bele, s ezt az ellene folytatott örjögő harccal bizonyítja, a hatalmától megfosztott felett nem lehet fogházbüntetések fenyegetésével elriasztani, mert a fogházbüntetések tartós voltában nem bízik. Ez az egyszerű, de döntő tény magyarázza meg, miért olyan széleskörű polgárháború idején az agyonlövés alkalmazása.

Vagy Kautsky azt akarja mondani, hogy az agyonlövés egyáltalán nem célszerű, s hogy „osztályokat elijeszteni egyáltalán nem lehet”? Ez nem áll. A terrornak nincs hatalma — de annak is csak „a végeredményben” nincs, — ha a reakció alkalmazza egy történetileg felfelé menő osztállyal szemben. De reakciós osztállyal szemben alkalmazva, mely a szinteret nem akarja elhagyni, a terror hathatós fegyver. Az elriasztás hatalmas politikai eszköz, bel- és külpolitikában egyaránt. A háború ép úgy, mint a forradalom, elriasztáson alapul. Általános szabály szerint a győzelmes háború a legyőzött hadseregnek csak jelentéktelen részét semmisíti meg, a többieket elriasztja, s ezzel megtöri akaratát. Ép így hat a forradalom: egyeseket megöl és ezeket elriaszt. Ebben az értelemben a vörös terror elvileg nem különbözik a fegyveres felkeléstől, melynek egyenes folytatása. A forradalmi osztály állami terrorját csak az ítélheti el „erkölcsileg”, aki egyáltalán minden erőszakot — tehát minden háborút és felkelést — elvileg (szavakban!) elítél. De ehhez egyszerűen szemforgató kvekernek kell lenni!

„Miben különbözik akkor a ti taktikátok a cárizmus taktikájától?” — kérdezik tőlünk a liberalizmus és a kautskyanizmus papjai.

Nem értitek, álszenteskedők? Hát elmagyarázzuk. A cárizmus terrorja a proletariátus ellen van fordítva. A cári csendőrség a munkásokat fojtogatta, akik ma szocialista rendért harcolnak. A mi Rendkívüli Bizottságaink agyonlövetik a birtokost, a kapitalistát, a tábornokot, akik a kapitalista rendet akarják visszaállítani. Felfogjátok ezt a kis — árnyalatot? Igen? Mert nekünk, kommunistáknak, ez épen elég!

A sajtószabadság.

Egy pont nyugtalanítja Kautskyt, könyvek és cikkek túl nagy számának szerzőjét: a sajtószabadság. Szabad-e ujságokat betiltani?

Háború idején az államhatalom összes intézményei és szervezetei a háborúviselés eszközeivé lesznek. Elsősorban a sajtó. A kormány, amely komoly háborút visel, meg nem engedheti, hogy területén írások jelenjenek meg, melyek nyíltan vagy burkoltan az ellenséget támogatják. Még inkább polgárháború idején. A polgárháború természetében rejlik, hogy mindegyik küzdőfélnek a hadseregek mögött jelentékeny néprétege van, mely az ellenség oldalán áll. A háborúban, hol sikert és kudarcot halál fizet meg, a sereg háta mögé furakodott ellenséges ügynököket agyonlővik. Ez nem humánus, de senkisé nem nézte eddig a háborút a humanitás iskolájának; még kevésbé a polgárháborút. Lehet-e komolyan kívánni, hogy míg folyik a háború Denikin fehér bandáival, addig Pétervárott vagy Moszkvában akadálytalanul megjelenjenek azoknak a pártoknak az írásai, melyek Denikint támogatják? Ezt a sajtószabadság nevében indítványozni épen olyan, mint a nyilvánosság nevében katonai titkok nyilvánosságra hozását követelni! „Ostromlott város — írja Arthur Arnould, a kommunárd — nem engedheti meg, hogy a közepén valaki nyíltan a város elestét kívánja, hogy a harcosokat, akik a várost védik, árulásra hívják fel, hogy az ellenséggel csapataik mozdulatát közöljék.“ Ez volt Páris helyzete a kommun alatt. S ez a szovjetköztársaság helyzete létezésének első két évében. De hallgassuk meg, mit mond erről Kautsky?

„Ennek a rendszernek (vagyis a sajtó elnyomásának) védekezése abban a naiv felfogásban csúcsosodik ki, mintha volna tökéletes igazság (!) s csak a kommunisták volnának annak birtokosai (!). S abban a másik felfogásban — folytatja Kautsky, — hogy minden író már alapjában hazug (!), csak a kommunisták az igazság fanatikusai (!). A valóságban annak, amit igaznak tekintenek, hazugai és fanatikusai minden táborban vannak stb. stb.“ (119. l.)

Ily módon Kautsky számára a forradalom a legelkeseredettebb szakaszában, mikor osztályok életéről, haláláról van szó, változatlanul irodalmi vita marad azzal a céllal, hogy megállapítsa... — az igazságot! Milyen mélység!... A mi „igazságunk“ természetesen nem abszolút! De mert jelenleg ennek az igazság-

nak nevében vért ontunk, sem hajlamunk, sem lehetőségünk rá, hogy azokkal, akik bennünket mindenféle fegyverekkel „kritizálnak“, irodalmi vitát folytassunk az igazság relativitásáról. Ép így nem az a feladatunk, hogy a hazugokat megbüntessük és a bárminő irányú sajtó igazmondóit támogassuk, hanem az, hogy a burzsoázia osztályhazugságát elnyomjuk és a proletariátus osztályigazságának győzelmét biztosítsuk — függetlenül attól, hogy fanatikusok és hazugok mind a két táborban vannak.

„A szovjethatalom — panaszkodik tovább Kautsky — elpusztította az egyetlen eszközt, mely a korrupció ellen segítene: csak a sajtószabadság tudja azokat a kalandorokat és banditákat fékentartani, akik elkerülhetetlenül minden korlátlan, ellenőrzetlen kormányhatalomhoz odatörednek...“ (140. l.) És így tovább, ugyezen a hangon.

A sajtó, mint biztos harci eszköz a korrupció ellen! Ez a liberális recept különösen gyatrán hangzik, ha elgondoljuk, hogy az a két ország, amelyben legnagyobb a „sajtószabadság“, Észak-Amerika és Franciaország, egyszersmind a kapitalista korrupció legfejlettebb állapotát mutatják.

Az orosz forradalom elavult malom-alatti pletykáiból táplálkozván, Kautsky feltételezi, hogy a szovjetszerkezetet a kadettok és mensevikiek nyilvánossága nélkül „banditák és kalandorok“ rágják széjjel. Ezt mondták a mensevikiek egy évvel, másfél évvel ezelőtt. Most már ők sem merik mondogatni. A szovjetellenőrzés s a pártrostálás segítségével a szovjethatalom az erős küzdelemben, amit a banditák és kalandorok ellen folytatott, kik a felfordulás pillanatában a felszínre kerültek, sokkal könnyebben végzett, mint ahogy bármely más hatalom végzett a maga elősdieivel.

Mi küzdünk. Mi életre-halálra harcolunk. A sajtó nem egy elvont társadalom eszköze, hanem két kibékíthetetlen, felfegyverzett viaskodó táboré. Az ellenforradalom sajtóját mi ép úgy elpusztítjuk, mint ahogy megerősített helyeit, raktárait, összeköttetéseit, terepvizsgáló előőrseit. Megfosztjuk magunkat a munkásosztály korrupciójának kadett-menseviki leleplezésétől? Ezzel szemben győzelmesen romboljuk széjjel a kapitalista korrupciót.

De Kautsky tovább megy témája kifejtésében: arról panaszkodik, hogy a szociálforradalmárok és a mensevisták lapjait betiltjuk, sőt — az is előfordul — vezetőiket elfogjuk. Hát nem a proletariátus vagy a szociális mozgalom „árnyalatairól“ van itt szó? Az iskola pedánsa a megszokott szavak mögött nem látja a tényeket. A mensevisták és a szociálforradalmárok az ő számára egyszerűen árnyalatok a szocializmusban, noha a forradalom folyamán olyan szervezetekké alakultak át, melyek az ellenforradalommal hatékony szövetségben állnak, s nyílt háborút viselnek. Kolcsak hadseregét szociálforradalmárok szervezték (mennyi népcsalás cseng ki most nevükből!) és mensevisták támogatták. Szociál-

forradalmárok és mensevisták egyaránt háborút viseltek ellenünk az északi fronton másfél évig és viselnek még most is. A Kaukázusi kormánykodó mensevisták előbb a Hohenzollernek, most Lloyd George szövetségesei, szövetkeztek a német és angol tisztekkel és elfogták és agyonlőtték a bolsevistákat. A kubáni rada mensevistái és szociálforradalmárai alkották meg Denikin hadseregét. A kormányhoz tartozó eszt mensevisták Judenics legutóbbi előnyomulásában Pétervár felé egyenesen részesek voltak. Ilyenek a szocializmus „áramlatai”! Kautsky úgy véli, hogy lehet nyílt polgárháborúban lenni a mensevistákkal és szociálforradalmárokkal, akik a segítségükkel létrejött Judenics-, Kolcsak- és Denikin-hadseregekkel a maguk szocialista „árnyalatát” küzdenek s ugyanakkor lehet a hadsereg mögött ezeknek az ártatlan „árnyalatoknak” sajtószabadságot engedélyezni. Ha a szociálforradalmárokkal és a mensevistákkal való harcot el lehetne intézni rábeszéléssel és szavazással — vagyis, ha nem állnának a hátuk mögött az orosz és külföldi imperia-listák — akkor nem is lenne polgárháború.

Kautsky természetesen kész, ép úgy, mint a blokádot, a Denikint támogató antantot és a fehér terrort is elítélni. (Milyen fölösleges az erre elpazarolt egy csepp tinta!) De magasztos pártatlanságában nem tagadhat meg a fehér terrortól enyhítő körülményeket. A fehér terror ugyanis nem sérti saját alapelveit, míg a bolsevikiek a vörös terror alkalmazásával „hűtlenné válnak az emberi élet szentségéről szóló alaptételükhöz, amit maguk hirdettek”. (139. l.)

Hogy mit jelent az emberélet szentségének elve a gyakorlatban és mivel különbözik attól a parancsolattól, hogy „ne ölj!”, Kautsky nem magyarázza meg. Ha zsványt kést ránt egy gyermekre, meg szabad-e a zsványt ölni, hogy a gyermeket megment-sük? Nem sérül-e meg ezzel az „emberélet szentségének” elve? Szabad-e a zsványt megölnünk a magunk megmentésére? Megengedhető-e elnyomott rabszolgák lázadása uruk ellen? Megengedhető-e, hogy szabadságunkat a börtönőr halála árán megvásároljuk? Ha az emberélet általában szent és sérthetetlen, akkor nemcsak a terrort, nemcsak a háborút, hanem a forradalmat is el kell utasítani. Kautsky egyszerűen nem számol be magának arról, mennyire ellenforradalmi az „elv”, amit ránk akar tukmálni. Más helyütt meg fogjuk látni, hogy Kautsky a breszt-litovszki béke megkötését is a szemünkre veti. Szerinte a háborút folytatnunk kellett volna. Hát itt hogy áll az emberélet szentsége? Talán az emberélet megszűnik szent lenni, mihelyt más nyelvet beszélő emberekről van szó? Vagy azt tételezi fel Kautsky, hogy tömeggyilkosságok, melyek a stratégia és taktika szabályai szerint rendeződnek, nem gyilkosságok? Valóban nehéz lenne a mi korunkban olyan „elvet” felállítani, mely ennél butább és álnokabb volna! Amíg az emberi munkaerő, tehát az élet is, adás-vevés, kizsákmányolás, fosztogatás tárgya, addig az emberélet

szentsége a leggaládabb hazugság, melynek az a célja, hogy a leigázott rabszolgát féken tartsa.

Mi küzdöttünk a halálbüntetés ellen, amit Kerenszki hozott vissza, mert ezeket a büntetéseket a régi hadsereg haditörvényszékei mondták ki olyan katonák felett, akik vonakodtak folytatni az imperialista háborút. A régi haditörvényszékek kezéből kivettük ezt a fegyvert, magukat e törvényszékeket is megsemmisítettük s a régi hadsereget, amely létrehozta őket, felbontottuk. A vörös hadsereg és az egész ország ellenforradalmi összeesküvőit, akik lázadással, gyilkosságokkal és szétzüllesztéssel a régi uralmat igyekeznek visszaállítani, megsemmisítjük, de ezzel csak a háború vastörvényei szerint járunk el, mert a háborúban győzni akarunk.

Aki okvetlen formális ellentmondásokat keres, megtalálja a fehér terrorban, mely azoknak az osztályoknak eszköze, amelyek keresztényeknek nevezik magukat, az idealista bölcséletet pártfogolják s meg vannak győződve arról, hogy az egyéniség (a saját maguké) öncél. Ami bennünket illet, mi kanti papolással és vegetárius kvekerfecsegéssel az emberi élet szentségéről sohasem foglalkoztunk. Mi forradalmárok voltunk, mikor ellenzékben voltunk s azok vagyunk most is, mikor a hatalom a mienk. Hogy az egyént szentté avathassuk, ahhoz előbb el kell pusztítani azt a rendet, mely az egyént keresztre feszíti. Ezt a feladatot azonban csak vérrel és vassal lehet megoldani.

A vörös és a fehér terror között van még egy különbség, amit a mostani Kautsky mellőz, de ami a marxista számára döntő fontosságú. A fehér terror egy történeti reakciós osztály eszköze. Mikor mi lealcáztuk, hogy a polgári állam a maga megtorlásaival tehetetlen a proletársággal szemben, soha kétségbe nem vontuk, hogy az uralkodó osztályok elfogatásokkal és kivégzésekkel bizonyos körülmények közt időlegesen feltartóztathatják a szociális forradalom fejlődését. De meg voltunk győződve róla, hogy nem sikerül nekik megállítaniok. Arra támaszkodunk ebben, hogy a proletariátus történeti felfelé menő osztály, s hogy a polgári társadalom nem fejlődhetik anélkül, hogy a proletariátus erejét ne gyarapítaná. A mostani korszak burzsoáziája pusztuló osztály! Nemcsak, mert a termelésben nem játszik szükségszerű szerepet, hanem imperialista kisajátító módszerével el is pusztítja a világ-gazdaságot és az emberi kulturát. De a burzsoázia történeti szívóssága óriási! Tartja magát és nem akarja a helyét elhagyni. Ezáltal az egész társadalom abba a helyzetbe kerül, hogy a burzsoázia magával rántja a mélységbe. Ezért le kell tépni, le kell vagdalni. A vörös terror az az eszköz, amit egy olyan pusztulásra ítélt osztály ellen használunk, amely nem akar elpusztulni. Ha a fehér terror a proletariátus történeti emelkedését lassíthatja, a vörös terror a burzsoázia bukását gyorsíthatja. A gyorsulásnak — a tempó előnyének — bizonyos korszakokban döntő jelentősége van. Ha nem lett volna vörös terror, az orosz burzsoázia

a világburzsoáziával együtt rég megfojtott volna bennünket az európai forradalom kitörése előtt. Vak, aki ezt nem látja, hamisít, aki ezt kétségbe vonja.

Aki a szovjetrendszer létezésének tényét a forradalom történetében lényegesnek tartja, annak a vörös terrort is el kell ismernie. És Ka utsky, aki a két utóbbi évben papírhegyeket írt tele a kommunizmus és terrorizmus ellen, röpirata végén bele kell, hogy nyugodjék abba a ténybe, amelyet egyszerre, váratlanul elismer, hogy tudniillik az orosz szovjethatalom a világforradalomnak jelenleg legfontosabb tényezője. „Bárhogy áll valaki a bolsevista módszerekkel szemben — írja Kautsky, — az a tény, hogy egy proletárkormányzat egy nagyhatalmi államban nemcsak uralomra jutott, hanem mostanáig, csaknem két éven át, a legnehezebb körülmények közt fenn tudta tartani magát, a világ proletárjainak erőtudatát rendkívül gyarapítja. Az igazi világforradalom számára a bolsevikiek ezáltal nagyot műveltek...” (153. l.)

Ez a kijelentés meglepő, mert a történeti igazságot ismeri el arról az oldalról, amelyről a legkevésbé vártuk volna. A bolsevikiek azért, hogy két évig ellentálltak az egész kapitalista világnak, nagy történeti tettet vittek végbe. A bolsevikiek azonban nemcsak az eszmével, hanem karddal is tartották magukat. Kautsky elismerése önkéntelen elismerése a vörös terror módszereinek s egyzersmind legjobb elítélője saját kritikai firkálmányainak.

A háború befolyása.

A forradalmi harc rendkívül véres jellegének egyik okát Kautsky a háborúban látja, a háború elvadító hatásában az erkölcsökre. Ez kétségtelen. Ezt a hatást, minden belőle fakadó következményével, már előbb is előre lehetett látni, körülbelül abban az időben is, amikor Kautsky még nem tudta, hogy a háborús hitelek mellett vagy ellen szavazzon.

Az imperializmus a társadalmat erőszakkal kirántotta ingatag egyensúlyából — írtuk mi németül a Háború és az Internacionále című könyvben. A háború lerombolta a zsilipeket, amiket a szociáldemokrácia a proletariátus forradalmi energiája elé épített s ezt a folyót a saját medrébe vezette. Ez az óriási történeti kísérlet, amely a szocialista Internacionále gerincét egy csapással eltörte, halálos veszedelmet rejt magában, magára a polgári társadalomra. A kalapácsot kiveszik a munkás kezéből, fegyverrel cserélik el. A munkás, akit a kapitalista gazdálkodás gépezete lekötött, kivetődik a maga keretéből s megtanítják rá, hogy az összesség céljait a házi boldogság, sőt az élet fölé is helyezze.

„Kézében a fegyverrel, amit ő maga állított elő, a munkást olyan helyzetbe állítják, melyben az állam politikai sorsa közvetlenül tőle függ. Azok, akik normális időben elnyomták és megvetették, körülhízelgik és kúsznak előtte. Ugyanakkor legbizalmasabb közelségbe kerül azoknak az ágyúknak, amik Lassalle

szerint az alkotmány leglényegesebb tényezői. Áthágja a határokat, résztvesz erőszakos rekvirálásokban, az ő közreműködésével jutnak városok egyik kézről a másikra. Olyan változások történnek, amiket az élő nemzedék még nem látott.”

„Ha a munkásság előőrse elméletileg tudta is, hogy a hatalom az anyja a jognak, politikai gondolkozását mégis egészen a lehetőség szelleme, a polgári törvényességhez való alkalmazkodás hatotta át. Most megtanulja ezt a törvényességet lenézni és erőszakkal lerombolni. Lelkében a statikai momentumok helyébe a dinamikusok lépnek. A mozsarak a fejébe préselik azt a gondolatot, hogy ha lehetetlen egy akadályt megkerülni, lehet megsemmisíteni. Csaknem az egész felnőtt férfinépséget bevezetik a háborúnak eme, realizmusában oly iszonyú iskolájába, amely új embertípust képez ki.”

„A polgári társadalom minden normái fölé — jog, erkölcs, vallás — a vasszükségyszerűség ökle emelkedik. „Szükség törvényt bont” — mondta a német kancellár 1914 augusztus 4.-én. Az uralkodók kiállnak nyilvános terekre, hogy egymást, mint a piaci kofák, hazugsággal vádolják. A kormányok feldöntenek ünnepélyesen elismert kötelezettségeket és a nemzeti egyház a maga istenét, mint egy fegyencet, odaláncolja a nemzeti ágyúhoz. Nem világos-e, hogy ezeknek a körülményeknek mély változásokat kell előidézniök a munkások lelkében? Radikálisan kigyógyítván a törvényesség hipnózisából, melyben a politikai poshadás korszaka nyilatkozott meg.”

„A birtokló osztályok nagy ijedelemmel fognak erről nemsokára meggyőződni. A proletariátus, mely a háború iskoláján átment, az első akadálnál, mely a saját országában elébe áll, érezni fogja a szükségét annak, hogy az erőszak nyelvén beszéljen. „Szükség törvényt bont” — ezt fogja odakiáltani azoknak, akik megpróbálják a polgári törvényesség parancsaival visszatartani. És a szükség, az a rettenetes gazdasági szükség, amely a háború folyamán és megszűnte után uralkodni fog, alkalmas lesz arra, hogy a tömegeket jó egynéhány törvény megsértésére ösztökélje.” (56—57. l.)

Mindez kétségbevonhatatlan. A mondottakhoz azonban hozzá kell fűzni még, hogy a háború az uralkodó osztályok lélektanára nem kisebb befolyást gyakorolt; amilyen mértékben a tömegek követelőbbek lettek, olyan mértékben lett a burzsoázia hajthatatlanabb.

Békeidőben a kapitalisták érdekeit a bér munka „békés” rablása segélyével biztosították. A háború alatt ugyanez érdekeket számtalan emberélet elpusztításával szolgálták. Ez úri önérzetüknek újabb „napoleoni” vonást adott. A kapitalisták a háborúban megszokták, hogy sok millió rabszolgát, magukkal rokonfajta és gyarmatit küldjenek a halálba, szén-, vasút- és egyéb profitok végett.

A háború folyamán a burzsoáziából, a nagy-, közép- és kispolgárságból több százezernyi tiszt, hivatásos harcos keletkezett — emberek, akiknek jelleme a háborúban megacélozott, akik

minden külső gátlástól megszabadították magukat — képzett kardpengék, akik hajlandók és képesek arra, hogy a burzsoáziának, amelyik őket kiképezte, kiváltságos helyzetét olyan elkeseredéssel védjék meg, ami a maga nemében már a hősiességgel határos.

A forradalom talán humánusabb volna, ha a proletariátusnak módjában lenne „magát ettől az egész bandától kiváltani“, mint ahogy egykor Marx mondotta. A kapitalizmus azonban a háború alatt túlnagy adósságterhet halmozott a dolgozókra és a termelés alapját túlmélyen aláásta, semhogy komolyan beszélni lehetne ilyen kiváltásról, amely mellett a burzsoázia némán beletörődne a változásba. A tömegek túlsok vért vesztettek, túlsokat szenvedtek, túlon túl elkeseredtek, semhogy ezt a döntést fogadhatnák el, amely gazdaságilag túlmege az erejükön.

Még más körülmények is hatnak ugyanebben az irányban. A legyőzött országok burzsoáziája el van keseredve a vereségtől, melyért az alsóbb rétegeket, a munkásságot, a parasztságot akarja felelőssé tenni, amely képtelennek mutatkozott arra, hogy „a nagy nemzeti háborút“ győzelmesen fejezze be. Ebből a szempontból nagyon tanulságosak azok az orcátlanságukban példátlan nyilatkozatok, amiket Ludendorff a német Nemzetgyűlés bizottsága előtt adott le. A ludendorffi bandák égnek a vágytól, hogy a külső megaláztatásokért a saját proletariátusukon vegyenek elégtételt. A győzelmes országok burzsoáziái göggel vannak teli, s ma jobban hajlandók, mint bármikor, társadalmi helyzetüket azokkal a kegyetlen eszközökkel megvédeni, melyek a győzelem birtokába juttatták. Láttuk, hogy a nemzetközi burzsoázia képtelen volt a zsákmány elosztását háború és pusztítás nélkül szervezni. Belémehet-e harc nélkül abba, hogy a zsákmányról általában lemondjon? Az utóbbi öt év tapasztalata ez irányban semmi kétséget nem hagy: ha már előbb is a legtisztább utópia volt azt hinni, hogy a birtokló osztályok kisajátítása a „demokrácia“ segélyével észrevétlenül és fájdalomtalanul megy végbe, felkelések nélkül, fegyveres harcok nélkül, az ellenforradalom kísérletei és azok szigorú elfojtása nélkül, akkor az a helyzet, amit az imperialista háború hátrahagyott, a polgárháború és a proletárdiktatura duplán és triplán intenzív jellegét tételezi fel.

V. A párisi kommün és Szovjetoroszország.

Az első forradalom rövid epizódja, melyet a proletariátus a proletariátus számára vitt végbe, ellenségei győzelmével ért véget. Ez az epizód március 18.-tól május 28.-ig, 72 napig tartott. „A párisi kommün, 1871 március 18.” P. L. Lavrov. Petrográd, 1919; 160. l.

Az előkészületek hiánya a Kommün szocialista pártjainál.

Az 1871. év párisi kommünje volt az első, még gyenge kísérlete a munkásosztály uralmának. A Kommün szándékait nagyra becsüljük, noha tapasztalatai rendkívül szűkkörűek voltak, résztvevői rosszul készítették elő, programja a világosságot nélkülözte, vezetői közt az egység hiányzott, tervei határozatlanságba folytak szét, a kivételben reménytelen zűrzavar uralkodott, s noha iszonyúan omlott össze, amit mindeme hibák végzetesen hoztak magukkal. A Kommünben, mint Lavrov mondja, „első, bár végtelenül halvány hajnalpirját becsüljük a proletariátus köztársaságának”. Kautsky másképp gondolja. Miután könyvének jelentékeny részét a Kommün és a szovjet durván célzatos szembehelyezésének szenteli; a Kommün főérdemeit éppen abban látja, amiben mi szerencsétlenségét és bűnét látjuk.

Kautsky buzgón bizonyítja, hogy a párisi kommünt nem készítették „mesterségesen” elő, hanem váratlanul támadt és meglepte a forradalmárokat — ellentétben a novemberi forradalommal, melyet a mi pártunk olyan gondosan készített elő. Ez megcáfolhatatlan. Nem tudván magát rászánni, hogy mélységesen reakciós gondolatait világosan körvonalazza, Kautsky nem mondja ki egyenesen, hogy a párisi 71-es forradalmárok azért, mert a proletárfelkelést előre nem látták, s reá elő nem készülhettek, elismerést érdemelnek-e, s mi azért, mert az elkerülhetetlent előre láttuk s tudatosan mentünk elébe, gáncsolandók vagyunk-e? De Kautsky egész fejtegetése úgy van felépítve, hogy az olvasóban éppen ezt az érzést támassza. A kommünárdokra egyszerűen rászakadt a szerencsétlenség (Vollmar, a bajor filiszter, egykoriban sajnálkozott rajta, hogy a kommünárdok a hatalom megragadása helyett inkább aludni nem mentek), s ezért elnézést érdemelnek; a bolsevikiek a szerencsétlenségnek (a hatalomnak) tudatosan léptek elébe, s ezért sem ezen, sem a másvilágon bűnbocsánatot nem nyerhetnek. A kérdés ilyen feltevése, belső ellentmondása

miatt, lehetetlennek látszik. Mindamellett elkerülhetetlenül következnek „a független” kautskyánusok álláspontjából, akik fejüket válluk közé húzzák, hogy semmit se lássanak és semmit előre ne lássanak, s akik csak akkor tesznek egy lépést előre, ha hátulról kaptak egyet a hátukba.

„Párist megalázní” — írja Kautsky — „tőle minden önkormányzatot megvonni, fővárosi állásától megfosztani, végül lefegyverezni, hogy a monarchista államcsínyt teljes biztonságban merhessék, ez lett a Nemzetgyűlés, s a végrehajtó-hatalom élére tett Thiers legfontosabb gondja. Ebből a helyzetből pattant ki a konfliktus, mely a párisi felkelés kitörésére vezetett.”

„Látnivaló, mennyire más volt ez, mint a bolsevizmus államcsínyje, mely a békevágyból vette erejét, mely mögött a parasztok álltak, mely a Nemzetgyűlésen nem látott monarchistákat magával szemben, hanem szociálforradalmárokat és mensevista szociáldemokratákat.”

„A bolsevisták a hatalomhoz jól előkészített államcsínnel jutottak, mely egy csapásra kiszolgáltatta nekik az egész államgépezetet, amit ők azonnal a legerélyesebben és a legkíméletlenebbül használtak fel ellenfeleik politikai és gazdasági kisajátítására — s proletár ellenfeleikkel szemben is!”

„A Kommün felkelése ellenben senkit jobban meg nem lepett, mint a forradalmárokat. S közülök soknak a konfliktus nagyon kívánságai ellenére jött.” (44. l.)

Hogy annak a valóságos értelmét, amit Kautsky itt a kommunárdokról mond, kihüvelyezzük, a következő érdekes tanulságokat idézzük:

„....1871 március 1.-én — írja Lavrov a Kommünről szóló nagyon tanulságos könyvében, — félévvel a császárság bukása után és néhány nappal a Kommün kitörése előtt a párisi Internacionále vezetőségévének még nem volt határozott programjuk.”*

„Március elseje után — írja ugyanez a szerző — Páris a proletariátus kezében volt, vezérei azonban, akik a váratlan hatalom következtében lélekjelenlétüket elvesztették, a legegyszerűbb intézkedéseket sem tették meg.”**

„Nem vagytok erre a szerepre valók és egyetlen gondotok, hogy a felelősségtől szabaduljatok” — mondta a Nemzetőrség Központi Bizottságának egyik tagja. „Ebben sok igazság volt — írja a Kommün részvevője és történetírója, Lissagaray — de a tett pillanatában a megelőző szervezés és felkészülés hiánya nagyon gyakran épen azon válik észrevehetővé, hogy a szereplőknek olyan szerep jut, mely túlmegy az erejükön.”***

* „A párisi kommun, 1871 március 18.” P. L. Lavrov. Petrograd 1919. 64 — 65. l.

** Ugyanott, 71. l.

*** „Histoire de la Commune de 1871.” par Lissagaray, Bruxelles, 1876; 106. l.

Már ebből látható (a továbbiakban még világosabbá lesz), hogy a párisi szocialisták nem magasabb taktikai megfontolásból nem küzdöttek egyenesen a hatalomért, hanem elméleti kialakulatlanságuk és politikai zavarosságuk következtében.

Ne kételkedjünk benne, hogy Kautskynak még a Kommün hagyományaihoz való hűsége is főként abból a rendkívüli elcsodálkozásból fog állani, mellyel a németországi proletárforradalmat, mint a legnagyobb mértékben nem kívánatos konfliktust fogja tekinteni. De abban már kételkedhetünk, hogy az utókor ezt érdeműl fogja betudni. Történeti párhuzamának lényegére azonban ki kell mondanunk, hogy az a zavarosság, az elhallgatás és a félrevezetés keveréke.

Amilyen szándékai Thiersnek voltak Párisal, ugyanolyan szándékai voltak Miljukovnak, akit Ceretelli és Csernov nyíltan támogattak, Pétervárral. Ők valamennyien — Kornilovtól Petreszovig — nap-nap után ismételték, hogy Pétervár elszakadt az országtól, hogy Pétervárnak semmi köze az országhoz, hogy Pétervár teljesen demoralizálva van és arra törekszik, hogy az országra rákényszerítse a maga akaratát. Pétervárt detronizálni és megálázni, ez volt Miljukovnak és társainak első feladata. S ez akkor történt, mikor Pétervár igazi központja volt a forradalomnak, amely akkor még nem tudott megerősödni az ország többi részeiben. A duma előbbi elnöke, Rodzianko, nyíltan beszélt arról, hogy Pétervárt fegyverezésre a németeknek kell átadni, mint ahogy már Rigát át is adta. Rodzianko csak nevére nevezte azt, ami Miljukov feladata volt, s amit Kerenszki az egész politikájával előmozdított.

Miljukov, épen mint Thiers, a proletariátust le akarta fegyverezni. Sőt, mi több: Kerenszki, Csernov és Ceretelli segítségével a pétervári proletariátust 1917 júliusában jelentékeny mértékben le is fegyverezték. Augusztusban, a Kornilov-féle pétervári előnyomulás idején, fegyverezte fel magát, részben, újra. S ez az új fegyverzés komoly eleme volt a novemberi felkelés előkészítésének. Ehhez mérten azok a pontok, amikben Kautsky a mi novemberi forradalmunkat a párisi munkások márciusi felkelésével szembeállítja, a leglényegesebben egyeznek.

Miben áll a különbség mégis a kettő között? Mindenekelőtt abban, hogy Thiers gyalázatos tervei sikerültek, hogy Párist megfojtotta, hogy sok ezer munkást elpusztított. Miljukov ellenben szégyenletes kudarcot vallott, Pétervár a proletariátus legyőzhetetlen vára maradt és a burzsoázia vezére Ukrajnába utazott, gondoskodni arról, hogy a császár csapatai megszállják Oroszországot. Ebben a különbségben van a mi bűnünk legnagyobb része, s mi hajlandók vagyunk érte a felelősséget vállalni. Roppant különbség volt abban is — s ez az események későbbi fejleményeinél mutatkozott, — hogy míg a kommünárdok túlnyomóan hazafias megfontolásokból indultak ki, mi változatlanul a nemzetközi forradalom szempontjától vezettettük magunkat. A Kommün bukása az I. Internacionále tényleges összeomlására vezetett.

A szovjet győzelme a III. Internacionále megalapításához vitt. De Marx a kommunárdoknak — kevéssel az átalakulás előtt — nem a felkelést tanácsolta, hanem szervezet megteremtését! Értethető volna még, ha Kautsky ezt a tanulságot idézné, annak bizonyítására, hogy Marx nem látta elég világosan a párisi helyzet kiélestedését. Kautsky azonban megpróbálja Marx tanácsát annak bizonyítására kihasználni, hogy felkelések általában elítélendők. Mint a német szociáldemokrácia összes táltosai, Kautsky a szervezkedésben mindenekfölött arra lát eszközt, hogy a forradalmi cselekvést megakadályozza.

De még akkor is, ha a szervezkedésnek, mint olyannak, a kérdésére szorítkozunk, nem szabad elfelejtenünk, hogy a novemberi forradalmat Kerenszki kormányának kilenc hónapja előzte meg, amely alatt pártunk nemcsak sikerrel agitált, hanem szervezéssel is foglalkozott. A novemberi forradalom azután tört ki, miután mi már Pétervár és Moszkva munkás- és katonatanácsaiban, s általában az ország valamennyi ipari központjában túlnyomó többséget szereztünk, s a szovjeteket hatalmas, pártunk által vezetett szervezetekké alakítottuk. A kommunárdok semmi hasonlót felmutatni nem tudnak. S végül hátunk mögött volt a hősi párisi kommun, melynek összeomlásából mi a magunk számára azt a következtetést vontuk le, hogy forradalmároknak az eseményeket előre kell látniuk és készülniök kell rájuk. Ez is a mi bűnünk.

A párisi kommun és a terror.

Kautskynak csak azért van szüksége a Kommun és Szovjet-oroszország részletes összehasonlítására, hogy az élő és győzelmes proletárdiktatúrát egy meglehetősen távoli mult diktatura-kísérletének számlájára rágalmazhassa és lealcázhassa.

Kautsky rendkívüli elégtétellel idézi a Nemzetőrség Központi Bizottságának kijelentését, melyet az március 19.-én tett, mikor katonák két tábornokot megöltek: „Felháborodva mondjuk ki, hogy a véres szenny, mellyel becsületünket bemocskolni akarják, nyomorult aljasság! Mi soha kivégzést el nem határoztunk, soha a Nemzetőrség gonosztett végrehajtásában részt nem vett.”

A Központi Bizottságnak természetesen nem lehetett oka rá, hogy olyan gyilkosságokért, melyekben részt nem vett, a felelősséget átvegye. De ennek a kijelentésnek szentimentálisan patétikus hangja élesen jellemzi ezeknek az embereknek politikai félnkségét a polgári közvéleménnyel szemben. S ez nem is csoda. A Nemzetőrség képviselői többnyire nagyon szerény multú emberek voltak. „Egyetlen ismert név se! — írja Lissagaray — kispolgárok és kereskedők, akik a zárt forradalmi köröktől, s nagyobbára a politikától távol állottak eladdig.” (70. l.)

„A fenyegető történeti felelősség félénk, sőt félős érzése, s az a vágy, hogy ettől mihamarabb megszabaduljanak — írja róluk Lavrov — kipillog valamennyi kiáltványából a Központi

Bizottságnak, melynek kezében akkor Páris sorsa nyugodott.” (77. l.)

Miután, a mi megszégyenítésünkre, a vérről való szavalást idézte, Kautsky megbírálja, Marx és Engels után, a Kommün határozatlanságát. „Ha a párisiak (azaz a kommunárdok) Thiers sarkában maradtak volna, talán sikerül nekik a kormányt hatalmukba ejteni. A Párisból kivonuló csapatok a legkisebb ellentállást sem tanúsították volna... De Thiers zavartalanul kivonulhatott. Megengedték neki, hogy csapatait magával vigye és Versaillesban újjászervezze, új szellemmel töltse be és megerősítse.” (449. l.)

Kautsky nem érti meg, hogy ugyanazok az emberek ugyanabból az okból adták ki a fentebb idézett március 19-iki nyilatkozatot és engedték meg Thiersnek a kivonulást és csapatok gyűjtését. Ha a kommunárdok csak a szellemi hatás eszközével győztek volna, akkor a nyilatkozatnak nagy súlya lett volna. De ez nem történt. A valóságban érzelmes humanitásuk csak a fonákja volt forradalmi passzivitásuknak. Olyan emberek, akiknek a sors a párisi hatalmat a kezükbe adta, s akik nem látták be, hogy ezt a hatalmat azonnal, végsővéig ki kell használniok, Thierst üldözniök kell, s mielőtt még magához térhetne, leverniök, a saját kezükbe csapatokat összesíteniök, a parancsnokságot megtisztítaniök, a vidéket megszerezniök — ilyen emberek természetesen nem hajlandók ellenforradalmi elemekkel szemben szigorú megtorlással élni. Egyik dolog a másikkal szorosan összefügg. Nem lehet Thierst üldözni anélkül, hogy Thiers ügynökeit Párisban le ne fogjam és az összeesküvőket és kémeket agyon ne lövessem. Aki ellenforradalmi tábornokok megöletését megengedhetetlen „gonosztettnek” tartja, az nem tud elég erélyt kifejteni ellenforradalmi csapatok üldözésében, melyeket ellenforradalmi tábornokok vezetnek. Forradalom idején a legfőbb erély: a legfőbb humanitás. „Épen azoknak — mondja helyesen Lavrov — akik az emberéletet és embervért megbecsülik, arra kell törekedniök, hogy gyors és végleges győzelem lehetőségét szervezzék, s ezért a lehető leggyorsabban és legerélyesebben kell cselekedniük, hogy az ellenséget elnyomják, mert csak így lehet a vérontás minimumát elérni.” (225. l.)

A március 19-iki nyilatkozatot azonban helyesebben értékelhetjük, ha nem mint feltétlen hitvallást tekintjük, hanem mint ármeneti hangulatok kifejezőjét, melyek a váratlan és vértlen győzelem utáni napokon uralkodtak. Kautsky, akinek nincs érzéke a forradalmak dinamikája és gyorsan dagadó hangulatainak belső függősége iránt, Kautsky élettelen formákon gondolkodik és az események távlatát erőszakkal kiválasztott párhuzamokkal hamisítja. Kautsky nem érti, hogy a forradalom első szakában a tömegeknek általában sajátságuk a lágy szívű határozatlanság. A munkások csak a szűkség vasnyomásának engedve, mennek támadásba, ahogy a vörös terrorra is csak akkor térnek át, amikor a fehér gárdisták elpusztulással fenyegetik őket. Amit Kautsky

a 71-es párisi proletariátus különösen emelkedett erkölcsének eredményeképpen állít be, valósággal csak a polgárháború kezdeti stádiumát jellemzi. Ilyen jelenségek nálunk is észlelhetők voltak.

Pétervárott 1917-ben a hatalmat csaknem vérontás, sőt elfogatások nélkül kaptuk meg. A Kerenszki-kormány minisztereit nem sokkal a forradalom kitörése után szabadon bocsátottuk. Sőt Kraszov kozák tábornokot, aki Kerenszkivel együtt, miután a hatalom már a szovjetek kezébe ment át, Pétervár ellen vonult, és akit Gatcsinában elfogtunk, másnap becsületszóra szabadlára helyeztük. Ez egészen a Kommün első lépéseinek szellemében való „nagylelkűség” volt. De hiba. Nemrégiben Kraszov, aki egy évig délen harcolt ellenünk és sok ezer kommunistát elpusztított, ismét Pétervár ellen vonult, ez alkalommal Judenics seregében. Kegyetlenebb a proletárforradalom csak a pétervári junkerlázadás után lett, s különösen a csehszlovákok volgai felkelése után, melyet kadettok, szociálforradalmárok és mensevikiel készítettek elő, a csehszlovákok kommunista tömegirtásai, a Lenin elleni merénylet, Urickij megöletése, stb. után.

Ugyanezeket a tendenciákat látjuk a Kommünben, de csak kezdő stádiumában.

A harc ésszerűsége kényszerítette, hogy elvben az elijesztés útjára lépjen. A kizsákmányolt bizottság alapítását a Kommün több hívének a vörös terror eszméje diktálta. A bizottságnak az volt a hivatása, hogy „az árulók fejét vétesse” (Journal Officiel, 123. sz.), „az árulást legyőzze” (124. sz.). Az „elriasztó” határozatokhoz kell számítani Thiers és miniszterei vagyonának elkobzásáról, Thiers házának lerombolásáról, a Vendôme-oszlop ledöntéséről, s különösen a túsokról kiadott rendelkezést. Minden fogolyért, vagy kommünárdért, akit a versaillesiak lelőttek, háromszor annyi túszt akartak agyonlőni. A Raoul Rigault által vezetett rendőrség intézkedései tisztára terrorisztikus, ha nem is mindig praktikus jellegűek.

Mindezen elriasztó intézkedések hatályosságát megbénították a Kommün elemeinek formátlan megalkuvásai, melyek arra törekedtek, hogy a burzsoáziát gyakran frázisok által a már megtörtént ténnyel kibékítsék s melyek egyre ingadoztak a demokrácia látszata és a diktatura valósága között. Ez utóbbi gondolatot az elhunyt Lavrov kitűnően formulázta a Kommünről frott könyvében.

„A gazdag burzsoá és a koldusszegény proletár Párisa, a különböző rendek képviselőiből álló politikai testületet kívánt, a liberális elvek nevében, a szó, a gyülekezés, a kormánykritika szabadságát, Páris, mely a forradalmat a proletariátus javára hajtotta végre, mely feladatául tűzte ki, hogy ezt a forradalmat az intézményekben keresztülvigye, Páris, mint az emancipált munkásproletariátus községe, forradalmi, azaz diktatórikus intézkedéseket követelt az új uralom ellenségeivel szemben.” (143—144. l.)

Ha a párisi kommün nem roskadt volna le, hanem szakadatlan harcban tovább tartotta volna magát, akkor, semmi kétség, kénytelen lett volna az ellenforradalom elnyomására erősebb intézkedésekre áttérni. Akkor persze Kautsky sem állíthatta volna szembe az emberséges kommunárdokkal, az embertelen bolsevikieket. Ellenben valószínű, hogy Thiersnek nem állt volna módjában az iszonyatos érvágást a párisi proletariátuson végbevinni. A történelem nem járt volna rosszul.

Az önkényes Központi Bizottság és a „demokrata” Kommün.

„Március 9-én — meséli Kautsky — a Központi Bizottságban némelyek azt mondták, hogy Versailles felé kell masírozni, mások azt, hogy azonnal a választókra kell apellálni, s ismét mások azt, hogy nyomban forradalmi intézkedéseket kell tenni. Mindegy — oktat ki bennünket az éleselméjű szerző, — e lépések mindegyike nem egyformán lett volna szükséges, s mint hogyha egyik a másikat kizárta volna!” (54. l.) További soraiban Kautsky a Kommün egyenlenségeivel kapcsolatban felmelegített banalitásokkal traktál bennünket, a refom és forradalom csereviszonyáról. A valóságban így állt a kérdés: ha Versailles ellen akartak előnyomulni, s ha azonnal akarták ezt, egy óra idővesztés nélkül, akkor a Nemzetőrséget azonnal újjászervezni, élére a párisi proletariátus harcra legképesebb elemeit kellett volna állítani, ami által Párist forradalmi szempontból átmenetileg gyengítették volna. De Párisban választást rendezni, s ugyanakkor a munkásosztály virágját Párisból kivinni, ez a forradalmi párt szempontjából értelmetlen lett volna. Elméletileg persze a versaillesi előnyomulás és a kommunválasztások egyáltalán nem zárják ki egymást, gyakorlatilag azonban igen; hogy a választásoknak sikerük legyen, ahhoz az előnyomulást el kell halasztani, hogy az előnyomulásnak sikere legyen, ahhoz a választások elhalasztása kellett. Végül, ha a proletariátust hadba viszik, s Párist így, átmenetileg gyengítik, biztosítani kellett a fővárost ellenforradalmi puccsok lehetősége ellen, mert Thiers semmi eszköztől vissza nem riadt volna, csakhogy a forradalmi hadsereg mögött fehér tüzet meggyujtsa. Katonai, vagyis szigorú igazgatást kellett volna a városban megállapítani. „Sok belső ellenség ellen kellett — írja Lavrov — küzdeni, akik Párist megtöltötték és tegnap még a Börze előtt és a Vendôme-téren lázadoztak, akiknek képviselői az adminisztrációban és a Nemzetőrségben benne voltak, akiknek sajtójuk, gyülekezéseik voltak, akik csaknem nyíltan álltak összeköttetésben a versaillesiakkal és akiket a Kommün minden határozatlansága és kudarca elszántabbakká és orcátlanabbakká tett.” (87. l.)

Azonfelül pénzügyi, s általában gazdasági jellegű forradalmi intézkedésekre volt szükség, mindenekelőtt a forradalmi hadsereg biztosítására. Mindezek a legszükségesebb intézkedései a forradalmi diktaturának alig voltak összhangba hozhatók egy kiter-

jedt választási hadjáratral. Kautskynak azonban sejtelve sincs arról, mi egy valóságban keresztülvitt forradalom. Kautsky azt hiszi, hogy valamit elméletileg összhangba hozni ugyanaz, mint azt a valamit gyakorlatban megvalósítani.

A Központi Bizottság a választásokat március 22-ére tűzte ki, azonban, mert önmaga felől biztos nem volt, mert félt a saját törvényteleniségétől, mert „törvényes” intézményekkel összhangban akart cselekedni, értelmetlen és végtelen alkudozásokat kezdett a párisi képviselők és polgármesterek teljesen hatalmatlan gyülekezéssel, s kész volt ezekkel a hatalmat megosztani, csak azért, hogy megállapodás létesüljön. Ezenközben múlt a drága idő.

Marx, akire Kautsky a régi ragaszkodás alapján, támaszkodni próbál, semmi esetre sem ajánlotta, hogy kommunválasztásokat rendeljenek el és ugyanakkor a munkásokat a frontra vigyék. Egy Kugelmanhoz intézett levelében 1871 április 12-én azt írja Marx, hogy a Nemzetörség Központi Bizottsága túlkorán adta át a hatalmat, hogy a Kommünnek helyet adjon. Kautsky, saját szavai szerint, „nem érti Marxnak ezt a véleményét”. Pedig egyszerű. Marx mindenesetre megértette, hogy a feladat nem abban állt, hogy a törvényességre vadásszanak, hanem abban, hogy az ellenfélnek megadják — a halálos dőfést. „Ha a Központi Bizottság igazi forradalmárokból állott volna — mondja Lavrov helyesen — akkor másképp kellett volna cselekednie. Akkor megbocsáthatatlan lett volna, hogy az ellenségnek, tíz nappal a választás és a községtanács összehívása előtt, tíz napi pihenőt adtak, míg a proletariátus vezetői megtagadták azt a kötelességüket és jogukat, hogy a proletariátust azonnal vezessék. A nép pártjainak végzetes előkészület-hiánya hozta létre a Bizottságot, mely magát a tíznapos tétlenségre kötelezettnek érezte.” (78. l.)

A Központi Bizottság törekvését, hogy a hatalmat a lehető legegyszerűbb „törvényes” kormánynak adja át, nem annyira a formális demokrácia babonája diktálta (melyben szintén nem volt hiány), mint inkább a félelem a felelősségtől. Az alatt az ürügy alatt, hogy ő csak ideiglenes intézmény: a Központi Bizottság kitért a legsürgősebb és legszükségesebb intézkedések elől, noha a hatalomnak egész anyagi apparátusa a kezében volt. De a Kommün sem vette át teljes mértékben a politikai hatalmat a Központi Bizottság kezéből, amely továbbra is meglehetősen fesztelenül beavatkozott minden dologba. Ez különösen katonai szempontból veszélyes, kettős uralomra vezetett.

Május 3-án a Központi Bizottság küldöttséget küldött a községtanácsba, s a hadügyminisztérium igazgatását a maga számára követelte. És újból felmerült a kérdés, mint Lissagaray mondja, hogy „mit kéne tenni a Központi Bizottsággal: felosztatni, retartóztatni, vagy a hadügyminisztérium vezetésével megbízni?”

Itt egyáltalán nem a demokrácia elveiről volt szó, hanem a határozott akcióprogram hiányáról mindkét fél részéről, s mind

az „önkényes“ Központi Bizottság forradalmi szervezetének, mind a Központi Bizottság demokratikus szervezetének ama hajlandóságáról, hogy a felelősséget egymásra tolják, anélkül, hogy ugyanakkor a hatalomról egészen le is mondanának. Ezek olyan politikai viszonylatok, amiket, szem melláthatóan, egyáltalán nem lehet utánzásra méltóknak nevezni.

„De a Központi Bizottság — vigasztalja magát Kautsky — sohasem próbálta érinteni azt az elvet, hogy az általános választójog megválasztottjait illeti a legfőbb hatalom. Ezen a ponton a párisi kommün épen ellentéte volt az orosz szovjetköztársaságnak.“ (55. l.) A kormánynak sem akarati egysége, sem forradalmi határozottsága nem volt; kettős uraiom bizonytalankodott, mely végeredményében gyors és rettenetes összeomlásra vezetett. Ezzel szemben azonban — nem vigasztaló-e? — a demokrácia „elve“ nem lőn megsértve!

A demokrata Kommün és a forradalmi diktatura.

Lenin elvtárs már figyelmeztette Kautskyt arra, hogy azok a kísérletek, melyek a Kommünt a formális demokrácia kifejezőjének akarják beállítani, egyenesen elméleti kuruzslások. A Kommün vezető politikai pártja, a blankisták hagyományai és tervei szerint, kifejezése volt egy forradalmi város diktaturájának az egész ország felett. Így volt ez a Nagy Francia Forradalomban; így lett volna az 1871-es forradalomban is, ha a Kommün, mindjárt az elején, meg nem bukott volna. Az a tény, hogy a hatalmat Párisban általános választójog alapján választották, nem mellőz egy másik tény, amely sokkal fontosabb: a Kommün — tehát egy város — katonai akcióját, a paraszti Franciaország, vagyis egy egész ország ellen. Hogy Kautskyt, a nagy demokratát, ki-eligítsék, a Kommün forradalmárainak előbb általános szavazással kellett volna Franciaország népét megkérdezniök, hogy megengedi-e neki a harcot Thiers bandái ellen.

Vége a thiersi polgárság, legalább is legaktívabb elemei eltávozta és a Thiers-csapatok kivonulása után megejtették a választásokat. A Párisban maradt polgárság, ha még oly orcátlan volt is, félt a forradalmi csapatoktól, s a választások ennek a féblelemnek jegyében folytak le, s ez már megsejtése volt a később elkerülhetetlen vörös terrornak. Aki azzal vigasztalja magát, hogy a Nemzetőrség Központi Bizottsága, melynek — sajnos — nagyon halvány és formátlan diktaturája alatt a választások történtek, az általános választójog elvét nem sértette meg: az igazán a kefe árnyékával akarja a koci árnyékát tisztára mosni.

Vakmerő szembeállításainál Kautsky kihasználja azt a körülményt, hogy az olvasó nem ismeri a tényeket. Pétervárott 1917 decemberében szintén volt egy kommününk (községtanács: a városi дума), mely a „demokrata“ választójog alapján, a burzsoázia korlátozása nélkül jött létre. Ezek a választások, melyeket

a polgári pártok bojkottáltak, óriási többséget adtak nekünk.* A demokratikusan választott városi дума önként alávetette magát a pétervári szovjetnek, vagyis a proletariátus diktatúrájának ésényét fölébe helyezte az általános választójognak, s bizonyos idő múlva feloszlatta önmagát a pétervári szovjet egyik osztálya avára. Így a pétervári szovjetnek — a szovjethatalom igazi atyjának — épúgy része volt a formális „demokrata” keresztvízben, mint a párisi kommünnek.

„A március 26-iki választásoknál a községtanácsban kilencven tagot választottak. Köztük tizenöt kormányembert, hat polgári radikálíst, akik ellenzékben voltak a kormánnyal szemben, de a felkelést (a munkásokét) elítélték.”

„Egy szovjetköztársaság — oktat Kautsky — egyáltalán nem engedte volna meg, hogy az ellenforradalom ilyen elemei jelöltek lehessenek, nem szólva arról, hogy meg is választassák magukat. A Kommün, a demokráciát tisztelvén, polgári ellenfelei megválasztása elé a legkisebb akadályt sem gördítette.” (55—56. l.) Láttuk már fentebb, hogy Kautsky mindenütt a cél mellé lö. Először is az ennek megfelelő fejlődési fokozaton az orosz forradalomban is választották a pétervári községtanácsot, s a szovjethatalom semmi akadályt a polgári pártok útjába nem gördített. S ha a kadettek, szociálforradalmárok és mensevikiek, akik sajtójukban nyíltan a szovjethatalom megbuktatására igyekeztek, bojkottálták a választásokat, ezt csak azért tették, mert akkor még bíztak benne, hogy katonai erővel hamarosan elkészülnek velünk. Másodszor: a párisi kommünben sem volt minden osztályt befoglaló demokrácia. A polgári képviselők — a konzervatívok, liberálisok, gambettisták — számára nem volt hely benne.

„Csaknem mindeme személyek — mondja Lavrov — azonnal vagy mihamarább kiléptek a Kommün képviselőtestületéből; lehettek volna Páris — a burzsoá-kormányozta szabad város — képviselői, de egyáltalán nem illettek egy olyan községtanácsba, mely, akarattal, vagy anélkül, tudatosan, vagy öntudatlanul, tökéletesen, vagy tökéletlenül a proletariátus forradalmát és azt a kísérletet is ábrázolta, — ha még oly gyöngénis, — hogy ennek a forradalomnak megfelelő társadalmi formákat teremtsen.” (111—112. l.)

Ha a pétervári burzsoázia nem bojkottálta volna a választásokat, képviselői a városi dumához tartoztak volna. Ott maradtak

* Érdekes annak a megállapítása, hogy 1871-ben a párisi választáson 230.000 választó vett részt. Pétervárott, bár valamennyi polgári párt bojkottálta a választást, a mi pártunk és a baloldali szociálforradalmárok kivételével, (akiknek a fővárosban csaknem semmi befolyásuk nem volt), 400.000 választó szavazott. Párisnak 1871-ben két millió lakosa volt, s Pétervárnak 1917-ben szintén két millió. Tekintetbe kell venni, hogy a mi választójogunk sokkal demokratikusabb volt. A Nemzetőrség Központi Bizottsága a választást a császárság választójogi törvénye alapján ejtette meg.

volna a szociálforradalmárok vagy a kadettek első felkeléséig, amikor — Kautsky engedelmeivel, vagy anélkül — letartóztatták volna őket, ha előzőleg idejekorán el nem hagyták volna a dumát, mint ahogy egy bizonyos időpontra a párisi községtanács polgári tagjai megtették. Az események menete ugyanaz maradt volna — csak a felszínen alakult volna néhány epizód másképen.

Kautsky, aki a Kommün demokráciáját dicséri és ugyanakkor azzal vádolja, hogy nem volt elég elszánt Versaillel szemben, nem érti, hogy a választások, melyek a „törvényes“ polgármesterek és képviselők kétértelmű részvételével történtek, a Versailles-jal való békés megegyezés reményét tükrözték. Ebben van a dolog lényege. A vezetők megegyezést akartak s nem harcot. A választások illúziója a tömeg előtt még nem járta le magát. A hamis forradalmi tekintélyek még nem állították magukat pellengérré. Mindezt összevéve: demokráciának nevezték.

„Ellenségeinken erkölcsi erővel kell uralkodnunk“ — prédikálta Vermorel. „A szabadsághoz és az egyén életéhez nem szabad nyulni.“ A „polgárháborút“ elkerülni igyekezvén Vermorel, felszólította a liberális polgárságot, melyet azelőtt kíméletlenül megbélyegzett, hogy vegyen részt „igazi, Páris egész népessége által elismert és tisztelt kormány“ megteremtésében. A Journal Officiel, mely az internacionalista Longuet szerkesztésében jelent meg; ezt írja: „Az a szomorú félreértés, mely a júniusi napokban (1848) két társadalmi osztályt egymás ellenébe állított, nem ismétlődhetik... Az osztályellentét megszűnt létezni.“ (Március 20.) Továbbá: „most minden viszály megszűnik, mert mind szolidárisak vagyunk, mert a társadalmi gyűlölet, a szociális vetélykedés soha ilyen csekélyek nem voltak.“ (Április 3.) A községtanács április 25-iki ülésén Jourde nem alaptalanul dicsekedett azzal, hogy a Kommün „a tulajdonjogot még nem sértette meg“. Azt hitték, hogy ezáltal a polgári közvéleményt megnyerik és a megegyezés útját megtalálják.

„Ilyen prédikáció — mondja Lavrov nagyon helyesen — nem fegyverezte le a proletariátus ellenségeit, akik nagyon jól tudták, mivel fenyegeti őket a proletariátus győzelme, megfosztotta ellenben a proletariátust erejétől s szinte szándékosan elvakította az engesztelhetetlen ellenséggel szemben.“ (137. l.) De ez a bénító prédikáció elválaszthatatlan volt a demokrácia fikciójától. A lát-szólagos törvényesség formája megengedte annak a feltételezését, hogy a kérdést harc nélkül is meg lehet oldani. „Ami a néptömegeket illeti — írja a községtanács tagja, Arthur Arnould, — némi joggal hihették, hogy legalább is valami titkos megállapodás van a kormánnyal.“ A burzsoáziát ugyan nem tudták magukhoz csalni a megalkuvók, de, mint mindig, megcsalták a proletariátust.

Hogy a demokrata parlamentarizmus az elkerülhetetlen és már kezdődő polgárháború viszonyai közt csak a vezetők gyámoltalanságát bizonyította (mely a megalkuvással mindig együttjár), azt legvilágosabban bizonyítják az értelmetlen pótválasztások

április 16.-án. Ebben az időben „már semmi ok nem volt a szavazásra” — mondja Arthur Arnould. „A helyzet olyan tragikus volt, hogy ahhoz, hogy a szavazás egyáltalán elérje célját, már sem a kellő idő, sem a szükséges hidegvér nem volt meg. A Kommün hívei mind a falakon, az erődökön voltak, a csapatok első soraiban. A nép semmi jelentőséget nem tulajdonított a pótválasztásnak. E választás tulajdonképpen csak parlamentesdi volt. Nem a választók megszámolására, hanem katonákra lett volna szükség; nem azt kellett volna fürkészni, hogy Páris közvéleménye előtt estünk-e vagy emelkedtünk, hanem Párist kellett volna a versaillesiak ellen megvédelmezni.” Ezekből a szavakból láthatta volna Kautsky, hogy miért nem olyan egyszerű a gyakorlatban az osztályharcot a minden osztályt megillető demokráciával összekötni.

„A Kommün nem alkotmányozó gyűlés — írta egy folyóiratban Millières, a Kommün legjobb fejének egyike, — a Kommün haditanács: Egy a célja: győzelem; egy a fegyvere: erő; egy a törvénye: a társadalom megmentésének törvénye.”

„Sohasem tudták megérteni — így vádolja Lissagaray a vezetőket, — hogy a Kommün barrikád és nem közigazgatás volt...”

Csak a végén, amikor már későn volt, kezdték el megérteni. Kautsky azonban mind a mai napig nem értette meg. Nincs ok rá feltételezni, hogy valaha is meg fogja érteni.

* * *

A Kommün eleven tagadása volt a formális demokráciának, mert fejlődésében Páris dolgozóinak diktaturáját jelentette a poliparaszti ország fölött. Ez a tény uralkodik minden egyében. A politikai szokáslovagok hiába kapaszkodtak ki a Kommünből, bele a demokrata törvényességnek legalább a látszatába, a Kommün minden tette, mely a győzelemre nem volt elég, elég volt törvénytelen természetének feltárására.

A Kommün, azaz a párisi község tanács, az összeírásról szóló országos törvényt megszüntette, hivatalos lapját „a francia köztársaság Hivatalos Lapjának” nevezte. Hozzányult, bár csak félénken, a nemzeti bankhoz. Kihirdette az egyház elválasztását az államtól, a felekezetek költségvetését megszüntette. Összeköttetésbe lépett a külföldi követségekkel, stb. Mindezt a forradalmi diktatura jogán cselekedte. Ezt a jogot azonban Clémenceau, az akkor még zöld demokrata, nem akarta elismerni.

A Központi Bizottság egyik konferenciáján Clémenceau ezt mondta: „A felkelés alapja törvénytelen... A Bizottság nem-sokára nevetséges lesz, határozmányait lenézik. Ezenfelül Párisnak nincs joga Franciaország ellen fellázadni és okvetlenül el kell ismernie a Nemzetgyűlés tekintélyét.”

A Kommün feladata volt a Nemzetgyűlés feloszlata. Ez, sajnos, nem sikerült neki. Kautsky ma enyhítő körülményt keres erre a „bűnös” szándéokra.

Rámutat, hogy a kommunárdokkal a Nemzetgyűlésen monarchisták állottak szemben, míg ellenben nekünk az Alkotmányozó Gyűlésen szocialisták voltak az ellenfeleink, szociálforradalmárok és mensevisták személyében. Teljes elmezavar! Kautsky a mensevikiekről és a szociálforradalmárokról beszél, de egészen megfeledkezik az egyetlen komoly ellenfélről: a kadettekről. Épen ők voltak a mi számunkra az orosz Thiers-pártiak, azaz a magánbirtokosok blokkja, a magántulajdon nevében, és Miljukov professzor minden erejével azon volt, hogy a kis nagy embert utánozza. Nagyon korán — sokkal a novemberi forradalom előtt — elkezdte Miljukov a maga Gallifetját keresni, előbb Kornilov és Alexejev, majd Kaledin és Krasznov tábornokok személyében, s miután Kolcsak az Alkotmányozó Gyűlést szétkergette és valamennyi politikai pártot a sarokba nyomta, a kadettpárt, az egyetlen komoly polgári párt, mely alapjában keresztül-kasul monarchista volt, nem tagadta meg tőle a támogatást, sőt ellenkezőleg még nagyobb rokonszenvvel vette körül.

A mensevisták és a szociálforradalmárok minálunk egyáltalán nem játszottak önálló szerepet, épúgy, mint Kautsky pártja sem a német forradalmi eseményeknél. Politikájukat teljes egészében a kadettokkal való koalícióra építették, s ezáltal azoknak, függetlenül a politikai erőviszonylattól, döntő szerepet adtak. A szociálforradalmárok és a mensevikiek pártja csak összekötő készülék volt arra, hogy népgyűléseken és választásokon a forradalom felébresztette tömegek politikai bizalmát összegyűjtse, s azután a kadettok ellenforradalmi imperialista pártjának, függetlenül a választások eredményétől, rendelkezésére bocsássa. A szociálforradalmárok és mensevisták többségeinek a kadett kisebbségtől való, igazán rabszolgai függése már magában véve rosszul leplezett kigúnyolása volt a „demokrácia“ eszméjének. De ez még nem elég. Az ország mindama területein, ahol a „demokrácia“ túlsoká tartott, elmaradhatatlanul az ellenforradalom nyílt államszínjével végződött. Így történt ez Ukrajnában, ahol a demokrata radát, mely a szovjethatalmat a német imperializmusnak kiszolgáltatta, a monarchista Szkoropatszki megbuktatta. Így történt a Kubán-területen, ahol a demokrata rada Denikin csizmája alá került. Így történt — s ez volt a mi „demokráciánk“ legfontosabb kísérlete — Szibériában, ahol a Nemzetgyűlés, a szociálforradalmárok és a mensevisták külsőleges uralma mellett, a bolsevikiek távollétében, a kadettok tényleges vezetése alatt, a cári admirálisnak, Kolcsaknak diktatúrájára vezetett. Így történt végül nálunk, északon is, ahol az alkotmányozók, a szociálforradalmár Csajkovszki kormányának személyében, laza díszletei lettek az orosz és angol ellenforradalmi tábornokok uralmának. Így volt és így van valamennyi kis határállamban, Finn-, Eszt-, Lett-, Litván-, Lengyelországban és Georgiában, Örményországban, ahol a demokrácia színleges zászlaja alatt a földbirtokosok, kapitalisták, s a külföldi militarizmus uralmának megerősödése megy végbe.

A párisi munkások 1871-ben. — A pétervári proletárok 1917-ben.

Egyike a legdurvább, legoktalanabb, politikailag ártalmas szembeállításoknak, amiket Kautsky a Kommün és Szovjetoroszország közt végez, az 1871-es párisi munkás- és az 1917-es pétervári proletárjellemre vonatkozólag. Az első Kautsky forradalmi rajongónak ábrázolja, aki önfeláldozásra képes, a másodikat, mint önzőt, gyávát, anarchistát.

A párisi munkásnak túlságosan határozott multja van, sem-hogy forradalmi ajánlólevélre, vagy a mostani Kautsky dicséretétől megvédő okmányra volna szüksége. Még sincs a pétervári proletárnak oka rá, nem is lehet, hogy kitérjen hősi, párisi testvérével való összehasonlítás elől. A pétervári munkások háromévi szakadatlan harca — előbb a hatalom megszerzésére, aztán megtartására és megerősítésére — sosem tapasztalt éhség, fagy, örökös veszedelmek okozta kínjaival a kollektív hősiesség és önfeláldozás sorozatos krónikája. Kautsky, mint ezt más összefüggésben kifejti, a kommünárdok virágával az orosz proletariátus legsötétebb elemeit hasonlítja össze. Ebből a szempontból sem különbözik a polgárság fegyverhordozóitól, akik számára a halott kommünárd sokkal kellemesebb az elevennél.

A pétervári proletariátus a hatalmat ötödfél évtizeddel később vette birtokába, mint a párisi. Ez az időköz óriási előnyöket adott kezünkbe. A régi és részben még az új Páris kispolgári iparosjellege Pétervártól, a világ legkoncentráltabb ipari központjától, teljesen idegen. Ez az utóbbi körülmény az agitáció és szervezkedés feladatait és a szovjetrendszer felállítását rendkívül megkönnyítette.

A mi proletariátusunk nem rendelkezik távolról sem a francia proletariátus gazdag forradalmi hagyományaival. Ezzel szemben azonban a mostani forradalom kezdetén az idősebb nemzedék emlékezetében az 1905-ös nagy kísérlet és kudarca és a bosszú kötelessége még friss volt.

Az orosz munkások nem tekinthettek vissza úgy, mint a franciák, a demokrácia és a parlamentarizmus hosszú, évekig tartó iskolájára, amely egy bizonyos időszakban fontos tényezője volt a munkásság politikai műveltségének. Másfelől azonban az orosz munkásságban még nem rakódhatott le a csalódás keserősége és a kételkedés mérge, mely a francia proletariátus forradalmi akaratát egy bizonyos — remélhetőleg már nem távoli — pillanatig megbénította.

A párisi kommün katonailag omlott össze, mielőtt a gazdasági kérdések a maguk teljes nagyságukban elébe léptek volna. A párisi munkás nagyszerű harcos tulajdonságai ellenére is a Kommün katonai sorsa már eleve reménytelen volt: az előcsoport határozatlansága, és megegyezésekre való hajlamossága züllesztették az alsóbb rétegeket.

A Nemzetőrség, 162.000 közlegény és 6500 tiszt zsoldját fizette; de a tényleg harcbanmenők száma, különösen az április 3-iki sikertelen kirohanás után, 20—30.000 közt ingadozott.

Ezek az adatok egyáltalán nem kompromittálják a párisi munkást és nem adnak jogot arra, hogy gyávának és elillanónak tekintsük, noha természetes, hogy a zászló cserbenhagyása is bőven fordult elő. Harcraképes hadseregnek mindenekelőtt központosított és pontos igazgató szervre van szüksége. Erről a Kommünben szó sem volt.

A Kommün katonai szakosztálya, egy szerző szavai szerint, olyan volt, mint egy sötét szoba, amelyben az emberek egymásnak mennek. A minisztérium irodája tisztekkel és egyszerű gárdistákkal volt tele, akik municiót és élelmiszert követeltek és panaszkodtak, hogy nem váltják fel őket. A parancsnokságra küldték a panaszkodókat...

„Néhány század húsz-harminc napig feküdt a futóárkokban, míg mások állandóan tartalékban maradtak... Ez a gondtalanság lassanként kiölt minden fegyelmet. A bátrabbak nemsokára már csak önmaguktól akartak függeni; mások kitértek a szolgálat elől; épígy cselekedtek a tisztek; egyesek elhagyták helyüket, hogy szomszédjuknak, aki tűzben állt, segítségére legyenek; mások elmentek, be a városba...” (Lavrov, 100. l.)

Ez nem maradhatott büntetlenül: a Kommünt vérbefojtották. Erre azonban ragyogó vigasza van Kautskynak:

„A hadvezetés — mondja és a fejét csóválja — nem épen erős oldala a proletariátusnak.” (76. l.)

Ez az aforizma épen olyan magas színvonalon mozog, mint Kautsky egy másik kijelentése, amely szerint az Internacionále a háborúban nem használható, mert lényegében „békebeli szerzőm” csupán.

Mindkét aforizmában voltaképen a teljes, mostani Kautsky, az abszolút nulla, nyilatkozik meg. Ezt mondja: A hadvezetés, látjátok, egyáltalán nem erős oldala a proletariátusnak, s annál kevésbbé az, mert az Internacionále sem háborús időszakra készült. Kautsky hajója tavak és nyugodt öblök vizére való és nem a nyílt tengerre és viharos időkre. Hogy ez a hajó most léket kapott és szerencsésen el is sülyed, annak okai a vihar, a víz nagy tömege, a hullámok túlereje, s egész sor egyéb, előre nem látott körülmény, amikre Kautsky a maga pompás eszközét nem készítette elő.

A nemzetközi proletariátus feladatául tűzte ki a hatalom meghódítását. Attól függetlenül, hogy a polgárháború „általában” szükséges járuléka a forradalomnak „általában”, kétségtelen, hogy a proletariátus előremozgása, legalább is Oroszországban, Németországban, az előbbi osztrák-magyar birodalom részeiben az intenzív polgárháború alakját vette fel és nemcsak a belső, hanem a külső fronton is. Ha a hadvezetés a proletariátusnak nem erős oldala, s ha a munkás-internacionále csak a békeidőre jó, akkor a forradalmat és a szocializmust sírba kell vinni, mert a hadvezetés meglehetősen erős oldala a kapitalista államnak, mely háború nélkül nem engedi át hatalmát a munkásságnak. Akkor

csak az marad hátra, hogy az úgynevezett „szociál“-demokráciát egyszerűen a kapitalista társadalom és a polgári parlamentarizmus elődjének jelentsük ki, vagyis nyíltan szentesítsük, amit a politikában az Ebertek, Scheidemannok és Renaudelek tesznek, s ami ellen Kautsky szavakkal még tiltakozni látszik.

A hadvezetés nem volt erős oldala a Kommünnek. Épen ezért törték össze a Kommünt és milyen irgalmatlanul összetörték!

„Sulla, Antóniusz és Oktáviánusz proskripcióira kell visszanyúlni — írta akkoriban a meglehetősen mérsékelt liberális Fiaux, — hogy ilyen mérszárlást találjunk a művelt nemzetek történetében: a vallásháborúk, az utolsó Valoisk alatt, a Szent Bertalan-éj, a Rémuralom: ehhez képest gyerekjátékok voltak. Május utolsó hónapjában Párisban a szövetkezett felkelők 17.000 hullája feküdt!.. Még június 15.-én is gyilkoltak!“

„A hadvezetés nem épen erős oldala a proletariátusnak.“
S ez nem is áll! Az orosz munkások megmutatták, hogy a „harci szerszám“ kezelését is meg tudják tanulni. Itt hatalmas lépést látunk előre, ha a Kommünnel vetjük össze. S ez nem a Kommüntől való eltávolodást jelenti — mert a Kommün hagyománya egyáltalán nem a gyámoltalansága — hanem munkájának folytatása. A Kommün gyenge volt. Hogy munkáját véghezvigyük, mi erősek lettünk!.. A Kommünt megverték. Mi a Kommün hőhéaira csapást csapás után mérünk. Mi megbosszuljuk a Kommünt s mi végig is visszük bosszúunkat.

* * *

A 162.000 nemzetőr közül, akik fizetést húztak, 20—30.000 ment a csatába. Ezek a számok érdekes anyagot adnak egy végső következtetésre a külsőleges demokrácia dolgában forradalom idején. A párisi kommün sorsát nem szavazások döntötték el, hanem a Thiers csapataival vívott harcok. 162.000 nemzetőr volt a választók főtömege. Valóságban azonban a harcokban a Kommün sorsát 20—30.000 ember, a legönfeláldozóbb küzdő kisebbség, döntötte el. Ez a kisebbség nem állt egyedül, csak bátrabban és áldozatra készebben nyilvánította a többség akaratát. De mégis kisebbség volt. A többiek, akik válságos percekben elbujtak, nem voltak ellenségei a Kommünnek; ellenkezőleg, támogatták cselekvően és szenvedően, csak kevésbé osztálytudatosak és határozottak voltak. Itélőképeségük hiánya a politikai demokrácia porondján lehetségessé tette, hogy kalandorok, csalók, kispolgári kuruzslók, s becsületes tőkfejük, akik magukat is becsapták, becsapják őket. A nyílt osztályharc pillanatában azonban mégis többé vagy kevésbé az önfeláldozó kisebbséget követik. Ez kifejeződött a Nemzetőrség szervezetében is. Ha a Kommün tovább él, ez a cserehatás az előcsapat és a proletariátus tömege közt mindjobban erősödött volna. A szervezet, mely a nyílt harc folyamán a dolgozó tömegek szervezetéül alakult, diktatúrájuk szervévé, a fegyveres proletárság küldötteinek Tanácsává lett volna.

VI. Marx és — Kautsky.

Kautsky nagyhangosan elveti Marx véleményét a terrorról, amit a Neue Rheinische Zeitungban fejezett ki, mert Marx akkor, Kautsky szerint, nagyon „fiatal” volt; vagyis véleményei még nem juthattak el az általános gyöngeségnek abba az állapotába, amely némely elméletcsinálóknál életük hetvenedik évében oly határozottan megnyilatkozik. Az 1848—49. évek zöld Marxa ellen (aki akkor írta a Kommunista Kiáltványt) Kautsky az érett Marxot, a párisi kommün idejéből, viszi harcba — és Marx, Kautsky tolla, alatt elveszíti ősz oroszslánsörényét s mint tiszteletre-méltó okoskodó lép elénk, aki hajbókol a demokrácia oltárai előtt, az emberélet szentségéről szaval s megfelelő nagybecsüléssel viseltetik Scheidemann, Vandervelde, s különösen testi unokája, Jean Longuet, politikai bájai iránt. Más szóval az élettapasztalattól bölcsé lett Marx, mint becsületes kautskyánus jelentkezik.

A halhatatlan „Polgárháború”-ból, melynek tartalma a mi napjainkban lüktető életet kap, Kautsky a maga céljaira csak azokat a sorokat veszi át, amelyekben a szocializmus hatalmas elméletírója a kommünárdok nagylelkűségét a versaillesiak polgári bestialitásaival állítja szembe.

Ezeket a sorokat Kautsky tartalmuktól megrabolta és el-általánosítja Marxot az elvont humanizmus prédikátorává, az általános emberszeretet apostolává. Mintha Buddháról, vagy Tolstojról volna szó!... A nemzetközi hajsza ellen, mely a kommünárdokat striciknek, a Kommün nőit szajháknak állította be, az aljas rágalom ellen, mely a legyőzött harcosokra állati tulajdonságokat költött, melyek csak a győztes polgárság bűnös képzeletéből fakadtak — mind-ennek ellenében Marx mindenesetre a gyöngedség és nemeslelkűség jellemvonásait hangsúlyozta, melyek nemritkán csak a határozatlanság fonákjai voltak; de ez nagyon is érthető: Marx Marx volt! Sem lapos pedáns nem volt, sem a forradalom ügyésze; a Kommün tudományos elemzését a forradalom dicsőítésével kötötte össze. Nemesak magyarázott és bírált, hanem védett és küzdött is. De míg Marx kiemelte az elbukott Kommün enyhességét, nem mulasztott el rámutatni azokra az intézkedésekre, amikhez a Kommünnek, bukását elhárítandó, nyulnia kellett volna.

A Polgárháború szerzője a Központi Bizottságnak, vagyis a nemzetőrök akkori szovjetjének, szemére veti, hogy túlkorán adta át helyét a választott községtanácsnak. Kautsky ezt érthet-

lennek találja. Ez a lelkiösmeretes értetlenség egyike ama számos jelnek, melyek azt mutatják, hogy Kautsky mennyire eltompult általában a forradalmi kérdésekkel szemben. Marx szerint tiszta harci szervezetnek, a felkelés és a hadviselés központjának kellett volna az első helyen állnia s nem a munkásdemokrácia egy önkormányzati szervének. Ez utóbbira csak később kellett volna a sort keríteni.

Marx szemére veti a Kommünnek, hogy nem ment azonnal támadásba át a versaillesiak ellen, hanem a védekezést választotta, amely mindig „humánusabbnak” látszik, és nagyobb lehetőséget ad ahhoz, hogy az erkölcsi jogra és az emberélet szentségére apelláljunk, de polgárháborúban soha győzelemre nem vezet. Marx pedig mindenekelőtt a forradalom győzelmét akarta. Sehol és egyetlen szóval ki nem emeli a demokrácia elvét, mint olyan elvet, mely az osztályharc fölött állna. Ellenkezőleg, Marx — nem a Rheinische Zeitung ifjú szerkesztője, hanem a Kapital érett szerzője, a mi igazi Marxunk, a hatalmas, oroszlánsörényű, akit a Kautsky-iskola frízérjei még nem fodrászoltak meg kellőképpen — a forradalmár és a kommunista mily koncentrált megvetésével beszél „a parlamentarizmus mesterkélts levegőjéről”, melyben a Thiers-szerű testi és szellemi törpék óriásokul jelennek meg. A Polgárháború Kautsky meddön-száraz, ravaszdián-pedáns röpirata után, úgy hat, mint egy frissítő zivatar!

Kautsky rágalmai ellenére: Marxnak semmi köze ahhoz a véleményhez, hogy a demokrácia az utolsó, abszolút, legfelsőbb szava a történetnek. Már magának a polgári társadalomnak fejlődése, melyből a modern demokrácia származott, nem az az általános demokratizáló folyamat, melyről a szocialista ábrándozók legnagyobbja, Jean Jaurès, álmodott, s amelyről a pedánsok leg tudakosabbja, Kautsky, még egyre álmodik. III. Napoleon császárságában Marx „egyetlen lehetséges kormányformáját látja annak az időnek, amelyben a polgárság már elvesztette azt a képességét, hogy a nemzeten uralkodjék, s a munkásosztály ezt a képességét még nem szerezte meg”. Marx számára tehát nem a demokrácia, hanem a bonapartizmus a burzsoázia hatalmának végső formája. Szkolasztikusok azt állíthatják, hogy Marx tévedett, mert a bonapartista uralomra félszázadnyi „demokrata köztársaság” következett. De Marx nem tévedett: a lényegben igaza volt. A harmadik köztársaság a demokrácia teljes züllésének időszaka lett. A bonapartizmus a Poincaré—Clémenceau börze-köztársaságában tökéletesebb kifejezést nyert, mint a második császárságban. Igaz, hogy a harmadik köztársaság nem tette fel saját fejére a császári koronát, de annál jobban fölötte lebegett az orosz cár árnyéka.

A Kommün megítélésénél Marx gondosan elkerüli a demokrata szókinsz régi, kopott szavait. „A Kommünnek — írja — nem parlamentáris, hanem dolgozó testületnek kellett volna lennie, amely végrehajtó és egyszersmind törvényhozó is.” Előterbe Marx nem a Kommünnek körülményekből folyó demokrata formáját,

hanem osztálytartalmát helyezi. A Kommün, tudvalevőleg, eltörölte az állandó hadsereget és a rendőrséget s kimondta az egyházi javak kisajátítását. A párisi forradalom diktatúrája jogán tette ezt, az össz-állam demokráciájának hozzájárulása nélkül, mely akkoriban formailag sokkal „törvényesebben“ volt kifejezve Thiers Nemzetgyűlésében. De a forradalmat nem szavazások döntik el. „A Nemzetgyűlés — mondta Marx — „csak egyetlen közbenső eset volt abban a forradalomban, melynek igazi megtestesítője még mindig a felfegyverzett Páris volt.“ Mily távol esik ez a formai demokráciától!

„Mihelyt a Kommün rendje — mondja Marx — Párisban és a másodrangú központokban megvolt, a régi, centralizált kormányoknak a vidéken is vissza kellett volna vonulnia a termelők önkormányzata elől.“ A forradalmi Páris feladatát tehát Marx nem abban látja, hogy győzelme után a Nemzetgyűlés ingatag akaratahoz felelőbben, hanem abban, hogy egész Franciaország fölé a kommünök központosított szervezetét feszítse, amelyek nem a demokrácia külső elvein, hanem a termelők tényleges önkormányzatán alapulnak.

Kautsky bűnéül rója fel a szovjetalkotmányoknak a választások soklépcsősűségét, amely a polgári demokrácia előírásainak ellene mond. Marx Munkásfranciaországnak keletkezőben levő épületét így jellemzi: „Minden kerület közsegeinek közös ügyeit a kerületi fővárosban képviselők testülete igazgassa s ezek a kerületi gyűlések küldjenek képviselőket a párisi Nemzetgyűlésbe.“

Marxnak, mint látjuk, semmi kifogása nincs a választások soklépcsősűségével szemben, amennyiben magának a proletariátusnak az állami szervezetéről volt szó. A polgári demokrácia keretében a sok fokozat elhomályosítja a pártok és osztályok egymásközi elválasztó vonalait. A „termelők önkormányzatában“ ellenben, vagyis a proletár osztályállamban, a választás lépcsőzete nem politika kérdése, hanem az önkormányzati technikaé, s ugyanazok az előnyei lehetnek, bizonyos határok közt, mint a szakszervezetekben.

A demokrácia filiszterei fel vannak háborodva a munkások és parasztok képviseletének azon a különbségén, mely a szovjetalkotmányban város és falu forradalmi szerepének különbségét tükrözi. Marx ezt írja: „A Kommün alkotmánya a vidéki termelőket a kerületi fővárosok főnhatósága alá akarta vonni s ott akarta nekik, a városi munkások személyében, érdekeik természetes képviselőit biztosítani“. A feladat nem az, hogy a parasztot, papíron, a munkással egyenlővé tegyék, hanem az, hogy a parasztot szellemileg a munkához emeljék. Marx a proletárállam kérdéseit az eleven erők forradalmi dinamikájából veszi, s nem a parlamentarizmus vásári színpadának árnyékjatekából.

Hogy a szellemi sekélyesség végső határát is elérje: Kautsky tagadja a munkástanácsok államintéző jogosultságát, azzal a megokolással, hogy nincs jogi elhatárolás proletariátus és bur-

zsoázia között. A társadalmi határok elmosódottságában látja Kautsky a szovjetdiktatura önkényének forrását. Marx épen az ellenkezőjét mondja ennek: „A Kommün a legtágulékonyabb politikai forma volt, míg minden korábbi kormányzat lényegében elnyomónak bizonyult. Valódi titka ez volt: a munkásosztály kormánya volt, a termelő osztály harcának eredménye a kisajátító osztállyal szemben, a végre felfedezett politikai forma, amellyel a munka gazdasági felszabadulása végbe mehetett.“ A Kommün titka az volt, hogy leglényegében a munkásosztály uralkodott benne. Ez a titok, amelyet Marx feltárt, Kautsky számára mind a mai napig hétpecsétű könyv maradt.

A demokrácia farizeusai felháborodva beszélnek a szovjeturalom megtorló intézkedéseiről, újságok megszüntetéséről, le tartóztatásokról, agyonlövetelekről. Marx így válaszol „a sajtó lakájainak otromba piszkolódásaira“ és a „jószándékú burzsoátudákosok szemrehányásaira, melyeket a Kommün megtorló intézkedései ellen tettek: „Míg Versailles vérszomjasan viselte a háborút Párison kívül, és Párison belül vesztegetéssel és összeesküvéssel dolgozott: nem árulta volna-e szégyenletesen el saját helyzetét a Kommün, ha úgy vigyázott volna a liberalizmus illemszabályaira, mint ahogy békeidőben szokás? Ha a Kommün kormánya rokon lett volna Thiers úréval, époly kevés ok lett volna a párisi rendpárti lapokat, mint a versaillesi kommünlapokat beszüntetni.“ Amit tehát Kautsky a demokrácia szent elve nevében követelt, azt Marx szégyenletes árulásnak bélyegzi.

A pusztításokat, amiket a Kommünnek épúgy terhére írtak, mint ma a szovjethatalomnak, Marx „elkerülhetetlen és aránylag jelentéktelen mozzanatnak“ nevezi „abban az óriási harcban, amit egy új, feltörekvő és egy régi, összeomló társadalom egymás ellen vív“. Pusztítások és kegyetlenségek minden háborúban elkerülhetetlenek. Csak árulók tarthatják bűnnek, „a leigázottak harcában elnyomóik ellen, a történet egyetlen jogos háborújában“. (Marx.) S emellett a mi szörnyű vádlónk, Kautsky, egész könyvében nem beszél arról, egyetlen ígével sem, hogy mi a szakadatlan forradalmi védekezés állapotában vagyunk, hogy erőfeszítéses háborút folytatunk a világegyetlenség ellen, tehát „a történet egyetlen jogos háborúját“ viseljük.

Kautsky még egyszer szánja-bánja, hogy a szovjethatalom a polgárháborúban a túsok szedésének durva eszközhöz fordult. Ismét összefüggéstelen és tisztességtelen párhuzamokat von a kegyetlen szovjethatalom és az emberséges Kommün közt: „Mikor Thiers már a küzdelem elején bevezette azt a szokást, hogy a kommunista foglyokat lelővette, a Kommünnek, foglyai védelmére, nem maradt más hátra, mint az, hogy a túszszedés porosz módszeréhez nyúljon. A túsok életét azonban újra meg újra eljátszották a versaillesiak, a Kommün foglyainak tovább is folyó lelövésével. Hogyan lehetett volna őket tovább is kímélni a vérfürdő után, amivel Mac Mahon pretoriárusai párisi bevonulásukat

megülték?“ Hogyan lehet másként cselekedni, kérdezzük Marxszal megegyezően, a polgárháborúban, melyben az ellenforradalom, mely a nemzeti terület jelentékeny részét megszállva tartja, fegyvertelen munkásokat, feleségüket, anyjukat elfogja, ott, ahol tudja, akasztatja, löveti őket — hogyan lehet másként cselekedni, mint úgy, hogy a polgárság kedveltjeit vagy bizalmi embereit túsokul összeszedjük és ezáltal az egész polgárosztályt a kölcsönös felelősség Damoklesz-kardja alá helyezzük?! Nem lenne nehéz, a polgárháborúval kapcsolatban, napról-napra kimutatni, hogy valamennyi kegyetlenség a szovjethatalomtól kikényszerített forradalmi, önvédelmi cselekvés volt. De hogy csak részletismérvét adjuk a harci feltételek értékelésének, megemlítjük, hogy míg a fehér gárdisták francia-angol szövetségeseikkel egyetemben minden kommunistát, aki a kezök közé került, kivétel nélkül, lelőnek, addig a vörös hadsereg minden fogolynak, kivétel nélkül, megkegyelmez, még a magasabb tiszteknek is.

„Történeti hivatásának teljes tudatában, s azzal a hősi elszántsággal, hogy ahhoz méltóan cselekszik — írta Marx — a munkásosztály beérheti egy mosollyal a sajtó lakájainak otromba piszkolódásaival és a jószándékú polgári tudákosok oktató pártfogásával szemben, mely utóbbiak a maguk tudatlan közhelyeit és szektás-bogaraikat a tudományos csalhatatlanság orákulumhangján prédikálják fülébe.“

Ha a jószándékú burzsoá-tudákosok néha a II. Internacionále kiszolgált teoretikusai alakjában jelennek is meg: bárgyúságaik mindamellett bárgyúságok maradnak.

VII. A munkásosztály és politikája.

Az orosz proletariátus.

A társadalmi forradalom kezdeménye, a dolgok hatalma következtében, nem Nyugateurópa proletariátusának jutott, melynek hatalmas politikai és szakszervezeti organizációi és nehézkes parlamenti és trade unionista hagyományai voltak, hanem egy hátramaradt ország ifjú munkásosztályának. A történet, mint mindig, a legkisebb ellentállás irányában haladt. A forradalmi korszak a legkevésbé elreteszelt ajtón viharzott be. A rendkívüli és valóban emberfölötti akadályok, melyek az orosz proletariátus elé halmozódtak, a nyugateurópai proletariátus forradalmi munkáját, mely még a jövőben lappang, előkészítették, meggyorsították és lényegesen megkönnyítették.

Ahelyett, hogy az orosz forradalmat az egész világon elkövetkezett forradalmi időszak kilátásainak szempontjából itélné meg, Kautsky arról értekezik, vajjon az orosz proletariátus nem túlkorán vette-e a hatalmat kezébe?

„A tömegek emelkedett erkölce — így mondja Kautsky — a szocializmus előfeltétele; olyan erkölcs, mely nemcsak erős szociális ösztönökben, szolidaritási érzésekben, stb. nyilvánul meg. Ily erkölcsöket — oktat ki bennünket Kautsky — a párisi kommün proletárjainál már erősen kifejlődve látunk. De hiányzik ez abból a tömegből, mely ma a bolsevista proletariátus közt hangadó.”

Kautsky céljaira nem elég, ha olvasói szemében a bolseviket, mint politikai pártot, rossz hírbe hozza. Tudván, hogy a bolsevizmus az orosz proletariátussal összeolvadt, Kautsky megkísérli az orosz proletariátust, az egészet, rossz hírbe hozni, mint felvilágosíttatlan, mintegy eszmék híján levő, kapzsi tömeget feltüntetni, melyet a pillanat ösztönei és ötletei vezetnek. Kautsky gyakran tér vissza röpiratában az orosz munkás szellemi és erkölcsi színvonalának kérdésére, de mindig csak azért, hogy a tudatlanság, eltompultság, barbárság színeit a jellemzésben minél vastagabban aláfesse. Hogy minél erősebb ellentétet hozzon ki. Kautsky azt a példát hozza fel, hogy a Kommünhadiiparának egyetlen gyárában hogyan vezettek be egy munkás kötelező éjjeli őrését, hogy a kijavított fegyvereket éjszaka is ki lehessen szolgáltatni. „Mert az adott körülmények közt — így szólt a rendelet — a legsürgősebben szükséges a Kommün filléreivel takarékosan bánni, ez az éjjeli őrés ingyenes.” „Valóban — következteti Kautsky — ezek a munkások a diktatura idejét

nem a bérmozgalom kedvező alkalmának nézik! A nagy, közös ügyet többre becsülik személyes érdekeiknél." (65. l.)

Egészen másként van ez az orosz munkásosztálynál. Az orosz munkásosztályban nincs meg „az öntudat, az eszme ereje, az önfeláldozás, a kitartás” stb. Éppúgy nem képes magának teljhatalmú vezéreket választani — gúnyolódik Kautsky — mint ahogy Münchhausen sem tudta önmagát a saját copfjánál fogva a mocsárból kihúzni. Az orosz proletariátus összehasonlítása a hazug Münchhausennel, aki a mocsárból húzza ki magát, világos példa arra az orcátlan hangra, mellyel Kautsky az orosz munkásosztályról beszél.

Idézeteket hoz egyes beszédeinkből és cikkeinkből, melyekben le vannak szegezve a negatív jelenségek munkásaink közt, s úgy próbálja a dolgot beállítani, mintha csak közöny, sötétség és önzés töltene be az orosz proletariátus egész életét az 1917–20-as években, vagyis a forradalmi idők legnagyobbjában.

Kautsky, mintha nem tudná, nem hallotta, nem sejti, nem sejdíti, hogy az orosz proletariátusnak a polgárháború alatt egynél több alkama volt arra, hogy munkáját önzetlenül odaadja, sőt, hogy „ingyen” éjjeli őrségeket állítson — és pedig nem egyet, a gondterhes éjszakák hosszú-hosszú során. Judenics pétervári előnyomulása idején elég volt a szovjetek egy telefonogramma ahhoz, hogy sok ezer munkást minden üzemben és valamennyi városnegyedben az őrhelyen ébren tartson. S ez nem a pétervári kommün első napjaiban történt, hanem kétévi éhségben, fagyban küzdött harc után!

Pártunk évenként kétszer-háromszor tagjainak nagy százalékszámát mozgósítja a front számára. Nyolcezer kilométer hosszú vonalon halnak meg és tanítanak másokat meghalni. S mikor az éhes és fagyos Moszkvában, mely munkásainak virágát a frontnak adta, párthetet rendezünk, hét nap alatt a proletártömegekből 15.000 ember tódul sorainkba. S melyik pillanatban? Mikor a szovjethatalom összeomlásának a veszedelme a legnagyobb, abban a pillanatban, amikor Orel már el volt foglalva, s Denikin Tula és Moszkva közelébe jutott, Judenics Pétervárt fenyegette, ebben a legnehezebb időben a moszkvai proletariátus egy hét alatt 15.000 embert adott pártunknak, akiknek tudniok kellett, hogy újra meg újra a frontra fognak kikerülni. S teljes biztossággal lehet kimondani, hogy a moszkvai proletariátus még soha, talán az 1917-iki novemberi felkelés heteit kivéve, forradalmi lelkesedésében, önfeláldozó harcra való készségében olyan egyértelmű nem volt, mint e veszedelmekkel és áldozatokkal teli, legnehezebb napjainkban.

Mikor pártunk kiadta a kommunista szombatok és vásárnapok jelszavát, a proletariátus forradalmi idealizmusa beszédes kifejezést nyert az önkéntes munka alakjában. Eleinte tizek, százak, aztán ezrek adták, most tizezrek és százezrek adják a munkások közül néhány órai munkájukat ingyen, az ország gazdasági felépí-

tésére. S félig éhes emberek teszik ezt, rongyos csizmában, piszkos fehérneműben, mert az országnak sem cipője, sem szappana nincsen. Ilyen valójában a bolsevista proletariátus, melynek számára Kautsky fr. elő önmehtagadási tanfolyamot. A tények és egymáshoz való viszonyuk még élesebben lépnek elénk, ha itt megemlítjük, hogy a proletárságnak mindazok az önző, nyers, polgári, durván haszonleső elemei, melyek a front elől és a kommunista szombatok elől elbújnak, lánckereskedéssel foglalkoznak és a munkásokat az éhség heteiben sztrájkra piszkálják — mindezek a szovjetválasztásoknál a mensevikiekre, azaz az orosz kautskyánusokra szavaznak.

Kautsky idézi szavainkat arról, hogy mi már a novemberi forradalom előtt teljesen tisztában voltunk az orosz proletariátus nevelésének hiányaival, de mert elkerülhetetlennek tartottuk, hogy a hatalmat a munkásosztály vegye át, jogosnak éreztük azt a reményt, hogy magával a küzdelemmel és tapasztalataival, a többi országok proletárságának egyre növekvő támogatásával gyűrjük le a nehézségeket és biztosítsuk Oroszország átmenetét a szocialista rendre. Ez alkalomból Kautsky megkérdi: „Merne-e Troczkij egy mozdonyra szállni, egy mozdonyt elindítani, abban a meggyőződésben, hogy a mozdony futása közben ő „mindent kitanul és berendez”?... Előbb meg kell tanulni egy mozdony kezelését, csak aztán lehet vállalkozni az elindítására. Így a proletariátusnak előbb meg kell szereznie a tulajdonságokat, melyek a termelés vezetésére képesítienek, ha a termelést át akarja venni.“ (117. 1.)

Ez a tanulságos hasonlat minden plébánosnak becsületére válhatna. Mégis együgyű. Sokkal jogosabban kérdezhetnők: merne-e Kautsky lóra felülni, mielőtt megtanulta volna, hogyan kell a nyeregben erősen tartania magát és a paripát mindenféle módon kormányozni? Van okunk feltenni, hogy Kautsky egy ilyen veszélyes, tisztára bolsevista kísérletre nem szánná rá magát. Másrészt azonban attól is félünk, hogy Kautsky, ha nem mer lóra ülni, a lovaglás titkainak kifürkészésében nehéz helyzetbe jutna. Mert az alapvető bolsevista balítélet épen az, hogy a lovaglást csak az tanulhatja meg, aki keményen felült a lóra. A mozdony vezetésére vonatkozóan ez, az első pillantásra kevésbé világos, de nem kevésbé helyes. Senki még a mozdonyvezetést úgy meg nem tanulta, hogy a szobájában ülve maradt; a mozdonyra fel kell szállni, a mozdonyvezető fülkébe be kell lépni, a szabályozót kézbe kell kapni és meg kell forgatni. A mozdonynál a begyakorlás egy öreg mozdonyvezető felügyelete alatt mindenesetre lehetséges. S a lovaglásban tapasztalt lovas lovaglól-leckéket adhat. De az államkormányzás területén ilyen mesterséges feltételeket nem lehet teremteni. A burzsoázia nem állít fel a proletariátus számára államkormányzati akadémiákat, s nem engedi át neki a kormányrudat, hogy néha-néha megpróbálkozhasson vele. S a munkások és a parasztok a lovaglást nem lovaglómestertől tanulják.

S még egy megfontolás, ami talán a leglényegesebb: senkisémm állítja a proletariátust szabad választás elé, hogy fel akar-e ülni a lóra, vagy sem, azonnal át akarja-e venni a hatalmat, vagy halasztást kér? Bizonyos körülmények közt a munkásosztály kénytelen a hatalmat megragadni, ha csak egy egész történeti korszakra maga nem akarja önmagát kikapcsolni. S aki a hatalmat átvette, nem veheti át önkényesen a következmények egy részét és nem utasíthatja el a többi részt. Ha a kapitalista polgárság a termelés elzüllesztését tudatosan és rossz szándékkal a politikai küzdelem fegyverévé teszi meg, hogy az államhatalmat visszanyerje, akkor a proletariátusnak muszáj a szocializálásra áttérnie, eltekintve attól, hogy az, abban a bizonyos percben előnyös, vagy hátrányos-e? S ha a proletariátus a termelést átvette, akkor a vaskényszerűség ráviszi, hogy tapasztalatból tanulja meg a nehéz munkát, a társadalmi termelés szervezését. Ha a lovas nyeregbe ült, kénytelen a lovat kormányozni; föltéve, hogy nem akarja a saját fejét bezúzni.

* * *

Hogy jámbor hívőinek és hívőnőinek helyes fogalmat adjon az orosz proletariátus erkölcsi színvonaláról, Kautsky könyvének 116. lapján a következő megbízást közli, melyet állítólag a murzilovkai munkástanács állított volna ki:

„A szovjet ezennel felhatalmazza Gregor Szarajev elvtársat arra, hogy saját kiválasztása és elrendelése szerint a Murzilovkában (brjanszki kerület) állomásozó tüzérosztág számára hatvan nőt és leányt rekvirálhasson a burzsoázia és a spekulánsok osztályából, s a kaszárnýába szállíthassa őket. 1918 szeptember 16.“ (Közzétette Dr. Nath. Wintsch Malejev „What are the Bolshevists doing?“ — Mit csinálnak a bolsevisták? — című munkájában. Lausanne, 1919, 10. 1.)

Noha legkevésbé sem kételkedtem abban, hogy ez az okmány hamis és az egész közlemény hazugság, széleskörű vizsgálatot indítottam, hogy megállapítsam, milyen tények vagy epizódok szolgálhattak e koholmány alapjául. A gondosan végrehajtott vizsgálat a következőket eredményezte:

1. Brjanszk kerületben egyáltalán nincs Murzilovka nevű település. A szomszédos kerületekben sincsen. Név szerint legközelebb állna hozzá a brjanszki kerületben Muravjevka nevű falu. De ott soha tüzérosztág nem állomásozott és semmi olyas nem történt, ami a fentebbi „okmánnyal“ összefügghetne.

2. A tüzéralakulatoknál is folyt a vizsgálat. Sehol sem sikerült olyasféle történetet sem felkutatni, ami a Kautsky által közlötthöz hasonlítana is.

3. Végül a vizsgálat azt a kérdést is érintette, hogy valahol nem voltak-e hasonló hírek forgalomban? De még ilyen vonatkozásban sem lehetett semmit felkutatni. Ami nem is csoda. A hamisítvány egész tartalma túl-durva ellentétben áll az erköl-

cseivel és a közvéleményével azoknak a vezető munkásoknak és parasztoknak, akik a szovjetek élén állanak, akár a legelmaradottabb kerületekben is.

Igy az okmány egészen aljas hamisítványnak derült ki, aminőket csak a legsárgább ujságok árulói terjeszthetnek.

Mikor az említett vizsgálat épen folyamatban volt, Szinovjev elvtárs elküldte hozzám egy svéd lapnak egy számát (*Svenska Dagbladet*, 1919 november 19.), melyben egy másik megbízólevél hasonmása volt közölve ezzel a szöveggel:

„Felhatalmazás.

E sorok felmutatóját, Karaszejev elvtársat feljogosítjuk, hogy Jekaterinod... (elmosódva) városában leányokat, tizenhattól harminchat életévig szocializáljon... akit Karaszejev elvtárs kijelöl. Aláírás: Ivascsev főparancsnok.“

Ez az okmány még butább és orcátlanabb, mint a Kautsky által közölt. Jekaterinodarj városa (a Kubán-terület központja) tudvalevően csak igen rövid ideig volt a szovjethatalom kezében. A forradalmi időrendben nyilván járatlan szerző, hamisítványán elkente a keletet, nehogy véletlenül az derüljön ki, hogy „Ivascsev főparancsnok“ épen olyankor szocializálta a jekaterinodar i nőket, amikor a városban Denikin szoldateszkája tanyázott. Hogy az okmány egy bárgyu svéd burzsoát beugrathatott — azon nincs mit csodálni. Az orosz olvasó számára azonban napnál világosabb, hogy az okmányt nemcsak egyszerűen hamisították, hanem külföldi hamisította, szótárral a kezében. Rendkívül érdekes, hogy mind a két nőszocializálónak a neve — Grigorij Szarajev és Karaszejev elvtárs — egyáltalán nem hangzanak oroszul. Az -ejev végzet orosz családneveknél nagyon ritkán és csak bizonyos összetételekben fordul elő. De magának a bolsevik-leleplezőnek, az angol röpirat szerzőjének neve is, akire Kautsky hivatkozik, -ejevre végződik. (Wintsch Malejev.) Világos, hogy ez a Lausanneban ülő angol-bolgár rendőrspicli a nőszocializálókat a szó szoros értelmében a maga mintájára teremti.

Mindenesetre: Kautskynak furcsa forrásai és segédei vannak!

A szovjetek, szakszervezetek és a párt.

A szovjetek, mint a munkásosztály szervezkedési formája, — Kautsky szerint — „szemben a fejlettebb országok párt- és szakszervezeti organizációjával: nem magasabb formái a proletárszervezetnek, hanem csak pót-eszközök, amelyek a szervezet hiányából támadtak“. (51. l.) Tegyük fel, hogy ez Oroszországra vonatkozóan igaz volna. Miért támadtak akkor Németországban tanácsok? Nem kellene az Ebert-köztársaságban egészen lemondani róluk? De tudjuk, hogy Hilferding, Kautsky legközelebbi elvbarátja, indítványozta a tanácsoknak az alkotmányba való lehoronyzását. Kautsky hallgat.

A szovjetek értékelése „primitív” szervezetül annyiban helyes, hogy a nyílt forradalmi harc csakugyan primitívebb, mint a parlamentarizmus. De a parlamentarizmus mesterkéltszövevényességéhez csak a legfelsőbb réteg elenyészően csekély számának van köze. Forradalom ellenben csak ott lehetséges, ahol a tömegek életerét ragadják meg. A novemberi forradalom óriási tömegeket állított talpra, amikről a forradalom előtti szociáldemokrácia még csak nem is álmodhatott. Bárminő kiterjedtek voltak a párt- és szakszervezetek szervezetei Németországban, a forradalom mindjárt összehasonlíthatatlanul terjeszkedőbbnek bizonyult. Közvetlen képviselőtüket a forradalmi tömegek a legegyszerűbb és általánosan megközelíthető képviselőszervezetben találták meg — a tanácsokban. Be kell vallani, hogy a küldöttek tanácsa a párt mögött és a szakszervezetek mögött is elmarad a program világossága és az organizáció szigorúsága tekintetében is. De túlszár a párt és a szakszervezeteken is a szervezkedési harcba bevont tömegek számára nézve, s ez a számszerű előny a tanácsoknak kétségbevonhatatlanul forradalmi túlsúlyt ad. A szovjet mindenféle vállalat, mindenféle szakma, mindenféle műveltségi fok, mindenféle politikai hitvallás munkásait foglalja egybe s ezáltal objektíve kényszerül a proletariátus közös érdekeinek megállapítására.

A „Kommunista Kiáltvány” épen abban látta a kommunisták feladatát, hogy a munkásosztálynak, mint egésznek, általános történeti érdekeit megállapítsa.

„A kommunisták — mondja a Kiáltvány — a többi proletárpártoktól csak annyiban különböznek, hogy egyrészt a proletárok különböző nemzeti harcaiban az összes proletárságnak közös, a nemzetiségtől független érdekeit felszínre vetik és érvényre juttatják, másrészt, különböző fejlődési fokok során, amin a proletárság és burzsoázia között folyó harc áthalad, folyton-folyvást az összmozgalom érdekeit képviselik.” A tanácsok mindent összefoglaló osztályszervezete formájában a mozgalom önmagát veszi „egésznek”. Ebből világossá válik, hogy a kommunisták miért lehettek a tanácsok vezető pártjává, miért kellett azzá lenniök.

Ebből azonban kivüláglik, milyen helytelen a szovjetet a párhelyetti „póteszköznek” tekinteni (Kautsky) s milyen ostoba kísérlet a szovjeteket, mint segéderőt a polgári demokrácia gépezetébe illeszteni (Hilferding). A szovjetek a proletárföradalom szervei, s mint a hatalomért folyó harc szerveinek, vagy a munkásosztály hatalmi szerveinek van meg a létjogosultságuk.

Kautsky, meg sem érthetvén a szovjetek szerepét: ott látja főhátrányaikat, ahol leglényegesebb előnyeik vannak. „A polgár elhatárolása a munkástól — írja — sehol pontosan meg nem rajzolható, mindig van valami önkényes benne, ami a tanácsgondolatot nagyon alkalmassá teszi diktátori önkényuralomra, de nagyon alkalmatlanná világos és rendszeresen megalkotott államalkotmány felépítésére”. (115. 1.)

Az osztálydiktatura, Kautsky szerint, nem termelhet magának természetének megfelelő berendezéseket, mert nincsenek megállapítható határok az osztályok között. De ha így van, mi történjék akkor az egész osztályharcra? Hiszen éppen abban, hogy olyan sok az átmeneti fokozat burzsoá és proletár között, éppen abban látták mindig a kispolgári ideológusok a főérvet az osztályharc „elvé” ellen. Kautsky számára azonban az elvi megfontolások éppen ott kezdődnek, ahol a proletariátus, miután az átmeneti osztályok alaptalanságát és bizonytalanságát legyőzte, egy részüket magával ragadta, a többit a burzsoázia táborába dobta át, s diktatúráját tényleg a tanácsok államrendjében szervezte. Hisz éppen azért pótolhatatlan szerkezetei a tanácsok a proletáralomnak, mert kereteik ruganyosak és hajlékonyak, úgy hogy az osztályok és rétegek jelenlegi viszonyának nemcsak szociális, hanem politikai változásai is azonnal kifejezésre jutnak a tanácsszerkezetben. A legnagyobb üzemektől kezdődően a tanácsok a műhelyek munkásait és a kereskedelmi alkalmazottakat is szervezetükbe vonják, benyulnak a faluba, megszervezik a parasztot a földbirtokos ellen, azután a parasztság középső rétegeit a kulakok (falusi uzsorások) ellen. A munkásállam kiválaszt magának nagyszámú alkalmazottállományt, jelentékeny mértékben a burzsoázia és a polgári értelmiség köreiből. Fegyelmzésük mérve szerint a tanácsuralom által megtalálják képviselőiket a tanácsrendszerben. A rendszer tágul — vagy néha szűkül — a proletariátus által meghódított társadalmi állások tágulásával vagy szűkülésével, s a szovjetrendszer állami gépezete marad a társadalmi forradalomnak belső dinamikájával, árával, apályával, hibáival és előnyeivel. A társadalmi forradalom végleges győzelmével egyidejűen a tanácsrendszer az egész lakosságra ki fog terjedni, s így el fogja veszteni az állam vonásait, s hatalmas termelő- és fogyasztószervezetté oldódik. Párt- és szakszervezetek a forradalom előkészítésének szervei voltak, a tanácsok magának a forradalomnak eszközei. A forradalom győzelme után a tanácsok a hatalom szerveivé válnak. A párt- és szakszervezetek szerepe nem csökken, hanem lényegesen megváltozik.

A párt kezében összpontosul az általános vezetés. A párt nem közvetlenül kormányoz, mert gépezete nincs erre beállítva. De az övé a döntő szó minden alapvető kérdésben. Sőt, mi több: a mi praxisunk oda vezetett, hogy általában minden vitás kérdésben, hatóságok egymás között összeütközéseinél, személyi összeütközéseknél, hatóságokon belül, az utolsó szó a párt központi bizottságát illeti. Ez rendkívül sok időt és erőt takarított meg, s a legnehezebb és legbonyolultabb körülmények között is biztosítja a cselekvés egységét. Ilyen uralom csak akkor lehetséges, ha a párt tekintélye ellentmondástalan és fegyelme kitűnő. A forradalom szerencséje, hogy pártunk mindkettővel egyformán rendelkezik. Hogy más országokban, melyek a multból nem vettek át harcban kipróbált forradalmi szervezeteket, a proletár-felkelés pillanatában támad-e ilyen tekintéllyel rendelkező kommunista

párt, nehéz megjósolni. De világos, hogy ettől nagy mértékben függ mindenütt a társadalmi forradalom menete.

A kommunista párt rendkívüli szerepe a győzelmes proletárforradalomban teljesen érthető. Az osztály diktatúrájáról van szó. Az osztály állományában különböző rétegek, egyenetlen hangulatok, eltérő fejlődési fokozatok vannak. A diktatura pedig az akarat, az irány, az akció egységét feltételezi. Mily más úton lehetne hát ezt megvalósítani? A proletariátus forradalmi uralmának feltétele, a proletariátuson belül egy világos akcióprogrammú, sérthetetlen belső fegyelmű párt politikai uralma.

A blokkok politikája bensőleg ellene mond a forradalmi diktatúrának. Nem a polgári pártokkal való csoportképzést értjük, amiről egyáltalán nem lehet szó, hanem kommunisták blokkját más „szocialista” szervezetekkel, melyek a dolgozók tömegének különböző fokú elmaradottságát és balitéleteit képviselik. A forradalom gyorsan és alá minden bizonytalant, hamar elront minden mesterkéltet; a blokk által eltakart ellentétek a forradalmi események nyomása alatt gyorsan feltáruznak. Láttuk ezt Magyarország példáján, ahol a proletárdiktatura a kommunisták koalíciójának politikai formájában jelentkezett, a magukat vörösöknek tettető megalkuvókkal. A koalíció csakhamar széthullott. A kommunista párt súlyosan bűnhődött utitársainak forradalmi tehetetlenségéért és politikai árulásáért. Világos, hogy a magyar kommunisták számára előnyösebb lett volna később hatalomra jutni, s előbb a baloldali megalkuvóknak alkalmat adni arra, hogy magukat véglegesen kompromittálják. Más kérdés, hogy mennyire volt ez lehetséges. Mindenesetre azonban: a blokk a megalkuvókkal csak időlegesen leplezte a magyar kommunista párt aránylagos gyöngeségét, s egyszersmind megakadályozta abban, hogy a megalkuvók rovására megerősödjék, s ez katasztrófára vezetett.

Ugyanezt a gondolatot az orosz forradalom példája eléggé megvilágítja. A bolsevikiek blokkja a baloldali szociálforradalmárokkal, mely néhány hónapig eltartott, véres szakadással ért véget. A blokk számláját persze ez esetben nem mi, kommunisták, hanem hűtlen utitársaink fizették ki. Világos, hogy az ilyen blokk, melyben mi voltunk az erősebb párt, s ezért annál a kísérletnél, hogy a történeti út egy darabját a kispolgári demokrácia legszűkebb balszárnyával együtt tegyük meg, nem sokat kockáztattunk: taktikailag teljesen helyes volt. Mégis a baloldali szociálforradalmárokkal való epizód egész világosan mutatja, hogy a megalkuvások és megállapodások, kölcsönös engedmények politikája — s ez épen a blokk-uralom — nem sokáig tarthatja magát olyan időszakban, melyben a helyzetek rendkívül gyorsan változnak, s amikor az álláspont legfőbb egységére van szükség, hogy a cselekvés szabadságát lehetővé tegye.

Sokszor hányták szemünkre, hogy csak úgy tettünk, mintha a tanácsok diktatúrájáról volna szó, a valóságban azonban pártunk

diktatúráját csináltuk meg. De teljes joggal elmondhatjuk, hogy a tanácsok diktatúrája csak a párt diktatúráján keresztül lett lehetséges: a párt elméleti határozottsága és erős forradalmi szervezettsége biztosította a tanácsoknak a módot arra, hogy a munka formátlan parlamentjeiből a munka uralmának szerveivé válhassanak. Abban, hogy a munkásosztály hatalmát a párt hatalmával „hamisítottuk”, nincs semmi véletlen, s lényegben semmi hamisítás sincs a dologban. A kommunisták a munkásosztály alapvető érdekeinek kifejezői. Csak természetes, hogy abban a korszakban, melyben a történet ezeket az érdekeket egész terjedelmükben napirendre veti, a kommunisták elismert képviselői a munkásosztálynak, mint egésznek.

„Hol a biztosíték arra — kérdezték tőlünk a bölcsek, — hogy éppen a ti pártotok fejezi ki a történeti fejlődés érdekeit? A többi pártot megsemmisítvén, vagy illegális útra szorítván, veletek való politikai versengésüket kikapcsoltátok és magatokat megfosztottátok irányvonalatok ellenőrzésének lehetőségétől.”

Ezt az érvet a forradalom menetének teljesen liberális elképzelése diktálja. Olyan időben, midőn minden ellentét nyílt jelleget ölt, s a politikai harc hirtelen polgárháborúba megy át, az uralkodó párt saját irányának ellenőrzésére elegendő anyagi ismervvel rendelkezik, függetlenül a mensevista lapok esetleges megjelenésétől. Noske üldözi a kommunistákat és azok szaporodnak. Mi elnyomtuk a mensevikieket és szociálforradalmárokat — és lényegtelenek lettek. Ez az ismertetőjel nekünk elég. Feladatunk semmiesetre sem abban áll, hogy az irányok csoportosulását minden percben statisztikailag megállapítsuk, hanem abban, hogy irányunkat, mely a forradalmi diktatúra iránya, győzelemre vigyük. S ennek a diktatúrának gyakorlásában, belső surlódásaiban elegendő ismertetőjel van a magunk ellenőrzésére.

A szakszervezeti mozgalom tartós „függetlensége” proletárforradalom idején éppoly lehetetlen, mint a blokkpolitika. A szakszervezetek a hatalmon levő proletárság legfontosabb gazdasági szerveivé válnak. Ezáltal a kommunista párt vezetése alá jutnak. Nemcsak a szakszervezeti mozgalom elvi kérdéseit, hanem komoly szervezeti összeütközéseiket is pártunk központi bizottsága dönti el.

A kautskyánusok azzal vádolják a szovjethatalmat, hogy a munkásosztály „egy részének” diktatúrája. „Ha legalább — így mondják — ha legalább a diktatúrát az egész osztály gyakorolná!” Nem könnyű megérteni, hogy voltaképpen mit gondolnak ezzel? A proletárdiktatúra legbenső lényege szerint: a forradalmi előcsapat közvetlen uralma; azé az előcsapaté, mely a súlyos tömegekre támaszkodik s szükség esetén az elmaradtakat kényszeríti arra, hogy az előhaladtak után igazodjék. Ez érvényes a szakszervezetekre is. Miután a proletárság a hatalmat megszerezte, a szakszervezetek kényszerjellegét kapnak. Minden ipari munkást össze kell foglalniok. A párt a legtudatosabbakat és legönzetlenebbeket közülök soraiba veszi föl. Ebből származik

a kommunista kisebbség vezérszerepe a szakszervezetekben, mely megfelel a kommunista párt uralmának a tanácsokban s a proletárdiktatura politikai kifejezője.

A szakszervezetek a társadalmi termelés közvetlen hordozóivá lesznek. Nemcsak az ipari munkások, hanem az ipar érdekeit is kifejezik. Az első időkben a trade unionista törekvések felelemelik fejüket a szakszervezetekben, arra viszik a szakszervezetet, hogy a tanácshatalommal alkudjék, feltételeket szabjon neki, biztosítékokat követeljen tőle. Lassanként a szakszervezetek mindjobban felismerik, hogy termelő-szervei a tanácsállamnak, s átveszik a felelősséget sorsáért, nem ellenkezve, hanem azonosítva magukat vele. A szakszervezetek hajtják végre a munkafegyelmet. Megerőltetett munkát kívánnak a munkástól, a legnehezebb viszonyok közt is, ha a munkásállam még nem tudja a viszonyokat megváltoztatni. A szakszervezetek hajtják végre a forradalmi megtorlást a munkásosztály fegyelmetlen, féktelen elősdi-elemeivel szemben. A trade unionista politikáról, mely a kapitalista társadalomban folyó szakszervezeti mozgalomtól bizonyos fokig elválaszthatatlan, a szakszervezetek az egész vonalon a forradalmi kommunizmus politikájára térnek át.

A parasztpolitika.

A bolsevikiek „azzal akarták a vagyonos falusi parasztot megbénítani — így leplez le minket Kautsky, — hogy politikai jogokat kizárólag a legszegényebb parasztnak adtak. Később a vagyonos parasztnak is adtak képviselést“. (143. l.)

Kautsky felsorolja a mi parasztpolitikánk külső „ellentmondásait“, anélkül, hogy általános irányok és belső ellentmondásaik iránt érdeklődnék, melyek az ország politikai és gazdasági helyzetében gyökereznek.

Az orosz parasztságnak, mikor a tanácsrendbe belépett, három rétege volt: a szegények, akik lényegében munkaerejük eladásából éltek, s élelmiszer-szükségletüket vásárlással fedezték; a középosztály, mely szükségletét saját gazdasági termékeivel fedezte, s a fölösleget korlátolt mennyiségben eladta, s a felső réteg, vagyis a gazdag parasztok, az uzsorások, akik rendszeresen munkaerőt vásároltak és mezőgazdasági termékeket nagy mennyiségben adtak el. Mondani sem kell, hogy ezek a csoportok nem rendelkeznek egészen határozott ismertetőjelekkel, s nem mindenütt egyformán oszlanak el az országban. Mégis nagyjában a szegény parasztok természetes és kétségbevonhatatlan szövetségesei voltak a városi proletárságnak, ellenben az uzsorások (kulákok) époly kétségtelen és kiengesztelhetetlen ellenségei voltak; a legnagyobb ingadozást a legnagyobb, középső réteg mutatta.

Ha az ország nem volna olyan kimerült, s a proletariátus rendelkezésére tudná bocsátani a paraszttömegeknek az árú- és kulturjavak szükséges mennyiségét, akkor a parasztság dolgozó

többségének csatlakozása sokkal fájdalomtalanabban történt volna meg. Az ország gazdasági züllöttsége, mely nem a mi agrár- és élelmipolitikánk következménye, hanem ezt a politikát megelőző okoké, a várost hosszú időre megfosztotta attól a lehetőségtől, hogy a falunak textil- és fémipari terméket, gyarmatárút szállítson. Ugyanekkor az ipar nem mondhatott le arról, hogy a faluból legalább is minimális mennyiségű élelmiszert ne merítsen. A proletárság a paraszttól élelmiszer-előlegeket kért, gazdasági kölcsönt azokra az értékekre, amiket még csak ezután fog termelni. E jövődő értékek jelképéül a végkép elértéktelenedett hitel-levél jelentkezik. Ám a parasztság történelmi elméletekre kevésbé hajlamos. A parasztságot a tanács hatalommal a magán-nagybirtok felosztása köti össze, s a parasztság a szovjeturalomban biztosítékot lát a cárizmus visszatérése ellen, viszont azonban a gabona-összeszedés ellen működik, mert előnytelen üzletet lát benne, amíg nem kap a gabonáért szövetet, szöveget és petróleumot.

A tanács hatalom természetesen igyekezett az élelmiszer-adó főtérhét a falu felsőbb rétegeire hárítani. De a falu még meg nem erősödött társadalmi viszonyai közt a befolyásos uzorásréteg, amely hozzászokott, hogy a középparasztságot maga után vonja, tucatszám talált módot arra, hogy az élelmiszer-adót a parasztság nagy tömegeire hengerítse át s így ezt a tömeget a tanács hatalom ellenségévé tegye. Szükség volt arra, hogy a paraszti alsó rétegekben bizalmatlanságot és ellenségeskedést keltsünk az uzorás felsőbb rétegek iránt. Ezt a feladatot szolgálták a földműves-szegények bizottságai. Ezeket az alsóbb rétegekből alakítottuk, azokból az elemekből, melyek a megelőző korban el voltak nyomva, sarokba voltak lökve, jogtalanok voltak. Természetes, hogy ezeknek a körében is akadtak félig-élőldi elemek. Ez volt a főmozzanata a narodniki-szocialisták népbolondításának, akiknek szavai az uzorások szívében hálás visszhangra leltek. De magában véve az a tény, hogy a hatalom a falu szegényeinek kezébe került, mérhetetlen forradalmi jelentőséggel bírt. A falusi félproletárok vezetésére a párt a városokból nagy fejlettségű munkásokat küldött, akik a faluban megbecsülhetetlen munkát végeztek. A földműves-szegények bizottságai támadó eszközök lettek az uzorások ellen. Mert az állam támogatta őket: arra kényszerítették a parasztság középrétegét, hogy válasszon ne csak a tanács hatalom és a földbirtokos hatalom között, hanem a proletárdiktatúra, azaz a falu félproletár elemeinek diktatúrája és az uzorások túlreje között. Egy sorozat lecke, melyek közül néhány nagyon erős volt, a középparasztságot annak a felismerésére kényszerítette, hogy a tanács hatalom, mely a földbirtokosokat és a kerületi kapitányokat elkergette, viszont a parasztságra új kötelezettségeket ró és tőle áldozatokat követel. A politikai oktatás, amit több tucatnyi millió középparaszttal kapott, nem volt olyan könnyen és símán keresztülvihető, mint az iskolában, s nem is mindig adott kétségbevonhatatlan eredményeket.

Voltak lázadásai a középparasztoknak, akik az uzsorásokkal egyesültek, s közben feltétlenül a fehér gárdista földbirtokos vezetése alá kerültek. Akadt sok visszaélés a tanács hatalom megbízottjai és főképp a földművelésszegények bizottságai között is. De a politikai főcél elértük. A hatalmas uzsorásokat, ha nem is semmisítettük meg végleg, de alapjukban megingattuk; önértéküket aláástuk. A közép-paraszttság, mely politikailag formátlan maradt, ahogy gazdaságilag is formátlan, lassanként megtanulta, hogy képviselője az előrehaladt munkás, s nem, mint eddig látta, a hangos uzsorás. Eléretvén ez az alapvető eredmény, a szegények bizottságai, az átmeneti testületek, melyek éles ékekül voltak a falu tömegei közé verve, átadták helyüket a tanácsoknak, melyekben a szegény paraszt a közép-parasztal együtt volt képviselve.

A szegény-bizottságok körülbelül hat hónapig állottak fenn, 1918 júniusától decemberéig. Megteremtésükben és feloszlásukban Kautsky nem lát egyebet a tanácsköztársaság ingadozásánál. De a gyakorlati újmutatásnak még az árnyéka sem jelentkezik nála. Honnan is? A kísérleteknek, melyeket mi ez ügyben végzünk, nincsenek előző eseteik, s a kérdéseknek, amiket a tanács hatalom gyakorlatilag megold, nincsenek papirosreceptjei. Amit Kautsky politikai ellentéteknek mond, azok a valóságban cselekvő kísérletei a proletariátusnak a paraszttság laza, tagolatlan tömegében. Vitorlánhajó a szélnek megfelelően végzi mozgásait, de senki sem lát ellenmondásokat olyan mozdulatokban, melyek a járművet végül célhoz segítik.

A gazdasági kommunák és tanácsgazdaságok kérdésében is nem kevés „ellenmondást” lehetne felsorolni, amikben egyes hibákon kívül a forradalom különböző fokozatai fejeződnek ki. Mennyi területet tartson meg a tanács hatalom Ukrajnában magának, mennyit adjon át a parasztoknak, milyen irányt adjunk a mezőgazdasági kommunáknak, milyen támogatásban részesítsük őket, nehogy az éltő diszégforrásaivá legyenek? Milyen formában ellenőrizzük őket? — mindezek egészen új feladatai a szocialista gazdasági termelésnek, melyek sem elméletileg, sem gyakorlatilag előre meghatározva nincsenek, s amelyek megoldásánál az elvi program tényleges alkalmazását és tapasztalati ellenőrzését még meg kell találni és pedig elkerülhetetlenül jobbra és balra való időleges letérések által.

De még magát azt a tényt is, hogy az orosz proletariátus a paraszttságban támaszt nyer, ellenünk játssza ki Kautsky: „Ez a tanács hatalomba gazdaságilag reakciós elemet vitt bele, amelytől a párisi kommün meg volt kímélve”, mert diktatúrája nem paraszttanácsokra támaszkodott.

Mint ahogy mi a feudális polgári rend örökébe léphettünk volna úgy, hogy belőle „a gazdaságilag reakciós elemet” erőszakosan eltávolíthattuk volna! De még ez sem elég! Miután a paraszttság a tanács hatalmat a „reakciós elemmel” megmérgezte, elvonta tőlünk támaszát. Ma, „gyűlöli” a bolsevistákat. Mindezt

egészen megbízhatóan tudja Kautsky, Clémenceau szikratávira-
taiból, s a mensevikiek híradásaiból.

A valóságban pedig úgy áll a dolog, hogy a parasztság széles rétegei szenvedik az ipari termékek hiányát. De épúgy áll az is, hogy minden más uralom — s Oroszország különböző részein az elmúlt háború folyamán sok mindenféle uralom volt — jelen-
tékenyen súlyosabbnak bizonyult a parasztság vállalai számára. Sem a monarchikus, sem a demokratikus kormányok az áru-
állományt emelni nem tudták. Egyiknek is, másiknak is szüksége volt a paraszt gabonájára és a paraszt lovára. Politikájuk keresztül-
vitelére a polgári kormányok, köztük a mensevista kautskyá-
nusok is, tisztára bürokratikus szerkezetet használtak, melyek a
parasztgazdálkodás szükségleteinek végtelenül kisebb mértékben
feleltek meg, mint a munkásokból és parasztokból álló tanács-
szerkezet. Végre a közép-paraszt ingadozása, elégedetlensége,
lázadásai ellenére is okvetlenül belátja, hogy akármilyen nehéz
a sora most, a bolsevikiek alatt, sokkal, de sokkal nehezebb volna
bármilyen más uralom következtében. Igaz, hogy a párisi kommün
„meg volt kímélve“ a paraszti támogatástól. Ezzel azonban nem
volt megkímélve attól, hogy Thiers paraszti hadserege megfojtsa!
A mi hadseregünk azonban, mely négyötödében paraszti, lel-
kesen és sikerrel harcol a tanácsköztársaságért és ez az egyetlen
körülmény, mely Kautskyt és sugallóit megcáfolja, legjobb érték-
mérője a tanácshatalom parasztpolitikájának.

A tanácshatalom és a szakemberek.

„A bolsevikiek eleinte azt hitték, hogy az entellektüelek,
a szakemberek nélkül is meglesznek“, — jelenti ki Kautsky. (128. l.)
De aztán meggyőződve az értelmiség szükségességéről, kemény
megtorlásaikról áttértek arra, hogy az értelmiséget bármi módon
bevonják a munkába, még magas fizetések árán is. „Igy tehát
— gúnyolódik Kautsky — a szakemberek megnyerésének helyes
útja az, hogy előbb kegyetlenül ugra-bugrálni kell rajtuk!“ Vala-
mennyi nyárspolgár engedelmével: a proletárdiktatura éppen
abban áll, hogy az eddig uralkodó osztályokon „ugra-bugrál“,
s kényszeríti őket az új hatalom elismerésére. A mindenhatóság
tudatában felnevelkedett burzsoázia, a hivatásos entellektüelek
egáltalában nem hitték, nem akarták és nem tudták hinni, hogy
a munkásosztály csakugyan kormányozni tudja az országot,
hogy a hatalmat nem véletlenül szerezte meg, hogy a proletár-
diktatura megcáfolhatatlan tény. A polgári entellektüelek tehát
kötelességeiket a munkásállammal szemben nagyon félvállról
vették s ha már be is léptek szolgálatába, úgy vélték, hogy a
proletáruralom alatt egészen természetes és egyszerű dolog, hogy
a szovjetellenes agitációra pénzt fogadjanak el Wilsontól, Clé-
menceautól, Mirbachtól, vagy hogy hadititkokat és műszaki
segédeszközöket a fehér gárdistáknak, vagy külföldi imperialis-

táknak átnyújtsanak. Tettekkel kellett megmutatni nekik és pedig nagyon alaposan, hogy a proletariátus nem azért ragadta meg a hatalmat, hogy ilyen vicceket eltűrjön.

Az entellektüelek kemény megbüntetésében a nyárspolgári idealista mit lát? „Annak a politikának következményét, mely az entellektüelt nem meggyőzéssel, hanem, elül-hátul rugásokkal akarta megnyerni.“ (129. l) Kautsky tehát komolyan azt gondolja, hogy a polgári entellektüeleket a szocializmus felépítésére tiszta rábeszéléssel is meg lehet nyerni és pedig olyan helyzetben is, mikor valamennyi többi országban a burzsoázia uralkodik, mely semmi eszköztől vissza nem riad, ha arról van szó, hogy az orosz entellektüelt megfélemlítse, elcsábítsa, vagy megvesztegesse és Oroszország gyarmati leigázásának eszközévé tegye.

A harc folyamatának elemzése helyett Kautsky az értelmiségre nézve is csak iskolai recepteket ad. Nem igaz, hogy pártunk azt hitte, hogy entellektüelek nélkül is megél; nem igaz, hogy pártunk nem számolt azzal, mi az értelmiség jelentősége a ránk váró gazdasági és művelődési munkában. Ellenkezőleg. Mikor a harc a hatalom megszerzésére és biztosítására a legélesebb volt és az entellektüelek többsége a burzsoázia rohamcsapata volt, s nyíltan küzdött ellenünk, vagy szabotálta intézményeinket, akkor ez a tanács hatalom épen azért lépett fel kíméletlenül a szakemberekkel szemben, mert tudta, milyen hatalmas fontosságúak, amennyiben nem önálló „demokrata“ politikát próbálnak üzni, hanem a főosztályok által rájuk rótt feladatokat teljesítik. Csak miután az entellektüelek ellenállása kemény harcban megtört, nyílt meg a lehetősége a szakemberek munkabavonásának. Azonnal rá is léptünk erre az útra. Az út nem mutatkozott egészen egyszerűnek. A kapcsolatok, melyek a kapitalista viszonyok közt munkás és igazgató, irlók és főnök, közlegény és tiszt között fennálltak, mélyreható bizalmatlanságot hagytak hátra a szakemberek iránt, mely még erősbödött a polgárháború első szakáiban, mikor az entellektüelek arra törekedtek, hogy a munkásforradalmat éhséggel-faggyal mindenáron tönkre tegyék. Nem volt könnyű ezeket a hangulatokat legyőzni s az őrjöngő elkeseredésről a békés együttműködésre áttérni. A munkástömegeknek lassanként kellett beleszokniok, hogy a mérnökben, gazdatisztben, katonatisztben, ne a tegnapi elnyomót, hanem a mai hasznos munkást lássák, a nélkülözhetetlen, a munkás- és paraszthatalomnak rendelkezésére álló szakembert. Már mondtuk, hogy Kautskynak nincs igaza, mikor a tanács hatalomra rátukmálja azt a törekvést, hogy a szakembereket proletárokkal akarta helyettesíteni. Hogy azonban ilyen irányzatnak a proletariátus széles köreiben érvényesülnie kellett: az kétségtelen. Az ifjú osztály, mely bebizonyítotat, hogy képes útjának legnagyobb akadályait legyőzni, mely a rejtelmes fátyolt, ami a hatalom birtokosait körülvette, rongyokká tépte, mely meggyőződött arról, hogy nem istenek égetik az agyagsuprokat: ez a forradalmi osztály, éretlenebb elemeinek személyé-

ben, természetesen hajlamos volt arra, hogy az első időkben saját képességeit túlbecsülje, hogy azt higgye, minden feladatot meg tud oldani anélkül, hogy a burzsoázia-nevelte szakembereket igénybe venné.

A harcot ilyen irányzatok ellen, már amennyiben határozott formát öltöttek, mi nem tegnap kezdtünk.

„Jelenleg, abban az időszakban, mikor a tanácsok hatalmas biztositva van“, — mondtuk a moszkvai városkonferencián 1918 március 28.-án — „a szabotázs leküzdésének abban kell kifejezést nyernie, hogy a tegnapi szabotálókat szolgálkká, végrehajtókká, műszaki vezetőkké változtassuk át mindenütt, ahol az új uralomnak erre szüksége van. Ha ezt nem tudjuk létrehozni, ha minden nélkülözhetetlen erőt nem tudunk megnyerni és a tanácshatalom szolgálatába állítani, akkor ezáltal a mi tegnapi, háborúsán forradalmi harcunk a szabotálás ellen, mint teljesen hiábavaló és hasztalan volna elítélendő.“

„Mint a halott gépekben, úgy ezekben a műszakiakban, mérnökökben, orvosokban, tanítóknban, egykori tisztokban, egy bizonyos nemzeti tőkéje van megtestesülve népünknek, amely tőkét kötelesek vagyunk kihasználni és kizsákmányolni, ha az alapvető kérdéseket, melyek előtt állunk, egyáltalán meg akarjuk oldani.“

„A demokratizálás egyáltalán nem abból áll — ez minden marxista ábécéje, — hogy a kvalifikált erők jelentőségét, a szakismeretekkel rendelkezők jelentőségét megszünteti s őket mindig és mindenütt választott testületekkel helyettesíti.“

„A választott testületek, melyek a munkásosztály legjobb képviselőiből állnak, de nem rendelkeznek az elkerülhetetlen műszaki ismeretekkel, nem pótolhatnak egy műszaki embert, aki szakiskolát végzett és tudja, hogy az illető szakmunkát hogyan kell elvégezni. A testületi rend széles kiterjedése, mely nálunk minden területen megfigyelhető, egészen természetes visszahatása az ifjú, forradalmi, tegnap még elnyomott osztálynak, mely a tegnapi parancsolók, tulajdonosok, vezérlők személytelen elvét félreveti és mindenüvé választott képviselőit helyezi. Ez, mondom, egészen természetes és eredete szerint teljesen egészséges visszahatás. Ez azonban a proletárosztály gazdasági államépítkezésének nem utolsó szava.“

„A legközelebbi lépés a testületi elv önkorlátozása kell, hogy legyen; a munkásosztály egészséges és üdvös önkorlátozása, amely tudja, hol mondhatja a munkások választott képviselője a döntő szót, és hol kell helyet adni a technikusk, a szakember szavának, aki bizonyos ismeretekkel van felfegyverezve, akit nagy felelősséggel kell terhelni és éber politikai ellenőrzés alá kell rendelni. De a szakembernek okvetlenül meg kell adni a szabad működés lehetőségét, mert egyetlen, csak némileg képzett és tehetséges szakember sem dolgozhatik a maga területén, ha szakmunkájában olyan testületek alá van rendelve, melyek ezt a területet nem

ismerik. A politikai testületi tanácsellenőrzést mindenütt gyakorolni kell, de a végrehajtásban szükséges az, hogy műszaki szakembereket nevezzünk ki, felelős helyekre állítsuk és felelősséggel ruházzuk fel őket.“

„Aki ettől fél, az öntudatlanul mélységes belső bizalmatlanságot táplál a tanács hatalom iránt. Aki azt hiszi, hogy a tegnapi szabotálók bevonása műszaki hivatalok vezetésére egyenesen a tanácsuralom alapjait fenyegeti, az nem számol be magának azzal, hogy a tanácsuralom nem bukhat el akármelyik mérnök, akármelyik generális személyén — politikai, forradalmi, katonai szempontból a tanács hatalom legyőzhetetlen, — hanem igenis tönkremehet, ha ő maga képtelen arra, hogy az alkotó szervezési feladatokat elvégezze.“

„Ekként a régi intézményekből mindazt ki kell hoznunk, ami bennük életképes és értékes s mindazt be kell az új munkára fognunk.“

„Ha ezt nem tesszük, elvtársak, akkor leglényegesebb feladatainkat nem fogjuk megoldani, mert a magunk köréből a leg-rövidebb idő alatt valamennyi szükséges szakembert kiállítani, elvetvén mindazt, ami régebben felhalmozódott, teljesen lehetetlen volna.“

„Alapjában véve, ez ugyanolyan lenne, mintha azt mondanók, hogy mi most valamennyi gépet eldobjuk, ami a munkások kizsákmányolására szolgált. Ez örültség volna. Tudós szakemberek bevonása számunkra éppúgy szükséges, mint valamennyi termelő- és szállító-eszköz s általában az ország minden kincsének jegyzékbevétele. A szakembereket, akikkel rendelkezünk, és pedig azonnal, össze kell írunk s számukra a valóságos munkakötelezettséget be kell vezetnünk, egyszersmind széles érvényesülési teret kell nyitnunk nekik s őket politikai ellenőrzés alá kell állítanunk.“*

A legégetőbb volt a szakemberek problémája kezdettől fogva a katonai szakmában. Itt kellett, a vas-szükség nyomása alatt, legelőbb dönteni.

Az ipar és a szállítás igazgatásában a szükséges szervezeti formák mind a mai napig sincsenek teljesen megalkotva. Okát ennek abban a körülményben kell keresni, hogy az első két év folyamán kényszerítve voltunk az ipar és a szállítás érdekeit a katonai szállítás szükségének alávetni. A polgárháború rendkívül változó menete megakadályozta, hogy a szakemberekhez való viszonyunkat rendezzük. Az ipar és a szállítás képesített technikusai, orvosok, tanítók, tanárok, vagy Kolcsak és Denikin visszavonuló csapataihoz csatlakoztak, vagy erőszakosan elhurcoltattak. Csak most, mikor a polgárháború végéhez közeledik, békül ki az

* „Munka, fegyver, rend menti meg a szocialista tanácsköztársaságot.“ Moszkva, 1918. Kautsky ismeri ezt a röpiratot, hiszen többször idézi. Ez azonban nem akadályozza meg abban, hogy ezeket a mondatokat, melyek a tanács hatalom viselkedését az entellektüellekkel szemben világossá teszik, ne mellőzze.

értelmiség tömege a tanács hatalommal, vagy meghajol előtte. A gazdasági feladatok előtérbe lépnek. A legfontosabbak közé tartozik a termelés tudományos szervezése. A szakemberek számára végtelen munkaterület nyílik meg. Megadjuk nekik az alkotó munka számára okvetlenül szükséges önállóságot. Az ipar összállami vezetése a proletariátus pártjának kezében központosul.

A tanács hatalom nemzetközi politikája.

„A bolsevikiek — mondja Kautsky — azáltal kaptak erőt a politikai hatalom meghódítására, hogy Oroszország politikai pártjai közül ők voltak azok, akik a legerélyesebben követelték a békét, a mindenáron való békét, a különbékét, nem törődve azzal, hogy az általános nemzetközi helyzet ezáltal hogyan alakul, hogy előmozdítják-e vele, vagy sem a német katonai monarchia győzelmét és világuralmát, amelynek védenecsei közé tartoztak hosszú ideig éppúgy, mint a hindu vagy ir lázadók és az olasz anarchisták.” (42. l.)

Kautsky győzelmünk okául csak azt az egyet tudja, hogy a béke jelszavát hangoztattuk. Nem ad magyarázatot arra, mi által tartotta fenn magát a tanács hatalom, mikor az imperialista hadsereg katonáinak nagy részét újból mozgósította, hogy politikai ellenségeit sikerrel visszaverje.

A béke jelszava kétségtelenül hatalmas szerepet játszott harcunkban, de éppen azért, mert az imperialista háború ellen szólt. A béke jelszavát a leghatározottabban nem a kimerült katonák, hanem a legelőrehaladottabb munkások támogatták, akiknek számára nem pihenést, hanem engesztelhetetlen harcot jelentett a kizsákmányolókkal szemben. Ugyanezek a munkások aztán, a béke jelszavával, életüket a szovjetfrontokon tették kockára.

Az az állítás, hogy úgy követeltük a békét, hogy nem törődünk azzal, milyen befolyása lesz a nemzetközi helyzetre, elkészt utánapapolása kadett-menseviki rágalmaknak. A kísérlet, hogy bennünket India és Írország németkedvelő nacionalistáival egy színvonalra állítsanak, arra támaszkodik, hogy a német imperializmus csakugyan megpróbált bennünket ugyanúgy kihasználni, mint a hindukat és az ireket. De Franciaország sovínistái nemcsak fáradtságot pazaroltak arra, hogy Liebknechtet és Luxemburg Rózát — sőt Kautskyt és Bernsteint is! — érdekeik számára kiaknázzák. A kérdés csak az, megengedtük-e kihasználni magunkat? Magunk tartásával az európai munkássággal szemben csak árnyékát is megadtuk-e az indoknak arra, hogy bennünket a német imperializmussal egy-kosárba dobhassanak? Elég, ha hivatkozunk a breszti tárgyalások menetére, abbahagyására és a német előnyomulásra 1918 február havában, és ezzel Kautsky vádjának cinizmusát teljesen le is lepleztük. Béke, köztünk és a német imperializmus közt, voltaképpen egyetlen napig sem volt. Az ukrán és a kaukázusi fronton, akkor még nagyon kicsiny erőnk

mértékében, folytattuk a háborút, anélkül, hogy nyíltan háborúnak neveztük volna. Túlgengék voltunk ahhoz, hogy az egész német-orosz fronton harcoljunk, egyelőre támogattuk a béke látszatát, annak kihasználásával, hogy a német főerők nyugatra voltak irányítva. Hogy a német imperializmus 1917—18-ban elég erős volt arra, hogy a breszti békét ránk-kényszerítse, noha minden erőfeszítést megtettünk a hurokból való kimenekülésre, ennek főoka a német szociáldemokrácia szégyenletes viselkedése volt, melyben legfőbb rész éppen Kautskynak jutott. A bresztlitovszki béke 1914 augusztus 4.-én volt előre elhatározva. Akkor Kautsky a német militarizmusnak nemcsak hogy hadat nem üzent, amit később az 1918-ban még gyenge tanács hatalomtól követelt — hanem azt indítványozta „bizonyos feltételek mellett“, hogy meg kell szavazni a hadihiteleket s egyáltalán úgy viselkedett, hogy hónapokig kellett fürkészni, mellette vagy ellene van-e a háborúnak? És ez a gyáva politikus, aki a döntő pillanatban a szocializmus alapállásait feladta, mer minket vádolni, mert mi bizonyos pillanatban kénytelenek voltunk hátrálni — nem szellemileg, hanem anyagilag — és pedig miért? Azért, mert a kautskyánusságtól, azaz az elméletileg maszkírozott politikai tehetetlenségtől megrontott német szociáldemokrácia elárult bennünket.

Hogy mi nem törődünk a nemzetközi helyzettel!? A valóságban a nemzetközi helyzetre vonatkozóan mi sokkal mélyebb itélettel rendelkezünk, amely nem is csalt meg bennünket. Már a februári forradalom előtt az orosz hadsereg, mint harcos erő, megszűnt létezni. Végző bomlása elmaradhatatlan volt. Ha a februári forradalom nem tört volna ki, a cárizmus megegyezett volna a német monarchiával. De a februári forradalom, mely ezt az üzletet megghiúsította, épen azért, mert forradalom volt, a monarchikus elven nyugvó hadsereget végleg aláásta. Egy hónappal előbb vagy utóbb a hadseregnek szét kellett hullania. Kerenszki hadipolitikája struccpolitika volt. Nem akarta látni a hadsereg bomlását, üres frázisokat hangoztatott, és szavakkal fenyegette a német imperializmust.

Ilyen körülmények között számunkra csak egy út maradt: a béke alapjára kellett helyezkednünk, mert ez volt az elkerülhetetlen következtetés a forradalom katonai hatalomtalanságából s ezt a jelszót forradalmi hatóeszközzé kellett változtatnunk Európa minden népeire; vagyis ahelyett, hogy Kerenszki-vel együtt a végleges katonai összeomlást tétlenül bevárjuk, ami a forradalmat romjai alá temethette volna, a béke jelszavát kellett használni és az európai proletariátust ennek megnyerni; mindenekelőtt Ausztria és Németország munkásait. Ebből a szempontból folytattuk béketárgyalásainkat a középhatalmakkal, ebben a szellemenben fogalmaztuk jegyzékeinket az antant-kormányokhoz. Elhúztuk a tárgyalásokat, ameddig lehetett, hogy az európai munkástömegeknek megadjuk a lehetőségét annak, hogy a tanács-hatalom és politikája értelmével tisztába jöjjenek. Az 1918 januári

sztrájk Németországban és Ausztriában megmutatta, hogy fáradozunk nem volt hiábavaló. Ez a sztrájk volt az első komoly hírnőke a német forradalomnak. A német imperialisták megértették, hogy épen mi vagyunk halálos veszedelem az ő számukra. Ludendorff könyve ékesen szóló tanúbizonyság erre. Akkor már nem mertek nyílt háborúra vállalkozni ellenünk. De mindenütt, ahol orozva harcolhattak, a német munkásoknak a német szociáldemokrácián keresztül való félrevezetésével, mindenütt megtették: Ukrajnában, a Don mellett, a Kaukázusban.

Középoroszországban, Moszkvában, Mirbach gróf, megérkezése első napjától kezdve, a tanács hatalom-ellenes ellenforradalmi összeesküvések központjában állt, úgy, ahogy Joffe elvtárs a legszorosabb összeköttetésben állt Berlinben a forradalommal. A német forradalom szélső balszárnya, Karl Liebknecht és Rosa Luxemburg pártja, az egész idő alatt együttthaladt velünk. A német forradalom azonnal a szovjetek alakját vette fel és a német proletárság, a breszti béke ellenére is, egy pillanatig sem kételkedett abban, hogy mi Liebknecht mellett voltunk és nem Ludendorff mellett. A Reichstag-bizottság előtt tett vallomásaiban 1919 novemberében Ludendorff elmondta, hogy „a főparancsnokság követelte olyan intézmény létrehozását, melynek az lett volna a feladata, hogy a német forradalmi törekvéseknek Oroszországgal való összefüggését felfedje. Joffe megérkezett Berlinbe s különböző német városokban orosz konzulátusok nyíltak. Ez a hadsereg és a flottára súlyos következményekkel járt”. Kautskynak azonban megvan az a szomorú bátorsága, hogy ezt írja: „Ha német forradalomra került a dolog, ebben ők (a bolsevikiek) ártatlanok”. (110—111. l.)

Még ha 1917—18-ban meg is lett volna a lehetőségünk arra, hogy a cári hadsereget, forradalmi önmagtartóztatással, fentartsuk, (ahelyett, hogy bomlását siettessük), ezzel egyszerűen az antant kezére dolgoztunk volna, s Németország, Ausztria s általában az egész világ letaposását részvételünkkel fedeztük volna. Ilyen politika mellett a döntő pillanatban teljesen fegyvertelenül állottunk volna az antanttal szemben, még védtelenebbül, mint ma Németország. Az októberi forradalom és a breszti béke következtében azonban mi vagyunk most az első ország, mely az antanttal szemben kezében fegyverrel áll. Nemzetközi politikánkkal nemcsak hogy nem segítettük a Hohenzollernekét világhatalmi állásra jutáshoz, hanem, a novemberi forradalom által, sokkal inkább siettetjük bukásukat, mint bárki más. Ugyanakkor fegyverszünetet is biztosítottunk magunknak, mely alatt nagyszámú és erős hadsereget alkottunk, a proletárság legnagyobb hadseregét a történetben, amellyel most az antant valamennyi láncos kutyája nem bír.

A kritikus pillanat a mi nemzetközi helyzetközi helyzetünkben 1918 őszén jelentkezett, a német hadseregek összeomlása után. Két hatalmas ellenséges tábor helyett, melyek egymást többé-kevésbé egyensúlyozták, a győzelmes antant világhatalmi

állításának csúcán volt és előttünk feküdt a széttagosott Németország, amelynek junker-csúrhéje szerencsének és boldogságnak tartotta volna, ha Clémenceau konyhájának egyetlen csontjéért az orosz proletárságot torkon ragadhatta volna. Békét ajánlottunk az antantnak és ismét hajlandók voltunk — mert kényszerítve voltunk rá — a legkeményebb feltételeket aláírni. De Clémenceau, akinek imperialista rablóságában a kispolgári butaság összes vonásai teljesen megmaradtak, megtagadta a junkerektől a csontot, s egyszersmind elhatározta, hogy a párisi Invalidus-Dómot mindenáron Tanácsoroszország vezetőinek skalpjával diszíti. Ezzel a politikájával Clémenceau nem csekély szolgálatot tett nekünk. Fenn tudtuk tartani magunkat.

Mi volt külpolitikánk vezető eszméje, miután a tanácshatalom fennállásának első hónapjai Európa kapitalista kormányainak még jelentékeny erősségét mutatták? Épen az, amit Kautsky most csodálkozva a véletlen eredményének tart: hogy kitartottunk! Mi világosan felismertük, hogy magának a tanácshatalomnak létezése csupán: a legnagyobb forradalmi jelentőséggel bír. És ez a felismerés engedményeket és időleges visszavonulásokat diktált — nem az elvekben, hanem a saját erőnk józan megbecsüléséből levont gyakorlati következtetésekben. Meghátráltunk, mint egy hadsereg, mely az ellenségnek egy várost, sőt egy várat is átad, hogy a visszavonulás által ne csak védelemre, hanem támadásra is központosítsa magát. Hátráltunk, mint a sztrájkoló, akiknek erői és eszközei mára a kimerültek, de akik, összecsukorítván fogukat, újabb harcra készülnek. Ha nem hatott volna át bennünket a tanácshatalom világjelentőségének megingathatatlan hite, akkor nem vállaltunk volna Bresztlitovszkban olyan rettenetes áldozatokat. Ha hitünk a dolgok tényleges fejlődésével ellentmondásban levőnek bizonyult volna, akkor a bresztlitovszki szerződés, mint egy pusztulásra ítélt uralom haszontalan kapitulációja ment volna át a történetbe. Akkor nemcsak az egész világ Kühlmannjai, hanem Kautskyjai is így ítélték meg a helyzetet. De kiderült, hogy nemcsak a magunk akkori gyengeségének, hanem későbbi erőnknek megítélésében is nekünk volt igazunk. Az Ebert-köztársaság létezése, általános választójogával, parlamentáris hamisjátékával, „szabad” sajtójával és a munkásvezérek legyilkolásával egyszerűen a most sorra következő láncszem, a rabszolgaság és aljasság történeti láncában; a tanácshatalom létezése végtelen fontosságú forradalmi tény. Fenn kellett tartanunk magunkat, a kapitalista nemzetek marakodásának, a még be nem fejezett imperialista háborúnak, a Hohenzollern-banda gögös orcátlanságának, a világ-burzsoázia forradalmi alapkérdésekben való szűkagyúságának, Amerika és Európa ellentétének, az antanton belül levő bonyolult viszonyoknak felhasználásával — a még nem teljesen kész szovjethajót viharos hullámokon át, sziklák és szirtek között kellett átkormányoznunk s útközben kellett kiépítenünk és megpáncéloznunk.

Kautsky vállalja annak az ellenünk emelt vádnak az ismétlését, hogy 1918 elején nem rohantunk fegyvertelenül a hatalmas ellenségre. Ha megtettük volna, megverték volna bennünket.*

Az első nagy kísérlet arra, hogy a proletariátus megragadja a hatalmat, kudarcot vallott volna. Az európai proletariátus forradalmi szárnyát borzasztóan súlyos csapás érte volna. Az orosz forradalom hulláján keresztül az antant kibékült volna a Hohenzollernekkel, a kapitalista világreakció évek hosszú sorát nyerte volna meg. Ha Kautsky azt mondja, hogy a breszti béke megkötésekor annak befolyását a német forradalom sorsára nem vettük tekintetbe: ez gyalázatos rágalom. A kérdést minden oldalról megvitattuk s egyetlen befolyásolónk a nemzetközi forradalom érdeke volt. Arra a következtetésre jutottunk, hogy ez az érdek megkívánja a világ egyetlen tanácshatalmának fenntartását. És kiderült, hogy igazunk volt. De Kautsky bukásunkat várta, ha nem is türelmetlenül, legalább is biztosan, és erre a mi várt bukásunkra alapította egész nemzetközi politikáját.

A Bauer-miniszterium közzétette a német koalíciós kormány 1918 november 19.-iki ülésének jegyzőkönyveit: „1. A vita folytatása Németország magatartásáról a tanácsköztársasággal szemben. Haase halasztó politikát javasol és Kautsky csatlakozik ehhez: Ki kell húzni a döntést, a szovjetkormány nem fogja sokáig tartani magát, néhány héten belül okvetlenül megbukik...” Abban az időszakban tehát, mikor a tanácshatalom helyzete tényleg nagyon nehéz volt, — a német militarizmus összeűzása, úgylátszott, megadja az antantnak azt a lehetőséget, hogy „néhány héten belül” végezzen velünk, — abban a pillanatban Kautsky nemcsak, hogy segítségünkre nem siet, s nemcsak, hogy nem mossa ártatlanságban kezét, hanem résztvesz az aktív árulásban a forradalmi Oroszország ellen. Hogy megkönnyítse Scheidemann szerepét, mint a burzsoázia őrzőjét — a sírásó programszerű szerepe helyett, — Kautsky siet a tanácshatalom sírásója lenni. De a tanácshatalom él. Valamennyi sírásóját túl fogja élni!

* A bécsi Arbeiter-Zeitung, mint ahogy illik is, az orosz kommunistákat okos embereknek tünteti fel az osztrák kommunistákkal szemben. „Nem írta-e Trockij, a lehetőségek világos áttekintésével és felismerésével, alá a breszti erőszakos békét, noha az a német imperializmus megerősödését szolgálta? A breszti béke époly kemény és szégyenletes volt, mint a versaillesi. De ezzel azt mondtuk-e, hogy Trockijnak kockáztatnia kellett volna a háború folytatását Németország ellen? Nem volna-e akkor az orosz forradalom sorsa már régen eldöntve? Trockij meghajolt az elháríthatatlan szükség előtt és előre látva a német forradalmat, aláírta a szégyenletes békét”. Az érdem, hogy a breszti béke összes következményeit előre látta, Leniné. De ez természetesen semmit sem változtat a bécsi kautskyánusok újságjának érvein.

VIII. A munka szervezésének problémái.

A tanács hatalom és az ipar.

A tanácsforradalom első időszakában a polgári világ fővádjai kegyetlenségünk és vérszomjunk volt; később azonban, mikor ez az érv, a túlgyakori használat következtében, eltompult és erejét veszítette, elkezdtek bennünket főként az ország gazdasági züllesztéséért felelőssé tenni. Jelenlegi küldetéséhez híven, Kautsky az álmárxizmus nyelvére ülteti át mind a polgári vádakokat arról, hogy a tanács hatalom Oroszország ipari életét tönkretette: a bolsevikiek minden terv nélkül fogtak hozzá a szocializáláshoz, szocializálták azt is, ami még nem volt érett rá, végül az orosz munkásosztály egyáltalán nincs előkészítve az ipar vezetésére stb., stb.

Kautsky, ismételvén és vegyítvén e vádakokat, ostoba makacssággal hallgatja el gazdasági pusztulásunk főokait: az imperialista vérontást, a polgárháborút és a blokádot.

Fennállásának első hónapjai óta Tanácsoroszország meg volt fosztva szénétől, naftájától, érceitől és gyapotjától. Előbb a németosztrák, aztán az antant-imperializmus, az orosz fehér gárdisták közreműködésével, Tanácsoroszországot a doneci szén- és érceleptől, a kaukázusi naftaterülettől, Turkesztán gyapotjától, az Ural gazdag fémbányáitól, Szibéria gabonájától és húsától elvágta. A Donec-terület iparunknak rendesen az egész szénszükséglet 94%-át és a nyers ércnek 74%-át szolgáltatta. Az Ural 20% ércet és 4% szenet adott. Mindket területet elszakították tőlünk a polgárháború folyamán. Elvesztettünk egy félmilliárd pud szenet, amit békében külföldről hoztunk be, s ugyanakkor nafta nélkül maradtunk, valamennyi forrás, a legutolsóig, ellenségeink kezébe jutott. Igazán be van zsidelyezve a feje annak, aki, e tények láttán, a szocializálás „időszerűtlen“, „barbár“, pusztító befolyásáról beszél, egy olyan iparral szemben, amelynek sem fűtőanyaga, sem nyersanyaga nincsen. Akár egy kapitalista tröszté, akár egy munkásállamé valamely vállalkozás, akár szocializálva van, akár nincs, kéménye nem füstölhet, ha szene, vagy naftája nincs. Erről Ausztriában némi tapasztalatot lehet szerezni, sőt magában Németországban is... Egy szövőgyár, melyet Kautsky legjobb módszerei szerint vezetnek, — ha feltételezzük, hogy Kautsky módszerei szerint egyáltalán vezetni lehet valamit, Kautsky tintatartója kivételével, — ez a szövőgyár nem szállíthat szövetet,

ha gyapoitál el nem látják. Mi azonban egyidejűleg veszítettük el a turkesztáni és az amerikai szőőanyagot. Azonfelül, mint mondtam, nem volt mivel fűtenünk.

Persze hogy a blokád és a polgárháború a proletárforradalom következménye volt. De ebből egyáltalán nem az következik, hogy az óriási pusztítások, amiket az angol, francia blokád és Kolcsak meg Denikin rablóhadjáratai előidéztek, a szovjetek gazdasági módszereinek rovására írandók.

A forradalmat megelőző imperialista háború, mindent magába habzsoló anyagi igényeivel, a mi fiatal iparunkat sokkal jobban megterhelte, mint a hatalmas kapitalista országok iparát. S különösen sokat szenvedtek a szállítóeszközök. A vasutak kihasználása rendkívül fokozódott, s ennek megfelelően fokozódott elkopásuk is, a javítás a legkisebb minimumra korlátozódott. Az összeomlás elkerülhetetlen napját a fűőanyagválság mindközelebb hozta. Mert csaknem egyidejűleg veszítettük el a Donec-szenet, a külföldi szenet és a kaukázusi naftát, a szállításnál át kellett térnünk a fatüzelésre. De mivel a meglevő fakészletek erre nem voltak elegendők, a mozdonyokat frissenvágott nyersfával kellett fűtenünk, ami a különben is túlhasznált gépezetekre nagyon pusztítóan hatott. Látjuk tehát, hogy a szállítás zűllésének főokai 1917 novemberre elé nyulnak. De azok az okok is, amik közvetlenül vagy közvetve az októberi forradalommal összefüggenek, a forradalom politikai következményei, és egyáltalán nem érintik a szocialista gazdasági módszereket.

A politikai rázkódások befolyása gazdasági területen, magától értetődően, nem szorítkozott a szállítás és fűőanyag kérdésére. Ha a világipar az utóbbi évtizedekben egyre egységesebb szervezetté változott, ez még jobban érvényes a nemzeti iparra. Háború és forradalom azonban az orosz ipart minden irányban széjjeltépték és eldarabolták.

Lengyelország és a kelet-tengeri tartományok, majd Pétervár gazdasági pusztulása a cárizmus alatt kezdődött és folytatódott Kerenszki idején, mindig nagyobb, új területekre terjedve.

A végtelen kiürítések, az ipar szétdúlásával együtt járván, a szállítás pusztulását is jelentették. A polgárháború mozgékony frontjai idején a kiürítések lázas, tehát még pusztítóbb jelleget öltöttek. Minden párt, amely átmenetileg, vagy mindörökre egyik, vagy másik ipari központot kiürítette, megtett minden intézkedést arra, hogy a legfontosabb iparvállalatokat az ellenség számára használhatatlanná tegye; az értékes gépeket, vagy legalább is legnemesebb részeit a szakértőkkel és a legjobb munkásokkal együtt elvitték. A kiürítésre újra-kiürítés következett, mely nemritkán a pusztulást teljessé tette, az elszállított árra és magára a szállítóeszközre nézve is. A legfontosabb ipari területek némelyike — különösen Ukrajnában és az Uralban — többször kerültek egyik kézbe a másikba.

Ehhez járult, hogy ugyanakkor, amikor a műszaki berendezések elpusztítása eddig még nem ismert mértékben történt, a gépek beözönlése külföldről, mely a mi iparunkban azelőtt döntő fontosságu volt, teljesen megszűnt.

De nemcsak a holt termelő elemek, az épületek, gépek, sínek, fűtő- és nyersanyagok szenvedtek irtózatosan a háború és a forradalom csapásaitól, hanem nemkevésbé, sőt sokkal inkább szenvedett az ipar főtényezője, eleven teremtőereje: a proletariátus. A proletariátus létrehozta a novemberi átalakulást, felépítette a tanács hatalom szerkezetét, meg is védelmezte, s szakadatlan harcot folytatott a fehér gárdistákkal. A szakképzett munkások rendesen egyszerűsre, a legelőrehaladottabbak is. A polgárháború a legjobb munkások tizezreit szakította el a termelőmunkától és sok ezret közülök végkép felemésztett. A társadalmi forradalom az áldozatok legfőbb terhé a proletariátus előcsapatára halmozta, s így az iparra is.

A tanácsállam teljes figyelme, fennállásának két és feléve alatt, a katonai védelemre irányult: a legjobb erőket és a legtöbb segédeszközt a front rendelkezésére bocsátottuk.

Az osztályharc általában az ipar károsodásával jár. Ezt már Kautsky előtt a szemére vetették a társadalmi összhang összes bölcselői. Egyszerű gazdasági sztrájkoknál a munkások csak fogyasztanak és nem termelnek. Annál súlyosabb csapásokat mér az osztályharc legelkeseredettebb formája, a fegyveres küzdelem, a gazdaságra. Világos, hogy a polgárháborút semmi módon nem lehet a szocialista munkamódszerekhez számítani.

A felsorolt okok bőven elégségesek Tanácsoroszország súlyos gazdasági helyzetének megmagyarázására. Nem volt fűtőanyagunk, ércünk, gyapotunk, szállítási eszközeink elpusztultak, az élő munkaerő az egész országban szétszóródott és jelentékeny része a frontokon elpusztult: kell-e itt még további okokat keresni iparunk züllésére? Ellenkezőleg: a felsorolt okok közül mindegyik magában is elég, hogy felvesse a kérdést, ilyen körülmények közt gyár- és üzemtevékenység egyáltalán hogyan állhat fenn?

És mégis fennáll. Mindenekelőtt hadiipar alakjában, mely pillanatnyilag az összes többi iparágak rovására él. A tanács hatalom kénytelen volt a hadiipart is, mint a hadsereget, romjaiból újraépíteni. A lehetetlenül nehéz viszonyok közt helyreállított hadiipar betöltötte és betölti feladatát: a Vörös Hadseregnek van ruhája, cipője, fegyvere, géppuskája, ágyúja, tölténye, lövedéke, repülőgépe és mindene, ami kell neki.

Alig, hogy — Kolcsak, Judenics és Denikin szétzúzása után — felvillant egy fénysugár: azonnal a gazdasági szervezkedés kérdését vetettük fel, egész terjedelmében. Már három-négy hónapi megfeszített munka azt mutatta ezen a területen kétségbevonhatatlan világossággal, hogy a tanács hatalom azáltal, hogy a nép tömegeivel rendkívül szoros összefüggésben áll, s hogy állami gépezete olyan hajlékony és forradalmi kezdeményezése

olyan élénk: a gazdaság felépítésének olyan forrásaival és módszereivel rendelkezik, amilyenek semminő állam rendelkezésére nem állanak. Igaz, hogy eközben teljesen új kérdések és feladatok bukkantak elénk a munkaszervezés területén. A szocialista elméletnek nem voltak és nem is lehet ek kész feleletei ezekre a kérdésekre. A döntéseket a tapasztalat kellett, hogy irányítsa és a tapasztalat volt a kipróbálójuk is. A kautskyanizmus a tanács hatalom által megoldandó óriási gazdasági feladatok mögött egy teljes történeti korszakkal el van maradva. A mensevizmus formájában itt kúszik a lábunk körül és a mi gazdasági építkezésünk gyakorlati intézkedéseinek nyárspolgári elfogultságot és entellektüel-bürokrata kételkedést vet ellene.

Hogy az olvasót a munkaszervezés kérdéseinek lényegébe bevezessük, közöljük itt a szerző jelentését, melyet az oroszországi szakszervezetek harmadik kongresszusa elé terjesztett; hogy a kérdést bőven megvilágítsuk, a beszéd szövegét kiegészítettük hosszabb kivonatokkal a szerző jelentéseiből az orosz gazdasági tanácsok kongresszusán és az Oroszországi Kommunista Párt 9. pártnapján.

Jelentés a munka szervezéséről.

Elvtársak! A belső polgárháború vége felé jár. A nyugati fronton a helyzet még homályos. Lehet, hogy a lengyel burzsoázia kihívja sorsát... De még ebben az esetben is — mi ezt nem keressük, — a háború már nem kívánja tőlünk azt a mindent elnyelő erőfeszítést, mint amit a négy fronton egyszerre folyó harc követelt. A háború szörnyű nyomása gyengül. A gazdasági szükségletek és feladatok mindinkább előtérbe lépnek. A történet szemtől-szembe állít főfeladatainkkal. Új társadalom szervezése, a történet minden munkatársadalma, a'ppjában munkaszervezés. Minden eddigi társadalom a munkának a kisebbség érdekében való szervezése volt, úgy hogy ez a kisebbség a maga állami kényszerét a dolgozók túlnyomó többsége ellen szervezte; mi azonban a történetben először kíséreljük meg a munkát a dolgozók többsége érdekében szervezni. Ez azonban a kényszer elemét, mindenféleségében, a legenyhébbtől a legkeményebbig, nem zárja ki. A kötelezettség, az állami kényszer nemcsak nem lép le a történet szinpadáról, hanem ellenkezőleg, még egy jelentékeny időszak folyamán rendkívüli nagy szerepet fog játszani.

Az általános szabály szerint: az ember igyekszik magát a munka alól mentesíteni. A munka szeretete egyáltalán nem velünk született tulajdonság: a gazdasági nyomás és a társadalmi nevelés hozza létre. Azt mondhatjuk, hogy az ember valóságos lajhár. Ezen a tulajdonságán épül voltaképpen nagy mértékben az emberi haladás, mert ha az ember nem igyekeznék erejével takarékoskodni, csekély erőmennyiségért minél több terméket kapni, akkor nem rendelkezne a technika és a társadalmi kultúra fejlődésével. Ebből a szempontból tehát az ember lustasága előrehajtó erő. A

régi olasz marxista, Antonio Labriola, a jövő emberét egyenesen „boldog és zseniális lustálkodó” névvel nevezi. Amiből azonban nem az következik, hogy a párt- és a szakszervezetek ezt a tulajdonságot agitációjukban erkölcsi kötelességnek hirdessék. Nem, nem. Így is túl-elegünk van belőle. A társadalmi szervezés feladata abban áll, hogy a lustaságot bizonyos határok közé szorítsuk, hogy megfegyvelmezzük, hogy az embert olyan utakon és eszközökkel, amiket maga talált ki, sarkantyúzzuk.

A munkakötelezettség.

A gazdaság kulcsa a munkaerő, a képesített, az elemileg képzett, a féligképzett, a nyers- vagy durva munkaerő. Helyes összeírásában, mozgósításában, elosztásában, termelő alkalmazásában áll a gazdasági felépítés feladatának gyakorlati megoldása. Ez egy egész korszakot betöltő nagyszerű feladat. Nehézségét fokozza, hogy a szocialista alapú munka átépítését hallatlan elszegényedés, borzalmas állapotában kell végrehajtanunk.

Mennél jobban elkopnak gépeink, mennél használhatatlanabbakká válnak vasútjaink, mennél kisebb a kilátás, hogy gépeket közeljövőben csak valahogy is jelentékeny mennyiségben kaphassunk, annál nagyobb jelentőségű az élő munkaerő kérdése. Azt lehetne hinni, hogy az élő munkaerő nagy tömegben van jelen. De hol vannak a hozzá vezető utak? Hogy lehet őket a munkába bevonni? Hol lehet őket termelően szervezni? Már a vasútvonalak tisztogatásánál nagy nehézségekbe ütköztünk. A munkaerőnek a piacon való beszerzésével, a pénz mai elenyészően csekély vásárlóereje mellett, a feldolgozó-ipar termékeinek teljes hiányában, lehetetlen volt a kérdést megoldani. A fűtőanyagszükségletet részben sem tudjuk fedezni, ha nem tudunk még soha sem szállításra alkalmazni. A polgárháború a vasuti vonalakat, hidakat, állomási épületeket csúnyán megrongálta. Több tizezernyi munkás-kéz kell mindennek rendbehozására. Tüzelőfa beszerzésére, a tűzegásás nagy mértékben való szervezésére, épületek kellenek a munkások számára, ha csak barakkok is. Tehát nagy munkaerő-szükséglet van építőmunkákhoz is.

A tutajozás szervezésére szintén nagyszámú munkaerő kell, és így tovább...

A kapitalista ipart segéderőkkel nagy mértékben a parasztok segédmunkája látta el. A falu, melyet a földhiány nyomott, mindig bizonyos munkaerőfelesleget dobott a piacra. Az állam kikényszerítette ezt szolgáltatások követelésével. A piac a parasztnak árút kínált. Jelenleg mindez elesik. A falu több földet kapott, a mezőgazdasági gépek nem elégségesek, a vidéknek munkaerőre van szüksége, az ipar a falunak most majdnem semmit sem adhat. A piac nem gyakorol nagy vonzóerőt a munkaerőkre.

De a munkaerő sürgősebben szükséges, mint bármikor máskor. Nemcsak a munkás, hanem a paraszt is oda kell, hogy adja munka-

erejét a tanácsállamnak, hogy a dolgozók Oroszországát, s ezzel magukat a dolgozókat is, össze ne zúzhassák. Az egyetlen eszköz a gazdasági feladatok megoldásához szükséges munkaerő megnyerésére, a munkakötelezettség bevezetése.

A munkakötelezettség elve a kommunista számára kétségtelen: „aki nem dolgozik, ne is egyék”. De mert mindenkinek ennie kell, mindenkinek dolgoznia is muszáj. A munkakötelezettség benne van alkotmányunkban és a munkakódexben. De eddig csak elv maradt. Alkalmazása csak véletlen, részleges és esetleges volt. Csak most, amikor közvetlenül az ország gazdasági felépítésének kérdése kerül elő, csak most látjuk a munkakötelezettség kötelezettségét teljes határozottságában. Egyetlen, elvileg és gyakorlatilag helyes megoldása a gazdasági nehézségeknek az, hogy az egész ország népességét a szükséges munkaerő tartályának — csaknem kimeríthetetlen forrásának — tekintjük és összeírását, mozgósítását, kihasználását szigorúan szabályozzuk.

A munkaerő megnyerését a munkakötelezettség alapján hogyan kell megvalósítani? Eddig csak a katonai szakmának volt meg a tapasztalata nagy tömegek összeírásában, mozgósításában, alakításában és szállításában.

Ezeket a műszaki fogásokat és módszereket a mi katonai szakmánk többnyire a multból vette át. Gazdasági téren nincs ilyen örökségünk, mert ott a magánjogi elv uralkodott, s a munkaerő a piacról került az egyes vállalatokhoz. Természetes tehát, hogy legalább eleinte, kénytelenek voltunk a katonai szakma gépezetét munkamozgósításra is igénybe venni.

Külön szervezeteket alkottunk a munkakötelezettség keresztülvitelére, a központban, a kormányzóságokban, kerületekben és községekben is. Már a munkakötelezettség bizottságai működnek is nálunk. Főként a katonai szakma központi és helyi szervezeteire támaszkodnak. Gazdasági központjaink — a Legfőbb Gazdasági Tanács, a Földművelési Népbiztosság, a Közlekedési- és Élelmezési Népbiztosság — a számukra szükséges munkaerőkről megkereséseket állítanak ki. A munkakötelezettség főbizottsága átveszi ezeket a megkereséseket, egyezteteti és a munkaerők helyi forrásai szerint formulázza őket s kiadja helyi szerveinek a megfelelő megbízásokat s ezek által keresztülviszi a munkamozgósításokat. A kormányzóságokon és kerületeken belül a helyi szervek ezeket a munkákat önállóan végzik a helyi gazdasági szükségletek fedezésére.

Ez az egész szervezet nálunk még csak nyers építményben van meg. De az irány, amelyen megindultunk, feltétlenül helyes.

Az új társadalom szervezése lényegében a munka új szervezése, s a munka szervezése viszont az általános munkakötelezettség helyes keresztülvitelét jelenti. Ezt a feladatot egyáltalán nem merítik ki szervezési és közigazgatási intézkedések. Magába foglalja a gazdaság és az életmód alapjait is. Hatalmas lelki szokásokkal és balítéletekkel ütközik össze. A munkakötelezettség végre-

hajtása egyrészt óriási nevelőmunkát, másrészt, a gyakorlati kivitelben, a legnagyobb tapintatot igényli.

A munkaerő kihasználásának a legtakarékosabb módon kell megtörténnie. A munkamozgósításoknál minden kerület gazdasági- és életfeltételeivel, a helyi lakosság főfoglalkozásának szükségleteivel, vagyis a földműveléssel, számolni kell. Lehetőleg a helyi lakosság korábbi mellékfoglalkozásaira és kiegészítő ipaira kell támaszkodni. A mozgósított munkaerő szállításának a legrövidebb uton kell történnie, azaz a munkafront legközelebbfekvő szakaszára. A mozgósított munkások száma meg kell, hogy feleljen a gazdasági feladat terjedelmének. A mozgósítottakat időben el kell látni a szükséges szerszámokkal és élelmiszerekkel. A mozgósítottaknak a helyszínen meg kell győződhetniük arról, hogy munkaerejükkel okosan és takarékosan bánnak s nem pazarolják el haszontalanul; ahol csak lehetséges, ott a közvetlen mozgósítást valamely munkafeladat által kell pótolni. Például egy községet kötelezni kell, hogy megadott terminusra bizonyos számú köbméter fát szállítson, vagy tengelyen valahová ennyi meg ennyi pud öntöttvasat juttasson el. Az ezen a területen gyűjtött tapasztalat a leggondosabban tanulmányozandó, a gazdasági szerkezetnek nagy hajlékonyság adandó, a helyi érdekeknek és sajátosságnak lehetőleg nagy figyelem szentelendő. Egyszóval a mozgósítás végrehajtásának intézkedései, módszerei és szervei pontosan meghatározandók, javítandók és tökéletesítendőek. Ugyanakkor azonban egyszersmindenkorra tisztában kell lennünk azzal, hogy a munkakötelezettség elve époly gyökeresen és visszahozhatatlanul lépett helyébe a szabad alkalmazás elvének, mint ahogy a termelőerők szocializálása a kapitalista tulajdon helyébe lépett.

A munka militarizálása.

A munkakötelezettség végrehajtása elképzelhetetlen a munka militarizálási módszereinek kisebb vagy nagyobb mértékben való alkalmazása nélkül. Ennek a véleménynek kifejezése azonnal a legnagyobb babona és ellenzéki jajongás területére visz bennünket.

Hogy megértsük, mit jelent a munka militarizálása a munkásállamban s melyek a módszerei, tisztába kell jönni azzal, milyen úton jött létre magának a hadseregnek militarizálása, amely, mint valamennyien emlékezünk még rá, az első időszakban egyáltalán nem rendelkezett „katonai” tulajdonságokkal. Vörös Hadseregünk számára e két év folyamán csak kevéssel kevesebb katonát mozgósítottunk, mint ahány tagja szakszervezeteinknek van. De a szakszervezetek tagjai munkások, míg a hadseregben a munkások csak 15 százalékot tesznek ki, a többi paraszti tömeg. Ha a helyzet a frontokon nehéz lett, ha az újonnan mozgósított paraszti tömeg nem mutatott elég szilárdságot, akkor egyrészt a kommunista párt központi bizottságához fordultunk, másrészt a szakszervezetek központi tanácsának elnökségéhez. Ebből a két tartályból kerültek

ki az előrehaladott munkások a frontra s építették fel ott a Vörös Hadsereget, a maguk képe szerint, — felnevelték, megacélozták, militarizálták a paraszti tömeget.

Ezt a tényt jelenleg a leghatározottabban le kell szögezni, mert azonnal ráveti a szükséges fényt a militarizálás fogalmára, a munkás- és parasztállam keretén belül. A munka militarizálását a nyugati polgári államokban s nálunk is, a cárizmus alatt, ismételtén kiadták jelszónak s egyes iparágakban végre is hajtották. De a mi militarizálásunk, célja és módszerei szerint, éppen úgy különbözik ezektől a kísérletektől, mint ahogy az öntudatos és szabadulásra szervezett proletariátus az öntudatos és kizsákmányolásra szervezett burzsoáziától különbözik.

A proletári, szocialista militarizálás történeti formáinak félig tudatos, félig rosszhiszemű, összecsereléséből a polgárral, származik a balítéletek, hibák, tiltakozások és jajongások legnagyobb része ebben a komédiában. Ilyen fogalomhamisításon alapszik a mensevikiek, a mi orosz kautskyánusaink egész állásfoglalása, amely elvi határozatukban, melyet e mostani szakszervezeti kongresszus elé terjesztettek, megnyilatkozik.

A mensevikiek nemcsak a munka militarizálása, hanem a munkakötelezettség ellen is fellépnek. Mint „kényszer módszereket“ vetik el ezeket a módszereket. Azt prédikálják, hogy a munkakötelezettség egyenlő értékű a munka csekély termékenységével és hogy a militarizálás a munkaerők céltalan elpazarlása.

„A kényszerű munka mindig kevésbé termékeny“ — így áll szöszerint a menseviki határozati javaslatban. Ez az állítás vezet bennünket a kérdés voltaképeni magjához. Mert, amint látjuk, egyáltalán nem arról van szó, hogy okos dolog-e vagy sem, ezt vagy azt a gyárat hadiállapotban levőnek kijelenteni; hogy célszerű-e a hadi forradalmi törvényszéknek megadni a jogot demoralizált munkások megbüntetésére, akik a számunkra oly értékes anyagot és eszközöket lopják, vagy a munkát szabotálják? Nem, a kérdést a mensevikiek mélyebben fogják meg. Azt állítván, hogy a kényszerű munka mindig kevésbé termékeny, ezzel egész gazdasági építkezésünk alól, a jelenlegi átmeneti időben, ki akarják húzni a talajt. Mert arról, hogy a polgári anarchiából a szocialista gazdálkodásra forradalmi diktatúra nélkül és a gazdaság szervezésének kényszerformái nélkül át lehetne menni, szó sem eshetik. A mensevikiek határozati javaslatának első pontjában arról van szó, hogy a kapitalista termelésnek a szocialista termelésbe való átmeneti idejét éljük. Mit jelent ez? S mindenekelőtt: honnan vették ezt? Mióta ismerik ezt el a mi kautskyánusaink? Megvadtak bennünket — s ez volt véleménykülönbségünk főpontja — szociális álmodozással; azt állították — s ez volt tanaik magja — hogy átmenetről a szocializmusba a mi időnkben szó sem lehet, hogy forradalmunk polgári, hogy mi, kommunisták, a kapitalista gazdaságot csak elpusztítjuk, hogy az országot nem visszük előre, hanem hátra-taszítjuk. Ez volt az alapvető véleménykülönbség, a

legmélyebb, kiegyenlíthetetlen ellentét, melyből a többi mind következett. Most a mensevikiek csak úgy futólag, határozati javaslatuk bevezető mondataiban, mint valami olyat, amit bizonyítani sem kell, azt mondják, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet viszonyai közt élünk. S ezt a teljesen váratlan valómást, mely látszólag egy teljes eszmei fegyverletételhez nagyon hasonlít, annál könnyebben és futólagosabban teszik, mert — mint az egész határozati javaslat mutatja — a mensevikiekre semminő forradalmi kötelességet nem ró. Miközben elismerik, hogy a szocializmus felé való fordulóponton állunk, a mensevikiek annál nagyobb elkeseredéssel támadják a módszereket, amelyek nélkül, a mostani idő kemény és súlyos körülményei közt, az átmenet a szocializmusra kivihetetlen.

Kényszerű munka — így mondják nekünk — mindig terméketlen. Azt kérdezzük: mit kell itt kényszerű munka alatt érteni, azaz melyik munkával állítják szembe ezt? Nyilván a szabad munkával. Mit kell ebben az esetben szabad munka alatt érteni? Ezt a fogalmat a burzsoázia haladó ideológusai harcukban a nem-szabad, azaz jobbágyi parasztmunka és a szabályozott céhbeli iparosmunka ellen formulázták. „Szabad” munka olyan munkát jelentett, amit a piacon „szabadon” lehetett vásárolni — a szabadság jogi fikció volt, a szabad bérabszég alapján. Más fajtáját a szabad munkának a történetben nem ismerjük. Talán a mensevikieknek oly csekély számú képviselői a kongresszuson elmagyaráznák nekünk, mit jelent náluk a „szabad”, nem kényszerű munka, hogyha nem a munkaerő piacát?

A történet ismerte a rabszolgamunkát. A történet ismerte a középkori céhek rendszabályozott munkáját. Az egész világon uralkodik ma a bér munka, melyet az egész világ sárga ujságírói a szovjet-„rabszolgasággal” szemben mint legfőbb szabadságot mutatnak be. Mi azonban megfordítva, a kapitalista rabszolgasággal szemben a társadalmilag szabályozott munkát, gazdasági terv alapján, állítjuk fel, mely az egész népre kötelező, tehát az ország minden munkása számára kényszerű. Másként szocializmusra való átmenetre gondolni sem lehet. Az anyagi vagy lelki kényszer eleme lehet erősebb vagy gyengébb — ez sok körülménytől függ: az ország gazdagságának vagy elszegényedésének mértékétől, a mult hagyományaitól, a műveltség fokától, a szállító-eszközök és a közigazgatás állapotától, stb., stb., — de a kötelezettség s ezzel együtt a kényszerűség kikerülhetetlen követelmény a polgári anarchia megfékezésére, a munka és a termelő-eszközök társadalmasítására, és a gazdaságnak egységes terv alapján való átépítésére.

A liberális számára a szabadság végeredményében ugyanannyi, mint a piac. Hogy a kapitalista elfogadható áron munkaerőt vásárolhat-e vagy sem: ez az egyetlen mértéke a munka szabadságának. Ez a mérték hamis, nemcsak a jövőre, hanem a multa nézve is.

Képtelenség a dolgot úgy elgondolni, mintha a jobbágytság idején mindjárt csak a testi kényszer vesseje alatt dolgoztak volna;

mintha a hajcsár a korbácsával minden egyes paraszt hátamögött állt volna. A középkori gazdasági formák határozott termelési feltételekből származtak és határozott élet-ormákat hoztak létre, melyekbe a közember beleélt magát, melyeket bizonyos időben jogosaknak tekintett, vagy legalább is megváltoztathatatlanoknak nézett. Ha a gazdasági anyagi feltételek megváltatásának beoltyása következében ellenségesen lépett fel, akkor az állam, egész anyagi hatalmával rárohant s ezzel megnyilatkoztatta a munkaszervezet kényszerűségi jellegét.

A munka militarizálásának alapja az állami kényszer formája, amely nélkül a kapitalista gazdaság pótlása szocialistával mindörökre csak üres szó marad. Miért beszélünk militarizálásról? Természetesen ez csak párhuzam, de nagyon tartalmas. Semmi más társadalmi szervezet, csak a hadsereg tartotta magát feljogosítottnak arra, hogy a polgárokat olyan mértékben maga alá rendlje, őket olyan mértékben vegye körül minden oldalról a saját akarátával, mint ahogy' ezt a proletárdiktatura általa teszi, s aminek megtevésére magát feljogosítottnak is érzi. Csak a hadseregnek — éppen mert nemzetek, államok, uralkodó osztályok életéről és haláláról döntött a maga módja szerint, — csak a hadseregnek volt joga mindenkit megkövetelni, hogy feladatainak, céljainak, rendelkezéseinek és parancsainak teljesen alávetse magát. S ezt annál nagyobb mértékben elérte, mennél nagyobb mértékben egyeztek meg a katonai szervezet feladatai a társadalmi fejlődés szükségleteivel.

Tanácsorosország letének vagy nemletének kérdése most a munka frontján dől el. A mi gazdasági, és, velük együtt, a mi szakszervezeti termelő-szervezeteink, jogosultak arra, hogy tagjaiktól mindazt az önmegtagadást, fegyelmet és buzgalmat megköveteljék, amit eddig csak a hadsereg követelt.

Másrészt a kapitalista viszonya a munkához egyáltalán nem csak a „szabad” szerződésen alapul, hanem tartalmazza az állami megrendszabályozás és az anyagi kényszer elemeit is.

A kapitalisták egymásközi konkurrenciája a munkaszabadság látszatának bizonyos, nagyon részleges, valóságot kölcsönzött, de ez a vetékedés, melyet szindikátusok és trösztök a minimumra szorítottak le, mi véglegesen megszüntettük azzal, hogy megszüntettük a termelőeszközök magántulajdonát. A mensevikiek által szavakban elismert átmenet a szocializmusra, jelenti az átmenetet a munkaerő elemi elosztásáról — a vétel és eladás játéka által, a piaci árak és a munkabér mozgása által — a munkások tervszerű elosztására a kerületnek, kormányzáságnak, az egész országnak gazdasági szervein keresztül. Ilyen tervszerű elosztás feltételezi az elosztandóknak az állam gazdasági terve alá való rendelését. Ez a lényege a munkakötelezettségnek, mely felétlenül hozzátartozik a szocialista munkaszervezés programjához, mint alapelem.

Ha a tervszerű gazdálkodás munkakötelezettség nélkül nem képzelhető, akkor ez utóbbi nem keresztülvihető a szabad munka

látszatának mellőzése nélkül, anélkül, hogy ezt a kötelezettség elvével nepótoljuk, úgy, hogy a kötelezettséget valóságos kényszer egészíti ki.

Hogy a szabad munka termékenyebb, mint a kényszerű: ez megáll a feudális társadalom polgári társadalomra való átmenetének időszakára. De csak egy liberális vagy — jelenleg — kautskyánus teheti örökkévalóvá ezt az igazságot s viheti át a polgári rendből a szocialista rendre való átmenet időszakára. Ha igaz, hogy a kényszerű munka mindig és minden körülmények közt termékenyebb, ahogy ezt a mensevikiek határozati javaslata mondja, akkor egész építkezésünk összeomlásra van ítélve. Mert más út a szocializmus-hoz, azon kívül, hogy parancsolólag rendelkezünk az ország gazdasági erejével és eszközeivel, hogy a munkaerő központosan osszuk szét az állami szervezetekről ügködően: nem nyulhatik számunkra. A munkásállam feljogosítottnak érzi magát arra, hogy minden munkást arra a helyre állítson, ahol munkája szükséges. S egyetlen komoly szocialista sem fogja a munkásállamtól azt a jogot elvitatni, hogy hozzányulhasson a munkáshoz, aki nem akarja munkaköteleességét teljesíteni. De éppen ez a dolog lényege, hogy az út, melyen a mensevikiek a szocializmusra áttérni akarnak, tejút, gabonamonopólium nélkül, a piac mellőzése nélkül, forradalmi diktatura nélkül, és a munka militarizálása nélkül.

A munkaköteleesség nélkül, a parancs joga s az engedelmesseg megkövetelése nélkül, a szakszervezetek üres, tartalmatlan formákká változnak, mert az építkező szocialista államnak a szakszervezetekre nem jobb munkafeltételek kiküzdéséért van szüksége, — ez az egész társadalmi és állami szervezet feladata — hanem hogy a munkásosztályt temelési célokra szervezze, nevelje, fegyverezze, elossza, csoportosítsa, az egyes csoportot és az egyes munkásokat bizonyos időre munkahelyükhöz kösse, egyszóval, az állammal együtt, a dolgozókat parancsoló módon illessze a gazdasági egységes terv kereteibe. Ilyen körülmények között a munka „szabadságát” védekezni, annyira jelent, mint megvédeni felesleges, gyámoltalan, tevéltelen keresését jobb feltételeknek, rendszertelen, zűrzava s átépéseket egyik gyárból a másikba, s megtenni ezt egy éhes országban, melyben a szállítási eszközök és az elemzési szervezet a legborzasztóbban szét vannak zúlván. Mi egyéb lehetne a következménye, a munkásosztály teljes pusztulásán és teljes gazdasági anarchiáján kívül, annak a képtelen kísérletnek, hogy a polgári munkaszabadságot a teletelítő eszközök proletári szocializálásával összevegytjük?

Tehát, elvérszak, a munka militarizálása, abban az alapvető értelemben, melyet kifejtettem, nem egyes politikusok vagy a mi hadi népbiztonságunk társalmánya, hanem elkerülhetetlen módszer a munkaerő szervezésére és fegyverezésére, a kapitalizmusról a szocializmusra való átmenet idejében. És ha a munkaerő kényszerű elosztása, — rövid vagy hosszú határidejű megállapítása egyes

iparágakra vagy üzemekre, szabályozása össz-állami gazdasági terv szerint, — ha mindezek a kényszerormák mindig és mindenütt, mint a mensevikiek határozati javaslata monda, a munka termékenységének csökkenésére vezetnek, akkor temessük el a szocializmust! Mert a munka termékenységének csökkenésére nem lehet a szocializmust ráépíteni. Minden társadalmi szervezet a munka szervezése. S ha a mi új munkaszervezetünk a munka termékenységének csökkenésére vezet, akkor az épülő szocialista társadalom végzetesen pusztulása felé halad, akárhogy forgolódunk s akárminő mentőeszközöket gondolunk is ki. Azért mondtam kezdettől fogva, hogy a mensevista érvek a militarizálás ellen elvisznek bennünket a munkakötelezettség s a munka termékenységére gyakorolt hatásának alapkérdéséhez.

De igaz-e, hogy a kényszerű munka mindig terméketlen? A válasz erre az, hogy ez a legsiralmasabb, a leglaposabb liberális balítélet. Minden attól függ: ki, ki ellen, milyen célra alkalmazza a kényszert? Milyen állam, milyen osztály, milyen viszonyok közt, milyen módszerekkel? Még a jobbágyi szervezet is, bizonyos körülmények közt, haladást jelentett és a munka termékenységének fokozására vezetett. Rendkívül fokozódott a termékenység a kapitalizmus alatt, azaz a munkaerőnek a piacon való adása és vétele időszakában. De mikor a szabad munka, a kapitalizmussal együtt, az imperializmus stádiumába lépett, az imperialista háborúban a levegőbe röpitette önmagát. A világgazdaság a véres anarchia, a rettentő rázkódtatások, a néptömegek elnyomorodása, elzúllása és tönkrementé időszakába lépett. Lehet-e ilyen körülmények között a szabad munka termékenységéről beszélni, ha ennek a munkának a gyümölcseit tiszszerte gyorsabban pusztítják el, mint ahogy létrejöttek? Az imperialista háború és ami reá következett, megmutatták a lehetetlenségét annak, hogy a társadalom a szabad munka alapján tovább is fennálljon. Vagy tudja valaki a titkát annak, hogyan kell a szabad munkát az imperializmus örületétől elválasztani, azaz a társadalmi fejlődést egy fél, vagy egy egész évszázaddal visszaszórni? Ha kiderülne, hogy az imperializmust felváltó tervszerű s ezért kényszerű munkaszervezés a gazdaság súlyedésére vezet: ez egész kultúránk pusztulását jelentené, az emberiség hátramenését a barbárságba és vad-ságba.

Sze encsére, s nemcsak Tanácsoroszország, hanem az egész emberiség szerencséjére, ez a bölcsélet a kényszerű munka csekély termékenységéről „mindig és minden körülmények között”: — csak elkésett változata a régi liberális melódának. A munka termékenysége: eredője társadalmi feltételek összességének, amelyet a munka jogi formulája sem meg nem gyógyít, sem előre meg nem határoz.

Az emberiség egész története: a munka kollektív emberének szervezési és nevelési története, magasabb termékenység elérése céljából. Az ember, mint már előbb mondtam, lusta, azaz önszerűleg igyekszik lehető kevés erőfeszítéssel, lehető nagymennyi-

ségű terméket létrehozni. E törekvés nélkül nem volna gazdasági fejlődés. A civilizáció növekedését az emberi munka termékenységén mérjük és a társadalmi vonatkozások minden új formájának a próbaköve is ugyanez.

A „szabad“, azaz szabadon-vásárolt bér munka egyáltalán nem a termékenység teljes fegyverzetében pattant napfényre. Csak lassanként ért el magas termékenységet, a munkaszervezés s a munkanevelés módszereinek tartós használata következtében. Ehhez a neveléshez a legkülönbözőbb eszközök és utak tartoztak, melyek egyébként egyik korszakról a másikra változtak. Eleinte a polgárság a parasztot furkóval kergette a faluból az országhútra, miután előbb földjét elrabolta tőle, és mikor a paraszt nem akart a gyárban dolgozni, tüzes vassal süített bélyeget a homlokára, felakasztotta, gályára küldte, s végül a faluból elhajszolt csavargót betanította a kézműves és fogásaira. Ebben a stádiumában a „szabad“ munka, mint lájuk, csak kevésbé különbözik a kényszermunkától, anyagi feltételek és jogi állapot szempontjából egyaránt.

A különböző korszakokban a burzsoázia a megtorlás izzó vasát különböző mértékben összekapcsolta a szellemi befolyásolás eszközeivel, mindenekelőtt a papi prédikációval. Már a XVI. században reformálta a régi katolikus vallást, melyet a feudális rend védett, és berendezett magának, a reformáció alakjában, egy új vallást, melyben a szabad lélek szabad kereskedelemmel és szabad munkával volt egyesítve. Új papokat talált, akik lelki ügynökei, jámbor könyvelői lettek a burzsoáziának. Az iskolát, sajtót, községházát és parlamentet a burzsoázia a munkásosztály szellemi befolyásolására állította be. A munkabér különböző formá. — napszám, pauszálbér, akkordbér, kollektív szerződés — mind csak változó eszközök a burzsoázia kezében, a proletár átús munkára kényszerítésére. Ehhez járulnak még a munkáspártolás és a karriernyitás különböző alakjai. Végül azt is megtanulta a burzsoázia, hogyan kerítse hatalmába magukat a trade-unionokat, azaz a munkásosztály szervezeteit s azokat, különösen Angliában, a legkiterjedtebben használta fel a dolgozók fegyelmezésére. Megszelídítette a vezetőket s közvetítésükkel beoitotta a munkásba azt a meggyőződést, hogy békés szervezett munka és kötelességteljesítés s a polgári állam törvényeinek szigorú megtartása feltétlenül szükségesek. Koronája ennek az egész munkának a Taylor-rendszer volt, melyben a termelő-folyamat szervezésének tudományos elemei a hajcsárrendszer legsűrítettebb intézkedéseivel egyesültek.

A mondottakból azonban kiderül, hogy a szabadon vásárolt munka termékenysége nem valami adott, valami kész, amit a történet tányéron talál e.ö. Nem, hanem hosszú és makacs elnyomó, nevelő, szervező, előmozdító, politikája a burzsoáziának, a munkásosztályal szemben. Lépésről-lépésre tanult meg a burzsoázia a munkásokból mind nagyobb és nagyobb munka-ermék-mennyi-

seget kisajtolni, s egyik leghatalmasabb eszköze volt az, hogy azt hirdette: a szabad szerződés az egyetlen szabad, rendes, egészséges, termelő és üdvözítő munkaforma.

Olyan jogi munkaforma, mely magában véve, biztosítaná a munka termékenységet, a történetben nem volt és nem is lehet. A munka jogi hüvelye megfelel a korszak viszonyainak és fogalmainak. A munka termékenysége a műszaki erők növekedésének alapján, a munka nevelése által, a dolgozóknak a változó termelőeszközkhöz és a társadalmi vonatkozások új formáihoz való alkalmazkodásából fejlődik.

A szocialista társadalom megteremtése: a dolgozók szervezése új alapokon, alkalmazkodásuk az új alapokhoz, új munkanevelésük a munkatermékenység emelkedésének változatlan céljával. A munkásosztály, előcsapatának vezérlete alatt, önmagát kell hogy a szocializmus alapján újranevelje. Aki ezt nem érti meg, az még a szocialista építkezés egyszeregyét sem érti.

Mily módszerek állnak tehát rendelkezésünkre, hogy a dolgozókat újra-neveljük? Sokkal messzebbmenőek, mint a burzsoáziának, s egyszersmind becsületesekek, egyenesek, nyíltak, melyeket sem ámitás, sem hazugság nem fertőz meg. A burzsoázia kénytelen volt csalni, a munkát „szabad“-munkának nevezvén, holott ez a munka nemcsak társadalmilag kényszerített, hanem rabszolgai munka is volt. Mert a többség munkája volt a kisebbség érdekeiért. Mi azonban a munkát maguknak a dolgozóknak érdekében szervezzük s ezért nem lehet okunk arra, hogy a munkaszervezés társadalmi kényszerjellegét elrejtjük, vagy leplezzük. Nekünk sem papi, sem liberális, sem kautskyánus mesékre nincs szükségünk. Mi nyíltan és őszintén megmondjuk a tömegeknek, hogy a szocialista országot csak kemény munkával, feltétlen fegyelemmel, pontos engedelmisséggel lehet megmenteni, felsarjasztani és virágossá tenni.

Legfontosabb eszközünk az eszmei hatás, a propaganda, nemcsak a tett propagandája. A munkakötelezettség kényszerjellegű, de ez semmiképen sem jelenti azt, hogy erőszak a munkásosztállyal szemben. Ha a munkakötelezettség a dolgozók többségének ellentállásába ütköznék, akkor vége volna, s vele együtt a tanácsrendszernek is. A munka militarizálása, ha a dolgozók ellene szegülnének: Arakcsjev-rendszer lenne. De a munka militarizálása maguknak a dolgozóknak akaratával: szocialista diktatura. Hogy a munkakötelezettség és a munka militarizálása a dolgozók akaratát nem erőszakolja, mint ahogy a „szabad“ munka tette, arról tanuskodik az emberiség történetében példátlan fejlettsége az önkéntes munkának, a munka-szombatok alakjában. Ilyen jelenség soha és sehol nem volt!

Önkéntes és önzetlen munkájuk által — hetenként egyszer, vagy többször is — a munkások beszédesen mutatják meg nemcsak készségüket arra, hogy a kényszermunka terhet viseljék, hanem azt a törekvésüket is, hogy az államnak ezen a munkán túl még bizonyos

többséget is adjanak. A munka szombatjai nemcsak nagyszerű megnyilatkozásai a kommunista szolidaritásnak, hanem legbiztosabb zálogai is a munkakötelezettség sikeres végrehajtásának. Ezeket a valóban kommunista irányelveket propaganda segítségével meg kell világítani, tágitani és mélyíteni.

A burzsoázia ö szellemi legyvele a vallás; a miénk: a valóságos tényállás nyílt feltárása a tömegek előtt, természettudományi és műszaki ismeretek terjesztése, a tömeg beavatása az ö szállami gazdasági tervezetbe, amelynek alapján történnie kell minden olyan munkaerő felhasználásának, mellyel a tanács hatalom rendelkezik.

Agitációnk főtartalmát az elmúlt időszakban a politikai gazdaságtan adta: a kapitalista társadalmi rend rejtély volt s mi ezt a rejtélyt a tömegek előtt, a tanácsuralom pusztá gépezetével megoldottuk, a közigazgatás minden területére bevonván a dolgozókat. A politikai gazdaságtan hovatovább már csak történeti jelentőséggel fog rendelkezni. Előtérbe lépnek a tudományok, melyek a természetet s azokat az eszközöket, melyek a természetet az ember szolgálatába állítják, fűrkészik.

A szakszervezeteknek a tudományosan-műszaki felvilágosító munkát a legszélesebb terjedelemben úgy kell szervezniök, hogy minden munkás, a saját munkájában ösztökét kapjon az elméleti gondolkodásra s ez ismét visszavezesse őt a munkájához, s munkáját tökéletesebbé és termékenyebbé tegye. Az általános sajtónak az ország gazdasági feladatai szerint kell igazodnia, nemcsak abban az értelemben, ahogy most történik, nemcsak általános agitációval a munkafokozás érdekében, hanem konkrét gazdasági feladatok és tervezetek eszközeinek és megoldási útjainak fejtegetésével és mérlegelésével s főként az elért eredmények vizsgálásával és felbecsülésével. Az újságoknak napról-napra szemmel kell kísérniök a termelést a legfontosabb üzemekben, és egyéb vállalatoknál; sikereket és kudarcokat feljegyezniök, egyeseket dicsérniök, másokat elítélniök. Az orosz kapitalizmus, amely kései, önállótlan s ezért elősdi volt, sokkal kevésbbé taníthatta ki, nevelhette meg műszakilag és fegyelmehette a termelés számára a munkástömegeket, mint Európa kapitalizmusa. Ez a feladat most, egész terjedelmében, a proletariátus szakszervezeteinek jutott. Egy jó mérnöknek, egy jó gépésznek, egy jó lakatosnak a tanácsköztársaságban éppenolyan közismertnek és híresnek kell lennie, mint azelőtt a kiváló agitátoroknak, a forradalmi harcosoknak, és, az utolsó időszakban, a legbátrabb és legtehetségesebb parancsnokoknak és megbízottaknak. A nagy és kicsiny műszaki vezetők a nyilvánosság figyelmének központjában kell, hogy álljanak. A rossz munkásokat kényszeríteni kell arra, hogy szégyeljék magukat, mert rosszul értenek a munkájukhoz.

A munkabér megmaradt nálunk s még sokáig meg is fog maradni. Lassanként jelentősége arra zsugorodik, hogy a társadalom minden tagját minden szükségessel ellássa; s éppen ezáltal

még fog szünni munkabér lenni. De jelenleg nem vagyunk még elég gazdagok ehhez. A főfeladat az előállított termékek mennyiségének gyarapítása, s ennek a feladatnak mind a többi alá van rendelve. A jelenlegi súlyos időszakban a munkabér a mi számunkra első-sorban nem az egyes munkás létének biztosítása, hanem eszköz annak értékelésére, mit nyújt az egyes munkás munkájával a munkásköztestársaságnak.

Ezért a munkabérnek, pénz formájában épügy, mint a természetes szolgáltatások formájában, a lehető legpontosabban egyeznie kell az egyéni munka termékenységgel. A kapitalizmus idején a darabbér, az akkordmunka, a Taylor-rendszer, stb., azt célozták, hogy a munkások kizsákmányolását, túl-profit kisajtolására, fokozzák. A társadalmisított termelésnél darabbérnek, jutalmaknak, stb. az a feladatuk, hogy a társadalmi termék mennyiségét, s ezzel az általános jólétet, fokozzák. Azok a munkások, akik többet használnak a közérdeknek, mint a többiek, a társadalmi termék nagyobb részére kapnak jogot, mint a lusták, könnyelműek és züllöttek.

Végül, ha a munkásállam egyeseket megjutalmaz, nem mellőzheti mások megbüntetését, tudnillik azokat, akik a munka szolidaritását nyíltan megsértik, a közös munkának ártanak s az ország szocialista felépítésének súlyos károkat okoznak. Gazdasági célok elérésére való megtorlások szükséges eszközei a szocialista diktatúrának.

Valamennyi felsorolt intézkedés — s mellettük még egy sor másik — a termelés területén a vetélkedés kifejlődését kell, hogy biztosítsák. Különben sohasem fogunk egy nagyon hiányos átlagszínvonal fölé emelkedni. A vetélkedésnek alapja az az életösztön, a küzdelem a létért, mely a polgári rendben a konkurrencia jellegét ölti. A vetélkedés a fejlett szocialista társadalomból sem tűnt el, de abban az arányban, ahogy növekszik a szükséges életjavakkal való ellátás: a vetélkedés mind önzetlenebb, tisztára eszmei jelleget fog felvenni. Abban a törekvésben fog kifejezést nyerni, hogy kiki a falujának, kerületének, városának, vagy az egész társadalomnak minél nagyobb szolgálatot tegyen s ennek fejében hírességet, köszönetet, rokonszenveket, vagy, végül, egyszerűen a jó munka öntudatával, megelégedésünket nyerje el. De a súlyos átmeneti időszakban, mikor rendkívül szegények vagyunk anyagi javakban és a társadalmi szolidaritás érzése túl-kevésé van kifejlődve, a vetélkedésnek, kisebb vagy nagyobb mértékben, összefüggésben kell lennie azzal a törekvéssel, hogy az illető a személyes ellátás termékeiben részesüljön.

Ez az összege, elvtársak, azoknak az eszközöknek, amelyekkel a munkásállam a munka termékenységeinek fokozására rendelkezik. Kész megoldás itt, amint látjuk, nincsen. Nincs ez könyvben megírva, és nem is lehet. Csak most kezdjük ezt a könyvet a dolgozók vértével és verejtékével írni. Azt mondjuk: munkások és munkás-

nők, ráléptetek a szabályozott munka útjára. Csak ezen az úton építhetitek fel a szocialista társadalmat. Olyan feladat előtt állotok, melyet senki sem fog helyettetek megoldani: ez a feladat a munka termékenységének fokozása új társadalmi alapon. Ha nem oldjátok meg ezt a feladatot, el fogtok pusztulni. Ha megoldjátok, akkor hasznára lesztek az emberiségnek.

A munkahadsereg.

A hadsereg munkára való felhasználásának kérdéséhez, mely nálunk hatalmas elvi jelentőségre tett szert, tapasztalati úton jutottunk s egyáltalán nem elméleti latolgatások alapján. Oroszország néhány határterületén a helyzet úgy alakult, hogy jelentékeny haderők bizonytalan időre a harctól mentesítődtek. Nehéz volt őket más, aktív frontokra átvetni, különösen télen, a vasuti szállítás hiányossága következtében. Ilyen helyzetben volt pl. a 3. hadsereg, mely az Ural kormányzóságaiban s a közeli területeken táborzott. Ennek a hadseregnek vezető munkásai, akik megértették, hogy a hadsereget egyelőre nem oszlatjuk fel, maguk vetették fel a munkára való áttérés kérdését. Beküldtek a központba egy többé-kevésbé kidolgozott tervet, a munkahadsereg alapszabályait.

A feladat új volt és nem könnyű. Vajjon fognak-e a vörös katonák dolgozni? Munkájuk elég termékeny lesz-e? Kifizeti-e magát? Erről még a mi körünkben is kételkedés volt. Feleslegesen mondaní, hogy a mensevikiek megfújták az ellenzéki trombitát. Ugyanaz az Abramovics a gazdasági tanácsok kongresszusán, azt hiszem januárban vagy február elején, azaz mikor még csak terveztünk, megjósolta, hogy okvetlenül kudarcot fogunk vallani, mert az egész vállalkozás értelmetlen, egy Arakcsjev-álmódózás és így tovább. Mi másképp néztük a dolgot. Igaz, a nehézségek nagyok voltak, de elvben nem különböztek a többi tanácsépítkezés általános nehézségeitől.

Megvizsgáltuk, mit jelent a harmadik hadsereg szervezete? Ebben a hadseregben kevés seregrész maradt meg: csak egy lövész-hadosztály és egy lovashadosztály — összesen tizenöt ezred — és speciális csapatok. A többi seregrészek már előbb átmentek más hadseregekhez és más frontokra. De a sereg szervezetének gépezete még érintetlen volt s valószínűnek tartottuk, hogy a sereget tavasszal le kell küldenünk a Volgán, a kaukázusi frontra, Denikin ellen, ha vele addig teljesen nem végeztünk. Megmaradt a harmadik hadseregnél az irodákban, intézményekben, seregrészekben, kórházakban, stb. 110.000 vörös katona. Ebben a tömegben, mely túlnyomóan parasztokból állott, körülbelül 16.000 kommunista és szimpatizáló volt, nagyobbbrészt urali munkások. Állományában és szervezetében tehát a harmadik hadsereg paraszti tömeg volt, melyet előrehaladott munkások vezérlete kovácsolt össze katonai szervezetté. A hadseregben jelentékeny számú katonai szakember dolgozott, akik fontos katonai feladatokat láttak el és kommunis-

ták politikai ellenőrzése alatt állottak. Ha ezekből az általános szempontokból tekintjük a harmadik hadsereget, akkor egész Tanácsorszország speciális képet ábrázolja. Ha a vörös hadsereget, mint egészet vesszük, vagy a tanács hatalom szervezetét a kerületekben, kormányzóságokban, vagy az egész köztársaságban (a gazdasági szervezeteket is beleértve), mindenütt ugyanezt a szervezeti sémát látjuk: sok millió paraszt, akiket a politikai-gazdasági és társadalmi élet új formáiba a szervezett munkások vezetnek be, kik a tanácsépítkezés minden területén vezető állást foglalnak el. A hivatalokba, melyek szakismereteket kívánnak, a burzsoájskola szakembereit vonják be; ezeknek meg van adva a szükséges önállóság, de munkájuk ellenőrzését a munkásokztály végzi, kommunista pártja személyében. A munkakötelezettség végrehajtása számunkra másként ismét nem gondolható el, mint főként a paraszti munkaerők mozgósításával, előrehaladott munkások vezetése alatt. Így nem volt és nem lehetett elvi akadály annak, hogy a hadsereget munkára használjuk. Más szavakkal: a munkahadsereg ellen szóló érvek ugyanezen mensevikiek részéről alapjukban általános érvek voltak, a „kényszer“-munka ellen általában, vagyis a munkakötelezettség, a gazdasági építkezés tanácsmódszerei ellen, a maguk egészében. Ezeket az érveket minden fáradság nélkül mellőztük.

Magától értetődik, hogy a katonai gépezet, mint olyan, a munkafolyamat vezetésére nincs beállítva. De ezt mi nem is akartuk. Azt akartuk, hogy a vezetés a megfelelő gazdasági szervezetek kezében maradjon. A hadsereg szolgáltatta a szükséges munkaerőt, szervezett, egységes csoportok alakjában, melyek a maguk tömegével a legegyszerűbb, egyöntetű munka kivitelére alkalmasak voltak. Ilyenek: hőeltakarítás, fakitermelés, építkezési munkák, a kocsiközlekedés szervezése, stb., stb.

Ma már lényeges tapasztalataink vannak a hadsereg munkára alkalmazásának területén s ma már becslést adhatunk, amely nemcsak feltételekre és hozzávetésekre van alapítva. Mik tehát tapasztalataink következményei? A mensevikiek siettek agyonütni őket. Ugyanaz az Abramovics ismét, a bányamunkások kongresszusán, kijelentette, hogy csődben vagyunk, hogy a munkasereg élősdí képződmény, melyben tíz dolgozóra tíz közigazgató jut. Igaz ez? Nem. Ez olyan embereknek könnyelmű és rosszakaratú kritikája, akik félreállnak, a tényeket nem ismerik, csak forgácsokat és törmelékot szednek össze s mindig és mindenütt vagy megállapítják, vagy megjósolják a mi csődünket. A valóságban a munkahadseregek nemcsak csütörtököt nem mondtak, hanem, ellenkezőleg, nagy sikereket értek el, bebizonyították életképességüket, s egyre jobban fejlődnek és erősödnek. Lecsúsztak ellenben a próféták, akik megjósolták, hogy az egész vállalkozásból semmi sem fog kijönni, hogy senki dolgozni nem fog, hogy a vörös katonák nem mennek át a munka frontjára, hanem, egyszerűen, haza fognak szaladni.

Ezeket az ellenvetéseket a kispolgári kételkedés, a tömeg iránti s a magasabb szervező kezdeményezéssel szemben való bizalmatlanság sugalta. De nem ugyanezeket az ellenvetéseket hallottuk-e, mikor hozzáfogtunk a katonai célokra való nagyterjedelmű mozgósításokhoz? Akkor is megjósolták nekünk az általános szökést, mely az imperialista háború után elkerülhetetlen. Természetesen volt szökés, de a tapasztalat azt mutatta, hogy egyáltalán nem lett olyan tömeges, mint ahogy' nekünk kifestették; a szökés nem tette tönkre a hadsereget: szellemi és szervezeti kötelékek, kommunista önkéntesek és állami kényszer a maguk összességében, biztosították a milliós mozgósításokat, a nagyszámú alakulatokat, és a legnehezebb harci feladatok végrehajtását. S végeredményében a hadsereg győzött. A munkafeladatokra vonatkozóan a haditapasztalatok alapján ugyanezeket az eredményeket vártuk. És nem is csalódtunk. A vörös katonák a hadiállapotból a munkaállapotra való átmenetnél nem szóródtak széjjel, mint ahogy' a kételkedők megjósolták. A jól szervezett agitáció következtében ezt az átmenetet még nagy erkölcsi fellendülés is kísérte. Való, hogy a katonák egy része megpróbálta a hadsereget elhagyni, de ez mindig megtörténik, mikor egy nagy seregrészt egyik frontról a másikra vetünk, vagy a hátsó vonalból a frontra viszünk, általában kiteszünk valamely megrázkódtatásnak, amely a lehetséges szökést tényleges szökéssé változtatja. De ekkor azonnal felléptek a politikai osztagok, a sajtó, a szökés leküzdésének szervei, stb., és jelenleg a szökevények száma a munkaseregeknél semmivel sem magasabb, mint a harci csapatoknál.

Az az ellenvetés, hogy a hadseregek belső szervezetük következtében csak csekély százalékszámú munkást adhatnak, csupán részben áll meg. Ami a harmadik hadsereget illeti, arra nézve már megemlítettem, hogy a teljes intéző-szervezete megvolt, de csapatainak száma igen csekély maradt. Amíg — katonai és nem gazdasági szempontokból — a hadsereg vezérkarát s intéző-szervét érintetlenül hagytuk, a munkások százalékszámát, akiket a hadsereg adott, valóban nagyon kicsiny volt. A 110.000 vörös katona közül 21% adminisztratív gazdasági hivatalokat foglalt el; napi őrség-állításra, mert sok volt a hadseregintézmény és tábor, 16% kellett; a betegek száma (főként a tifuszbetegeké) az orvosi egészségügyi személyzettel együtt, 13% volt; különböző okokból (elvezényelés, szabadság, engedély nélküli távozás) távolmaradt 25%. A munkára való létszám így csak 23%-ra rúgott; ez volt a maximuma annak, amit ebből a hadseregből munkára akkor kaphattunk. A valóságban eleinte mindössze 14% dolgozott, főként a két divízióból — a lövészek és lovasság közül, — melyek a hadseregben még megmaradtak.

Alig derült azonban ki, hogy Denikin meg van verve, s hogy nem kell a harmadik hadsereget tavasszal a Volgán leküldeni a kaukázusi front csapatainak segítségére, azonnal hozzáfogtunk a nehézkes katonai szervezet feloszlatásához és a hadsereg intéző-

ményeinek munkafeladatokra való jobb beállításhoz. Noha ez a munka még nem ért véget, mégis már igen jelentékeny eredményeket adott. Jelenleg (1920 márciusában) a harmadik hadsereg, összállományához képest, 38% munkást ad, az urali katonai kerületben mellette dolgozó sereg részei már 49% munkást szolgáltatnak. Ez az eredmény nem egészen rossz, ha a gyáripáréval hasonlítjuk össze, ahol igen sok vállalatnál még nemrégiben, sőt némelyeknél még ma is, a törvényes vagy törvénytelen okokból, távolmaradó munkások, 50, sőt több százalékot is elérnek.

Azóta ez a percent jelentékenyen csökkent. (1920 június.)

Ehhez járul, hogy a munkásokat nem-ritkán felnőtt családtagok szolgálják ki, míg a vörös katonák maguk szolgálják ki magukat.

Ha az Uralban a katonai szervezet segítségével, főként fakitermelésre mozgósított 19 éveseket vesszük tekintetbe, látjuk, hogy létszámukból 30.000-nél több, azaz 75%-nál több jelenik meg munkára. Ez már hatalmas haladás! Azt mutatja, hogy a mozgósítás és seregalakítás katonai szerkezetének alkalmazásába a tiszta munkáscsapatok létrehozásánál változásokat tudunk bevinni, melyek a közvetlen anyagi termelőfolyamatban résztvevők százalékszámának nagyarányú fokozását hozzák létre. Végül most már a katonai munka kiadósságáról is ítélnünk, a tapasztalat alapján. Eleinte a munka kiadóssága a főbb munkaágakban, az erkölcsi fellendülés ellenére is, valóban nagyon csekély volt s az első munkajelentések olvasásánál csüggesztően hathatott. Egy köbfontál fának a kitermelésére eleinte 13—15 munkanap jutott, míg a szabvány, melyet ma ritkán érnek ugyan el, mindössze 3 nap. Meg kell jegyezni még, hogy ennek a szakmának a „művészei” képesek, kedvező körülmények között, egy köbfontál termelésére, naponként és emberenként. De mi derült ki? A csapatrészek igen nagy távolságban állomásoztak a favágó-telepektől. Gyakran munkahelyükre és onnan vissza, 6—8 versztet kellett menniök, ami a munkanap jelentékeny részét igénybe vette. A munkahelyen nem volt elég fejsze és fűrész. Sok vörös katona, aki a pusztákról származott, nem ismerte az erdőt, soha fát ki nem vágott, nem darabolt szét és nem fűrészelt. A kormányzósági és kerületi szállítóbizottságok nem tanulták meg egy csapásra, hogyan használják fel a csapatrészeket, hogyan irányítsák őket a megfelelő helyre s hogyan hozzák létre a szükséges munkafeltételeket. Nem csoda, hogy az eredmény igen csekély volt. De mihelyt megszüntették a szervezet legkiáltóbb hibáit, jelentékenyen kedvezőbb eredményeket értek el. Így, az utolsó adatok szerint, egy köbfontál fára ebben az egész első munkahadseregben négy és fél nap esik, ami a mostani szabványtól már nincsen túlnessze. Legvigasztalóbb azonban az a körülmény, hogy a munka kiadóssága rendszeresen növekszik, minél jobban van szervezve.

S hogy mit lehet ebben az irányban elérni, arról tanuskodik a moszkvai mérnökezzred rövid, de rendkívül gazdag tapasztalata. A fő katonai intézőség, mely ezt a kísérletet vezette, azzal kezdte.

hogy a termelési szabványt megállapította, három munkanapban egy köbfontál fára. Ezt a szabványt nemsókára túlhaladták. Januárban egy köbfontál fára két és fél munkanap jutott, februárban 2:1, márciusban 1:5, ami rendkívül magas termékenységet jelent. Ezt az eredményt szellemi behatással, minden munkás egyéni munkájának pontos feljegyzésével, a munkabecsvágy felébresztésével, az átlageredmények megjutalmazásával, vagy, hogy a szakszervezetek nyelvén beszéljünk, hajlékony tarifával, mely a munkatermékenység minden egyéni változásához idomul, érhattük el. Ez a kísérlet — szinte laboratóriumi — világosan elénk rajzolja az utat, amelyen tovább kell haladnunk.

Nálunk most már a munkáshadseregek egész sora dolgozik. Az első, a pétervári, a kaukázusi, a délvolgai és a tartaléksereg. Az utóbbi, tudvalevően, sokat tett a kazán-jekaterinburgi vasút szállítóképességének emelésére. És mindenütt, ahol a munkahadsereg alkalmazását csak valamiképpen okos körülmények közt kísérelték meg, azt mutatják az eredmények, hogy ez a módszer mindenestre életrevaló és helyes.

Az a balítélet, hogy egy katonai szervezet minden körülmények közt elkerülhetetlenül elősdi: meg van cáfolva. A tanács-hadseregben a tanács-társadalmi rend irányelvei tükröződnek. Nem szabad a megelőző korszak megmerevedett fogalmaival gondolkodni, hogy: „militarizmus“, „katonai szervezet“, „kényszermunka terméketlensége“, hanem elfogultság nélkül, nyitott szemmel kell az új korszak jelenségei elé lépni s felgondolni, hogy a szombat az emberek számára van és nem megfordítva, s hogy minden szervezeti forma, ezek közt a katonai is, csak eszköz a hatalomban levő munkásosztály számára, melynek nemcsak joga, hanem lehetősége is van arra, hogy az eszközöket idomítsa, változtassa, módosítsa, míg a szükséges eredmény elérve nincs.

Egységes gazdasági terv.

A munkakötelezettség kiterjedt alkalmazása és a munka militarizálásának intézkedései csak akkor játszhatnak döntő szerepet, ha egységes gazdasági terv alapján állanak, mely az egész országot és az ipari munkának minden ágát átfogja. Ennek a tervnek évek sorára, az egész közvetlenül most következő időszakra meg kell lennie. Természetes, hogy egyes szakaszokra, sorrendekre oszlik, megfelelően az ország gazdasági helyreállítására elkerülhetetlen lépcsőzetnek. A legegyszerűbb s egyszersmind legalapvetőbb feladatokkal kell kezdenünk. Mindenekelőtt biztosítani kell — ha a legnehezebb körülmények között is — a munkásosztály számára a közvetlen életlehetőséget, s ezáltal az ipari központokat megmenteni, a városokat fenntartani. Ez a kiindulási pont. Ha nem akarjuk, hogy a város faluvá, az ipar földműveléssé olvadjon, és az egész ország elparasztosodjék, akkor szállítóeszközünket, legalább a minimális mértékben, fenn kell tartanunk és biztosítanunk kell a kenyeret a városoknak, a fűtőanyagot és nyersanyagot az ipar-

nak, a takarmányt a jóságnak. Különben egy lépést sem tudunk tenni előre. A terv első része tehát: a szállítás javítása, vagy legalább is további zúllásának megakadályozása s a legszükségesebb élelmiszerek, nyersanyagok és fűtőanyagok termelése. A legközelebbi időszakot teljesen kitölti a munkaerők központosítása és megfeszítése ez alapvető feladatok megoldására s ezáltal ismét minden további számára adjuk meg az alapot. Ezeket a feladatokat állítottuk különösen a munkahadseregek elé. Hogy az első időszak s az utána következő többi is, hónapokig, vagy évekig fog-e tartani, ennek a megőslása most tárgytalan, ez sokféle körülménytől függ, a nemzetközi helyzeten kezdve a munkásosztály összetartásáig és kitartásáig.

A második időszak gépek építése a szállítás számára, nyersanyagok és élelmiszeranyagok termelésére. Itt a mozdony áll mindennek a központjában. Jelenleg a mozdonyok javítása túlságosan házi módon történik, s túlsok erőt és időt esz meg. A گردülő anyag javítását a tartalékrészek tömegelőállításának alapjára kell áthelyezni. Most, amikor a vasuti hálózat és valamennyi üzem egyetlen tulajdonosnak, a munkásállamnak, birtokában van, megcsinálhatjuk és meg kell csinálnunk az egész ország számára a mozdonyok és vagonok egységtípusát, alkatrészeit szabványosítani kell, be kell vonni valamennyi üzemet a tartalékrészek tömeggyártásába, és a javítást az elkopott részek egyszerű kicserélésére kell visszavinnünk s ezáltal új mozdonyoknak tartalékrészekből való tömeges előállítását kell lehetségessé tennünk. Most, amikor a fűtőanyag- és nyersanyagforrások ismét nyitva állnak előttünk, a mozdony-építésre kell kizárólagos figyelmünket központosítani.

A harmadik időszak a nagy tömegfogyasztás tárgyainak előállítását szolgáló gépek építése.

Az utolsó időszak, végül, mely a három elsőnek vívmányaira támaszkodik, átmenet a személyes fogyasztás tárgyainak nagy tömegekben való termelésére.

Ennek a tervnek nagy jelentősége van, nemcsak gazdasági szervezeteink gyakorlati munkájának irányvonalaként, hanem mint vezérfonálnak is a munkástömegekben gazdasági feladatainkra vonatkozó propaganda számára. Munkásmozgósításaink nem fognak az életbe beleilleszkedni, nem fognak meggyökeresedni, ha mindannak, ami becsületes, öntudatos, lelkes és életrelvő a munkásosztályban van, életerét elvágjuk. A tömegeknek meg kell mondani a teljes igazságot helyzetünkről és a jövőre nyíló kilátásunkról, őszintén meg kell mondanunk, hogy gazdasági tervünk, még a legnagyobb erőfeszítéssel is, keveset fog eredményezni, mert a legközelebbi időszakban főmunkánkat arra kell irányítanunk, hogy a termelőeszközök termelésének feltételeit előkészítsük. Csak azután, ha már, csak a legkisebb mértékben is, biztosítottuk a szállító- és termelőeszközök rendbehozását, térhetünk át fogyasztási cikkek előállítására. Így tehát a dolgozók munkájuk közvetlenül érezhető eredményét, személyes használati

tárgyak alakjában, csak a gazdasági terv utolsó, negyedik fokozatában fogják kapni s csak akkor következik el az élet komoly megkönnyebbülése. A tömegek, melyeknek még hosszú ideig kell a munka és a nélkülözés terhét hurcolniok, meg kell hogy értsék a gazdasági terv előrelátható belső logikáját, csak úgy lesznek képesek ezt a gazdasági tervet vállukon a célig elvinni. A fentebb jelzett gazdasági időszakok sorrendjét nem szabad túl-abszolútnak felfogni. Nem szándékunk, persze, a textiliparunkat azonnal egészen beszüntetni: ezt már csak katonai okokból sem tehetjük. De nehogy a figyelem és az erő, a mindenütt égrekiáltó szükségek és hiányok nyomása alatt, szétforgácsolódjanak, szükséges, hogy, gazdasági terv alapján, a fontos és fődolgot a kevésbé fontosaktól és mellékeseiktől elválasszuk. Mondanunk sem kell, hogy semmiestre sem törekszünk a zárt „nemzeti“ kommunizmusra. A blokád megszűnt, s különösen az európai forradalom, gazdasági életünkben a leglényegesebb változásokat jelentené s a fejlődés fokozatait rövidítené és egymáshoz közelebb hozná. De hogy ezek az események mikor jönnek, azt nem tudjuk.

S úgy kell cselekednünk, hogy az európai és a világforradalom legkedvezőtlenebb, azaz leglassúbb fejlődése mellett is fenn tudjuk tartani magunkat és meg tudjunk erősödni. Ha a kapitalista államokkal a kereskedelmi forgalom tényleg helyreáll, ismét csak a fentebb vázolt gazdasági terv lesz a vezérfonalunk. Nyersanyagaink egy részét cserébe fogjuk adni mozdonyokért, vagy más szükséges gépekért, de semmiesetre sem ruháért, cipőért, gyarmatáruért, mert nem a fogyasztási cikkek vannak nálunk soron, hanem a szállítási- és termelőeszközök.

Nyárspolgári rövidlátó kételkedők vagy szatócsok volnánk, ha azt képzelnők, hogy a gazdaság helyreállítása lassanként való átmenet a jelenlegi teljes gazdasági zűllésből abba az állapotba, mely a zűllést megelőzte, s hogy ugyanazokon a lépcsőkön, amelyek lefelé vezettek, újra felfelé kell mennünk, s csak bizonyos, elég hosszú idő elteltével állíthatjuk helyre gazdasági állapotunkat úgy, ahogy az imperialista háború előtt volt. Ilyen elképzelés nemcsak vigasztalan lenne, hanem feltétlenül helytelen is. A rombolás, mely a maga útján számtalan értéket elpusztított, a gazdaságban sok halott rutint, sok penészeset és értelmetlent is megsemmisített s ezáltal az utat szabaddá tette egy olyan felépítés számára, mely összhangban van azokkal a műszaki tényezőkkel, melyekkel a világ gazdaság jelenleg rendelkezik.

Ha az orosz kapitalizmus nem lépcsőről-lépcsőre emelkedve, hanem a lépcsők egy sorát átugorva, fejlődött ki, és ösvilági pusztaságokon amerikai üzemeket állított fel, akkor a gyorsított haladás a szocialista gazdaság számára méginkább lehetséges. Miután a gonosz elnyomorodást legyőztük, némi készletet nyersanyagokban és élelmiszerekben felhalmoztunk, a szállítást megjavítottuk: egész sorát a közbenfekvő fokozatoknak átugorhatjuk, felhasználva azt a körülményt, hogy a magántulajdon láncai nem

kötnek bennünket, s így rendelkezünk azzal a lehetőséggel, hogy minden vállalkozást és gazdasági elemet egyetlen állami egységtervnek alárendeljünk.

Igy például kétségtelenül áttérhetünk a villamosság alkalmazására az ipar minden főágában és a személyes használatban anélkül, hogy a „gőz századát“ megegyeszer végigcsinálnánk. A villamosüzem programja, egész sorában az egymásra következő fokozatoknak, elő van írva számunkra, az általános gazdasági terv főlépcsőinek megfelelően.

Az új háború gazdasági szándékainak megvalósítását halaszthatja; energiánk s kitartásunk azonban a gazdasági újjáépítés folyamatát kell, hogy siettesék. De ha bármilyen tempóban fejlődnek is az események, világos, hogy minden munkamozgásokunk, munkamilitarizálásunk, munkaszombatunk, s egyéb önkéntes kommunista munkánk alapjául egységes gazdasági tervnek kell szolgálnia, amelynél a legközelebbfekvő időszak tőlünk minden energiánk teljes központosítását kívánja az első elemi feladatokra, melyek: élelmiszerek, fűtőanyag, nyersanyag, szállítóeszközök. Figyelmünket széjjelszórni, erőnket elforgácsolni, tétleneknek lennünk: nem szabad. Ez az egyetlen útja megmentésünknek.

Testületi és egyéni vezetés.

A mensevikiek az üdvösségüket még egy kérdésben keresik, amely alkalmasnak látszik nekik arra, hogy a munkásosztállyal ismét jóba lehessenek. Ez a kérdés az ipari vállalatok igazgatásának kérdése, a testületi, vagy a személyi vezetés elve. Azt mondják nekünk, hogy az üzemek átadása egyes igazgatóknak, testületek helyett, bűn a munkásosztály és a társadalmi forradalom ellen. Megjegyzendő, hogy az egyéni elvnek védelmezőiként a szocialista forradalom ellenében, ugyanazok a mensevikiek lépnek fel, akik, még egészen rövid idő előtt, azon a véleményen voltak, hogy a társadalmi forradalom jelszava maga is gúny a történet ellen és bűn a munkásosztállyal szemben.

A szociális forradalom ellen a legnagyobb bűnt, mint kiderült, a mi pártnapunk követte el, mely kimondta, hogy közeledik az egyéni vezetés elvéhez, elsősorban az alsóbb üzemek és gyárak ipari igazgatásában. Legnagyobb eltévelyedés volna azonban, ha ezt a határozatot a munkásosztály önérvényesítésének sérelméül tekintenők. A dolgozók önérvényesülését nem az határozza és méri meg, hogy egy munkás áll-e valamely üzem élén, vagy három, hanem mélyebben fekvő tényezők és jelenségek, amilyenek a gazdasági szervek felépítése, a szakszervezetek tevékeny közreműködésével, a tanács-szervek felépítése a tanácskongresszus által, melyek a dolgozók millióinak tucatjait képviselik, az igazgatottak bevonása az igazgatásba, vagy az igazgatás ellenőrzésébe — ebben tükröződik a munkásosztály érvényesülése. Az adminisztratív technika álláspontjáról ez lehet helyes vagy helytelen, de ezt a proletariátusra nem kényszerítették rá, ezt a munkásság ítélete

és akarata diktálta. Sulyos hiba volna, ha a proletariátus uralmának kérdését az üzemvezető munkástestületek kérdésével cserélnék össze. A proletárdiktatura a termelőeszközök magántulajdonának megszüntetésében, a dolgozók csoportos akaratának az egész tanácsgépezet fölötti uralmában jut kifejezésre, és semmiképen az egyes gazdasági vállalatok igazgatásának formájában.

Itt még egy vádat kell visszautasítani, melyet a személyi elv hívei ellen gyakran emelnek. Az ellenfelek kijelentik: „A szovjet-militaristák a katonai területen gyűjtött tapasztalataikat gazdasági térre akarják átvinni. A hadseregben a személyi elv jó lehet, de a gazdaságban semmit sem ér.” Ez az ellenvetés minden vonatkozásában helytelen. Nem igaz, hogy a hadseregben a személyes vezénylettel kezdtük; sőt még most sem térünk rá egészen át. Nem igaz, hogy a személyi elvet gazdasági vállalatok igazgatásában, szakemberek bevonásával, csak katonai tapasztalataink alapján kezdtük érvényesíteni. A valóságban e kérdésben a hatalom birtokába jutott proletariátus forradalmi feladatainak és alkotó kötelességeinek tisztán marxista felfogásából indulunk és indultunk ki. A korábban összegyűjtött műszaki ismeretek és szokások folytonosságának, specialisták bevonásának szükségességét, annak szükségességét, hogy, amennyire lehet, felhasználjuk őket, nehogy a technika visszafejlődjön, hanem előrehaladjon: mindezt nemcsak a forradalom kezdete óta, hanem már sokkal október előtt is megértettük és elismertük. Azt hiszem, ha a polgárháború gazdasági szerveinket nem fosztotta volna ki s nem vett volna el tőlünk minden szilárd és kezdeményező erőben gazdag, önálló elemet, akkor a személyes igazgatás módszere a gazdasági téren kétségtelenül korábban és fájdalmatlanabbul következett volna el.

Vannak elvtársak, akik a gazdasági igazgatás gépezetét mindenekelőtt iskolának tekintik. Ez, persze, teljesen hamis felfogás. A gazdasági igazgató szervek feladata az, hogy igazgassanak. Akinek megvan az akarata és a képessége az igazgatás megtanulására, menjen az iskolába, az igazgatók speciális képzőjébe, menjen segédnek, menjen megfigyelni és tapasztalatokat gyűjteni; aki azonban a gyári direktórium tagjává lesz, nem iskolába lép, hanem egy felelősséggel teljes adminisztráló gazdasági hivatalba. De ha ezt a kérdést az iskolának korlátolt és így nem-fontos szempontjából tekintjük csupán, akkor is azt mondom, hogy ez az „iskola” a személyes elv alapján lesz a legjobb. Egy jó munkást nem helyettesíthetünk három rosszal, s ha mégis megtettük, akkor megfosztjuk őket attól a lehetőségtől, hogy tudatára ébredjenek tudatlanságuknak. Valamely döntés esetében mindegyik a másakra néz és, kudarc esetén, a többiekre hárítja a felelősséget.

Hogy ez nem elvi kérdés, legjobban bizonyíttják a személyi elv ellenségei azzal, hogy műhelyek, bányák számára a testületiséget nem követelik. Sőt felháborodva jelentik ki, hogy csak örültek kívánhatják, hogy egy műhelyt három vagy öt személy vezessen, csak egy bányamesternek kell lennie, többnek nem.

Miért? Ha a testületi vezetés iskola, miért nincs szükségünk alacsony fokú iskolára?

Miért ne lehetne a műhelyekben is testületeket alkalmazni? De ha a testület a műhelyek számára nem szent parancs, miért lenne az üzemek számára kötelező?

Abramovics azt mondta: mert kevés szakemberünk van, — sebben, mint Kautskynak utánamondja, a bolsevikiek bűnösök — munkátestületekkel fogjuk pótolni őket. Ez butaság. Semminő testület, olyan személyekből, akik az illető munkát nem ismerik, nem tud pótolni egy olyan személyt, aki a munkát ismeri. Jogászok egész testülete sem pótolhat egy váltóórt. A betegek testülete nem pótolja az orvost. Az eszme magában is hamis. A testület maga nem ad a tudatlannak tudást. Csak eltakarhatja a tudatlan tudatlanságát. Ha egy felelősségteljes adminisztratív állásra odaállítunk valakit, akkor azt nemcsak mind a többiek látják, hanem ő maga is láthatja magát s világosan felismeri, mit tud és mit nem tud. De nincs rosszabb tudatlan, rosszul előkészített munkások testületénél egy tisztára gyakorlati állásban, amely speciális ismereteket kíván meg. A testület tagjai állandóan zavarban vannak, állandóan elégedetlenek egymással, és gyámoltalanságokat, ingadozásokat és tévedéseket visznek bele a munkába. A munkásosztálynak rendkívüli érdeke, hogy az igazgatást megtanulja; ezt azonban az ipar területén azzal lehet elérni, hogy az üzemvezetőség időszakonként, az egész üzem előtt beszámol, megbeszéli az egész évre, vagy a folyó óra szóló gazdasági tervet s valamennyi munkást, aki komolyan érdeklődik az ipari szervezet iránt, jegyzékbe veszik a vállalkozás vezetői vagy egy külön bizottság, kiképeztetik őket megfelelő iskolákban, melyek az üzem gyakorlati munkájával szoros összefüggésben állanak, aztán kevésbé felelősséges, később nagyobb felelősségű állásba kerülnek. Ilyen módon sok ezer, utóbb tízezer vezetőhöz jutunk. A három emberből és öt emberből álló testületek kérdése azonban nem a munkásosztályt érdekli, hanem csak a szovjet munkásbürokráciájának visszamaradottabb, gyengébb, önálló munkára kevésbé alkalmas részét. A haladott, öntudatos és erős vezető, természetesen, arra törekszik, hogy az egész üzemet a kezébe kapja s magának és a többieknek megmutassa, hogy ért a vezetéshez. De ha gyenge a vezető, aki nem jól áll a lábán, akkor szeret másokra támaszkodni, mert ha másokkal van együtt, akkor gyengesége észrevétlen marad. Ebben a testületiségben van egy igen veszedelemes elem: a személyes felelősség elmosódása. Ha a munkás tehetséges, de tapasztalatlan, vezetőre van szüksége; annak vezetése alatt tanulni fog s holnap már kinevezzük egy kisebb üzem vezetőjének. Ilyen módon majd előrehalad. De egy véletlenül összeállított testületben, melyben nem ismeri egyesek erejét és gyengeségét, a felelősség okvetlenül megfullad. A mi határozati javaslatunk a személyi elv rendszeres megközelítéséről beszél. Persze, nem arról van szó, hogy egyetlen tollvonással csináljuk meg. Itt különböző változatok és vegyületek

lehetőségek. Ahol a munkás maga is elég, ott üzemvezetővé tesszük s melléje tesszünk egy szakembert, segédnek. Ahol a szakember van a helyén, ott a szakembert tesszük vezetővé s melléje egy vagy két, vagy három munkást helyezünk segédnek. S végül ott, ahol a testület munkaképességét tettel bizonyította be, ott a testületet megtartjuk. Ez az egyetlen komoly viselkedés ebben a dologban s csak így jutunk el a termelés helyes szervezéséhez. Van még egy társadalmi nevelő-mód, amit én a leglényegesebbnek látok. A munkásosztály vezető-rétege minálunk túlságosan vékony. Ez az a réteg, mely a földalatti munkát ismerte, mely a forradalmi harcot vezette, külföldön volt, fogságokban és száműzetésben sokat olvasott, politikai tapasztalattal, széles látókörrrel rendelkezik s a munkásosztály legértékesebb része. Aztán a fiatalabb nemzedék következik, mely 1917-es forradalmunkat végbevitte. Ez nagyon értékes része a munkásosztálynak. Akárhova pillantunk, — a tanácsépítkezésre, a szak-szervezetre, a pártmunkára, a polgárháború frontjára, — mindenütt és mindig ez a felső réteg játssza a vezetőszerepet. A tanácshatalom legfőbb munkája az elmúlt harmadfél évben abból állt, hogy manővereztünk azzal, hogy a haladottabb munkásréteget egyik frontról a másikra vetettük át. A munkásosztálynak kevésbé haladott rétegei, melyek a parasztság mélyeiből származnak, forradalmi érzelműek ugyan, de egyelőre szegények a kezdeményezésben.

Az egyszerű orosz ember betegsége a nyájszerűségben, az egyéniség hiányában áll, vagyis abban, amit a mi reakciós narodnikjeink, s amit Tolsztoj a Karatajev Platon alakjában dicsőítettek: a paraszt felolvad a maga közösségében, magát a szántóföld alá rendeli. Egészen világos, hogy a szocialista gazdaság nem alapul Karatajev Platonra, hanem a gondolkodó, kezdeményező, felelős munkásra. Ezt a személyes kezdeményezést a munkásban nevelni kell. A személyi elv a burzsoáziánál: az önző individualizmus, a konkurrencia. A személyi elv a munkásosztálynál sem a szolidaritásnak, sem a testvéri együttműködésnek nem mond ellent. A szocialista szolidaritás nem támaszkodhatik az egyéniség hiányára, a nyájszerűségre. De éppen az egyéniség hiánya rejtőzik gyakran a testület mögé. A munkásosztálynak sok ereje és tehetsége van. Szükséges, hogy ezek láthatókká váljanak és versengésben nyilatkozzanak meg. A személyi elv az adminisztratív technikai téren ezt előmozdítja. S ezért jobb és gyümölcsözőbb, mint a testületi elv.

A jelentés végszáva.

Eltársak! A menseviki szónokok érvei, s különösen Abramovics érvei az élettől s annak feladataitól való teljes elszakadást mutatnak. A megfigyelő egy folyó partján áll, amelyet okvetlenül át kell uszni, s magyarázza a víz sajátosságait és a víz sodrának erősségét. De át kell uszni, ez a feladat. A mi kautskyánusunk azonban egyik lábáról a másikra áll át; „nem tagadjuk — mondja, — hogy muszáj átnyúlni, azonban, mint realisták, látjuk a veszélyt, nem-

csak egy veszélyt látunk, hanem többet is. A víz sodra gyors, vannak földalatti sziklák, az emberek fáradtak, stb., stb., de aki azt állítja, hogy magát az átúszás szükségességét tagadjuk, az nem mond igazat. Nem, semmiesetre sem. Már ezelőtt huszonhárom évvel nem tagadtuk az átúszás szükségességét..."

Erreépül az egész, elejétől végig. Először, mondják a mensevikiek, nem tagadjuk a védelem szükségességét és sohasem is tagadtuk, tehát a hadsereg szükségességét sem tagadjuk. De, az istenért, hol vannak a világon olyan emberek, kis vallásos szekták kivételével, akik a védelmet általában tagadnák? Azt mondtátok és írtátok újságaitokban: „le a polgárháborúval“, akkor, mikor a fehér gárdisták szorongattak bennünket és a kést a torkunkra tették. Most, amikor győzelmes védekezésünket utólag helyeslitek, pillantástokat új feladatok felé irányítjátok és oktattok bennünket. „Általában nem tagadjuk a munkakötelezettséget — mondjátok, — azonban jogi kényszerűség nélkül.“ De hiszen ezekben a szavakban rettentő ellenmondás lappang! A kötelesség fogalmában már magában is benne van a kényszerítés eleme. Az ember köteles valamit megtenni. Ha nem teszi meg, akkor, nyilván, valami kényszert valami büntetést alkalmaznak vele szemben. Itt felmerül a kérdés: micsoda kényszert? Abramovics azt mondja: „gazdasági nyomást igen, de ne jogi kényszert“. Holzmann elvtárs, a fém munkásszövetség képviselője, ennek az egész rendszernek a szörszálhasogatását kitűnően megmutatta. Már a kapitalizmusban, azaz a „szabad munka“ rendszerében sem választható el a gazdasági nyomás a jogi kényszerítéstől. Mennyivel kevésbé jelenleg!

Jelentésemben megpróbáltam kifejtetni, hogy a dolgozók rászoktatása az új társadalmi alapra, új munkaformákra és magasabb munkatermékenység elérése, csak különböző módszerek egy időben való alkalmazásával lehetséges — gazdasági érdekeltség, jogi kényszer, belsőleg harmóniás gazdasági forma befolyása, megtorlások s mindenek előtt s mindenek után eszmei behatás, agitáció, propaganda, végül a műveltségi színvonal általános emelése: csak mindezen eszközök vegyítése éri el a szocialista gazdaság magasabb állását.

Ha már a kapitalizmusban a gazdasági érdekeltség elkerülhetetlenül össze van kötve jogi kényszerrel, mely mögött az állam anyagi hatalma áll, akkor a tanácsállamban, vagyis a szocializmusra való átmenet államában, gazdasági és jogi kényszer között egyáltalán nem lehet határvonalat húzni. Nálunk minden, az életre fontos változat az állam kezében van. Ha mi Ivanov-üzemekben dolgozni s ha vonakodsz, nem kapsz élelmiszeradagot“, — mi ez? Gazdasági nyomás, vagy jogi kényszer? Másik üzembe nem léphet be, mert minden üzem az állam kezén van, amely ezt az átlépést nem engedi meg. A gazdasági nyomás tehát ebben az esetben összeolvad az állami megtorlás nyomásával. Abramovics szemelláthatóan azt akarja, hogy a munkaerő elosztásának szabályozójává csak a munkabér

emelését, a jutalmat, stb. tegyük, hogy a szükséges munkásokat a legfontosabb üzemekbe úgy csalogassuk. Nyilván az egész eszméje csak ez. De ha a kérdést így akarjuk kezelni, akkor a szakszervezeti mozgalom minden komoly munkása megérti, hogy ez a legtisztább álmodozás. Nem számíthatunk a munkaerőnek a piacról való özönlésére, mert ahhoz az államnak elegendő nagy segélyforrásokkal kellene rendelkeznie, élelmiszerek, lakások, szállítási eszközök formájában, azaz éppen ama feltételek felett, amelyeket előbb meg kell teremteni. A gazdasági szervek követelményei szerint, tervszerűen szervezett tömeges munkaerő-átvetés nélkül, semmit sem tudunk létrehozni. Itt mutatkozik a kényszer szükségessége egész gazdasági súlyosságában. Felolvastam egy jekaterinburgi táviratot az első munkáshadsereg munkáinak menetéről: abban az áll, hogy az urali munkakötelezettségi bizottság kezén négyezer képesített munkás ment át. Honnan jöttek? Főként az egykori harmadik hadseregből. A hadseregből átadták őket a bizottságnak, amely szakmák szerint felosztotta és az üzemekbe beosztotta őket. Ez — liberális álláspontból — a személyes szabadságon esett sérelem. A munkások túlnyomó többsége azonban szívesen ment a munkafontra, mint előbb a harci frontra, mert megértette, hogy magasabb érdekek így követelik. Egy részük nem szívesen ment. Ezeket kényszerítettük.

Az államnak — ez magától értetődik — a jutalomrendszer által a legjobb munkásokat a legjobb életfeltételekkel kell ellátnia. Ez azonban nem zárja ki, sőt ellenkezőleg, feltételezi, hogy az állam és a szakszervezetek — melyek nélkül a tanácsállam a maga iparát felépíteni nem tudja — újabb jogokat kapjanak a munkással szemben. A munkás nem áll neki egyszerűen alkudozni a tanácsállammal, nem, a munkás kötelezve van a tanácsállammal szemben; minden oldalról alája van rendelve, azért, mert ez az állam az ő állama.

„Ha nekünk egyszerűen kijelentenék — mondja Abramovics, — hogy csak a szakszervezeti fegyelemről van szó, akkor, természetesen, semmi ok nem volna az ellenkezésre; de mi köze ehhez a militarizmusnak?” Igaz, hogy nagyrészen a szakszervezetek fegyelméről van szó, de új, termelő szakszervezetek fegyelméről. Tanácsállamban élünk, ahol a munkásosztály uralkodik, s ezt a mi kautskyánusaink nem tudják megérteni. Ha a mensevista Rubzov azt mondta, hogy a szakszervezetekből az én jelentésemben csak rongyok és foltok maradtak meg, akkor ebben van egy szemernyi igazság. A szakszervezetekből, úgy, ahogy ő érti őket, azaz a trade-unionista típusú szakszervezetekből csakugyan kevés maradt, de a munkásosztály szakszervezeti termelő-szervezetének Tanácsoroszország viszonyai közt a leghatalmasabb feladatai vannak.

Melyek azok?

Természetesen nem harci feladatok az állam ellen a munkások érdekében, hanem a szocialista gazdaság felépítésének feladatai az állammal együttesen. Az ilyen szakszervezet elvileg új szervezet, mely nemcsak a trade-unionoktól, hanem a polgári tár-

sadalomban levő forradalmi szakszervezetektől is úgy különbözik, mint a proletáruralom a burzsoázia uralmától. Az uralkodó munkásosztályok termelőszervezetének nem ugyanazok a feladatai, nem ugyanaz a fegyelme, mint egy leigázott osztály harci szervezetének. Minálunk valamennyi munkás köteles szakszervezethez tartozni. A mensevikiek ellene vannak ennek a rendnek. Ez egészen érthető, mert ellene vannak a proletárdiktaturának is. Az egész kérdés ebben csúcsosodik ki. A kautskyánusok ellene vannak a proletárdiktaturának s így ellene vannak minden következményének. A gazdasági kényszer, épúgy, mint a politikai, csak formája a munkásosztály diktatúrája megnyilatkozásának, két szorosan összekapcsolt terület. Természetes, Abramovics alaposan bebizonyította, hogy a szocializmusban nem lesz semminő kényszer, hogy a kényszer elve ellene mond a szocializmusnak, hogy a szocializmusban a köteleességtudás, a munkához-szokottság, a munka vonzóereje, stb., stb. fognak hatni. Ez kétségtelenül így van. De ezt a kétségtelen igazságot ki kell tárgítani. Mert a dolog úgy áll, hogy a szocializmusban már nem lesz meg a kényszer szerkezete, az állam sem; teljesen fel fog olvadni a termelő- és fogyasztó-közösségben. Mindamellet az út a szocializmusba az állami szervezet légfőbb erőfeszítésén keresztül vezet. S mi most ezen az időszakon haladunk keresztül. Mint ahogy a lámpa elalvás előtt mégegyszer magasan fellobog, az állam is, mielőtt eltűnik, a proletárdiktatura formáját veszi fel, azaz a legkiméletlenebb államét, mely polgárai életét minden oldalról parancsolóan körülveszi. Ezt a csekélységet, ezt az egészen kicsi történeti fokozatot — az állami diktatúrát — nem vette észre Abramovics s az egész mensevizmus, és elbotlottak benne.

Semmi más szervezet, a hadsereg kivételével, olyan erős kényszerrel még nem fogta az embert, mint a munkásosztály állami szervezete, ebben a legnehezebb átmeneti időszakban. Éppen azért beszélünk a munka militarizálásáról. A mensevikiek sorsa, hogy az események után kullogjanak s a forradalmi programnak azokat a részeit ismerjék el, melyek jelentőségüket már elvesztették. A mensevizmus ma már nem tagadja — sok azonbanal és jóllehet, — hogy jogos a büntető fellépés a fehér gárdisták és a Vörös Hadsereg szökevényei ellen; kénytelen ezt elismerni a saját szomorú tapasztalatai után, amik a „demokrácia” körülérték. Ugyáltszik, megértette — mindössze egy nappal később a kelleténél, — hogy a ki szemben áll ellenforradalmi bandákkal, nem érheti be frázisokkal ellenük, hangoztatván, hogy a vörös terror a szocializmusban már nem lesz szükséges. De a gazdasági területen a mensevikiek még mindig — fiainkra és, különösen, unokáinkra utalnak bennünket. A gazdaságot azonban nekünk haladék nélkül fel kell építenünk, a polgári társadalom s a még be nem fejezett polgárháború boldogtalan örökségének viszonyai közepett.

A mensevizmus, mint általában az egész kautskyанизmus, nyakig ül a demokrata banalitásokban és a szocialista elvontságokban. Mindegyre megmutatkozik, hogy az átmeneti időszak,

vagyis a proletárforradalom feladatai, nem léteznek számára. Innen származik kritikájának, útmutatásainak, terveinek és receptjeinek életrevalótlansága. Nem arról van szó, mi lesz húsz, harminc év múlva; akkor, persze, minden jelentékenyen jobban lesz; hanem arról, hogyan küzdjük ki magunkat ma a züllöttség-ből, hogyan osszuk el ma a munkaerőt, hogyan fokozzuk ma a munka termékenységét, mit csináljunk azzal a négyezer képesített munkással, akit az Uralban a hadseregből kivettünk? Mondjuk nekik egyenesen ezt: „Eltársak, eredjetek és keressétek a jó munkahelyet!“? Nem, így mi nem cselekedhetünk. Katonai vonatokba ültettük őket s szétküldtük gyárakba és üzemekbe.

„Hát akkor miben különbözik — kiált Abramovics — a ti szocializmustok az egyiptomi rabszolgaságtól? Hiszen körülbelül így építették a fáraók a piramisokat s így kényszerítették tömegeiket munkára!“ Szép kis párhuzam ez egy „szocialistá“-tól! Itt megint ugyanaz a csekélyesség van figyelmen kívül hagyva: a hatalom osztálytermészete. Abramovics nem lát különbséget az egyiptomi uralom és a miénk között. Elfelejtette, hogy Egyiptomban fáraók, rabszolgatartók és rabszolgák voltak. Nem az egyiptomi parasztok határozták el szovjetjeikben, hogy piramisokat építenek — ott a kasztok hierarchikus társadalmi rendje uralkodott — és a dolgozókat a velük szemben ellenséges osztály kényszerítette dologra. Nálunk a kényszert a munkás- és paraszthatalom a dolgozó tömegek érdekében gyakorolja. Ez az, amit Abramovics nem vett észre. Mi azt tanultuk a szocializmus iskolájában, hogy az egész társadalmi fejlődés az osztályokra és harcukra alapszik, és hogy az élet egész menetét az határozza meg, melyik osztály van hatalmon s milyen feladatok kedvéért hajtja végre politikáját? Ezt Abramovics nem érti. Talán az ótestamentumot nagyon jól ismeri, de a szocializmus-hétpecsétű könyv számára.

A liberálisan felületes párhuzamok útján haladva, melyek az állam osztálytermészetével nem számolnak, Abramovics megtehetné azt is (s a mensevisták azelőtt több ízben meg is tették), hogy a vörös és a fehér hadsereget azonosítsa. Az egyikben épügy, mint a másikban, különösen a paraszti tömegeket mozgósították. Itt is, ott is, kényszert alkalmaztak. S itt is, ott is nem kevés tiszt van, akik a cárizmusnak ugyanazt az iskoláját járták. Ugyanazok a fegyverek, ugyanazok a töltnyek mindakét táborban, hol a különbség? Különbség van, ezt bizonyítja Judenics, Kolcsak és Denikin sorsa. Nálunk a parasztokat a munkások mozgósították, Kolcsaknál a fahérgárdista tiszték. A mi hadseregünk megerősödött, a fehér hadsereg porrá omlott. Igenis, van különbség a tanácsuralom és a fáraók uralma között és nem hiába kezdték a pétervári proletárok forradalmukat azzal, hogy a „fáraókat“ Pétervár harangtornyairól lelővöldözték.*

* „Fáraóknak“ nevezték a cári rendőröket, akiket Protopopov belügyminiszter 1917 februárjának végén a harangtornyokra helyezett.

A menseviki szónokok egyike, csak úgy futólag, megkísérlett engem, mint általában a militarizmus harcosát beállítani. Szerinte kiderül, hogy én nem többet és nem kevesebbet teszek, mint azt, hogy a német militarizmust védelmezem. Állítólag azt mondtam volna, hogy a német altiszt természeti csoda s mindaz, amit cselekszik, utánozhatatlan... S mit mondtam valóban? Azt, hogy a militarizmus, melyben a társadalmi fejlődés minden vonása leg-
tökéletesebb, leghatározottabb, legélesebb kifejezést nyer, két oldalról tekinthető. Először politikai, vagy szocialista oldaláról — s itt teljesen attól függ, melyik osztály van hatalmon; másodszor szervezeti oldaláról, mint a szigorú kötelességelosztás, pontos kölcsönös viszonylatok, feltétlen felelősség, abszolút engedelmesség rendszere. A polgári hadsereg a dolgozók brutális leigázásának és elnyomásának eszköze, a szocialista hadsereg a dolgozók felszabadításáé és megvédelmezéséé. De a résznek feltétlen alárendeltsége az egész alá, olyan vonás, mely minden hadseregben közös. A szigorú belső uralom elválaszthatatlan a katonai szervezettől. A háborúban minden lazaság, minden lelkiismeretlenség, sőt maga az egyszerű pontatlanság is, nemritkán a legsúlyosabb áldozatokkal jár. Ezért törekszik a katonai szervezet a viszonyok pontosságára, kialakítására, világosságára és a felelősségre. Ilyen katonai tulajdonságok minden téren becsesek. Épen ebben az értelemben mondtam azt, hogy minden osztály a maga szolgálatában azokat a tagjait becsüli legtöbbször, akik, különben egyenlő tulajdonságok mellett, katonai nevelésben részesültek. A német falusi uzsorás, aki mint altiszt hagyta el a kaszárnyát, a német császárság és Ebert köztársasága számára értékesebb és becsesebb, mint ugyanaz az uzsorás, ha katonai képesítést nem nyert. A német vasutak szerkezetét lényegében azzal fejlesztették olyan kiválóvá, hogy a közlekedés adminisztratív hivatalaiba altiszteket és tiszteket ültettek be. Ebben az értelemben van némi tanulnivalónk a militarizmustól. Cziperovics elvtárs, egyike a mi legkitünőbb szakszervezeti embereinknek, tanusította itt előttünk, hogy az a szakszervezeti munkás, aki katonai képesítésen ment át és egy esztendeig az ezredmegbízott felelős állását töltötte be, ezáltal semmiképen rosszabb nem lett a szakszervezeti munka számára. A szakszervezetbe tetőtől talpig mint ugyanaz a proletár tért vissza, mert a proletariátus ügyéért harcolt, de acélosabban, férfiasabban, önállóbban, elszántabban tért vissza, mert felelős állást viselt. Több ezer vörös katonát, főként parasztokat, különböző öntudatfokon levőket, kellett vezetnie. Győzelmeket és kudarcokat, támadásokat és visszavonulásokat élt át velük. Néha a parancsnoki állományban árulás, néha a gazdag parasztok között lázadás fordult elő, néha pánik: s ő állt a helyén, fékentartotta a kevésbé öntudatos tömeget, irányt adott neki, a saját példájával lelkesítette, megbüntette az árulókat és az elbujókat. Ez a tapasztalat nagy és értékes tapasztalat. S ha a volt ezredmegbízott a szakszervezetbe visszatér, nem rossz szervező válik belőle.

A testületi kérdésben Abramovics érvei az élettől épannyira idegenek, mint minden egyéb kérdésben. A tétlen néző érvei, aki a folyó partján áll.

Abramovics elmagyarázta, hogy a jó testület jobb, mint a rossz személyi igazgatás s hogy a jó testületben jó szakembernek kell lennie. Mindez kitünő, de miért nem bocsájtanak a mensevikiek néhány száz ilyen jó testületet a rendelkezésünkre? Azt hiszem, hogy a legfelsőbb gazdasági tanács bőségesen alkalmazni tudná őket. De nekünk, akik nem megfigyelők, hanem munkások vagyunk, abból az anyagból kell építenünk, ami van. Nekünk vannak szakembereink, akiknek közül körülbelül egy harmada lelkiismeretes és tud, a másik harmada félig lelkiismeretes és félig tud, míg a harmadik harmada egyáltalán semmit sem ér. A munkásosztályban van sok tehetséges és önzetlen ember. Néhányan, — sajnos, csak néhányan — rendelkeznek a szükséges ismeretekkel és tapasztalatokkal. Másoknak jelleme és képességei vannak, de nincsenek tapasztalataik, sem képességeik. Ismét mások sem ezzel, sem azzal nem rendelkeznek. Ebből az anyagból kell üzemvezetőségeket és egyéb vezetőségeket létrehoznunk s itt nem lehet közhelyekre szorítkoznunk. Mindenekelőtt ki kell választani azokat a munkásokat, akik már bebizonyították, hogy vállalatokat vezetni tudnak s ezeknek meg kell adni a lehetőséget, hogy saját lábukon álljanak. Ezek az emberek maguk is a személyi igazgatást akarják, mert a gyárak igazgatósága nem iskola elmaradtak számára. A munkás, aki valamely dolgot jól ért, igazgatni akar. Ha valamit elhatározott és megparancsolt, akkor határozatát végre kell hajtani. Meg lehet fosztani állásától, ez más kérdés, de amíg ő az úr — megbízott, proletár-úr — a vállalatot teljes egészében vezeti. Ha az ilyent gyengébbek testületébe helyezzük, akik az igazgatásba belenyulnak, abból semmi okos dolog nem származik. Egy ilyen munkás-adminisztrátornak szakembert kell segédül melléje adni, egyet vagy kettőt, a vállalat nagysága szerint. Ha nincs megfelelő munkás-intéző, de van lelkiismeretes és tudó szakember, azt helyezzük a vállalat élére és két-három munkást adunk melléje segédül, úgy hogy a szakember minden döntését a segédek ismerik, anélkül, hogy joguk volna az intézkedést visszacsinálni. Lépésről-lépésre hajtják végre, beletanulnak s egy félév, vagy egy év múltán önálló állást foglalhatnak el.

Abramovics, saját szavai szerint, annak a borbélynak a példáját idézte, aki egy hadosztályt, vagy egy hadsereget vezényel. Helyes! De Abramovics nem tudja a következőt: Hogy minálunk a kommunista elvtársak elkezdtek ezredeket, hadosztályokat és hadseregeket vezényelni, annak oka abban rejlik, hogy megelőzőleg megbízottak voltak parancsnok-szakemberek mellett. A felelősség a szakemberé volt, aki tudta, hogy ha hibát követ el, a teljes felelősséget viselnie kell, s nem mondhatta, hogy csak tanácsadó, vagy testületi tag volt csupán. Jelenleg a hadseregben a legtöbb parancsnoki állásban, különösen az alacsonyabb, vagyis

politikailag legfontosabb fokozatokon, munkások és haladottabb parasztok vannak. De hogyan kezdtük? A parancsnoki állásokba tiszteket helyeztünk, de melléjük megbízottakul munkásokat tettünk, s azok tanultak, eredményesen tanultak s megtanulták, hogyan kell az ellenséget megverni.

Eltársak! Nehéz, talán a legnehezebb időszak előtt állunk. A népek életében a nehéz időszakoknak kemény rendszabályok felelnek meg. Mennél tovább haladunk, annál könnyebb dolgunk lesz; annál szabadabbnak érzi magát minden polgár, annál észrevétlenebbé válik a proletárállam kényszerítő hatalma. Akkor talán a mensevikieknek is megengedjük ujságok kiadását; feltevé, hogy a mensevikiek akkor még világon lesznek. Most azonban a diktatura idejében élünk, a politikai és gazdasági diktatura idejében. S a mensevikiek továbbra is aláássák ezt a diktaturát. Ha mi a polgárháború frontján harcolunk s a forradalmat megvédjük ellenségeitől, s a mensevikiek lapja azt írja: „le a polgárháborúval!” — ezt mi nem engedhetjük meg. A diktatura: diktatura, és a háború: háború. S most, amikor az ország gazdasági felépítésének területén az erők központosítására térünk át, az orosz kautskyanusok, a mensevikiek, hívek maradnak a maguk ellenforradalmi hivatásához: hangjuk most is, mint előbb, a kételkedés, a szétzüllesztés, az aláásás, a bizalmatlanság, a romlás hangja.

Nem szörnyű és nem nevetséges-e, ha ezen a kongresszuson, ahol másfélezer munkás van összegyűlve, akik az orosz munkáosztályt képviselik, ahol a mensevikiek öt percentnél kevesebbet, s a kommunisták 90 percentet tesznek ki, Abramovics ezt mondja: „Ne engedjétek magatokat olyan módszerek által félrevezetni melyeknél egy kis csoport helyettesíti az egész népet!” „Mindent a nép által!” mondja a mensevikiek képviselője, „nem kellene gondnokok a dolgozók tömegei fölé! Mindent a dolgozók tömegeivel és az ő érvényesülésükkel!” Továbbá: „egy osztályt nem lehet érvekkel meggyőzni!”

Hát nézzétek meg ezt az esetet: ime az osztály! A munkáosztály velünk van és épen a mensevikieknek elenyészően csekély csapatkája akarja nyárspolgári érvekkel meggyőzni! A mensevikiek akarnak ennek az osztálynak a gondnokai lenni. De ennek az osztálynak megvan az érvényesülése s ez az érvényesülés a többek közt abban mutatkozott, hogy a mensevikieket lerázta magáról és tovább haladt a maga útján.

Karl Kautsky, iskolája és könyve.

Az osztrák marxista iskolát (Bauer, Renner, Hilferding, Max Adler, Friedrich Adler) azelőtt nem-ritkán szembehelyezték Kautsky iskolájával, a lappangó oportünizmussal, mint — igazi marxizmust. Ez teljes történeti félreértésnek bizonyult, amely egyeseket hosszabb ideig, másokat kevésbé hosszú ideig tévesztett meg, de végül teljes világossággal kiderült: Kautsky a megalapítója és legtokéletesebb képviselője a marxizmus osztrák meg-

hamisításának. Míg Marx igazi tanítása a cselekvés, a támadás, a forradalmi erély kifejtése, az osztálytámadás tökéletes vezetésének elméleti formulája, addig az osztrák iskola a kitérésnek és a tétlenségnek akadámiájává fejlődött, vulgarisan-történeti és konzervatív lett, azaz feladatát arra redukálta, hogy a jelenségeket megmagyarázza és megokolja, s egészen odáig alázta meg magát, hogy a parlamentáris és szakszervezeti opportunizmus folyó szükségleteinek cselédje legyen, a dialektika helyére bűvészkedő szörszálhasogatást helyezett s végül átváltozott, a szokásos forradalmi frázishalmaz nagydobja ellenére is, a kapitalista állam és ezzel együtt a fölébe emelkedő trón és oltár legbiztosabb támaszává. Hogy a trón összedőlt, abban az osztrák marxista iskolának semmi bűne nincs.

Ami az osztrák marxizmust kitünteti: a forradalmi cselekvésektől való iszony és a félelem tőlük. Az osztrák marxista képes óriási mélységet kifejtetni a tegnapi nap megmagyarázásában s jelentékeny merészséget mutatni a holnapra való prófétálásban — de a mai nap számára soha sincs egy nagy gondolata, soha sincs terve valamely nagy akcióra. A mai napot elveszti a kis opportunista gondok hemzsegésében s a mai napot, később, mult és jövő elmozdíthatatlan láncszemének magyarázza.

Az osztrák marxista kimeríthetetlen, ha arról van szó, hogy okokat találjon ki, melyek a kezdeményezést akadályozzák és a forradalmi cselekvést megnehezítik. Az osztrák marxizmus tudós és merev elmélete a tétlenségnek és a fegyverletételnek. Természetesen, nem véletlen, hogy épen Ausztriában, ebben a terméketlen, nemzeti különbségek által széttepett, Babilonban, ebben a létezés és fejlődés lehetetlenségét megtestesítő államban, született és erősödött meg a forradalmi cselekvés lehetetlenségének álmarxista bölcsellete.

A legtekintélyesebb osztrák marxisták bizonyos egyéniséget mutatnak, mindegyik a maga nemében. Különböző kérdésekben nemritkán eltértek egymástól. Sőt politikai differenciák is voltak köztük. Általában azonban egyazon kéznek különböző ujjai csupán.

Karl Renner⁴ legpompásabb, mesterségesen felnevelt, önmagába legszerelmesebb képviselője ennek a típusnak. Nagy mértékben megvan a tehetsége az irodalmi utánzásra, vagyis, egyszerűbben: a stilisztikai ámításra. Ünnepi, májusi cikkei nagyszerűen stilizált halmazatai voltak a legelsőbrangúan nagyszerű szavaknak. De mert a szavak épűgy, mint az összeállításuk, bizonyos mértékben saját, önálló életet élnek, Renner cikkei a munkások szívében felszították azt a forradalmi tüzet, melyet szerzőjük, ugylátszik, sohasem ismert.

Az osztrák-bécsi műveltség firlefánca, a külsőségekre való vadászat, a rang és cím után futás Rennerben még jobban megvolt, mint többi társaiban. Alapjában mindig császári és királyi hivatalnok maradt, aki a marxista frazeológiával nagyszerűen tudott bánni.

Hogy egy forradalmi lendületével híressé lett Marxról szóló jubileumi cikknek a szerzője operettszerű kancellárrá lett, aki a skandináv uralkodónak kifejezi nagyrabecsülése és hálája érzeit: ez a történet egyik törvényes paradoxonja.

Otto Bauer tudósabb, prózaibb, komolyabb és unalmasabb, mint Renner. Nem lehet tőle elvitatni, hogy tud könyveket olvasni, tényeket gyűjteni, következtetéseket levonni, megfelelően azoknak a feladatoknak, amiket az a praktikus politika követel, melyet mások csinálnak. Bauernek nincs politikai akarata. Főművészete az, hogy a legégetőbb gyakorlati kérdésekből általános-ságokkal tudja kihúzni magát. Gondolkodása — politikai gondolkodása — mindig párhuzamosan élt az akaratával; gondolkodásában bátorság nincsen. Munkái mindig csak tudós gyűjteményei egy tehetséges egyetemi hallgató jegyzetéseinek. Az osztrák opportunizmus leggyalázatosabb tettei, a németosztrák szociáldemokrácia legalacsonyabb csúszása-mászása a hatalmonlevők előtt, Bauerben mélységesen-mély magyarázóra találtak, aki néha a legtisztellettjelesebben tiltakozott a forma ellen, de a lényegben mindig megnyugodott. Ha Bauernél előfordult, hogy valami olyant mutatott, ami hasonlított a temperamentumhoz, vagy a politikai erélyhez, ez mindig a forradalmi szárny elleni harcban nyilatkozott meg, okok és tények és idézetek felhalmozásában a forradalmi cselekvés ellen. Virágzását abban az időben érte el (1907 után), mikor, mert túlfiatal volt még ahhoz, hogy képviselő lehessen, a szociáldemokrata frakció titkára volt s a frakciót anyaggal, számokkal, eszmepótlékokkal látta el, vezette, fogalmazványokat szerkesztett, s önmaga szemében nagy tettek hajtőerejének tűnt fel, noha, a valóságban, csak pótszerek és hamisítványok szállítója volt a parlamenti opportunisták számára.

Max Adler némileg bonyolódott válfaja az ausztromarxista típusnak. Lírikus, bölcselő, misztikus — a tétlenség bölcselmi költője, ahogy Renner napi írója és jogtudósa, ahogy Hilferding közgazdájája és ahogy Bauer a szociológusa. Max Adlernek szűk ez a három kiterjedésű világ, ámbár igen kényelmesen helyezkedett el a bécsi nyárspolgári szocializmus és a Habsburgállam keretében. Az ügyvédi tárgyilagosság és a politikai gyávaság egyesülése terméketlen bölcselmi erőfeszítésekkel és az idealizmus olcsó művirágaival, a Max Adler által képviselt válfajnak különösen fád és visszataszító jelleget adtak.

Rudolf Hilferding, mint a többiek is, a német szociáldemokráciába csaknem lázadóként lépett be. De mint osztrák-fajtájú lázadó; azaz mindig hajlandóan arra, hogy harc nélkül kaptuláljon. Hilferding az osztrák politika mozgékonyását és bizonytalanságát, amelyben felnevelődött, forradalmi kezdeménynek tartotta s hónapok hosszú során át, persze a legszerényebb kifejezésekben, a német szociáldemokrácia vezetőitől határozottabb politikát kívánt. De az osztrák-bécsi állandótlanság nagyon hamar elhalványult nála. Nemsokára alávetette magát Berlin mechanikai

ütemének és a német szociáldemokrácia automatikus szellemi életének. Szellemi erejét átette az egészen elméleti területre, ahol szintén nem mondott ki egyetlen nagy szót sem — egyetlen osztrák marxista egyetlen területen sem mondott egyetlen nagy szót sem — de ahol mégis írt egy komoly könyvet. Ezzel a könyvvél a hátán, mint egy teherhordó súlyos teher alatt, lépett be a forradalmi korszakba. De a legtudósabb könyv sem hozhatja rendbe az akarat, a kezdemény, a forradalmi ösztön, a politikai elszántság hiányát, amelyek nélkül a cselekvés lehetetlen. Hivatása szerint Hilferding orvos és a józanságra hajlandó s elméleti képzettsége ellenére is a legprimitívabb empirikus a politikai kérdések terén. A mai nap legfőbb feladata számára abból áll, hogy ki ne zökkenjen a tegnapi napról mára maradt kerékvágásból, és hogy e konzervativizmusnak és nyárspolgári maradiságnak tudáskosan tudományos megokolását megtalálja.

Friedrich Adler az ausztrómarxista típusnak önmagához legkevésbé hasonló képviselője. Apjától politikai temperamentumot örökölt. Az osztrák viszonyok zűrzavarával való fárasztó, kicsinyes harcban Friedrich Adler megengedte a maga gúnyos k telkedésének, hogy világnézete forradalmi alapjait egészen elpusztítsa. Atyjától örökölt temperamentuma ellenzékbe vitte az atya által megteremtett iskolával szemben. Bizonyos pillanatokban Friedrich Adlert szinte az osztrák iskola forradalmi tagadásának lehetett nézni. A valóságban azonban csak az iskola szűk és szerű kiteljesedése volt. Robbanó forradalmisága az osztrák oportunizmus kétségbeesésének heves rohamai voltak, mely időről-időre megriadt a saját semmiségétől.

Friedrich Adler csontja velejéig kételkedő: Nem hisz a tömegben, nem hisz a tömeg cselekvésében. Míg Karl Liebknecht a német militarizmus legnagyobb diadalai idején a Potsdamer Platzra lépett, hogy az elnyomott tömegeket nyílt harcra szólítsa, Friedrich Adler bement egy polgári vendéglőbe, hogy ott az osztrák miniszterelnököt megölje. Ezzel a magában álló lövéssel Friedrich Adler sikertelen kísérletet tett saját kétségeinek megölésére. E hisztériás megerőltetés után a teljes elerőtlenedés állapotába esik vissza. A szociálpatriotizmus sárga-fekete csordája (Austerlitz, Leuthner, stb.) a gyávák pátozának egész szennyével piszkolta be a terrorista Adlert. De mikor a kiélezett időnek vége volt és a tékozló fiú a fegyházból, a vértanú glóriájával, visszatért az atyai házba, duplán és triplán értékesnek mutatkozott az osztrák szociáldemokrácia számára. A terrorista arany dicsfényt és a párt tapasztalt hamispénzverőit a demagógia csengő pénzévé verték át. Friedrich Adler a tömegek előtt koronatanúja lett az Austerlitzok és Rennerek tetteinek. Szerencsére az osztrák munkások Friedrich Adler érzelmesen lírai elerőtlenedését mindkevésbé különböztetik meg Renner magasan szárnyaló izetlenségétől, Max Adler erősen talmudi tevékenységétől, Otto Bauer analitikus öntetszelgésétől.

Az ausztrómarxista iskola elmélkedői gondolkodásának gyávasága teljes egészében megnyilatkozott a forradalmi idők nagy feladataival szemben. Hilferding azzal a halhatatlan kísérletével, hogy a tanácsrendszert az Ebert—Noske-alkotmányban lehorgonyozza, nemcsak a saját szellemének, hanem az egész osztrákmарxista iskola szellemének is kifejezést adott, amely a forradalmi korszak kezdetén megkísérlte, hogy éppen annyira álljon balféle Kautskytól, amennyivel a forradalomig jobbra állt tőle.

Ebből a szempontból igen tanulságos Max Adler véleménye a tanácsrendszerről.

A bécsi válogató filozófus elismeri a tanácsok jelentőségét. Bátorsága odáig megy, hogy elfogadja őket. Sőt egyenesen a társadalmi forradalom eszközének proklamálja. Max Adler, magától értetődik, a társadalmi forradalom mellett van. De nem a viharos, barrikádos, terrorisztikus, véres, hanem a bölcs, takarékos, kiegyenlített, jogilag szentesített s a filozófia által elfogadott társadalmi forradalom mellett. Max Adler attól sem riad vissza, hogy a szovjetek a hatalom alkotmányos elosztási elvének ellene mondanak (az osztrák szociáldemokráciában nem kevés olyan bárgyu is van, akik ebben az ellentmondásban a tanácsrendszernek durva hibáját látják), ellenkezőleg: Max Adler, a szakszervezetek ügyvédje és a társadalmi forradalom jogi tanácsadója, a hatalom egyesítésében előnyt lát, mely a proletariátus akaratának közvetlen megnyilatkozását biztosítja. Max Adler a proletariátus akaratának közvetlen megnyilatkozása mellett van, de nem úgy, hogy a szovjetek által való hatalomhozjutás egyenes útját járná. Biztos módszert indítványoz. Minden városban, minden körletben és kerületben a munkástanácsoknak a rendőröket és egyéb hivatalnokokat „ellenőrizniök“ kell, a proletariátus akaratát rájuk kell kényszeríteni. De milyen lesz a tanácsok „államjogi“ helyzete a Seitzek, Rennerek és társaik köztársaságában? Erre így felel a mi bölcselőnk: „A munkástanácsok végül annyi államjogi hatalmat kapnak, amennyit ténykedésükkel biztosítani tudnak maguknak“ (Arbeiter-Zeitung 179. szám, 1919 július 1.).

A proletártanácsok lassankint nőjjenek bele a proletariátus politikai hatalmába, mint ahogy’ — a reformisták elmélete szerint — valamennyi proletárszervezetnek a szocializmusba kellett volna belenőnie, amit azonban előre nem látott, négy évig tartó félreértések a középeurópai államok és az antant között, és minden egyéb, ami abból következett, megakadályozott. A szocializmusba való tervszerű benövés takaros programjáról (társadalmi forradalom nélkül) kénytelenek voltunk lemondani. Ehelyett megnyílt annak a kilátása, hogy a szovjetek tervszerűen belenőjjenek a fegyvertelen felkelés és a hatalom szelíd átvételének társadalmi forradalmába.

S nehogy a szovjetek a kerületek és körletek munkáiban elposványosodjanak, a merész jogtanácsos — szociáldemokrata eszmék propagandáját indítványozza. A politikai hatalom továbbra

is a burzsoázia és társai kezében maradt. Ezzel szemben azonban a szovjetek a kerületekben és körletekben a kerületi előjárókat és az őrmestereket ellenőrzik. S a munkásosztály vigasztalásául, egyszersmind gondolkodásának és akaratának összefoglalásául, Max Adler vasárnaponként előadásokat fog tartani a szovjetek államjogi helyzetéről, ahogy azelőtt előadásokat tartott a szakszervezetek államjogi helyzetéről.

„Ezen az úton — igéri Max Adler — a munkástanácsok helyzetének államjogi szabályozása, súlyuk és jelentőségük az állami és nyilvános élet egész vonalán biztosítva volna és — a tanácsok diktaturája nélkül — a tanácsrendszer olyan befolyást nyerne, amelynél nagyobb tanácsköztársaságban sem rendelkezhetik, s ugyanakkor ezt a befolyást sem politikai viharokkal, sem gazdasági pusztulásokkal megfizetni nem kellene.“ (Ugyanott.) Mint látjuk, Max Adler, minden egyéb mellett, még az osztrák hagyománnyal is egyetértésben marad: úgy akar forradalmat csinálni, hogy az államügyész úrral összeütközésbe ne kerüljön.

* * *

Ennek az iskolának törzsapja és legfőbb tekintélye Kautsky. Azt a hirnevét, hogy a marxista ortodoxia őre, különösen a drezdai pártnap és az első orosz forradalom után gondosan megőrizvén, Kautsky időről-időre eltévelyen csóválta meg fejét a saját osztrák iskolájának leginkább kompromittáló bakugrásai miatt. Az elhunyt Viktor Adler nyomán Bauer, Renner, Hilferding — mind összevéve és külön-külön is — Kautskyt túlságosan pedánsnak és túlságosan nehézkesnek tartják, de mégis a nyugalmat prédikáló iskola mélyen tisztelt és egészen természetes atyjának.

Kautsky a saját iskolájának komoly aggodalmakra adott alkalmat forradalmi csúcspontjának idején, az első orosz forradalom idején, mikor szükségesnek ismerte fel azt, hogy az orosz szociáldemokrácia a hatalmat magához ragadja és megkísérletle az orosz általános sztrájk tapasztalataiból az elméleti következtetéseket a német munkások számára levonni. Az első orosz forradalom összeomlása Kautsky fejlődését a radikalizmus útján derékban kettétörte. Mennél közvetlenebb lett a tömegakció kérdése a német fejlődés révén, annál kiterőbbé vált Kautsky véleménye. Egy-helyben masírozott, vissza-visszalépett, elvesztette biztonságát és gondolkodásának pedáns iskolai vonásai mindjobban előtérbe léptek. Az imperialista háború, mely minden bizonytalanságot megölt s minden alapkérdést kiélezett, leleplezte Kautsky teljes politikai csődjét. Kilátástalanul belezavarodott a hadihitelek megadásának legegyszerűbb kérdésébe. Valamennyi erről szóló írása csak változata ugyanannak a témának: „Én és az én zürzavarom“. Az orosz forradalom Kautskyt végkép megölte. Az egész megelőző fejlődés által Kautsky ellenséges helyzetbe került a proletariátus novemberi győzelmével szemben. Ez elháríthatatlanul az ellen-

forradalom táborába vitte. Történeti szimatának utolsó maradványait is elvesztette. További írásai mindjobban a polgári piac sárga irodalmává változtak.

Kautsky kis könyve, melyet itt kritizáltunk, külsőleg magán hordozza a tárgyilagosan tudományos munka minden ismervét. A vörös terror kérdésének megvizsgálásánál Kautsky a nála szokásos körülményességgel jár el. Elkezd azoknak a társadalmi viszonyoknak tanulmányozásával, melyek a nagy francia forradalmat előkészítették s fürkészi a fiziológiai és szociális okokat is, melyek az embertelenség és a humanitás fejlődését az emberi nem egész történetének területén előmozdították. A bolsevizmusnak szentelt könyvecskéjében, ahol a kérdést 154 oldalon tárgyalja, Kautsky részletesen elmeséli, hogy a mi legtávolabbi emberhez-hasonló ősrünk mivel táplálkozott s kifejezést ad ama sejtésének, hogy ősrünk, túlnyomóan növényi táplálékkal élve, néha-néha kisebb állatokat, bogarakat, hernyókat, esetleg még röpülni nem tudó madárkákat is elfogyasztott (lásd könyve 85. oldalát). Egy szóval semmi ok annak a feltevésére nincs, hogy egy ilyen nagyon tiszteletreméltó és a vegetarizmusra szemmeláthatóan hajlandó ősapától ennyire vérszomjas utódok származzanak, mint a bolsevikiek. Ime, milyen szilárd tudományos alapra helyezte Kautsky ezt a kérdést!

Azonban, mint ahogy az ilyesmiknél gyakran előfordul, az akadémiásan iskolás öltözet mögött gonosz politikai pamflet rejtőzik. Kautsky könyvé egyike a leghazugabb és leglelkismeretlenebb könyveknek. Nem utálatos-e az első pillantásra, hogy Kautsky a bolsevikiekről szóló legcsúnyább pletykákat a Havas-, Reuter- és egyéb távirati irodák asztaláról felszedi s így a tudós sapkája alól a rágalmazó füleit dugogatja ki? De ezek a szennyes részletek csak mozaikos díszek a szilárd tudákos hazugság alapján, melyet a tanácsköztársaság és vezető-pártja ellen használ.

Kautsky a legsötétebb színekben ecseteli kegyetlenségünket a burzsoáziával szemben, amely állítólag „semmi hajlamot az ellentállásra nem mutatott“.

Kautsky megbélyegzi kegyetlenségünket a szociálforradalmárokkal és mensevikiekkel szemben, akik állítólag „árnyalatai“ a szocializmusnak.

Kautsky a tanácsgazdálkodást a züllés zűrzavarának ábrázolja.

Kautsky a szovjetek tevékenykedőit, valamint az egész orosz munkásosztályt önző bandának tünteti fel.

Egyetlen egy igével sem emlékezik meg az orosz burzsoáziának a történetben aljasságra páratlan viselkedéséről, nemzeti árulásairól: arról, hogy Rigát kiszolgáltatták a németeknek „pedagógiai célokra“, arról, hogy Pétervárt ugyanígy ki akarták szolgáltatni, arról, hogy ez a burzsoázia idegen hadseregekhez, a csehszlovákhhoz, a némethez, a románhoz, az angolhoz, a japánhoz, a franciához, az arabhoz és a négerhez fordult segítségért, arról,

hogy ez a burzsoázia antantpénzeken összeesküvéseket és gyilkos merényleteket szőtt, arról, hogy a blokádot nemcsak gyermekeink halálos kiéheztetésére használta fel, hanem arra is, hogy rendszeresen, fáradhatatlanul, szívósan, a leghallatlanabb hazugságokat és rágalmakat szórja világgá.

Egyetlen ígérel meg nem emlékezik a legaljasabb megalázásokról és erőszakosságokról, amelyeknek a mi pártunk a szociálforradalmárok és mensevikiek kormánya részéről a novemberforradalom előtt ki volt téve, néhány ezer felelős elvtársunk büntetőjogi üldözéséről, akiket vád alá helyeztek a Hohenzollern-Németország javára elkövetett kémkedés címén; a mensevikieknek és szociálforradalmároknak részesedéséről a burzsoázia minden összeesküvésében, együttműködéséről a cári generálisokkal és admirálisokkal, Kolcsakkal, Denikinnel és Judenicsel; a terroristikus cselekedetekről, amiket a szociálforradalmárok az antant megbízásából elkövettek; a felkelésekről, amelyeket a szociálforradalmárok a külföldi követségek pénzével hadseregünkben szítottak, mely az imperializmus monarchista bandáival szemben való küzdelemben vértett.

Kautsky egyetlen ígérel meg nem említi, hogy mi nemcsak ismételten kijelentettük, hanem a valóságban is bebizonyítottuk hajlandóságunkat arra, hogy akár engedményekkel és áldozatokkal is, békét szerezzünk az országnak; hogy mindezek ellenére kénytelenek vagyunk megerőltető háborút viselni az összes frontokon, hogy országunk létét megvédjük, hogy az angol-francia imperializmus gyarmatává átalakítását megakadályozzuk.

Kautsky egy szót sem szól arról, hogy az orosz proletariátus kénytelen ebben a hősi küzdelemben, mellyel a világszocializmus jövőjét védelmezi, legfőbb energiáját, legjobb és legértékesebb erőit feláldozni, őket a gazdasági és kulturális felépítés teréről elvonni.

Egész röpiratában Kautsky meg nem emlékezik arról, hogy eleinte a német militarizmus, Scheidemannjai támogatásával és Kautskyjai semlegességével, később az antant militarizmusa, Renaudeljei támogatásával és Longuetjei semlegességével, bennünket a blokádvasgyűrűjével vett körül, minden kikötőnket elrabolta, minket az egész világtól elvágott, zsoldos fehérgárdisták segítségével óriási, nyersanyagban gazdag területeket megszállott és minket hosszabb időre a baku-naftától és a donec-szentől, a doni és szibériai gabonától s a turkesztáni gyapottól elvágott.

Kautsky egyetlen szót sem mond arról, hogy ilyen, még soha nem látott nehézségű viszonyok között az orosz munkásosztály csaknem három teljes esztendeig hősi küzdelmet folytatott ellenségei ellen, nyolcezer kilométer hosszú fronton s folytatja ma is; hogy az orosz munkásosztály értett ahhoz, hogyan kell a kalapács helyett a kardhoz nyulni, hatalmas hadsereget teremtett, hogy e hadsereg érdekében kimerült iparát mozgósította, hogy ezt a hadsereget az ország pusztulása ellenére, melyet az egész világ-

hóhérai blokáddal és polgárháborúval támadtak meg, ruházta, táplálja, felfegyverzi, ellátja, szállítja; egy milliós hadsereget, amely megtanult győzni!

Mindezekről a körülményekről Kautsky az orosz kommunizmusnak szentelt könyvében bőségesen hallgat. És hallgatása az alapvető hazugság, igaz, hogy csak passzív hazugság, de gonoszabb és undokabb, mint a nemzetközi polgári sajtó valamennyi gazemberének aktív hazugságai.

A kommunista párt politikáját rágalmazva, Kautsky sehol sem mondja, hogy tulajdonképen mit akar és mit indítványoz. A bolsevikiek nem egyedül léptek fel az orosz forradalom színterén. Láttunk és látunk még ott — hol a hatalmon, hol az ellenzékben — szociálforradalmárokat (nem kevesebb, mint öt csoportot és áramlatot), mensevikieket, maximalistákat, anarchistákat... A szocializmus valamennyi „árnyalata“ (hogy Kautsky nyelvén beszéljünk) kipróbálta a maga erejét s megmutatta, hogy mit akar és mit tud. Ilyen „árnyalat“ annyi van, hogy az egymással szomszédosok közé egy beretva élet alig lehet elhelyezni. Ezeknek az „árnyalatoknak“ keletkezése nem véletlen: úgyszólván különböző változatait ábrázolják a szocialista pártok és csoportok alkalmazkodásának a legnagyobb forradalmi időszak viszonyaihoz. Azt hisszük, Kautsky előtt eléggé teljes politikai billentyűzet fekszik, hogy rámutathasson arra a billentyűre, amely az orosz forradalomban az igazi marxista hangot adja meg. De Kautsky hallgat, elveti a bolsevista melódiát, amely hallását sérti, de nem keres másikat. A megoldás nagyon egyszerű: a vén cigány egyáltalán nem akar a forradalom hangszerén játszani.

Utószó helyett.

Ez a könyv a Kommunista Internacionále második kongresszusára jelenik meg. A proletariátus forradalmi mozgalma az első kongresszus óta elmúlt hónapok alatt nagy lépéssel haladt előre. A hivatalos, nyílt szociálpatrióták állása mindenütt alá van ásva. A kommunizmus eszméi mindnagyobb elterjedtségre tesznek szert.

A hivatalos dogmává előléptetett kautskyánusság erősen kompromitálva van. Maga Kautsky a „független“ szocialista pártban, melyet ő teremtett, alig mértékadó s meglehetősen neveltséges figura.

Mindamellet a szellemi harc a nemzetközi munkásosztály soraiban csak most kezd alaposan kifejlődni. Ha előbb azt mondtuk, hogy a dogmává megtett kautskyánusság halálos ágyán fekszik és a szocialista középpártok vezetői sietnek is megtagadni, mégis a kautskyánusság, mint nyárspolgári hangulat, mint a tétlenség hagyománya, mint politikai gyávaság, nagy szerepet játszik az egész világ munkásszervezeteinek élén s nem kivételek ez alól azok a pártok sem, melyek hajlamosságot mutatnak a III. Internacionále felé, sőt formailag csatlakoztak is hozzá.

Az U. S. P. D. (a német „független“ szocialisták pártja), mely zászlajára a proletárdiktatúrát írta, megtűri Kautskyt soraiban, noha Kautskyék egész fáradozása arra irányul, hogy a proletárdiktatúrát a maga eleven kifejezésében, a tanács hatalomban, elméletileg kompromittálják és rossz hírűvé tegyék. A polgárháború körülményei közt az ilyen együttélés csak annyiban és addig gondolható el, amennyiben és ameddig a proletárdiktatura a „független“ szociáldemokraták vezetőköréi számára jámbor óhaj marad, formátlan tiltakozás a Noskek, Ebertek, Scheidemannok és mások nyílt és gyalázatos árulásával szemben és — nem utolsósorban — a választási és parlamenti demagógia eszköze.

A formátlan kautskyánusság életképessége legelősebben a francia longuetisták példáján látható. Jean Longuet a legőszintebben meggyőzte önmagát és sokáig igyekezett másokat is meggyőzni arról, hogy mivelünk jár együtt, hogy csak Clémenceau cenzurája s a mi francia barátaink, Loriot, Monatte, Rosmer és más fegyvertársaink rágalmai vannak útjában. Azonban elég Longuet bármelyik parlamenti beszédét megismerni s már látjuk, hogy a szakadék, mely tőlünk elválasztja, e pillanatban talán mélyebb, mint az imperialista háború első időszakában.

A nemzetközi proletariátus előtt álló forradalmi feladatok komolyabbak, közvetlenebbek, hatalmasabbak és élesebbek lettek, mint amilyenek öt-hat év előtt voltak. A longuetisták, az örök tétlenség parlamenti képviselőinek politikai hátramaradottsága feltűnő lett, noha formailag a parlamenti ellenzék kebelébe tértek is vissza.

Az olasz párt, mely a III. Internacionálehoz tartozik, egyáltalán nem mentes a kautskyánusságtól. Ami vezetőit illeti, jelentékeny részük a nemzetközi fegyverzetet csak hivatalból s az alulról jövő kényszer következtében viseli. 1914-15-ben az olasz szocialista pártnak sokkal könnyebb volt, mint a többi európai pártoknak, ellenzékben lennie a háborúval szemben, azért is, mert Olaszország kilenc hónappal később üzenté meg a háborút, mint a többi országok s különösen azért, mert a nemzetközi helyzet Olaszországban egy hatalmas polgári csoportot — a giolittiánusokat, a szó legtágabb értelmében — teremtetett meg, mely az utolsó pillanatig ellensége maradt az olasz beavatkozásnak. Ezek a körülmények megengedték az olasz szocialista pártnak, hogy mélyebb belső válság nélkül a hadihiteleket a kormánytól megtagadja s általában kívülmaradjon a beavatkozók blokkján. Ezáltal azonban a párt belső tisztulásának folyamata kétségtelenül meglassúbbodott. A harmadik Internacionálehoz tartozva, az olasz szocialista párt mai napig megtűri kebelében Turatit és a híveit. Ez a nagy csoport — sajnos, nehéz nekünk számbeli jelentőségét a parlamentben, a sajtóban, a párt- és szakszervezetekben csak némi pontossággal is megállapítani — kevésbbé pedáns, kevésbbé dogmás, inkább szavaló és lírai, de mégis legrosszabb formája az opportunizmusnak — a romanizált kautskyánusság ez.

A kautskyánus, longuetista, turatisztikus csoportok békés álláspontja rendesen azzal az álarccal takarózik, hogy a forradalmi cselekvés ideje az illető országokban még nem érkezett el. De a kérdésnek ily módon való feltevése teljesen hamis. Senki sem követeli a kommunizmusra hajlandó szocialistáktól, hogy a forradalmat a legközelebbi hetekre vagy hónapokra tűzzék ki. De a III. Internacionále a hozzátartozóktól megköveteli, hogy necsak szóval, hanem tettel is ösmerjék el, hogy a civilizált emberiség belépett a forradalmi időszakba, hogy a kapitalista országok a legnagyobb megrázkódtatások és a nyílt osztályküzdelem felé haladnak és a forradalom képviselőinek feladata, az elháríthatatlan és közelgő harc számára a szellemi fegyvereket és szervezeti támaszpontokat előkészíteni. Azok az internacionalisták, akik lehetségesnek tartják, hogy még most is együttműködjenek Kautskyval, Longuetvel és Turatival, hogy az ő oldalukon lépjenek a munkástömegek elé, a valóságban lemondanak a forradalmi proletárfelkelés szellemi és szervezeti előkészítéséről, egészen eltekintve attól, hogy ez a felkelés egy hónappal vagy egy évvel előbb vagy utóbb fog kitörni. Nehogy a proletártömegek nyílt felkelése elkésett út- és vezetőkereséssé forgácsolódjék szét, szükség-

séges, hogy széles proletárrétegek már most megtanulják az előttük álló feladatok egész terjedelmét felfogni s azok teljes megférhetetlenségét a kautskyánusság és a megalkuvás mindenféle válfajával belátni. A valóban forradalmi, azaz kommunista szárnynak szembe kell helyezkednie, a tömegek szemeláttára, a bizonytalanság és félség minden csoportjával, a tétlenség tanítómestereivel, ügyvédjeivel és dalnokaival, és a saját álláspontjait, elsősorban a szellemieket, azután a szervezeteiket, a nyiltakat, félig nyiltakat s az egészen titkosakat, erősíteni kell. A formális elválás a nyílt és burkolt kautskyánusoktól, vagy kikergettetésük a munkáspártok soraiból, természetesen a célszerűség szempontjaitól függ, s annak időpontját a helyzet határozza meg, de a valóságos kommunisták politikáját ez az irány kell, hogy kormányozza.

Ezért úgy látom, hogy ez a könyv még most sem késett el, amit, ha nem is mint szerző, de mint kommunista, a legnagyobb mértékben sajnállok.

1920 június 17.

Tartalomjegyzék.

L. Trocki: Előszó	3 oldal
I. Az erőviszonyok	8 „
II. A proletárdiktatura	14 „
III. Demokrácia („Vagy demokrácia vagy polgárháború“).	20 „
A demokrácia imperialista elfajulása	22 „
A demokrácia metafizikája	26 „
Az Alkotmányozó gyűlés	30 „
IV. A terrorizmus	35 „
A sajtószabadság	43 „
A háború befolyása	47 „
V. A párisi kommün és Szovjetoroszország.	
Az előkészületek hiánya a kommün szocialista pártjainál	50 „
A párisi kommün és a terror	53 „
Az önkényes Központi Bizottság és a „demokrata kommün“	56 „
A demokrata kommün és a forradalmi diktatura	58 „
A párisi munkások 1871-ben — A pétervári proletárok 1917-ben	63 „
VI. Marx és — Kautsky	66 „
VII. A munkásosztály és politikája.	
Az orosz proletariátus	71 „
A szovjetek, szakszervezetek és a párt	75 „
A parasztpolitika	80 „
A tanács hatalom és a szakemberek	83 „
A tanács hatalom nemzetközi politikája	87 „
VIII. A munka szervezésének problémája.	
A tanács hatalom és az ipar	92 „
Jelentés a munka szervezéséről	95 „
A munkakötelezettség	96 „
A munka militarizálása	98 „
A munkahadsereg	108 „
Egységes gazdasági terv	112 „
Testületi és egyéni vezetés	115 „
A jelentés végszava	118 „
Karl Kautsky, iskolája és könyve	125 „
Utószó helyett	135 „
A könyvben előforduló fontosabb idegen szavak és nevek magyarázata	139 „